

Et Tilfælde af Drab i schizofrent Prodromalstadium.

Af Læge AXEL H. ARNFRED.

(Meddelelse fra Sindssygehospitalet i Nykøbing Sjælland.
Chef: Overlæge OTTO JACOBSEN.)

Det tilfælde, der her skal gennemgaas, rummer egentlig ikke større juridiske problemer: Det opdages, at en gymnasiast har dræbt sin moder, som han boede alene sammen med; han tilstaar straks, men det motiv, han angiver for drabet, forekommer saa spinkelt, at han indlægges som sindssyg. Ved observationen faar man efterhaanden stærk mistanke om schizofreni, hvorfor han dømmes til forvaring paa et sindssygehospital, og efter en overgang at have været anbragt paa sikringsanstalt er han nu atter paa et saadant, dog som en tilsyneladende ret velbevaret patient.

Den unge mand havde ganske vist i aarevis været lidt underlig, holdt sig noget isoleret og vist tilbøjelighed til uvilkaarlige bevægelser, men man opfattede ham som en nervøs dreng med sankt-veils-dans, og det var indtil gerningsøjeblikket næppe faldet nogen ind, at der kunde være en sindssygdom under udvikling. Alene denne omstændighed kunde maaske berettige til at gøre lidt nøjere rede for tilfældet som et eksempel paa uventet drab under en kronisk, lidet iøjnefaldende sindsforstyrrelse — modsat det tidligere meddelte mere usædvanlige tilfælde af uventet drab*),

*) *Axel H. Arnfred*: Et Tilfælde af Drab i akut Psykose. Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1944, p. 156 — 182.

der viste sig at skyldes en akut og forbigaaende, men ret voldsom psykotisk tilstand — men iøvrigt har selve den her forekommende drabsreaktion vist sig at have krav paa retspsykiatrisk interesse.

Oplysninger. Tilfældet foreligger ret vel oplyst, overvejende fra patienten (pt.) selv, hvis forskellige redegørelser har været mere eller mindre udførlige, men i det væsentlige stemmende overens saavel indbyrdes som med oplysninger fra skolerne og fra moderens begrænsede omgangskreds og med fundene paa gerningsstedet.

Straks ved paagribelsen (okt. 1936) har pt. saaledes overfor politiet givet en udførlig beretning om sit ydre livsløb og begivenhederne i tilslutning til drabet, og senere har han paa hospitalet besvaret en række spørgsmaal, hvorved bl. a. hans opfattelse af sig selv og hans indstilling overfor andre, specielt moderen, er blevet belyst. En maanedstid efter drabet har han overfor underretten givet en mere afrundet fremstilling af sine forhold; et halvt aars tid senere afgiver han forklaring for landsrettens nævningeting, og endelig er pt. senere vendt tilbage til drabet og dets forudsætninger i tre skriftlige redegørelser, den sidste fra 1944, og i enkelte samtaler. Hertil kommer saa yderligere journalnoterne gennem de 9 aar paa sikringsanstalt og hospital.

Gennemgang.

Slægt. Pt. oplyser om sin farfader, at han blev slaaet ud af uforskyldte økonomiske vanskeligheder og derefter henfaldt til drik, og om faderens eneste broder, at han er noget indesluttet.

Faderen selv førte en ret omskiftelig tilværelse, havde uddannelse herhjemme fra som cand. pharm., men læste senere — under et ophold i U. S. A., hvor pt. iøvrigt blev født — til præst, og blev til sidst sognepræst herhjemme. Pt., der var godt 6 aar ved hans død, har hørt ham omtale som upraktisk og aparte, men erindrer ham kun som en syg mand. Han maatte gentagne gange paa kurophold — bl. a.

paa Filadelfia, hvor tilfældet opfattes som psykopati med reaktiv depression — og døde efter et par maaneders ophold paa sindssygehospital, hvor han blev indlagt i en ved hypokonder spisevægring udviklet afmagret tilstand og frembød en »melankoli med legemlige sensationer og barokke vrangforestillinger«. Ved revision af journalerne faar man mistanke om en optrækkende schizofreni bag de legemlige sensationer og massive hypokondre vrangforestillinger, men hans tidlige død (ca. 40 aar gl.) vanskeliggør en endelig bedømmelse.

Om moderens forældre er intet oplyst; blandt hendes 8 søskende skal en søster, en ældre dame med svækket syn, være noget nervøs.

Moderen, der var uddannet som forskolelærerinde, betegnes fra flere sider som intelligent og omtales af pt. som dygtig, praktisk og økonomisk, en ret glad, men selvsikker natur. Mandens død tog aabenbart haardt paa hende, hun var »af sorg ude af stand til rigtig at være moder for drenge«, og da hun et par aar senere efter at have faaet en mindre pension opgav sin lærerindegerning og flyttede til stranden, virkede hun nervedbrudt. I løbet af yderligere et par aar kom moderen sig dog nogenlunde, og hun flyttede med sin nu 10-aarige søn til Aarhus, hvor de boede forskellige steder indtil hun fik bygget eget hus i et villakvarter. Hun holdt hus og have prænt og havde enkelte privatelever, men kræfterne var smaa, en overgang var hun legemligt syg, og hun holdt sig meget isoleret. En nabo omtaler hende som mere og mere sær og tilbageholdende, og man var saa vant til at lade hende i fred, at der, da hendes 17-aarige søn havde dræbt hende en søndag i begyndelsen af oktober 1936, kunde gaa næsten en uge, før man fik mistanke om, at der var noget alvorligt i vejen i huset.

Barndom paa landet. En moster, der angiver at have kendt pt. siden han knap 1 aar gl. kom her til landet, betegner ham som godt begavet og skriver, at han altid har været en god dreng, dygtig og pligtopfyldende. Moderen

selv skal dog til en bekendt have udtalt, at hun havde haft stor vanskelighed ved at opdrage pt., idet han — der iøvrigt som antydte var enebarn — ikke som andre børn lærte de mest elementære begreber baade i fysisk og psykisk henseende ved at se og høre paa andre.

Pt. har ogsaa selv den opfattelse, at han har været »aparte« siden fødslen, idet han kom sent til at gaa, først kunde ligge tør om natten da han var 8 aar, som lille kunde blive ængstelig for en flue eller vaagne op af drømme og være bange, og idet han mener »altid« at have været tilbageholdende, genert og initiativløs, for langsom baade til arbejde og ordnet leg. Han angiver dog at have haft kammerater i det første skoleaar, men da han i 9-aars alderen efter en overgang at være undervist hjemme af moderen kom i skole et nyt sted, brød han sig ikke meget om kammeraterne, foretrak sine egne fantasilege for »bønderdrengenes« slagsmaal. Allerede den gang følte han en »trang til at fantasere og drømme om det store«, og i denne tid begyndte hans tilbøjelighed til at »fare frem og tilbage og gøre fagter«, f. eks. naar han ude paa heden gik og fantaserede om noget, han havde hørt i radioen eller læst ude fra den store verden.

Paa skolen bemærkede man den gang som senere ikke noget til den omtalte tilbøjelighed — han har altid kunnet beherske sig, naar han følte sig iagttaget — og læreren fra denne periode omtaler ham som en velopdragen og velbevæget, noget stille dreng, der holdt sig lidt for sig selv, men dog kunde deltage i kammeraternes leg; læreren har iøvrigt indtryk af, at det er moderen — hvis interesse for drengen han finder næsten sygelig — der har holdt pt. isoleret fra andre børn.

Drengenaar i byen. Fra de første aar i byen, hvor pt. indtil præliminæreksamen gik i privat realskole, synes billedet i pt.s erindring mørkere end det, der fremgaar af udtalelser fra skolen, hvorefter han »hele tiden har været ualmindelig flittig, og, da han havde gode evner, opnaaede et smukt eksamensresultat«.

Pt. mener selv ganske vist ikke, han manglede forstand, men han kan bruge udtrykket, at han gik ligesom i 'en døs. Iøvrigt taler han om fortsat langsomhed med alt, ogsaa skolearbejdet, hvor det især kneb med haandskriften, og mener, at han de første aar var adspredt i timerne og slem til at lege eller se billeder under lektielæsningen, ligesom han ikke var paapasselig med sine ting. Det sidste realskoleaar angiver han at have samlet sig bedre om skolearbejdet, men da arbejdstempoet stadig ikke var imponerende, og han desuden paa moderens initiativ var igang med mange andre ting — klaverundervisning, danseskole, teaterbesøg —, vil han selv opfatte sit gode eksamensresultat som i det væsentlige beroende paa held. Han følte sig fortsat genert og aparte, og selvom han mener i reglen at have kunnet skjule sine fagter og grimasser for andre, angiver han dog, at han med sit væsen »indbød til drillerier«.

Ogsaa paa andre har pt. virket nervøs, kejtet og sky, og det beskrives, at han gik saa underligt, som om benene ikke vilde lystre ham, samt at han kunde faa trækninger i armene, slaa lidt med hovedet og gaa og tale med sig selv. Særlig udtalte bevægelser med vridninger af hele kroppen og stærke grimasser er iagttaget paa den hjemlige veranda af en nabo, da pt. var 12—13 aar. Ogsaa moderen, der omtalte tilstanden som sankt-veits-dans, skal have fortalt, at pt. aldrig kunde sidde rolig, men f. eks. maatte dunke i bordet med haanden og nikke med hovedet, naar han læste lektier.

Forholdet til moderen. 16 aar gammel kom pt. ind i gymnasiet, uden selv rigtig at have vidst, hvad han vilde. Der havde altid foresvævet ham ideer om at drive det til noget særligt; rent praktisk tænkte han dog snarest paa at søge kontorplads, men han satte sig ikke op imod moderens ønske om at fortsætte med skolegangen. I den forbindelse bebrejder han sig stærkt mangel paa initiativ, ligesom ved omtalen af, at det var moderen, der maatte sætte ham igang med at samle frimærker, presse blomster, lære svøm-

ning, spille klaver, og hvad han ellers foretog sig. Det kan her tilføjes, at moderen overfor en bekendt har udtalt, at hun var ked af, at pt. aldrig handlede efter conduite, men altid skulde sættes i vej med, hvad han skulde gøre.

I det daglige var det ogsaa stadig moderen, der herskede — hun optraadte myndigt, og han »syntes at være underkastet hendes vilje i al sin færden«. Besøgende holdt af drengen og havde indtryk af et harmonisk forhold, men en nabo kan berette om højroastede scener, og pt. selv vedgaar, at han ikke blot blev muggen og mut — undertiden i dagevis — men ogsaa ubehersket og hidsig over moderens irettesættelser. Hun skændte dog især, naar hun var utilpas — og selv kunde han knalde døren i, blot hun bad om en haandsrækning.

I den sidste tid, hvor han folte sig mindre genert og mere fornuftig, skal han ogsaa være blevet mere beleven i sin opførsel hjemme; han begyndte at gøre sig umage for at huske moderens ønsker og lod sig formaa til at høre efter radioforedrag og drøfte dem med hende.

Pt. vil dog i det hele mene, at han i sit forhold til moderen har været stærkt egocentrisk, og at forholdet fra hans side aldrig har rummet virkelig medfølelse, endsige kærlighed. Moderen paa sin side nærede stor omhu for pt. og var bekymret for hans fremtid — »drengen var hendes store sorg og glæde«. Hun havde drømt om, at han skulde blive præst, men havde jo daarligt raad til at lade ham studere, og talte i den sidste tid med ham om stilling ved postvæsen eller boghandel efter studentereksamen.

Vanskeligheder i gymnasiet. Ogsaa fra gymnasiet beskrives pt. som indesluttet og faamælt, nærmest sær, og her har man ikke iagttaget nogen bedring i hans opførsel — tværtimod finder rektor, at pt. har reageret paafaldende sløvt paa en bebrejdelse for stadig at komme for sent.

Pigerne interesserede han sig ikke for — hans erotiske følelser synes først vakt adskillige aar senere under hospitalsopholdet — og heller ikke de mandlige kammerater

havde han forbindelse med. Her blev han dog ikke drillet, og han kom med i en elev-diskussionsklub, hvor han drømte om engang selv at indlede, hvis han bare kunde faa tid til at forberede sig, men han havde sjældent en ledig stund. Spilleundervisningen havde nu fanget hans interesse, han viste gode evner og øvede sig i timevis, og samtidig stillede skolen jo større krav end tidligere, saa da han fortsat arbejdede meget langsomt og omhyggeligt prentede alt skriftligt, selv i kladde, kneb det at holde trit, selv om han ofte sad over skolearbejdet til ud paa natten.

I Løbet af det første gymnasieaar gik det dog efterhaanden nogenlunde med at følge undervisningen, og han fik sin oprykning, omend med en ret beskeden karakter, som ikke synes at have tilfredsstillet moderens ærgerrighed — hun lod ham forstaa, at han maatte tage sig sammen og samle tankerne noget bedre, den tid han sad over lektierne, da han til studentereksamen maatte opnaa mindstug-.

Selv mordstanker og mordplaner. Der blev købt dyre bøger og det nye skoleaar begyndte, men nu gik det atter daarligere med at følge undervisningen, og pt., der nu var 17 aar, virkede i skolen mere tilbageholdende og sky. Selv følte pt., at han med sit langsomme tempo ikke længere kunde overkomme skolearbejdet, og en septembraften 1936, da han sad over en stil, som han ikke kunde faa færdig, henfaldt han til mismod og kom ind paa suikidale tanker. Næste dag gjorde han tillob til at realisere dem, idet han pjækkede fra skolen og kørte ud i skoven med en brød-kniv, men mere blev det ikke til, og selvmordstankerne gled tilbage. Pt. skjulte for sin moder, at det gik daarligt i skolen, men et par uger senere, i de første oktoberdage, udformede han sin plan for, hvordan han mest effektivt og smertefrit skulde tage livet af hende. Tanken var uklart dukket op i ham, mens han »sad og gloede« over nogle lektier, som han ikke kunde samle tankerne om og følte sig »skidt tilpas« ved ikke at kunne klare; og efterhaanden havde den faaet magt over ham, saa han ikke længere bekymrede sig om skolearbejdet.

Den 3. okt. begyndte han paa forberedelserne, idet han tog husholdningsøksen ind i sin stue, og næste dag, søndag den 4., fik han baade øksen og en brødkniv anbragt under divanen i dagligstuen, skjult af divantæppet. Pt. og hans moder sad hjemme det meste af dagen, og han havde tænkt sig at gøre brug af »vaabnene« under radioens eftermiddagsgudstjeneste, men fandt ingen gunstig lejlighed før ud paa aftenen, da moderen, mens hun ivrigt lyttede efter noget musik i radioen, fik stolen rykket nærmere kakkelloven og saaledes kom til at vende ryggen til det meste af stuen. Pt. realiserede da sin plan: huggede moderen gentagne gange oven i hovedet med øksen og skar derefter med brødkniven tværs over hendes hals. Da moderens blod løb ned over hans hænder, blev han — der ved en tidligere lejlighed havde faaet »fornemmelser i maven« af uhygge ved at se blod — dog pludselig angst og forstyrret, følte sig forfulgt og løb ned til stranden. Hans planer havde været ledsaget af vage selvmordstanker, men de var nu forsvundet, og ved stranden vaskede han blot blodet af hænderne.

Forsøg paa at klare situationen. Bagefter flakkede pt. noget omkring; han vilde hjem og gøre forberedelser til en mere ordnet flugt, men veg to gange tilbage for at gaa ind i huset. Tilsidst overvandt han sig dog dertil, fik lukket af ind til liget og kom i gang med forberedelserne. Disse bestod i at brænde nogle fotografier m. m., som han mente kunde være af betydning for politiet ved eftersøgningen, samle forskellige smaating sammen, smøre en madpakke og klæde sig paa til langfart. Han var herunder uhyggelig til mode, men ikke angerfuld, og da han ud paa morgenstunden var kommet afsted, følte han sig vel tilpas; han vilde ud af landet snarest muligt og cyklede derfor sydpaa. Middagsmad om mandagen fik han hos en tante undervejs — hun kendte ham som indesluttet og blev derfor ikke foruroliget over hans ordknappe væsen og fraværende blik. Pt. fortsatte om eftermiddagen, men blev efter-

haanden klar over, at de faa penge, han havde med, ikke vilde række langt — han kunde have forsynet sig noget rigeligere, hvis han havde vovet sig igennem stuen med liget — og da han tilmed opdagede, at han næppe vilde kunne naa grænsen inden kl. 20, da han mente toldkontrollen lukkede, vidste han ikke rigtig, hvad han skulde gøre; han blev ærgerlig, forpint og nervøs, og det endte med, han vendte om.

I de følgende dage holdt han til derhjemme, men undgik dog saavidt muligt stuen med liget — først ugedagen efter drabel vovede han sig derind at hente de omtalte penge, og da synes der ikke at have været tanke om flugt. I den ugestid, han gik alene i huset og iøvrigt levede ganske uregelmæssigt, havde han overvejet at grave liget ned for saaledes at skjule, hvad han havde gjort, men havde atter opgivet tanken; og »under trykket af uvisheden om, hvad hans handling kunde føre med sig af følger«, var han to gange ved midnatstid cyklet til havnen for at drukne sig, men havde dog ikke haft mod til at gøre alvor deraf.

Opdagelse og paagribelse. Sidst paa ugen var nogle bekendte begyndt at henvende sig med forespørgsel til husets beboere. Pt. fortalte til den første, at han selv var daarlig, og til den næste, at moderen var paa sygehus, men da dette afsløredes som forkert, tog lægen efter anmodning ud mandag d. 12. for at se paa forholdene. Pt. prøvede nu at fortælle, at moderen var forsvundet, men da lægen reagerede derpaa ved at gaa for at tilkalde politiet, blev pt. bange og tog sig sammen til at gaa ind i stuen, hente liget og slæbe det ud i et brænderum, hvorefter han luftede ud og paa anden maade søgte at skjule sporene. Han glemte dog kniven, som han først opdagede, da betjentene — som han havde forsøgt at holde hen udenfor huset — var trængt ind; iøvrigt var sporene daarlig skjult, og politiet fik hurtigt hans tilstaaelse.

Motiverne. Da pt. overfor politiet skulde angive et motiv, talte han om, at moderen vilde have modsat sig,

at han gik ud af skolen, og være blevet ihvertfald noget ked af, hvis han fortalte hende, at det gik ham daarligt — hvilket han ikke mente at kunne skjule længere end til efteraarsferien, hvor karakterbogen skulde underskrives — og at han derfor havde ment, det var bedst, han fik hende bragt af vejen. Udspurgt nærmere om ræsonnementet kunde han dog kun svare: »Ja, det var saadan en tosset idé«.

Paa sindssygehospitalet, hvor han af kredslægen blev indlagt allerede paagribelsesdagen, talte han ogsaa dels om en tosset idé, en tankeløshed, som han ikke kunde gøre nærmere rede for, dels om, at han syntes, moderen kunde undgaa at blive ked af hans daarlige vidnesbyrd, og han selv komme ud af skolen. Desuden oplyste han, at moderen flere gange under sin sygdom havde udtalt: »Gid jeg var død«.

Ved mødet i Landsretten fremhævede han, at tanken var der før motivet; og i senere redegørelser — hvor pt. dog stadig har kredset om »det kritiske tidspunkt«, da det blev nødvendigt at sætte tempoet op, f. eks. ved at indøve en hurtigere haandskrift — har han omtalt selve handlingen og det forudgaaende tilløb til selvmord som udslag af sindssygdom og derved forklaret sig, dels at han udførte sin plan »uden sjælelige hæmninger af nogen art«, dels at han »ikke i den grad har næret nogen sorg over det skele«. De ovenfor gengivne første motiveringer slaar pt. nu hen som noget, der kun er fremkaldt ved politiets energiske udspørgen, og han vil fastholde, at der ikke var noget regulært motiv.

Fra den første observation. De første maaneder af hospitalsopholdet er pt. rolig og medgørlig, men stille i det; og bevægelserne, som han betegner som en dum uvane og motiverer med en trang til motion, kommer ikke særlig stærkt frem. Han taler sjældent spontant, men under samtalerne i tilslutning til journaloptagelsen fortæller han dog som omtalt en del om sit hjem og sig selv. Han omtaler herunder jævnlige sig selv som »et bitte fæ« i forbindelse

med sin langsomhed, initiativløshed og generthed — ting som moderen ogsaa har bebrejdet ham — og udtaler selv sin misbilligelse af, at han i forholdet til moderen kun tænkte paa sig selv. Han finder det ogsaa forkert, at han i visse bøger kun læste de mest nervepirrende afsnit, og mener, at han har været som et lille fæ overfor dyr — men det lader dog ikke til, han har været dyrplager. Næsten komisk virker det, at han beder undersøgeren ikke fortænke ham i, at han under sin flugt ikke i tide var vendt om for at hente de omtalte penge.

Han virker naiv og ubekymret, glæder sig barnligt over julegaverne, og skønt han udførligt og flydende har skildret de forholdsregler, han traf for at forhale opdagelsen — og som han ikke omtalte overfor politiet — lader han ganske fremmed for følelsen af, at hans gerning skulde være strafværdig: Den staar ganske vist for ham som »noget fuldstændig skørt«, men han havde bagefter nærmest opfattet den som en tjeneste, han havde gjort sig selv — moderen havde ikke mærket noget, og det kom ikke andre ved, de levede saa ensomt. Dog havde han altsaa været klar over en risiko for opdagelse og havde dels tænkt paa at prøve at undslippe til udlandet, dels som omtalt haft vage forestillinger om at berøve sig livet.

Ved udspørgen benægter pt. alvorligere sygdomme, specielt hjernebetændelse eller kramper, og en intelligensundersøgelse (a. m. Wildenskov) viser ingen nedsættelse. Man er opmærksom paa tilstandens lighed med schizoid psykopati, og pt. opfattes i observationserklæringen som »et trods relativt gode evner dog forstands- og følelsesmæssigt uudviklet individ« med nervøse og psykopatiske anlæg; men det anføres, at hans komplette mangel paa sund dømmeevne, som den giver sig udtryk i drabet, kunde tænkes at være et enligt tegn paa begyndende schizofreni.

Ved den legemlige undersøgelse findes normale forhold i blod og spinalvædske, mens man mener at paavise nogle lette nerurologiske forandringer, der — i forbindelse med pt.s træge udvikling og de uvilkaarlige bevægelser — med-

fører overvejelser over muligheden af medfødt eller tidlig gennemgaaet hjernelidelse. Disse forandringer viser sig dog — bortset fra atypiske plantarreflekser, der oprindeligt opfattes som værende af Babinskis type — ganske inkonstante.

Oversigt over Hospitalsopholdet. I de forløbne aar har pt. været under hospitalsmæssige forhold: i den ret lange observationstid og det første halve aar efter Landsrettens forvaringsdom paa Sindssygehospitalet ved Aarhus; derfra i henhold til ny landsretskendelse overført til Sikringsanstalten ved Nykøbing Sjælland, hvorfra han efter $2\frac{1}{2}$ aars forløb efter ansøgning med appel til Højesteret tilbagelystes til almindeligt sindssygehospital — af forskellige grunde Nykøbing-hospitalet, hvis læger iøvrigt ogsaa tilser Sikringsanstalten. Sommeren 1944 bliver pt. herfra overflyttet til Viborg og $\frac{1}{2}$ aar senere kommer han tilbage til Aarhus.

Pt. har ikke paa noget tidspunkt virket helt rask og naturlig — udtryk som afstumpet, ret dement, noget stillestaaende gaar jævnlgt igen i journalerne fra Nykøbing — men han har næsten hele tiden kunnet beskæftiges — ved vævning, husligt arbejde, havearbejde og paa skræderværksted. Pt. har aldrig plaget for udskrivelse, men har flere gange fremsat ønsker om mere opnaaelige forandringer og har under samtale herom imponeret ved klar fastholden af sit formaal. Trods sin indesluttethed har pt. i reglen deltaget i medpatienternes kortspil, og han har ogsaa dyrket skak; læsning er det derimod ikke blevet til meget med, for det meste kun aviser og ugeblade og ofte ikke engang det — han angiver at have svært ved at samle tankerne dertil. Pt.s tilbøjelighed til fagter og grimasser og til undertiden at tale frem for sig har holdt sig op gennem aarene, dog i nogle perioder mere udpræget end i andre, og altid mest fremtrædende, naar han mener sig ubemærket.

Svingninger i tilstanden. Helt jævnt og stilfærdigt har pt.s hospitalsophold dog ikke forment sig. Allerede i observationstiden er der flere perioder, hvor han er ad-

spredt, rastløs og yderligere indesluttet, og et par gange kommer det til voldsomme udladninger med rudeknusninger — det er »hele situationen«, han er ked af. Kort efter den første episode er pt. en aften grædende og hulkende, og denne affektbetoning, sammenholdt med den tidligere apati, medfører en ændring i bedømmelsen af tilfældet, idet formodningen om, at der foreligger virkelig sindssygdom, schizofreni, herved styrkes.

Snart efter falder forvaringsdommen, som pt. tager ganske roligt, og de følgende aar omtales der ikke større svingninger i den beskrevne tilstand. 1942 gives en insulinkur, hvorunder pt. atter begynder at tale om sine forhold, ytrer ønske om at dø og beklager sig over ikke at kunne græde. Kuren synes resultatløs, men gentages dog et aarstid senere, denne gang kombineret med krampeshock (cardiazol); herunder bliver pt. flinkere og mere omgængelig, og efter kurens afslutning flyttes han paa aaben afdeling.

Tre maaneder senere — og ca. syv aar efter drabet — kommer der dog et tilbagefald. Efter i nogle dage at have været underlig, tilbøjelig til at isolere sig lange tider ad gangen paa w. c., findes pt. en mørk efteraarsaften drivvaad paa strandbredden; han præsenterer sig som modermorderen og fortæller, at han vilde drukne sig, men alligevel ikke havde mod til det. Senere erklærer han, at det daarlige humør fra de foregaaende dage ophørte i tilslutning til eskapaden — som han nu vil have opfattet som et »nummer«, der skulde medføre en forandring og i det hele gøre det lettere for ham at finde sig i fortsat at blive gaaende paa hospitalet — men han virker dog endnu i nogen tid herefter psykisk daarlig og genoptager først efter flere maaneders forløb sit arbejde paa skræderværkstedet.

Pt.s egen opfattelse. I pt.s tidligere omtalte skriftlige redegørelser kommer han ogsaa en del ind paa sin tilstand under hospitalsopholdet. Han erkender som nævnt

at have været sindssyg, da han planlagde drabet, og ser ogsaa i »den trang« han »udviste ved at knuse ruder« et udslag heraf, men han vil en overgang mene, at han er blevet helbredt gennem en »krise«, han oplevede paa sikringsanstalten — hvor natlige spekulationer over hans egen skæbne og tilværelsens kredsløb skal have udløst skrig og »kramper«, efterfulgt af en forbigaende fornemmelse af skærpede sanser.

Senere bliver pt. dog klar over, at han ogsaa har været syg derefter, men mener, at der under den anden insulin-kur er sket en betydelig bedring af hans helbred, idet han er kommet til erkendelse af sin sygdoms eftervirkninger som »træg hjerne«, glemsomhed, fjernhed og lediggang. I anden forbindelse er der ogsaa tale om »besværlig tænkning, idet han har været nødsaget til at danne sig en naturlig indstilling overfor tilværelsen ved at arbejde med tankerne i sig selv«, hvilket dels skal forklare, at han ikke har »vist trang til at bestille noget videre«, dels motivere hans ovenfor omtalte eskapade. Denne omtales nu som et »flugtforsøg«, der blev nødvendigt for at udløse den besværlige tænkning, og pt. mener ved sin svømmetur at have gennemgaaet »det kritiske stadium af sygdommen, som maa regnes at betyde hans helbredelse« — hvilket han finder bekræftet ved sin genvundne trang til at bestille noget.

I disse skriftlige redegørelser, som han iøvrigt har været meget lang tid om, har pt. stadig været noget snørklet og højtidelig i sin fremstilling, tildels med omtale af sig selv i tredje person, og undertiden med lidt ejendommelig og stereotyp anvendelse af enkelte ord.

Tilstanden sommeren 1944. Ved samtale kort før overflyttelsen til Viborg virker pt. ejendommeligt stiv, ude af stand til følelsesmæssigt at svinge med, saa der etableres naturlig kontakt; han udtrykker sig ogsaa her meget formelt, og talen kommer underlig stødvis, som skulde den først overvinde en modstand; samtidig er blikket flakkende, lidt forskræmt. Hans fagter og grimasser, som især om

aftenen kan være ret voldsomme, kan han stadig kun forklare som »en trang, der saadan opstaar, en nervøsitet, der skal udløses«. Skønt han i daarlige perioder høres tale frem for sig, benægter han konsekvent hallucinationer — ogsaa fra tidligere perioder, hvor han iøvrigt indrømmer at have været syg. Der er alt i alt — og det angiveligt i højere grad end tidligere — noget aparte, skruet og anstrengt over hans væsen.

Pt., der som omtalt ikke tidligere har vist interesse for det andet køn, indrømmer aabent sin optagethed af en ung sygeplejerske, der har vist ham lidt venlighed; han fortæller troskyldigt, at han mener, et saadant forhold kan være smukt, men gør sig øjensynlig ingen illusioner om at vinde hende.

Pt. angiver sig utilfreds med sin lediggang i fritiden — kortspil eller avislæsning interesserer ham ikke, og ved skakspil overser han for meget — og han taler helst om, hvad han kunde tænke sig at beskæftige sig med: fysiksløjd, matematikopgaver, sprogstudier eller gartneri. Det førstnævnte motiveres med, at han som dreng i et børneblad havde set nogle anvisninger dertil, men moderen havde ikke ment, at der var raad til at anskaffe de fornødne remedier.

Heller ikke sit arbejde er pt. glad for — hans arbejdspræstation skal ellers paa det tidspunkt ligge nogenlunde paa højde med, hvad der vilde kræves udenfor murene — og han ser med forventning hen til at skulle overflyttes.*)

Ved den legemlige undersøgelse, der ikke har omfattet nogen luftencefalografi, findes stadig intet særligt udover den omtalte refleksforstyrrelse, der dog i sin nuværende

*) Tilstanden har indtil besøg hos pt. sommeren 1945 ikke ændret sig væsentligt; pt. frembyder det samme stive væsen, arbejdspræstationen skal være noget svingende — i perioder, hvor manererne træder stærkt frem, er han meget langsom — og der ses at have været en ny vandgang et aarstid efter den første, som den iøvrigt har mindet om baade i forløb og motivering.

form ikke kan betegnes som positiv Babinski, men kun som en atypisk refleks.*)

Sammenfatning.

Forhistorien. Det drejer sig da om en ung mand, hvis fader frembød schizoide træk og ved sin ret tidlige død maaske var schizofren, og som selv er vokset op som enebarn under omskiftelige forhold, fra 6-aars alderen alene sammen med en svagelig, noget nervøs og efterhaanden ret indesluttet moder, der bekymret over drengens sene udvikling omsorgsfuldt har taget sig af hans oplæring.

Drengen er som lille velopdragen, men følsom og ængstelig, kan ikke ligge tør. Godt begavet, som han er, klarer han skolearbejdet tilfredsstillende indtil 16-aars alderen, selvom hans tiltagende langsomhed, der dog de sidste aar delvis kompenseres af øget ihærdighed, efterhaanden tynger ham stærkt. Han viser desuden musikalske evner og bruger en del tid til at spille. Allerede fra 9-aars alderen trækker han sig imidlertid helst tilbage fra kammeraterne, kan ikke lade sig fange ind af den almindelige fællesleg eller samle sig til at følge dens regler, men gaar op i fantasi-lege og dagdrømmerier og faar den vane i ensomhed at tale med sig selv og søge udløsning i ejendommelige bevægelser og fagter — en tilbøjelighed, der herefter fæstner sig hos ham og en overgang præger hele hans fremtræden, saa den maaske yderligere øger hans generthed.

Pt.s forhold til moderen er — ihvertfald i pubertetsaarene — paafaldende køligt, omend det rummer en vis agtelse. Det synes i det daglige præget af en egenkærlig tværhed, der ofte fremkalder irettesættelser, og som først i den sidste tid moderen lever, da pt. ogsaa i anden henseende har vist tegn til at blive lidt mere voksen, begynder at vige for en mere dannet opførsel. Forholdet tynges imidlertid

*) Ifølge røntgenundersøgelse fra Viborg synes sella turcica dog lidt lille. Elektroencefalografi i Aarhus har ikke vist noget abnormt. Pt.s Strömngren-index er fundet $\div 0,60$.

af pt.s bevidsthed om sin udtalte afhængighed, ikke alene i økonomisk henseende, men i hele livsførelsen, hvor han stadig har maattet lade moderens initiativ lægge fuldt beslag paa sig.

Omkring drabet. Trods forestillinger om at skulle drive det til noget særligt synes pt. efter veloverstaaet præliminæreksamen mest opsat paa at støtte hjemmets økonomi ved at tage en kontorplads, men moderen faar ham i gymnasiet — og venter, han skal opnaa udmærkelse. De krav, han her stilles overfor, kniber det dog stærkt med at honorere, han arbejder for tungt, kan ikke samle tanker og sidder især længe over det skriftlige, hvor han har udviklet en pertentlighed, han ikke kan sætte sig ud over.

Efterhaanden føler den 17-aarige gymnasiast stillingen uholdbar; og en dag, da han synes, han er kørt helt fast, gør han i al stilfærdighed tilløb til selvmord, uden at det dog kommer til noget egentligt forsøg. Han savner imidlertid stadig mod til at gøre sin stilling i skolen klar for moderen og trumfe sin udmeldelse igennem, og han gruer ved tanken om, at hun snart skal se hans karakterbog. Lidt efter lidt dukker saa den tanke op, at han skal slaa hende ihjel, og han finder øksehug i hovedet med paafølgende halsoverskæring mest rationelt.

Selve denne handling gennemfører han koldblodigt efter sin plan og føler heller ikke bagefter nogen anger, men ved synet af moderens blod besættes han af en intens uhyggesfølelse, der knyttes til liget og den stue, hvor det findes. I de første timer holder denne uhyggesfølelse ham borte fra hjemmet, og senere betinger den en skæbnessvanger mangel i de ellers veltilrettelagte forberedelser til flugt, saaledes at følelsen af afspænding, der først er traadt rigtig frem ved flugtens begyndelse, inden længe viger for indre uro, og pt. vender om. Han gaar nu derhjemme uden at faa gjort alvor af selvmord, og først da husundersøgelsen er umiddelbar forestaaende, faar han gjort forsøg paa

at skjule sin gerning spor. Ved opdagelsen tilstaar pt. dog uforbeholdent og bliver straks indlagt paa Sindssygehospitalen ved Aarhus.

Hospitalsopholdet. Her virker han noget barnlig og indesluttet, og man opfatter ham i begyndelsen nærmest som en noget infantil psykopat. Pt.s bevægelser og sene udvikling i forbindelse med visse neurologiske fund henleder midlertidigt opmærksomheden stærkt paa muligheden af en organisk hjernelidelse, men fundene viser sig snart mere ubestemte, end man i saa fald vilde vente, og pt.s senere impulsive handlinger og ikke mindst den forbigaaende opdukken af en mere adækvat affektiv reaktion paa drabet, lader nu sandsynligheden for schizofreni træde stærkere frem.

Ogsaa efter overflyttelsen til Nykøbing forbliver den diagnostiske situation længe uafklaret, idet det er vanskeligt at paapege afgørende tegn paa schizofreni. Pt. gennemgaar en »krise«, men opfører sig iøvrigt forholdsvis normalt i aarevis, omend han virker noget afstumpet og har sin tilbøjelighed til bevægelser, grimasser og mumlen i behold. Efter en kombineret insulin-cardiazol-kur bliver pt. mere omgængelig, men snart begynder han atter at gaa istaa, og der kommer et ret energisk selvmordsforsøg — usikkert motiveret med angivelser, der tyder stærkt paa schizofrent tankebesvær, og efterfulgt af en forbigaaende daarlig periode. Denne har nu efterladt pt. yderligere forskruet og afstumpet med et stillestaaende, stift væsen, hvorudfra der ligesom med besvær kan trænge vidnesbyrd om et jeg, der ganske vist prøver paa at fastholde illusionen om nu at være normalt ved at indrømme tidligere sygdom, bagatellisere bestaaende symptomer og give de ydre omstændigheder hele skylden for sin tilværelses indholdsløshed, men som i udformningen af sine ønsker for et friere liv røber et fattigt, hengemt, af reminiscenser fra skoleaarene præget tankeindhold.

Pt. maa iøvrigt — ogsaa bortset fra risikoen for forvær-

relse og impulsive reaktioner — skønnes ganske uegnet til at klare sig paa egen haand, selvom han under hospitalets beskyttende forhold for det meste kan klare en hæderlig arbejdspræstation og vise en ret velordnet ydre fremtræden.

Diskussion.

Psykiatrisk diagnose. Grundlaget for en retspsykiatrisk diskussion maa være selve den psykiatriske diagnose, og her gik overvejelserne under observationen som nævnt ud fra de tre muligheder: organisk hjernelidelse, psykopati eller schizofreni med forskydning i retning af sidstnævnte diagnose, som man senere er standset ved.

Der foreligger da heller ikke væsentlige holdepunkter for antagelsen af mere »haandgribelig« organisk hjernelidelse, hverken i resultaterne af neurologiske undersøgelser eller i det psykiske billede. Helhedsbilledet, der iøvrigt næppe kan forstaas alene ud fra sine neurotiske træk, har derimod længe været foreneligt med antagelsen af en snigende udviklet schizofreni. Der er formodentlig specifik belastning fra faderen, maaske ogsaa fra moderen; og pt.s tilstand, der længe selv har haft et umiskendeligt schizoidt præg, har i sin udvikling vist en saadan tendens til progression, at den nu næppe kan opfattes som blot psykopatisk, men med det stærkt afstumpede følelses- og bevidsthedsliv foruden hele den ejendommelige adfærd med fagter og snakken ud i luften maa betegnes som schizofren. I betragtning af svingningerne og de lejlighedsvis forekommende tilsyneladende umotiverede reaktioner, der kan forudgaaes af »besværlig tænkning«, kan processen ikke regnes at være gaaet helt i ro; og det kan her indskydes, at der vel næppe kan ventes at indtræde en saa tilfredsstillende stabilisering af tilstanden, at spørgsmaalet om udskrivning maa rejses fra lægelig side.

Efter at det afgørende diagnostiske spørgsmaal saaledes maa regnes for løst, skulde der være baggrund for, med benyttelse af de ret udførlige oplysninger om pt., retro-

spektivt at trække visse udviklingslinier op med henblik paa at naa til forstaaelse af p.t.s tilstand, da han planlægger og udfører sin ugering.

Indenfor de omraader af den specielle og den retslige psykiatri, der skulde være vejledende ved opridsning og vurdering af en saadan udvikling, er der dog næppe endnu fuld afklaring i tydningen af det brogede erfaringsstof; der skal derfor her forsøges givet en kort indførelse i problemerne med omtale af enkelte arbejder indenfor den tilgængelige nyere faglitteratur.

Schizoidi — schizofreni. For den specielle psykiatri vedkommende gælder det spørgsmaalet om den snigende udvikling fra schizoidt til schizofrent, og fra retspsykiatrien drejer det sig om en belysning af disse tilstandes kriminologiske betydning med specielt henblik paa drab.

Det er almindeligt anerkendt, at schizofrenien kan forudgaas af saakaldt schizoide tilstande, der ofte bliver saa udtalte, at de fremtræder som psykopati; og nyere undersøgelser*) synes at have bekræftet den tidligere omdiskuterede kliniske erfaring, at de psykopatiiformer, der her drejer sig om — bl. a. mistroiske, følsomme særlinge, fanatikere, følelseskolde stræbere, pedantnaturer — i det hele findes langt hyppigere i slægter med schizofreni end i gennemsnitsbefolkningen, saaledes at der her skulde foreligge tilstande, der i deres arvegrundlag er beslægtet med schizofrenien. At visse schizoide tilstande endog har anlægspreg helt fælles med schizofreni, er paavist ved svenske undersøgelser over enæggede tvillinger**), og i disse tilfælde, hvor der ofte kan optræde mere forbigaaende psykoser, er

*) M. Bleuler: Krankheitsverlauf, Persönlichkeit und Verwandtschaft Schizophrenen und ihre gegenseitigen Beziehungen. Leipzig 1941.

**) E. Essen-Möller: Psychiatrische Untersuchungen an einer Serie von Zwillingen. Kbhvn. 1941. Acta Psych. et Neur. suppl. XXXIII.

der bl. a. iagttaget en vis stivhed i holdning og mimik og nedsat affektiv tilgængelighed.

Hvornaar en saadan abnorm tilstand er eller bliver saa udtalt, at der bør diagnosticeres schizofreni, kan det være vanskeligt at afgøre. Man er her — ihvertfald indtil videre — henvist til at dømme ud fra psykiske symptomer, der netop i disse tilfælde ikke altid er entydige, og erfarne klinikere vil ofte bedømme de problematiske tilfælde mere intuitivt. Der er dog ogsaa søgt angivet mere ydre tegn paa tilstedeværelsen af schizofreni i saadanne tilfælde, saaledes nævner f. eks. A. Wimmer*) et »knæk« i udviklingskurven, en tilbøjelighed til smaa psykotiske eruptioner og en vis progression af tilstanden gennem aarene; men baade teoretisk og praktisk vil den nøjagtige afgrænsning af, hvad der regnes for specifikt schizofrent, vise sig at variere noget.

Hvis vi i denne relation mellem psykopatisk og schizofrent biologisk set staar overfor forskellige grader af samme abnormitet, bliver afgrænsningen et definitionsspørgsmaal, der maa løses ud fra praktiske hensyn; men paavisningen af et fælles arvegrundlag motiverer ikke i sig selv en afvisning af den anden mulighed: at denne afgrænsning kan begrundes biologisk — f. eks. i et skel mellem udviklingsformer, hvor kontinuiteten bevares, saa de forløber normalt indenfor konstitutionens rammer, og saadanne hvor den tilsyneladende brydes, idet de af endnu ukendte aarsager tvinges ud i specifikke patologiske reaktioner — og det kan derfor heller ikke udelukkes, at der vilde være mening i at eftersøge tegn paa, at en saadan patologisk »proces« var under udvikling i den schizoide personlighed. Disse problemer synes dog endnu langt fra løst; og grundlaget for en undersøgelse af, hvorvidt de nedenfor omtalte drabsreaktioner, for saa vidt de virkelig er specifikke, skulde være knyttet til konstitutionen som saadan — hvilket igen vilde berøre spørgsmaalet om dennes kliniske afgrænsning

*) A. Wimmer; Speciel klinisk psykiatri. Kbhvn. 1936, s. 470.

— eller kun til visse af dens fremtrædelsesformer, maaske specielt til en eventuel »proces«, er saaledes næppe tilvejebragt.

Schizofreni og mord. At der forekommer mord hos schizofrene vil være kendt fra *H. Helwegs* lærebog i retspsykiatri*). Der gives her en fremstilling af schizofreniens betydning for kriminaliteten, hvor det specielt fremhæves, hvorledes man i det snigende initialstadium under indflydelse af paavirkningsforannelser og eventuelt hørelsehallucinationer ser voldshandlinger og ofte mord, der kan rettes mod ganske sagesløse personer — undertiden fordi de antages at være andre end de er — og som gennemføres koldblodigt uden at efterlade anger.

Schipkowenskys arbejde. *Helweg* nævner her ogsaa *N. Schipkowenskys* arbejde over en række tilfælde af psykisk paafaldende mordere, observeret paa Universitetskliniken i München i løbet af en snes aar**), hvor Schipkowensky diagnosticerer sikker schizofreni hos de 12.

Schipkowensky har tydet sine tilfælde ud fra forestillinger om schizofrenien som en »afdøen fra den levende forbindelse med omverdenen«, som patienterne oplever som en destruktiv tendens, der driver dem mod selvødelæggelse, men som, hvis selvopholdelsesdriften er stærk nok til at forhindre dette, »objektiveres« paa en ofte ganske tilfældig person, hvorved patienten kommer ind i en vaklen mellem selvmord og mord. Heraf forårsages en uro, der kan medføre overvindelse af »den instinktive modstand mod mord«, saaledes at den psykotiske spænding udlades i gerningen, en gerning, som patienterne ikke selv forstaar, men har følt sig drevet til af en uhyggelig magt.

Selve denne tankegang er — forstaaeligt nok — blevet mødt med forbehold, og det samme gælder dens anvendelse

*) H. Helweg: Den retslige Psykiatri i kort Omrids, Kbhvn. 1939, p. 192—197.

**) N. Schipkowensky: Schizophrenie und Mord, Berlin 1938.

paa de konkrete tilfælde, der ligeledes kan virke lidt vilkaarlig. *Schipkowensky's* paastand om i alle sine tilfælde at have paavist selvmordshensigter eller -forsøg mangler iøvrigt støtte i flere af hans ellers ret udførligt gengivne sygehistorier, men materialet viser dog en hyppig optræden af selvmordstendenser i nær tilslutning til gerningen — et forhold, der imidlertid ikke kan være specifikt schizofrent.

I det hele viser disse sygehistorier et ret broget billede: handlingen kan forudgaas af fjendtlig indstilling, rettes mod mere tilfældige ofre eller ramme et menneske, der staar patienten nær, og til hvem han stadig føler sig knyttet, i sidste fald eventuelt paatænkt efterfulgt af selvmord; og bagefter kan patienterne være forskrækkede og ulykkelige, tilsyneladende upaavirkede eller de kan i sjældnere tilfælde vedgaa, at handlingen føltes som en befrielse.

I en vis modsætning til det rent schizofrene mord stiller *Schipkowensky* — der her refererer *H. Hübner**) — gerningen hos de følelseskolde, schizoide psykopater, der handler efter nøgtern overvejelse ud fra normalpsykologisk forstaaelige forudsætninger for at naa et efterstræbt maal. Med sin antagelse af glidende overgang mellem schizofreni og schizoidi tør *Schipkowensky* imidlertid ikke helt udelukke schizofrent præget mord hos psykopater, selvom han mener, at man, hvor den ovenomtalte dynamik kan paavises, med stor sandsynlighed kan regne med, at patienterne er eller bliver schizofrene — ogsaa hvor handlingen overfladisk set kunde synes bestemt af interfererende normalpsykologiske motiver, eller hvor billedet paa gerningstidspunktet kun er psykopatisk. I denne paastand om, at en særlig type mord i sig selv sandsynliggør diagnosen schizofreni, støtter *Schipkowensky* sig ogsaa paa ældre litteratur, og den bekræftes af hans iøvrigt ret kritisk indstillede referent, *Bürger-Prinz***).

*) Hübners 9 tilf. af unge schizoide mordere og drabsmænd skal være meddelt i *Verh. Ges. Heilpädagog.* 4, 1931.

**) Bürger-Prinz: Schizophrenie und Mord, *Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform*, 30: 28—35, 1939.

Wilmanns' afhandling. Senere har *K. Wilmanns* offentliggjort en afhandling om mord i schizofreniens prodromalstadium*), hvor han dels meddeler om nogle af de »talrige« schizofrene mordere, han angiver selv at have fulgt, dels prøver at stille diagnosen i en række paa anden haand refererede tilfælde, og i forbindelse hermed diskuterer forskellige karakteristiske fællestræk. Iøvrigt konkluderer han, at man af hensyn til morderens paarørende maa fraaade dødsstraf i mistænkelige tilfælde for at give mulighed for genoptagelse af sagen, hvis sygdommen bryder tydeligt frem; og han slutter med at behude et større, ikke specielt for psykiatere tilrettelagt arbejde om spørgsmaalet.

Wilmanns, der anfører 26 mere eller mindre udførlige sygehistorier og øjensynlig har oplysninger om mindst lige saa mange tilfælde yderligere, fremhæver paa linie med *Schipkowensky*, hvordan adskillige af disse mordere handler ud fra en for dem selv uforstaaelig »tvangstilskyndelse« (zwangsantrieb), og omtaler, hvordan nogle efter handlingen forsøger selvmord, andre prøver at flygte og enkelte ved deres opførsel fremkalder fejlagtig mistanke om simulation, mens de fleste dog tilstaar aabent og ofte melder sig selv**).

Paa grundlag bl. a. af sine egne iagttagelser over 18 unge mandlige mordere, hvoraf desværre kun enkelte tilfælde fremlægges, beskriver *Wilmanns* en karakteristisk type, hvis hovedtræk skal søges gengivet her. Det drejer sig om unge mænd i »schizofrent prodromalstadium«, d. v. s. i reglen tidligere naturlige, flittige og friske børn, hos hvem der i løbet af pubertetsaarene er indtraadt et »knæk« med forandringer i følelsesliv, tænking og aktivi-

*) Karl Wilmanns: Über Morde im Prodromalstadium der Schizophrenie. Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie 170: 583—662, 1940. Sammenlign ogsaa samme tidsskrift 174: 460—492, 1942, hvor han tager stilling til kritikken mod den første afhandling.

**) Dette spørgsmaal findes diskuteret her i Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1942, p. 225—265, af H. Kjærsgaard.

tet forende til, at de efterhaanden er blevet stille, sky, indelukkede, isolerede og udeltagende, ufølsomme for tilrettevisninger; hertil kommer ofte svigtende skolepræstationer, der kan ledsages af hovedpine og koncentrationsbesvær eller af selvovervurdering med fantastiske spekulationer. Senere, oftest i 17—21 aars alderen, oplever disse unge mænd saa en ubehagelig tilstand af uro og indre spænding, hvorunder tanken om at gøre noget ganske særligt, f. eks. begaa et mord, kan dukke op som en tvangstilskyndelse, der til sidst ikke længere kan undertrykkes.

De fleste af *Wilmanns'* patienter skal senere være gaaet over i manifest schizofreni, og i adskillige tilfælde foreligger der allerede paa gerningstidspunktet specifikke omend lidet iøjnefaldende symptomer, saaledes at man med *Helweg* vilde kunne tale om, at patienterne befandt sig i sygdommens snigende initialstadium. Imidlertid indrømmer *Wilmanns* selv, at han fatter begrebet schizofrent prodromalstadium ret vidt, idet han medregner de tilstandsbilleder med arvemæssig relation til schizofrenien, der almindeligvis rubriceres som schizoid psykopati, men som han mener i reglen udvikles efter et »knæk« i pubertetsaarene og kun undtagelsesvis forudgaas af opdragelsesvanskeligheder allerede i barnealderen.

Udviklingen af pt.s symptomer. Hvis der i det her gennemgaaede tilfælde til belysning af pt.s opvækst kun havde foreligget oplysninger fra f. eks. den omtalte moster og fra skolerne, vilde man netop have faaet indtryk af en flink, velbegavet, noget stille dreng, hos hvem der kom et tydeligt »knæk« ved hans indtræden i gymnasiet. Oplysninger fra anden side afslører imidlertid, at pt.s adfærd heller ikke i barnealderen var helt normal.

Symptomerne i de første barneaar med pt.s klæben ved babystadiet og hans udtalte ængstelighed synes ganske vist efter de foreliggende sparsomme oplysninger ikke at gaa ud over, hvad der kunde være en ikke særlig aggressiv naturs reaktion paa urolige forhold og uheldig opdragelse;

men allerede inden 10-aars-alderen optræder der mere paa-faldende træk.

Milieuets indflydelse. Der kunde dog maaske nok for pt.s udvikling helt til og med drabet opstilles en til-forladeligt virkende forklaring, hvorefter der var tale om neurotiske reaktioner, betinget i det væsentlige af milieu-forholdene, specielt de næppe helt velafbalancerede følelser, han stilles overfor hos moderen. Ihvertfald kendes baade tilbageholdenhed, bevægelsesforstyrrelser, initiativløshed og pertentlighed som neurotiske symptomer, og en psykoanalyse kunde formentlig have fremdraget adskilligt til belysning deraf; men ogsaa uden anvendelse af en saadan undersøgelse og de specielt dertil knyttede teorier kan der gives bidrag til et tydningsforsøg ud fra milieuforholdene.

Tilbageholdenheden overfor jævnaldrende er som nævnt blevet opfattet som en følge af overdreven omsorg fra moderens side. Bevægelsesforstyrrelserne kunde da tænkes opstaaet som udslag af den aktivitetstrang, pt. paa grund af sin isolerthed ikke faar afløb for i fællesleg, og maaske yderligere fikseret ved moderens interesse derfor som »nervøst« fænomen. En saadan isoleret tilværelse med fikserede bevægelsesvaner hos en noget passiv natur giver ikke de bedste forudsætninger for udvikling af et friskt initiativ til almindelig drengebeskæftigelse, og den maade, hvorpaa moderen prøver at faa pt. igang ved at beslaglægge hans tid med forskellige arrangementer — mens hun samtidig tydeligt lader ham mærke, at det er hende, der arrangerer, og at hun er skuffet over, at det ikke er ham — viser sig ikke befrugtende for en sund, spontan foretag-somhed med dertil knyttet stimulerende oplevelse af umiddelbar livsudfoldelse. At pt. tværtimod præges af selv-usikkerhed, røber sig bl. a. i hans pertentlighed med skriftlige arbejder; og selv om moderens forventninger formentlig i det hele er spændt ud over, hvad pt. med sine ellers ikke ganske ringe evner kan svare til, saa synes det især

at være denne pertentlighed, der sætter ham tilbage ved overgangen til gymnasiet med de større krav til hjemmearbejde.

Pt. bliver vel ikke helt i rollen som den artige, føjelige søn, men det er kun i bagateller, han trodser moderen — maaske erkender han vagt, at han ikke under andre forhold vil faa en tilsvarende opvartning. Ihvertfald savner han mod til at sige klart fra overfor de forventninger, moderen efter det første gymnasiaars skuffelser aabenbart paany har givet tydeligt udtryk for, eller til blot at lade hende vide, at han forsat ikke opfylder dem. Da den her antydede konfliktsituation aktualiseres for ham, idet han maa give op overfor en skoleopgave, vælger han selvmordet; men det viser sig, at han har dog nogen selvopholdelsesdrift i behold, og denne udlosningsmulighed synes da foreløbig spærret.

Endogent, konstitutionspræget, islæt. Allerede ved dette forsøg paa at antyde milieuets mulige betydning for tilstandens udvikling er der forudsat en passiv natur; og i betragtning dels af, at situationen med enken, der paa en maaske noget uheldig maade sætter hele sit følelsesliv ind i forholdet til en søn, ikke er ganske excepti-onel, og dels af tilstandens videre udvikling mod schizofreni, maa man formentlig tillægge konstitutionen og deraf afledede endogene momenter afgørende betydning. Der lader sig da ogsaa paavise træk, som uden hver for sig at være afgørende dog i deres tilknytning til de fortsat bestaaende symptomer kan opfattes som i væsentlig grad endogent betingede — som venteligt efter den arvelige belastning med schizoidt præg.

De underlige bevægelser — der i deres oprindelse næppe har nogen forbindelse med sankt-veits-dans, forsaavidt man derved forstaar den velkendte børnesygdom chorea minor — adskiller sig saaledes i deres form fra de sædvanlige »ner-vøse« bevægelsesforstyrrelser hos børn: de er mere aparte end ved almindelig uro, tildels mere omfattende end ved

tic og har ikke karakter af hysteriske anfald. De har heller ikke tvangskarakter, men motiveres med en trang. Efter deres karakter kunde de maaske skyldes organisk hjerne-lidelse, men de slutter sig nærmest til de stereotypier, der er beskrevet ved visse psykopatier og ved schizofreni, særlig naar denne begynder i barnealderen.

Det er endvidere sandsynligt, at den stivhed, der nu præger pt.s væsen og adfærd, allerede har gjort sig gældende i skolealderen og bidraget væsentligt til at vanskeliggøre kontakt med andre ved at hindre hans vel nok fattige, men dog ikke ganske manglende følelsesliv i at manifestere sig. Ogsaa paa andre maader kan pt.s isolationstilbøjelighed have været mere endogent bestemt, idet han aabentbart beslaglægges stærkt af sit fantasiliv allerede som dreng og har vanskeligt ved at fastholde noget bestemt af, hvad der foregaar omkring ham, baade naar det gælder leg og skolearbejde.

Hvad specielt vanskelighederne i gymnasiet angaar, saa er det naturligvis ikke givet, at den usikkerhed, som ligger bag pt.s tiltagende pertentlighed og langsomhed, skal opfattes som overvejende milieubetinget; den kunde ogsaa være mere direkte konstitutionelt betinget eller have sin baggrund i netop et saadant endogent betinget koncentrationsbesvær — og en tiltagen af dette kunde være med til at frembringe det nævnte indtryk af, at pt. allerede da er ved at gaa istaa. Dette indtryk forstærkes vel ogsaa ved, at pt. i det hele ikke synes at gennemgaa nogen normal pubertetsudvikling: naar han endnu i 17-aars-alderen lever i barnlig afhængighed af moderen og ikke har vist tegn til erotisk liv, er det næppe alene milieuet skyld.

Om man i betragtning af det videre forløb skal regne med, at en schizofren »proces« allerede er sat ind, kan der som tidligere motiveret vanskeligt tages endelig stilling til, saalænge der ikke foreligger yderligere afklaring af det omtalte diagnostiske problem, men ud fra gængs klinisk opfattelse maa den maade, hvorpaa pt. synes at være ved at gaa i staa, dog siges at støtte en saadan antagelse.

Drabsimpulsens fremkomst. Ved forsøget paa at vurdere den begaaede forbrydelse kan muligheden for overvejende normalpsykologisk betinget reaktion dog maaske vanskeligt afvises alene paa dette grundlag, hvorfor der her skal gaas lidt nærmere ind paa selve drabet og dets forudsætninger.

Det fremgaar tydeligt af pt.s fremstilling, at der ikke er tale om nogen umiddelbart realiseret, direkte situationsbetinget handlingsimpuls, idet tanken ses at have bestaaet allerede nogen tid før drabet; men de motiver, pt. i begyndelsen angav, forekom dog omgivelserne lidet vægtige, og han indrømmer selv, at han ikke kan give nogen udtømmende motivering for sin handling. Den ellers nærliggende formodning, at pt. skulde have handlet ud fra bevidste motiver, som han bagefter skjulte, slaar næppe til her — og ihvertfald er der tydeligt nok ikke tale om banale motiver som jalousi, hævn eller pengetrang.

Iøvrigt har pt. sikkert ret i sin senere paastand om, at selve handlingsimpulsen er dukket frem i løbet af de foregaaende dage som en umiddelbar tilskyndelse, som han saa bagefter har prøvet at forklare sig; og en saadan opstaaelsesmaade er jo ikke i sig selv patologisk, tværtimod er den almindeligere, end mange tænker sig. Normalt vil, ihvertfald naar man er ude over selve barnealderen, saadanne opdukkende forsæt dog enten kunne rationaliseres eller blive fortrængt; og naar der hos pt. ved klar bevidsthed opstaar en drabsimpuls, der uden at rationaliseres eller mødes af nogenlunde adækvate modforestillinger virker videre til sin fuldførelse, maa det tages som udtryk for, at psykiske forudsætninger, der er udenfor det sædvanlige, spiller ind.

Saadanne usædvanlige forudsætninger kunde nu tænkes enten ligefrem at medvirke til at styrke impulsens gennemslagskraft og dominans, eller omvendt at betinge nedsat hæmning mod den; og man vilde jo lægge hovedvægten paa dette sidste, hvis man stod overfor en følelseskold

psykopat — hvor en forud overvejet handlings motiver og konsekvenser hos en iøvrigt normalbegavet vel dog som nævnt vilde ventes bedre gennemtænkt — men paa det første, hvis man regnede med en »afspændingsreaktion«, der havde en usædvanlig affektphobning som væsentlig forudsætning.

Ren udbrudsreaktion? *Helweg* har beskrevet saadanne afspændingshandlinger og herunder ogsaa drab dels i sin lærebog i retspsykiatri*), dels i to senere offentliggjorte forelæsninger, holdt i Stockholm 1942**). Førstnævnte sted anføres, at spændingen ved drab ikke — som f. eks. ved brandstiftelse eller tyveri — udløses i en aldeles inadaquat handling, men tenderer henimod et udslag af mere eller mindre forstaaelig natur. Sidstnævnte sted præciseres, at de sværeste forbrydelser ofte former sig som »udbrudsreaktioner« fremkaldt ved, at sensitive, ængstelige mennesker efter en række forgæves forsøg paa at finde antagelige udveje har ladet sig spærre inde i en bestemt konfliktsituation; og det fremhæves, at saadanne reaktioner godt kan optræde paa grundlag af psykiske forudsætninger indenfor det normales variationsomraade, og at der iøvrigt er overgange ikke blot til den rent patologiske handling, men ogsaa til den normalt strukturerede handling paa abnorm eller direkte patologisk baggrund.

En opfattelse af dette tilfælde som en abnorm enkeltreaktion med forudsætninger, der ligger indenfor det normale, maatte snarest regne med en saadan udbrudsreaktion, hvor pt. — nødsaget til at frigøre sig for det tryk, som paa baggrund af langvarig underkuelse og fortsat følelse af fuldstændig afhængighed lægges paa ham med hans overfor moderen fortiede og delvis bortløjede erkendelse af ikke at kunne opfylde de krav, hun stiller, men ude af

*) H. Helweg: Den retslige Psykiatri i kort Omrids, Kbh. 1939, p. 223—227.

**) H. Helweg: Abnorme enkeltreaktioner. *Nordisk Medicin* 15, 2340—2344 og 2388—2392, 1942.

stand til at gennemføre selvmord eller betroelse til hende — havde følt sig henvist til at skaffe moderen af vejen. At pt. efter drabet ikke slaar sig til ro med at have faaet udløsning — en oplevelse, der iøvrigt forstyrres af hans uhyggeførmelse — men søger at unddrage sig opdagelse, hænger vel sammen med, at han barnligt gaar op i det spændende ved den opstaaede situation.

Det er dog et spørgsmaal, om der med det beskrevne forløb virkelig kan være tale om en »ren« udbudsreaktion, altsaa om der ud fra forudsætninger, der falder indenfor det normale variationsomraade, kan regnes tilvejebragt en fuldstændig indespærring; og bedømmelsen maa bl. a. afhænge af, hvilke krav man stiller til normale menneskers opfindsomhed i retning af at opsøge passable udveje, og især i hvor høj grad man accepterer de af vedkommende følte hindringer som absolut bindende for et menneske, der ganske vist er nærtagende og staar under affektivt pres, men hvor dette pres dog ikke er medbetinget af en egentlig abnorm eller syg psyke. I dette tilfælde kan der paa begge punkter rejses tvivl, idet pt. dels ikke synes at have overvejet muligheden for at stikke af, før tanken om drabet allerede har bidt sig fast, dels er vejet tilbage for et virkeligt forsøg paa sammen med moderen at finde en udvej.

Schizofren reaktion? Imidlertid er det da ogsaa som nævnt sandsynligt, at pt.s tilstand forud for drabet præges saa stærkt af schizoide træk, at den ikke kan betegnes som normal. Dette behøvede vel ikke at udelukke, at en konfliktsituation som den skitserede kunde være det afgørende, og abnormtilstanden kun have mere underordnet betydning ved at medbetinge de vanskeligheder ved skolearbejdet, som ellers begrænsede evner og uheldig opdragelse især skulde have fremkaldt. Dog kunde pt.s abnormitet ogsaa have betydning ved direkte at lette indespærringen; og endelig kan der næppe helt ses bort fra den mulighed, at det afgørende for styrken af det affektive pres, hvorunder

pt. drives mod selvmord og mord, er at pt.s insufficiensoplevelse præges af en utryghed, der mere direkte skyldes endogent opstaaede psykiske forandringer, saaledes at f. eks. pt.s fornemmelse af moderens holdning som anledning til sin angst i nogen grad repræsenterer et rationaliseringsforsøg.

En saadan forskydning af tyngdepunktet over mod en endogent betinget insufficiensstilstand med forholdet til moderen reduceret til de ydre vilkaar, hvorunder den opleves og søges afreageret, vilde sidestille perioden for drabet med den sygelige tilstand af indre uro og spænding, som *Wilmanns* beskriver som baggrund for tvangstilskyndelsen hos flere af sine patienter i schizofrent prodromalstadium, og med den urotilstand, som *Schipkowensky* vil forklare ved en konflikt mellem »psykosens destruktive tendens« og selvopholdelsesdriften. Derved vilde tilfældet da bringes paa linie med de mest karakteristiske af de omtalte drabsreaktioner ved — eventuelt latent — schizofreni. Der er jo i dette tilfælde ingen holdepunkter for at antage, at egentlige hallucinationer eller vrangforestillinger skulde have spillet med ind, men reaktionsforløbet kunde paa smukkeste maade illustrere *Schipkowenskys* skema, og den efter *Wilmanns* gengivne modertype kunde, som det vil ses, i mange henseender være beskrevet med pt. her som model, omend pt.s anamnese ikke er blank indtil det iøjnefaldende »knæk«.

Tilfældet som overgangsform. Den karakteristiske tidligt schizofrene drabsreaktion, som begge de nævnte forfattere kredser om, kan maaske beskrives som en afspændingsreaktion med mer eller mindre underordnet offervalg, hvor den tilgrundliggende spænding ikke først og fremmest skal forstaas normalpsykologisk, men ud fra specifikt schizofrene psykiske forskydninger, der eventuelt først senere træder klart frem, og som ofte ogsaa vækker selvmordstanker.

Imidlertid forudsætter allerede den rene udbrudsreaktion

en karakterejendommelighed, der nærmer sig det schizoide, og et tilfælde som det her gennemgaaede synes vanskeligt at placere nøjagtigt indenfor et overgangsomraade mellem den yderligere af en abnorm konstitution begunstigede udbrudsreaktion og den af sygelige forskydninger udløste afspændingshandling hos en endnu relativt velbevaret personlighed, hvis forestillingsliv ikke direkte beherskes af sygdommen.

Overfor den rene udbrudsreaktion maa samfundet, som fremhævet af *Helweg*, reagere med straf, men hvor endogene faktorer som her synes at spille stærkt ind, maa det være berettiget — som det da ogsaa her er sket — at bedømme tilfældet efter straffelovens § 16 som sindssygdом eller dermed ligestillet tilstand.

Konklusion.

Der er saaledes her gennemgaaet et tilfælde af drab udøvet af en 17-aarig ung mand, hvis opdragelse snarest har begunstiget udviklingen af hans schizoide træk, og hos hvem den schizofrene proces, der senere træder stærkere frem, maaske allerede er begyndt. Pt. følger en tilskyndelse, der ved iøvrigt klar bevissthed udformer sig under en med insufficienspræg oplevet psykisk abnormtilstand, der allerede har ført ham mod selvmord; og handlingen faar i nogen grad karakter af en udbrudsreaktion, rettet mod den, han har nærmest ind paa livet og iøvrigt i usædvanlig grad er afhængig af: moderen. Selve gerningen gennemføres koldblodigt, men bagefter oplever pt. baade situationens uhygge og dens spænding, inden han efter et for-gæves flugtforsøg paany gaar istaa; og en noget barnlig forestilling om at skulle undgaa opdagelse holder sig til det sidste — saa hellere selvmord, som han dog heller ikke kan gennemføre.

Selve tilfældet beskrives da som en udbrudsreaktion, ihvertfald til dels psykologisk forstaaelig ud fra forholdet

til moderen, men udviklet paa abnorm baggrund, muligvis desuden med en umiddelbar sygdomsoplevelse som medvirkende til behovet for udløsning; og det opfattes derved som staaende paa overgangen til de af *Schipkowensky* og *Wilmanns* beskrevne drabsreaktioner ved truende eller lidet iøjnefaldende schizofreni.

I hvilken grad der virkelig kan være tale om karakteristiske drabsreaktioner, nogenlunde specifikke for bestemte stadier i overgangen schizoidi-schizofreni, kan ikke nøjere belyses ud fra et enkelt tilfælde som det foreliggende. Tilfældet kan dog maaske være med til at henlede opmærksomheden paa problemer, der formentlig fortjener yderligere dokumentation, idet der herudfra dels vil kunne kastes lys over tidlige psykiske forandringer i den schizofrene udvikling og dels synes at aabne sig perspektiver ud mod et sikrere grundlag for den retspsykiatriske vurdering af visse paafaldende, men heldigvis lidet hyppige drabsreaktioner.

Barnamorden och sexualmoralen i Sverige-Finland på 1700-talet.

Av docenten VELI VERKKO.

I likhet med de sociala företeelserna över huvud växla också brotten med hänsyn till antal och betydelse från ett tidsskede till ett annat. Ju längre avståndet i tiden är, desto större blir differensen. Inom den s. k. moderskapsbrottsligheten visar sig skillnaden vara betydande vid jämförelse mellan förhållandena under vårt århundrade och förhållandena under upplysningstiden på 1700-talet. Aborten eller fosterfördrivningen är i detta nu det brott som drar uppmärksamheten till sig inom alla kretsar. Den ställning aborten i våra dagar intar, intogs då av ett annat brott inom nämnda kategori, nämligen barnamordet. Då man under frihetstiden begynte framställa krav på en mänskligare behandling av brottslingarna, är det begripligt, att uppmärksamheten i främsta rummet kom att koncentrera sig på barnamörderskornas dystra öde. I synnerhet i Tyskland hyste man vid denna tid intresse för denna art av moderskapsbrottslighet, vilket bevisas av att en rik litteratur i ämnet uppstod. År 1780 utlystes i Mannheim en tävlan, som gick ut på att få fram avhandlingar om de bästa metoderna att förebygga barnamord. Till denna tävlan insändes mer än 400 skrifter. Den mest kända av de publikationer från denna tid som behandla barnamordet, det av pedagogikens berömda reformator *Johann Heinrich Pestalozzi* för-

fattade arbetet »Über Gesetzgebung und Kindesmord« (1783), där uppmärksamheten fästes bl. a. vid vissa sociala faktorer såsom folkets allmänna sedliga tillstånd, var ursprungligen avsedd för denna tävlan¹⁾.

Också i Sverige-Finland visade man på 1700-talet ett levande intresse för barnamörderskornas ställning. Speciellt bör nämnas konung *Gustaf III:s* sega kamp i syfte att avskaffa dödsstraffet (halshuggning och brännande å bål) för barnamord, en kamp som dock i huvudsak blev utan resultat²⁾.

Barnamordet är ett säregnet brott i det avseendet, att det

¹⁾ *Bonger, W. A. An Introduction to Criminology, London 1936, Sida 35.*

²⁾ Konungen förelade ständerna en proposition i saken först vid 1778 års och senare vid 1786 års riksdag. Frågans behandling i lagutskottet vid den förstnämnda riksdagen är på sitt sätt intressant. Det svåraste motståndet mötte från representanterna för prästeståndet. De påpekade, att prästeståndet alltjämt i fråga om straff ansåg Mose lag vara en för alla tider och folk bindande lag. Vad särskilt dödsstraffets avskaffande i fråga om barnamord angår, motiverade ståndet sin avböjande ståndpunkt bl. a. genom att påpeka, att »förr än nu de egentligen så kallade Theokratiska lagar blifwit införda, har Gud stadgat, att mord skulle med lifsstraff beläggas; ty at förbigå det Cain, igenom sit eget samwets vittnesbörd, fant sig saker till döden, 1 Mos. Boks. 4:14: så sade Gud till Noak straxt efter syndafloden, förrän Theokratien ännu war inrättad: Den som utgjuter människoblod, hans blod skall af människor utgjuten warda, 1 Mos. Boks 9:6. Denna lagen för binder alla människor, ty Noak war det andra människoslägtets stamfader, hvarföre det, som här befallas honom, synes sträcka sig till alle hans efterkommande«.

Ridderskapets och adelns deputerade, som understödde konungens proposition och motsatte sig vedergällningsprincipen i Mose lag, påpekade, att »den lagen som gafs Noach, om dråpares dödande icke blifwit af Gud sjelf följd wid det tillfälle då Cain slog ihjäl sin broder, at förtiga det fristäder för wissa dråpare sedermera blefwo inrättade, så kan Utskottet ej falla på annan tanka än at Gud afpassat detta med flera straff efter det folkets lynne och beskaffenhet, som Han då sjelf behagade styra«. *K. Olivecrona: Om dödsstraffet, andra uppl., Upsala 1891, s. 46, 48.*

kan utföras endast av en mor till ett utomäktenskapligt barn genom att hon uppsåtligen dödar barnet vid födelsen eller strax därefter. »Barnamord kan ske antingen genom handaverkan eller utsättande eller uraktlåtenhet av hvad för dess bibehållande vid lif var nödigt«. På detta sätt karakteriseras barnamordet i finska strafflagen (22 kap., 1 §). Detta brott betingas ofta å ena sidan av moderns själsångest, som framkallats av skamkänsla och andra bekymmer, och å andra sidan av hennes fysiska och psykiska svaghetsstillstånd, således av faktorer, som skarpt skilja sig från motiven till vanliga brott mot liv och misshandelsbrott. I 1734 års lag fordrades dessutom som kännetecken på barnamord, att kvinnan skulle ha uppsökt enslighet vid födelsen och att hon skulle ha dolt barnets lik (missgärningsbalken 16 kap., 1 §).

I det följande framlägges statistik över barnamorden i Finland under den svenska tiden jämte motsvarande tal för Sverige.¹⁾ Jag har nämligen i Svenska statistiska centralbyråns arkiv påträffat en tidigare okänd sifferserie, som sträcker sig till mitten av 1700-talet och utvisar antalet anmälda brott mot liv i Finland. Denna sifferserie ingår i den år 1749 påbörjade befolkningsstatistikens uppgifter över dödsorsakerna. Dessa uppgifter fördela sig mellan två olika grupper: sjukdomar och våldsamt död. Till den sistnämnda gruppen höra de fall, där döden orsakats av brott. Specifikationerna äro »barnamord» och »mördade». Varje dödsfall hänförs till ett konstaterat fullbordat brott mot liv. Denna serie av brottstal är i sitt slag den absolut äldsta i världen, och de tal som gälla Finland har ingen hittills befunnit sig med.

Då jag nu tar den ena av de statistiska sifferserierna över brott under behandling, nämligen Siffrornas för barnamord, hänvisar jag samtidigt till min uppsats *Folklynne och brottslighet i Svensk Juristtidning* 1945, s. 470 ff., som innehåller uppgifter om offren för övriga brott mot liv.

¹⁾ Talen för Sverige ha publicerats av *P. A. Siljeström* i *Statistisk Tidskrift*. Årg. 1875, s. 145 o. följ.

Äro uppgifterna om offren för barnamord tillförlitliga?

Barnamord förefaller vid första anblicken att vara ett brott, som är lätt att dölja. Ett barn kan ju t. ex. genom vanvård bringas om livet utan att den egentliga dödsorsaken kommer i dagen. Men till detta replikerar professor *Oiva Elo* i sin avhandling *Der Kindesmord in der Kriminalstatistik*¹⁾, att det i sådana fall alls icke är fråga om barnamord, som blott kan begås av modern till ett utom-äktenskapligt barn genom att hon dödar sitt barn vid födelsen eller strax därefter. Då en ogift kvinna blir gravid, väcker det snart uppmärksamhet hos hennes omgivning, och denna uppmärksamhet skärpes alltmer, ju mer tiden för hennes nedkomst närmar sig. Om barnet dör vid födelsen eller kort därpå, ligger misstanken för barnamord nära tills hands.

Även om man medger, att fall av barnamord här och där ha blivit ouppdagade, bör man icke tillmäta detta någon avgörande betydelse. Huvudsaken är, att man kan konstatera barnamordens frekvens i den ena riksdelen, Finland, jämförd med frekvensen i den andra riksdelen, Sverige. Uppgifter från olika delar av samma rike kunna relativt väl jämföras med varandra.

I tabellen här nedan publiceras för första gången antalet offer för barnamord i Finland under den svenska tiden. Bredvid talen för Finland meddelas motsvarande tal för Sverige. Utgångspunkt har varit 1754, från och med vilket år materialet för Finland är fullständigt så när som på ett obetydligt undantag.

I Finland utgjorde medeltalen för fullbordade barnamord räknade per 100.000 personer av respektive folkmängd:

under frihetstiden (1754—1772).....	0.47
» gustavianska tiden (1773—1792).....	0.62
» det svenska väldets slutperiod (1793— 1806)	0.50 ²⁾

¹⁾ Deutsche Zeitschrift für die gesamte gerichtliche Medizin, 32 Band, 1 Heft. Berlin 1939, s. 5 o. följ.

²⁾ För åren 1808—1809 var relativtalet 0.63.

*Offren för barnamord i Finland och Sverige under
åren 1754—1809.*

År	Fin- land	Sve- rige	År	Fin- land	Sve- rige	År	Fin- land	Sve- rige	År	Fin- land	Sve- rige
1754	5	7	1768	2	13 ³⁾	1782	2	7	1796	2	16
1755	4	6	1769	2	4 ³⁾	1783	6	11	1797	4	7
1756	1	8	1770	1 ¹⁾	2 ³⁾	1784	5	8	1798	8	8
1757	2	6	1771	1	3 ³⁾	1785	1	8	1799	5	9
1758	»	6	1772	4	8 ³⁾	1786	1	5	1800	5	5
1759	3	11	1773	1	» ²⁾	1787	2	11	1801	4	11
1760	»	7	1774	4	10 ⁴⁾	1788	3	7	1802	2	9
1761	6	7	1775	2	6	1789	8	11	1803	7	9
1762	»	7	1776	6	6	1790	4	12	1804	2	11
1763	5	5	1777	10	11	1791	6	12	1805	5	15
1764	1	5 ³⁾	1778	6	15	1792	3	9	1806	3	4
1765	4	5 ³⁾	1779	4	8	1793	2	9	1807	— ²⁾	4
1766	3	2	1780	3	13	1794	5	6	1808	8	26
1767	1	17 ³⁾	1781	4	4	1795	5	14	1809	3	6

Talrikast voro barnamorden under den gustavianska tiden (ökningen från frihetstiden utgjorde 31.9 %₀.) Under det svenska väldets slutperiod var antalet 19.3 %₀ lägre än under den närmast föregående perioden.

Under åren 1754—1773 fördelade sig barnamorden mellan de fyra län, som Finland vid denna tid var indelat i, på följande sätt:

Län	Absoluta tal	I medeltal per 100,000 inv.
Åbo och Björneborgs	12	0.41
Nylands och Tavastehus	8	0.33
Kymmene gårds och Savolax ...	9	0.36
Österbottens	17	0.81

1) Uppgifter saknas för den del af Nylands och Tavastehus län, som hörde till Borgå stift.

2) Uppgifter saknas från hela landet.

3) Uppgifter saknas från ett län.

4) Uppgifter saknas från två stift.

I Österbottens län var således barnamordsfrekvensen dubbelt så stor som i de övriga länen.

Innan vi gå att jämföra relationstalen för Finland och Sverige med varandra, måste vi konstatera, att uppgifterna för Sverige äro bristfälligare än för Finland. För Sverige föreligga fullständiga uppgifter för åren 1754—1763 och därefter först från och med år 1775.

Då medeltalen beräknas per 100 000 personer av respektive länders befolkning, erhållas följande relationstal för barnamorden:

	i Finland	i Sverige
under frihetstiden (1754—1763)	0.54	0.40
» gustavianska tiden (1775—1792).	0.63	0.43
» det svenska våldets slutperiod (1793—1806)	0.50	0.39

Mot hundra offer för barnamord i Sverige svarade således i Finland under frihetstiden 135, under gustavianska tiden 147 och under det svenska våldets slutperiod 128.

Ehuru differenserna mellan talen för de båda länderna icke äro stora, blir resultatet av jämförelsen dock oväntat. Att talen för Finland, då det gäller andra brott mot liv, äro så mycket större än motsvarande tal för Sverige kan förklaras på basen av olikheterna i folklynnnet. Denna förklaringsgrund kan inte tillämpas i fråga om barnamorden.

Företeelsen torde vara omöjlig att förklara utan kompletterande statistisk belysning. Vi ty oss då till befolkningsstatistikens uppgifter om antalet levande födda av oäkta börd. Deras medeltal per år var i de bägge länderna under tioårsperioderna 1751—1810:

	i Finland	i Sverige
1751—1760	297	1577
1761—1770	371	1726
1771—1780	585	1982
1781—1790	827	2684
1791—1800	1373	3817
1801—1810	1818	4541

Såsom synes har det absoluta talet för Finland under sex decennier femdubblats, medan talet för Sverige blott tredubblats.

I hädanförda ländernas statistiska årsböcker ha dessa tal jämförts med totalantalet levande födda. Promilletalen för de utom äktenskapet födda te sig då på följande sätt:

	i Finland	i Sverige
1751—1760.....	14.5	23.7
1761—1770.....	16.5	25.5
1771—1780.....	23.9	29.4
1781—1790.....	31.1	38.9
1791—1800.....	44.6	50.2
1801—1810.....	57.1	61.4

I enlighet härmed var relationstalet för de utom äktenskapet födda under hela det svenska väldets tid i Finland lägre än i Sverige, trots den snabbare ökningen.

Vid värdesättandet av jämförelsen bör man dock minnas, att nativiteten var större i Finland än i Sverige.¹⁾

Såvitt man anser denne faktor inverka störande, borde man framlägga någon annan jämförelsemetod. I Statistisk årsbok för Sverige meddelas antalet barnaföderskor beräknat på 1000 ogifta kvinnor i åldern 20—45 år. Tyvärr kunna motsvarande siffror för Finland icke anföras. Således måste man finna en annan jämförelsepunkt.

Om antalet levande födda av utomäktenskaplig börd jämföres med medelfolkmängden, kommer man till följande promilletal för de 6 tioårsperioderna under åren 1751—1810:

¹⁾ De levande födda utgjorde i promille av medelfolkmängden under tioårsperioden 1751—1760 i Finland 44.9 och i Sverige 35.7, 1761—1770 42.7 och 34.2, 1771—1780 40.1 och 33.0, 1781—1790 38.9 och 31.9, 1791—1800 40.1 och 33.3 samt 1801—1810 36.3 och 30.9.

Nativiteten i Finland var således 6—9 promille större än i Sverige.

	i Finland	i Sverige
1751—1760	0.64	0.84
1761—1770	0.70	0.87
1771—1780	0.96	0.97
1881—1790	1.21	1.24
1791—1800	1.79	1.67
1801—1810	2.08	1.89

Enligt detta har differensen mellan relativtalen för Finland och Sverige varit betydligt mindre än jämförelsen mellan de utom äktenskapet födda och totalantalet levande födda gav vid handen. Under de fyra första decennierna äro talen för Sverige större än talen för Finland, men under de två senare årtiondena förändras förhållandet till Sveriges förmån.

Det är att märka, att jämförelsen mellan antalet utom äktenskapet födda och totalbefolkningen icke kan anses fullt riktig. I varje fall är det obestriddigt, att födelsefrekvensen för barn födda utom äktenskapet från mitten av det adertonde århundradet ända till dess sista decennium varit mindre i Finland än i Sverige.

Störst har skillnaden varit på 1750- och 1760-talet. En intressant belysning av differenserna under åren 1749—1757 ger tabellkommissionens berättelse av år 1761.¹⁾ Det framgår av den att antalet utom äktenskapet födda barn i hela Sverige-Finland förhåller sig till antalet inom äktenskapet födda som 1 till 45. I samtliga län i Finland var denna proportion mindre än i hela riket, i Åbo och Björneborgs län 1:58, i Nylands och Tavastehus' län 1:47, i Kymmene-gårds och Savolax län 1:62 och i Österbottens län, där barnamorden åren 1754—1773 voro talrikast i Finland (se sammanställningen å sida 39), hela 1:132. Må man jämföra dessa tal med talen för Stockholms stad, där det på ett utom äktenskapet fött barn kom blott 9 inom äktenskapet födda.

¹⁾ Tabellkommissionens underdåniga Relation af år 1761. Ingår i *Aug. Hjelts* samling av aktstycken »De första officiella relationerna om svenska tabellverket», sid. 22—136. Helsingfors 1899. Fennia 16 No. 3, tabellen sid. 87—88.

De senast framlagda uppgifterna understryka alldeles särskilt de små talen för Finland vid mitten av århundradet. Då man bedömer de ovan anförda talens betydelse bör man ihågkomma följande omständigheter.

Den ensamma blivande moderns lott var i gångna tider mycket mera beklagansvärd än i våra dagar. Utom den skam, som åtföljde hennes ställning hade hon att vänta straff såväl av den världsliga rättvisan som av kyrkan. Enligt 53 kap. 1 § i missgärningsbalken skulle kvinna för första resans lönskaläge straffas med 5 dalers böter, vilket vid bristande betalningsförmåga skulle sonas med 7 dagars fängelse. I kyrkolagens 9 kap. 4 § stadgades, att hon skulle »en söndag under högpredikan stå på en särdeles, ther til förordnad plicktepell, ifrån then tid, thet ringes andra gången, och samma resa, efter afkunnandet från predikstolen, i hela församlingens närvaro aflösas.»¹⁾ År 1741 avskaffades den offentliga kyrkoplikten och förvandlades till enskild skrift. Avsikten var tydligen att mildra den ogifta barnaföderskans ställning, så att hon icke i förtvivlan skulle taga sitt barn avdaga.²⁾ Också till kyrkan skulle i ett dylikt fall erläggas böter till ett belopp av 2 daler. År 1750 förordnades, att »om husbonde, matmoder, eller anhörige och husfolk eller andra som ega kunskap om en hafvande qvinnas tillstånd, sådant icke upptäcka«, skulle de straffas. Den ensamma moderns lott var alltjämt hård.

För »at gjöra en lägrad qvinnas tilstånd mindre fruktansvärdt och utur elände och nöd hjälpa de barn,

¹⁾ Från att utstå offentlig kyrkoplikt kunde endast en rik person befrias genom att betala 100 silverdaler, varvid avlösningen gavs i sakristian.

²⁾ I ovananförda berättelse av tabellkommissionen säges i fråga om barnamorden i Sverige-Finland under åren 1749—1757 (uttalandet är en av världens äldsta kriminalstatistiska kommentarer): »At på en summa 84.954 födde och 1851 oäkte barn icke flere än 10 mördas (avser medeltalet per år), vittnar om gode politiske författningar til denna syndens hämmande emot förre tider, då plikt-pallen var i bruk«. *Aug. Iljelt*, o. a. a. s. 124.

hvilka af oloflig förbindelse kunna tillkomma», förordnade den milde och humane *Gustaf III* i ett kungl. brev av den 17 okt. 1778, att präst icke finge ange ogift barnaföderska, som undergått enskilt skriftermål, så att hon icke på denna grund skulle avskiljas från församlingsgemenskapen, att i äktenskapslysningar och andra handlingar icke finge begagnas nedsättande ord om ogift barnaföderska, och att en sådan kvinna i lägersmålsbrott skulle hava rätt att avge skriftliga svaromål och att hon icke finge skymfas. Tvärt emot förordnandet av år 1750 stadgades i brevet, »att när häfdad qvinna upptäcker sitt tillstånd för fader eller moder, husbonde eller matmoder, den eller de böra, vid ansvar, dölja hennes tillstånd, äfvensom att qvinna som vill å okänd ort framföda foster, må lemnas ostörd, utan någons åtal eller efterfrågan.»¹⁾

Detta brev innehöll de föreskrifter, ägnade att förebygga barnamord, som konungen genom sin legislativa myndighet kunde utfärda. Därigenom förbättrades den ensamma moderns ställning i betydande mån. Å andra sidan voro dessa stadganden enligt *Lagus*²⁾ huvudorsaken till att antalet utom äktenskapet födda barn i vårt land sedan dess tilltagit i skrämmande grad.

Efter det vi ha konstaterat, med vilken stränghet samhället tidigare uppträdde mot en kvinna, som blivit havande av olovlig bebildelse, och den omständigheten att födelsefrekvensen för barn utom äktenskapet — fränsett de sista perioderna av det svenska väldet — var större i Sverige än i Finland, gäller det att söka en förklaring till det faktum att antalet konstaterade barnamord trots detta under hela den svenska tiden var större i Finland än i Sverige. Att födelsefrekvensen för barn utom äktenskapet var mindre i Finland tyder på, att sexualmoralen hos oss under de två första decennierna av den här behandlade tidsperioden var strängare än i Sverige. Under dessa omstän-

¹⁾ *Ölvecrona*, o. a. arb. s. 15 o. följ.

²⁾ *W. G. Lagus*: Om barnamord (Helsingfors 1851), s. 27.

digheter mötte den ensamma blivande modern hos oss ett starkare ogillande från omgivningen än vad fallet var i Sverige. Detta var givetvis ägnat att förvärra den förtvivlade ställningen hos den av skamkänsla och svaghet nedbrutna barnaföderskan och ledde mången till att döda sitt barn.¹⁾

Ett slående bevis på att så varit fallet utgöra förhållandena i Österbottens län under frihetstiden. Tidigare har redan framhållits, huru exceptionellt låg den utomäktenskapliga nativiteten i detta län var, hälften mindre än i de övriga finska länen (se sid. 42). Och det oaktat kunna vi konstatera att antalet barnamord i Österbottens län är relativt taget dubbelt så stort som i det övriga Finland.

Vi ha här ett exempel på den märkliga företeelsen, att en rigorös moral kan ha en kriminogen — brottslighet framkallande — verkan.

¹⁾ Här ovan har den sannolikaste förklaringen till barnamordens fåtalighet i Sverige framlagts. För övrigt ligger det nära till hands att förmoda, att ett annat brott, nämligen fosterfördrivning, kan ha bidragit därtill. Men då borde man förutsätta, att detta brott redan i dessa avlägsna tider skulle ha förekommit i båda länderna, i Sverige allmännare än i Finland, och att barnamordens fåtalighet i det förstnämnda landet skulle ha betingats därav. Detta är dock knappast fallet. Ty för det första: hur skulle man i så fall förklara den omständigheten att det relativa antalet utom äktenskapet födda var större i Sverige än i Finland? Och för det andra var fosterfördrivning i 1734 års lag (missgärningsbalken 16:3) belagd med dödsstraff, men av tillbudsstående uppgifter framgår att dödsstraff för här ifrågavaranda brott icke i något enda fall har blivit verkställt i Sverige-Finland under andra hälften av 1700-talet.

Direktør Hartvig Nissen.

Ved *Hartvig Nissens* død 23. oktober 1945 er en førerskikkelse i norsk fengselsvesen gått bort. I 45 år var han knyttet til fengselsvesenet, først i Fengselsstyret, hvor han i 1911 ble byråsjef, og i de sidste 20 år som direktør for Botsfengslet.

I en kort artikkel å gi en fremstilling av *Hartvig Nissens* virke lar seg vanskelig gjøre. Blant de mangeartede oppgaver som pålåg ham som byråsjef, var det vel særlig utviklingen av de lokale fengsler, krets- og hjelpefengslene, som lå ham på hjertet. Han hadde åpent øye for at det var i disse fengsler de fleste fanger sonet sin straff og det var her de praktisk talt alle begynte sitt fengselsopphold. Det lyktes ham også å bringe disse fengsler et godt skritt fremover.

Da han i februar 1925 var blitt direktør for Botsfengslet, gikk han straks med liv og sjel opp i fengselsdirektørens mangeartede og ansvarsfulle gjerning. Han forlangte meget av sine funksjonærer, men han forlangte ennå mere av seg selv. Alltid var han i virksomhet, alltid våken for reformer som kunde være ønskelige, og det er nok med adskillig rett blitt sagt at han endog i sine ferier hadde Botsfengslet med. Han hadde da også den glede at det snart 100-årige fengsel kunde presenteres som et moderne fengsel, på høyde med tidens krav. Fangebehandlingen hadde hans særlige interesse. At han med sin utpregede ordenssans alltid sørget for streng disiplin, sier seg selv. Men samtidig var han

under hele sin fengselstid en ivrig og begeistret forkjemper for en human og formålstjenlig fangebehandling. I forbindelse hermed står hans målbevisste arbeid for å trekke psykiaterne frem, ikke bare under rettsforfølgningen, men også under straffavsoningen. I 1927 ble han sammen med daværende ekspedisjonssjef Omsted og fengselsdirektør Segelke Thrap av Justisdepartementet oppnevnt som medlem av Fengselsreformkomiteen som i sin innstilling av 1930 bl. a. ga en inngående utredning av de forskjellige krav som må stilles til en rasjonell fangebehandling. Jeg henviser herom til direktør *Nissens* egen oversikt i dette tidskrift for 1930 s. 221 flg.

Som direktør for bostfengslet ble han også leder av de i 1937 igangsatte kurser for fengselsfunksjonærer, et hverv som han satte stor pris på og som skaffet ham megen tilfredsstillelse. Det er mange som gjennom disse kurser har ham å takke for et videre syn på og en større forståelse av sitt virke.

Men *Hartwig Nissen* var ikke bare fengselsmann. Alle grener av kriminalpolitikken hadde hans levende interesse. Det er neppe noen som i den siste menneskealder i Norge har deltatt med større iver i arbeidet mot kriminaliteten. I erkjennelsen av at en formålstjenlig kriminalpolitikk måtte bygges på et inngående kjennskap til kriminalitetens utbredelse under de forskjellige forhold, arbeidet han iherdig for en utvikling av kriminalstatistikken og var også på dette felt en autoritet som var alminnelig anerkjent. Hans foredrag og artikler var regelmessig støttet på statistiske undersøkelser, ofte av meget omfattende art. Det møysommelige arbeid som den slags undersøkelser krever, skremte ham aldri.

Han var urokkelig overbevist om nytten av betinget påtaleundlatelse, betinget dom og løslatelse på prøve og arbeidet ivrig for en utvidet bruk av disse forholdsregler. Men samtidig var han streng i kravet om sikringsmidler mot vaneforbrydere. Med sin sterke rettferdssans var han

en svoren motslander av høye minimumsstraffer som under livets mangfoldighet lett kunde føre til urimelige resultater. Straffelovsnovellen av 1927 som satte en minimumsstraff av 3 år for en rekke sedelighetsforbrytelser, stod for ham som et høyst beklagelig tilbakeskridt i vor straffelovgivning.

Han var levende interessert i verne- og hjelpearbeidet for dem som hadde fått betinget dom, og for løslatte fanger og var i en årrekke formann i Norges Verneforbund.

I sin fortrinlige bok »Øie for øie, tann for tann?« gir han i populær form en oversikt over det skiftende syn på straffens oppgave og en fremstilling av vår tids kjennskap til kriminalitetens årsaker og midlene til å bekjempe den. Boken er et kraftig innlegg for en rasjonell og human straffettspleie og fangebehandling, og bærer helt igjennom bud om hans omfattende kunnskaper på dette felt, hans nøkterne sans og hans varme hjertelag.

At *Hartvig Nissen* var et ivrigt medlem av Den Norske Kriminalistforening sier seg selv. Allerede i 1912 holdt han her et bredt anlagt foredrag »Om straffutmålingen«. Da foreningen etter en lengere hviletid ble reorganisert i 1935, ble han en av dens drivende krefter. Ingen annen var så ofte benyttet som foredragsholder eller var en så ivrig deltager i diskusjonen. Og hans innlegg var alltid grundige og tankevekkende.

Fra 1930 var han Norges representant i Commission Internationale Pénale et Penitenciaire, hvor han ble valgt som medlem av forskjellige utvalg, således ett til utarbeidelse av internasjonale regler om fangebehandlingen, ett til drøftelse av fengselstjenestemennenes faglige utdanning og ett til studium av internasjonal kriminalstatistikk.

Hartvig Nissen hadde mange interesser også utenfor sin fagkrets — bl. a. var han sterkt genealogisk og historisk interessert — og talte ofte om oppgaver som han gledet seg til å ta opp når han ble pensjonist og fikk bedre tid. Men skjebnen vilde det anderledes. Også etterat han etter oppnådd aldersgrense var fratrått direktørstillingen 15. ok-

tober 1944, var det fengselsvesenet som fortrinsvis la beslag på ham. Særlig var det etter tyskernes kapitulasjon det pågående oppgjør med landssvikerne som opptok ham. I sin brosjyre »Straffen og landssvikerne« som han ga ut i august 1945, drøfter han særlig det sosiale problem og går sterkt i bresjen for de straffedes gjenreisning, deres gjenopptagelse i det regulære arbeidsliv etter utstått straff. Gjenreisningsproblemet er siste akt i det store rettsoppgjør. »Slutningsakten må stå i samklang med all den rettskultur som er gått forut. Gjør den det, kan vi med god samvittighet la dette oppgjør gå inn i historien. Svikter vi her, vil folkesjelen ta skade.«

Disse hans slutningsord er karakteristiske for hans hele livssyn, et vakkert testament med adresse langt utover kriminalistenes krets.

Hartvig Nissen vil bli minnet ikke bare som den fremrakende fengselsmann, den våkne, kunnskapsrike, humane kriminalist, men også som det helstøpte, elskverdige, varm-hjertede menneske som ingen kunde bli kjent med uten å få aktelse for ham og holde av ham.

Kyhn Gløersen.

Fængselsvæsen

Sveriges fångvård år 1944.

Av t. f. förste byråsekreterare EINAR RUDA.

Fångantalet har under år 1944 något nedgått, varför överbeläggningen å anstalterna varit mindre besvärande än under åren 1941—1943. Vid anstalterna för förvarade och internerade samt vid sinnessjukavdelningarna har dock antalet intagna tidvis varit mycket högt även under år 1944.

Den öppna anstaltsvården har fortsatt att utbyggas. Sålunda har Kungl. Maj:t bemyndigat fångvårdsstyrelsen att för tiden till den 30. juni 1945 arrendera egendomen *Åby* i Sorunda socken av Stockholms län samt bl. a. förordnat att å egendomen skall inrättas en fängkoloni för avtjänande av straffarbete och fängelsestraff, fångvårdsstyrelsen dock obetaget att dit förlägga även förvarade och internerade samt straffriförklarade. Kolonien, som har 18 platser, är anknuten till vårdanstalten å Hall.

Å egendomen *Lockerud*, ansluten till centralfängelset i Mariestad, har anordnats en avdelning för verkställighet av ungdomsfängelse. Avdelningen har 20 platser.

De intagna.

Genom de ovannämnda åtgärderna har antalet platser vid statens fångvårdsanstalter, som den 31 december 1943 utgjorde omkring 3.060 ökats med 38 platser. Antalet intagna den 31 december 1944 uppgick till 2.804 medan motsvarande siffra den 31 december 1943 var 3.268.

Antalet nyintagna personer och medelbeläggningen vid fångvårdsanstalterna under åren 1943 och 1944 utgjorde för år 1943 8.578 resp. 3.091 och för år 1944 8.332 resp. 3.001. Nedgången i antalet nyintagna var således 246 eller 2.9 %. Med hänsyn till kategori har minskningen varit

störst beträffande straffångarna, 391 eller 13.9 %; ifråga om antalet personer, tagna i förvar enligt gällande utlänningslagstiftning, har sedan föregående år antalet ökat med 526 eller drygt 50 %. En inbördes utjämning de olika kategorierna emellan har medfört en relativt obetydlig minskning av totala antalet nyintagna.

Antalet häktade för lösdriveri, som år 1943 utgjorde 117, utgjorde år 1944 113, vilket är det lägsta sedan år 1900.

Antalet undersökningsfall har fortfarit att öka. Antalet avgivna utlåtanden rörande häktades sinnesbeskaffenhet utgjorde i förhållande till antalet häktade 25.3 %, föregående års siffra var 22.3 %.

Straffångarnas antal har, såsom förut nämnts, nedgått med 391 till 2.419 mot 2.810 under år 1943. Minskningen faller till största delen på de för vinningsbrott dömda med en strafftid av ett år och högre. Antalet livstidsfångar vid årets slut utgjorde 11.

Antalet fängelsefångar har nedgått från 2.508 år 1943 till 2.376.

Bötesfångarnas antal har även under år 1944 nedgått och utgjorde 313, det lägsta antal som registrerats under åren 1900—1944.

Antalet nykomna förvarade har ökat till 75, medan antalet nykomna internerade nedgått till 3. Motsvarande siffror för år 1943 voro 65 resp. 6.

Antalet nykomna till ungdomsfängelse dömda, som sedan lagen om ungdomsfängelse trädde i kraft den 1 januari 1938 oavbrutet stigit till och med år 1943, har under år 1944 nedgått till 252. År 1943 utgjorde antalet 321.

Antalet nykomna straffriförklarade har under år 1944 nedgått till 259 mot 306 år 1943.

Vård och behandling inom anstalterna.

Den öppna anstaltsvården har fått ökad omfattning och i de slutna anstalterna har ett ökat antal intagna kunnat beviljas arbetsgemensamhet och andra lättnader i isoleringen.

De intagnas möjligheter att ägna sig åt läsning och annan lämplig fritidssysselsättning har ytterligare underlätats genom av fångvårdsstyrelsen vidtagna ändringar av arbetsordningen för fångvårdsstaten och andra åtgärder.

Genom de år 1943 utfärdade bestämmelserna bemyndigades styresmännen att låta samtliga intagna — straffångar oberoende av fångklass — från anstaltens bibliotek låna samt själva skaffa sig och från annan mottaga böcker av undervisande eller fostrande innehåll ävensom facktidsskrifter, korrespondenskurser och annan material som kunde bereda dem nyttig sysselsättning under fritid. Det har nu stadgats att straffänge i annan än första fångklassen må i lämplig omfattning efter eget val låna litteratur från anstaltens bibliotek ävensom efter styresmannens prövning läsa en daglig tidning och en av fångvårdsstyrelsen godkänd tidskrift. Annan intagen än straffänge får läsa litteratur tillhörande anstaltens bibliotek ävensom — efter styresmannens eller, ifråga om häktad, fångvårdsstyrelsens prövning — annan periodisk skrift än sådan som tillhandahålles vid anstalten. Dagliga tidningar erhålles dels genom prenumeration av de intagna själva, dels genom att fångvården för deras räkning abonnerar å tidningar eller tillhandahåller för anstaltsexpeditionerna avsedda exemplar. En genom fångvårdsstyrelsens försorg utgiven tidning skall tillhandahållas varje intagen.

Av betydelse för de intagnas läsning och fritidssysselsättning i övrigt är även en meddelad bestämmelse, att intagen får ha ljuset i bostadsrummet tänt til kl. 21.30 eller, när styresmannen med hänsyn till särskilda förhållanden så medgiver, till senare klockslag.

De intagna ha i alltmera ökad omfattning sysselsatt sig med korrespondensstudier. Detta har underlättats genom att korrespondenskurser i viss utsträckning inköpts för anstaltens räkning.

Jämväl de intagnas rätt till brevskrivning har utvidgats genom vidtagna ändringar av arbetsordningen. Intagen äger nu avsända brev i den omfattning styresmannen bestämmer.

Den rätt att efter styresmannens prövning åhöra eftermiddagsnyheterna i radio, som sedan 1939 tillkommit de intagna, har utvidgats till att avse dagsnyheterna två gånger dagligen.

Även andra lättnader ha beviljats de intagna. Sålunda har fångvårdsstyrelsen medgivit, att de intagna, dock ej bötesfänger och till ungdomsfängelse dömda kvinnor, efter styresmannens prövning må i mån av flit och välförhållande i måttlig omfattning bruka röktnobak. Rökning äger rum under fritid och skall försiggå utomhus eller i sådan

särskild lokal inom anstalten, där det enligt styresmannens prövning kan ske utan olägenhet. Fångvårdsstyrelsen har vidare förordnat att straffånge efter styresmannens prövning må — oberoende av fångklass — innehava fotografier av närstående, armbands- eller fickur, almanack och enkla artiklar för personlig hygien.

Under år 1944 ha jämlikt 6 § lagen den 24 mars 1916 om verkställighet av straffarbete och fängelsestraff i dess lydelse enligt lagen den 30 juni 1943 en straffånge med tidsbestämt straff och en livstidsfånge sysselsatts med arbete hos enskild arbetsgivare. De ha under annan tid än arbetstid hållits till straff på vanligt sätt.

Villkorligt dömda, frigivna och utskrivna.

Den 1 januari 1944 trädde den nya lagen om villkorlig dom av den 22 juni 1939 i kraft samtidigt med vissa därmed sammanhängande lagar och ett antal den 1 oktober 1944 utfärdade följdförfattningar. Av de sistnämnda beröra några av de viktigaste den utvidgade skyddskonsulentorganisationen.

Riket har indelats i tretton skyddskonsulentdistrikt med en konsulent i varje och fem skyddsassistenter som biträden åt vissa av konsulenterna.

Skyddskonsulenterna ha beträffande den villkorliga domen den dubbla uppgiften att dels bistå förundersökarna och tillhandagå domstolarna med upplysningar och åtgärder, som äro av betydelse för tillämpningen av lagen om villkorlig dom, särskilt ifråga om utbildning, arbetsanställning, bostad och fritidssysselsättning för villkorligt dömda samt vårdmöjligheter för dem å sjukhus, alkoholistanstalt eller annan anstalt eller inom den till sinnessjukvården anknutna hjälpverksamheten, dels utöva en rådgivande och kontrollerande verksamhet gentemot övervakarna samt lämna villkorligt dömda stöd och hjälp och tillse att de fullgöra sina åligganden. Även i övrigt skall konsulent söka främja åtgärder för omhändertagande av villkorligt dömda. Skyddsassistent har att enligt konsulentens anvisningar biträda honom i hans arbete och i konsulentens ställe fullgöra uppgifter som eljest ankomma på denne.

Skyddskonsulenterna ha att taga befattning även med de personer som villkorligt dömts enligt 1918 års lag. Hjälp- och övervakningsarbetet beträffande dessa har uppen-

barligen förbättrats under år 1944 genom skyddskonsulenternas verksamhet.

Skyddskonsulenterna ha i relativt betydande utsträckning biträtt med anordnandet av eftervård. Enligt den 1 oktober 1943 utfärdade författningar ha konsulenterna från och med den 1 januari 1944 erhållit utvidgade åligganden i detta hänseende. Samtidigt ha styresmännen och övriga befattningshavare vid anstalterna fått ökad befattning med eftervården åt dem som skola frigivas eller utskrivas. Enligt 66 § fängvårdsstadgan i den lydelse dette lagrum erhållit genom kungörelse den 1 oktober 1943 skall styresmannen i samråd med anstaltsnämnden, där sådan finnes, i god tid förbereda fånges frigivning eller utskrivning. För detta ändamål bör han i mån av behov genom hänvändelse till skyddskonsulent, skyddsförening, arbetsförmedlingsanstalt, allmänt eller enskilt hjälporgan eller enskild person, söka bereda arbetsanställning eller annan försörjningsmöjlighet åt den som skall frigivas eller utskrivas ävensom i övrigt vidtaga sådana åtgärder som kunna förhjälpa denne att föra ett laglydigt och samhällsnyttigt liv. Vid anstalten anställd präst och övriga befattningshavare äro skyldiga att biträda styresmannen i denna verksamhet. När 1943 års nya lagstiftning om villkorlig frigivning trädde i kraft den 1 januari 1945, erhöilo såväl styresmännen och andra befattningshavare vid anstalterna som skyddskonsulenterna ytterligare eftervårdande uppgifter.

Arbetsdriften.

Såsom förut nämnts hava kolonier anordnats å egendomarna Åby och Lockerud. Å båda kolonierna bedrives jordbruk. Överskottet av jordbruksdriften vid samtliga anstalter där jordbruk bedrives uppgick under budgetåret 1943/44 till 41.255 kronor och av verkstadsdriften till 1.217.800 kronor. Nettoinkomsten per intagen och dag av verkstadsdriften i dess helhet uppgick för budgetåret 1943/44 till samma belopp som för budgetåret 1942/43 eller 2 kronor 57 öre.

Under år 1944 har strafflagberedningen avgivit betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m. m.

Fängvårdsstyrelsen har vidare efter uppdrag av Kungl. Maj:t avgivit utredning angående fängvårdspersonalens utbildning och rekrytering m. m.

Litteratur.

Jørgen Trolle: Syv Maaneder uden Politi. (Nyt nordisk Forlag Arnold Busck) 1945 (208 S.)

Man maa ønske Statsadvokat *Jørgen Trolles* udmærkede Bog den størst mulige Udbredelse. For Danmarks Vedkommende er der nok sørget herfor ved den hjemlige Presses anerkendende Udtalelser, men Bogen bør kendes og læses ogsaa i de andre nordiske Lande som en Skildring af, hvad der kan gøres til Forbrydelsers Bekæmpelse i en Millionby, hvor Politiet er sat ud af Funktion, saaledes som Tilfældet var i København fra den 19/9 1944, da Tyskerne arresterede og deporterede eller internerede det danske Politi uden at kunne eller ville sætte et andet Politi i Stedet. Det tilfaldt da den københavnske Statsadvokatur, hvis Chef *Trolle* er, alene at gøre, hvad der overhovedet var muligt for at efterforske og undersøge Forbrydelser. Den Del af Politiet, der var undsluppet fra Tyskerne, gik straks »under Jorden« og lod sig naturligvis ikke lokke frem ved de tyske Sirenetoner om, at de Politifolk, der ikke havde noget antitysk paa Samvittigheden, frit kunde komme frem og optage deres Funktioner; selv bortset fra, at ingen vilde stole paa et saadant Tilsagn, var det klart, at man ikke vilde træde i Funktion, medens Kollegerne var deporteret til Concentrationslejre i Tyskland. Den Del af Kriminalpolitiet, som Tyskerne holdt interneret paa Politigaarden, afholdt sig ogsaa fra ethvert Arbejde i Marken og udførte kun nødtvungent Afhøring i de faa Tilfælde, hvor tyske Patrouiller selv anholdt og indbragte Forbrydere.

Man vil forstaa, hvad det betød, naar Statsadvokaturen fra en kontormæssig og procederende Virksomhed blev skudt frem til et Efterforskningsarbejde, der hidtil var udført af Kriminalpolitiet, og det er med den største Interesse, man i Bogen læser om, hvorledes Advokaturen efterhaanden blev udbygget med dette Formaal for Øje, uden at det dog

dermed kunde blive muligt at magte mere end en Brøkdal af Opgaven. Men denne Brøkdal blev udført i et fortrinligt Sammenspil med Retterne og Forsvarerne og med Opbydelse af alle Kræfter ikke mindst blandt de unge Jurister, der efterhaanden blev tilsluttet Statsadvokaturen, og i Samvirken med Frihedsbevægelsen, som mange af disse unge tilhørte, og med Fængslerne. Sager i tusindvis maatte dog efter Forholdenes Beskaffenhed vente til bedre Tider, men Retsmaskineriet kunde dog gaa sin Gang og give Befolkningen det Indtryk, at det hele ikke var saa abnormt og lovløst, som det i Virkeligheden var, — men, som Forf. skriver, at drive Retspleje uden at have Magt bag Retten vilde kun kunne gaa en Tid; i Realiteten levede Domstolene, det kommunalt ordnede Vagtværn (der ikke maatte have Skydevaaben) og Statsadvokaturen med Pressens Hjælp paa en Slags Bluff.

Til de mange andre Vanskeligheder kom ogsaa Forholdet til de tyske Myndigheder og til en vis Grad til Frihedsbevægelsens organiserede og bevæbnede Styrker. Det gjaldt om at holde Haanden over de sidstnævnte, hvis de var ude for et Uheld, og at holde Tyskerne borte fra Folk, som Gestapo havde i Kikkerten. Karakteristisk var begge disse Kredses Iver efter at faa fat i Skydevaaben, som var kommet i Statsadvokaturens Besiddelse, mest i Forbindelse med Straffesager. Trolle oplevede personligt, at han paa sit Kontor ved skarpt Skud i Gulvet foran ham blev tvunget til at udlevere en Maskinpistol. I en klar og nøgterne Stil beretter Bogen om denne og andre ligesaa spændende Episoder, hvorpaa denne Tid indtil Befrielsen var saa rig, saaledes bl. a. om, hvorledes det lykkedes ham for Næsen af Tyskerne paa Politigaarden at bortføre Guldbarer til en Sorthørsverdi af 100,000 Kr., der hørte til Akterne i en dersteds beroende dansk Straffesag.

Om de mange Røverier, politiske og upolitiske Drab, store Pengeafpresningssager m. m. i denne Periode meddeles der interessante Oplysninger. Det ses heraf, at der i de første Maaneder af Tidsafsnittet gennemsnitlig blev indbragt 1 dræbt Menneske daglig paa retsmedicinsk Institut, men at Tallet fra Slutningen af Februar voksede stærkt og i Tiden 10.—30. April naaede 82, altsaa gennemsnitlig omtrent 4 pr. Dag.

Bogen følger Udviklingen og Begivenhederne fra Maaned til Maaned. Den vil afgive et meget vægtigt Bidrag til den

sidste Del af Besættelsestidens Historie, og den bærer i lige Grad Vidnesbyrd om Okkupationsmagts stigende Raahed og Forvirrethed og om Mod, Snarraadighed og Dygtighed hos den københavnske Statsadvokatur og dem, som i denne vanskelige Tid bistod den i den uoverkommelige Opgave: at erstatte et helt Politikorps alene med Hjælp af det ubevæbnede Vagtværn og — mod Slutningen — med Bistand i det skjulte af de underjordiske Politigrupper, der efterhaanden organiseredes indenfor Frihedsbevægelsens Rækker.

O. Haack.

Mindre Meddelelser.

42. Aarsberetning fra Fængselshjælpen.

Denne Beretning, der omfatter Tiden $\frac{1}{4}$ 1944— $\frac{31}{3}$ 1945, bringer foruden de sædvanlige Oplysninger om Foreningens forskellige Virkeomraader og om Dansk Værneselskabs Virksomhed navnlig nogle Oplysninger om den af den tyske Besættelsesmagt foretagne Deportation af saakaldte asociale og vanemæssige Forbrydere, hvilke Oplysninger ikke ses at være fremkommet andetsteds. Det gjaldt for Tyskerne kun om at faa fat i saa mange som muligt, uden Hensyn til, om de virkelig tilhørte de nævnte Kategorier, eller om de var godt i Gang med et paabegyndt Arbejde. Saavidt Foreningen bekendt, blev der paa denne Konto deporteret 416 Personer, hvoraf kun 70 som egentlige Vaneforbrydere stod i Politiets Protokol over mistænkelige Personer, medens 58 havde haft større eller mindre Domme for Tyveri, og 265 alene havde begaaet mindre Lovovertrædelser, var betinget dømt eller betinget benaadet, fritaget for Tiltale, under Børneværnsforsorg eller udskrevet fra Aandssvageanstalt eller Sindssygehospital. Af det samlede Antal ses 23 overhovedet ikke kriminelt tiltalt i de sidste 16 Aar. Om disse deporteredes Skæbne kan Foreningen kun give Oplysning for saavidt angaar 39, der som prøveladte eller betinget dømte eller fritagne for Tiltale var sat under Tilsyn af Dansk Værneselskab. En Del af disse er døde, medens de overlevende alle er stærkt medtagne, mange af dem angrebne af Tuberkulose, og har vanskeligt ved atter at komme igang. Det oplyses endvidere, at ikke saa faa af Foreningens Klienter har gjort sig fortjent af Modstandsbevægelsen; omvendt søgte en Del Klienter Optagelse i de forskellige af Tyskerne oprettede Korps og afbrød derved Forbindelsen med Foreningen.

I Beretningen gaar man ind for, at Prøveløsladelse, der nu kun er hjemlet ved Straffe paa mindst 9 Maaneder,

bør hjemles ogsaa ved de mindre Straffe, f. Eks. saaledes, at kun Halvdelen af Straffetiden udstaaes, medens Resten henstaar 1—2 Aar med eller uden Tilsyn i Prøvetiden, hvorved der ogsaa for disse mindre Lovovertræderes Vedkommende vil kunne skabes en automatisk Medvirken til deres Genoprejsning fra Forsorgsinstitutionernes Side; en saadan Ordning vil ogsaa betyde en meget stor Besparelse i Plads og Penge paa en Tid, da der som Følge af Udrensningen stilles saa store Krav til Fængselsvæsenet.

Beretningen indledes med et veltruffet Billede af og smukke Mindeord om den myrdede Byretspræsident *Thor-kil Myrdahl*, der var Foreningens Næstformand og gennem 10 Aar Medlem af dens Forretningsudvalg.

O. H.

Dansk Kriminalistforenings Aarsmøde den 20. og 21. November 1945 om »Straffelovstillæggene af 1945«. Kortfattet Referat ved Fuldmægtig, cand. jur. *Jon Palle Buhl*.

Forhandlingerne paa Dansk Kriminalistforenings 34. Aarsmøde blev i Lighed med tidligere Aar stenograferet, og fuldstændigt Referat vil blive optaget i de nordiske Kriminalistforeningers Aarbog 1944—45. Nedenstaaende tilsigter derfor kun at give en rent foreløbig Orientering.

Ved Forhandlingerne, der strakte sig over to Dage, var de andre nordiske Kriminalistforeninger repræsenteret ved Överdirektör Hardy Göransson, Professor, jur. dr. Ragnar Bergendal og Lagbyråcher Kurt Holmgren (Sverige), Professor, Dr. jur. Johs. Andenæs og Højesteretsadvokat Jacob Rivelz (Norge), og Forvaltningsrådet jur. dr. Rudolf Beckman (Finland).

Emnet for Forhandlingerne paa Aarsmødets første Dag var »Retsspørgsmaal i Henhold til Straffelovstillæggene«.

Den første Indleder, *Landsdommer F. Lucas* beskæftigede sig navnlig med Spørgsmaalet om Lovens tilbagevirkende Kraft og fremhævede, at der næppe længere var principiel Tvivl om, at det efter Omstændighederne var tilstedeligt at give Straffelovstillægget tilbagevirkende Kraft. Ligeledes var det nødvendigt med den tilbagevirkende Kraft, idet Strafforfølgningen uden denne ikke vilde virke tilfredsstillende hverken som alment forebyggende eller som Oprejsning for den krænkede Retsfølelse. Indlederen fremhævede

stærkt Nødvendigheden af, at den straffmæssige Udrensning fandt Sted i Overensstemmelse med Nutidens strafferetlige Principper.

Den næste Indleder, *Højesteretssagfører, Dr. jur. J. Hartvig Jacobsen* foretog en kritisk Gennemgang af Straffelovstillæggenes Struktur og enkelte Bestemmelser og paaviste, at Lovene i talrige Tilfælde ikke opfyldte de Krav, man maatte stille til Opbygningen af de enkelte Forbrydelsesbegreber og Fastsættelsen af Straffe og andre Retsfølger. Lovene havde efter Indlederens Mening ikke taget tilstrækkeligt Hensyn til, at Danmark fra 9. April 1940 til 29. August 1943 har haft fire lovlige Regeringer, der støttede sig til de paa Rigsdagen samarbejdende Partier. § 1, 2. Stk. i Straffelovstillægget burde formuleres om saaledes, at hvad der er sket inden 29. August 1943 efter direkte Anvisning fra Regeringen eller efter almindelige Retsforskrifter for Borgernes Forholden sig, ikke paadrager Strafansvar. Endvidere fandt Indlederen, at Straffelovstillæggets §§ 4, 6 og 7 kunde undværes under Hensyn til Bestemmelserne i almindelig borgerlig Straffelov. §§ 10, 11, 12, 13 og 14 burde formuleres klarere, og § 15 burde ophæves, da der senere er givet andre Regler om Værnemageri. Indlederen kritiserede skarpt Bestemmelsen om pligtmæssig Fængsling i Retsplejelovstillæggets § 5.

Statsadvokat Th. Roepstorff, der var tredje Indleder, redegjorde for Anklagemyndighedens Praksis og for Reglerne for Tiltalefrafald og paaviste ved Eksempler Nødvendigheden af, at der foretages dybtgaaende Undersøgelser i disse Sager, før de bringes for Retten. Gennem en Statistik viste Statsadvokaten, at der pr. 20. Oktober 1945 var afsagt ialt 1825 Domme og sad 10.401 Varetægtsarrestanter. En Opretholdelse af den hidtil fulgte Kurs vilde føre til, at der vilde blive afsagt 9 á 10.000 Domme. Statsadvokaten oplyste, at Retsopgøret i flere mindre Retskredse vilde være saa godt som afsluttet til Januar eller Februar og for større Retskredsens Vedkommende i Løbet af Foraaret.

Indlederen, der fandt, at den væsentligste Fejl ved Straffelovstillægget af 1. Juni 1945 var de stive og strenge Straffebestemmelser, var enig med de tidligere Indledere i, at Loven burde underkastes et videnskabeligt og sagligt Gennemsyn.

Under den efterfølgende meget livlige og dybtgaaende Diskussion blev der fra de fleste Diskussionsdeltageres Side

givet Tilslutning til Indledernes Krav om en Revision af Loven, og den fremsatte Kritik blev uddybet og udvidet.

En Del af Deltagerne i Diskussionen imødegik dog kraftigt de Indvendinger, der var fremsat mod Straffelovstillæggenes Opbygning og Indhold og mod Retsopgørets hidtidige Forløb og erindrede om de ekstraordinære Forhold, hvorunder Loven af 1. Juni 1945 var tilblevet, samt om Nødvendigheden af, at Loven forelaa umiddelbart efter Kapitulationen.

Der var dog ogsaa fra disse Diskussionsdeltageres Side Enighed om, at Retsreglerne burde gøres til Genstand for saglig Revision.

Professor, Dr. jur. Johs. Andenæs, Oslo, trak Lighederne og Forskellighederne i Retsopgøret i Norge og Danmark op og udtalte blandt andet, at den Omstændighed, at Regeringen i Danmark indtil den 29. August 1943 i alt Fald udadtil byggede politisk paa Samarbejde og Samforstaaelse overfor Tyskland, medførte, at et Strafansvar for dem, der dér var gaaet videre, end den almindelige Retsfølelse billiger, for en udenforstaaende paa en vis Maade synes at komme til at hænge i Luften.

Af særlig Interesse var *Justitsminister A. L. H. Elmqvist's* Meddelelse under Diskussionen om, at Regeringen havde besluttet at nedsætte et Udvalg bestaaende af Repræsentanter for Retsvidenskab, Anklagemyndighed og Forsvarere til at foretage en kritisk Gennemgang af Straffelovstillægget, prøve og afveje de indhøstede Erfaringer og derefter overfor Justitsministeriet paapege, hvad der efter Udvalgets Mening burde rettes.

Paa Aarsmødets anden Dag var Emnet »Principperne for Straffuldbyrdelsen i Henhold til Straffelovstillæggenes«.

Første Indleder om dette Emne var *Vicefængselsdirektør Axel Hye-Knudsen*, der redegjorde for Bestemmelserne i Straffelovstillægget af 1. Juni 1945 om Afsoning af Frihedsstraf og omtalte de faktiske Forhold, hvorunder Fangerne skal anbringes her i Landet. Om Principperne for Straffuldbyrdelsen udtalte Indlederen bl. a., at man maatte søge at udnytte hver enkelt Fanges særlige Evner, og at man maatte aabne Mulighed for, at Fangerne, uanset Afsoningen i Fællesskab, undertiden kunde være i Enrum. Det progressive System bør anvendes og praktiseres individuelt. Fangerne bør beskæftiges og have en rimelig Allønning for deres Arbejde. Undervisningen maa udbygges. Indlederen vendte sig bestemt mod Lovens Forbud mod Prøveløs-

ladelse og gik ind for en smidigere Gennemførelse af dette Institut. Endelig maatte der stilles særlige Krav til det Fængselspersonale, der skulde anvendes; dette forudsatte imidlertid en Forbedring af Lønforholdene.

Sidste Indleder var *Overlæge, Dr. med Georg K. Stürup*, der talte om den sindshygiejniske Forebyggelse og Behandlingen af de psykisk abnorme. Overlægen gik ind for, at Hensynet til Samfundet nødvendiggør, at Vægten lægges paa det opdragende i Straffuldbyrdelsen. De psykisk normale maa adskilles fra de psykisk abnorme. Der maa lages Hensyn til Sinkerne, og der maa tilvejebringes en psykiatrisk Specialbehandling for de strafvanskeligste. For at naa dette maa der oprettes en retspsykiatrisk Institution, der giver Mulighed for lægelig korrekt Behandling af de psykiske Sygdomstilfælde.

Överdirektör Hardy Göransson, Stockholm, omtalte i et Indlæg det nyligt fremsatte svenske Lovforslag om Straffuldbyrdelse og henstillede til de danske Myndigheder at søge at undgaa alt for store Anstalter samt at tage Hensynet til Fangernes Familier og Børn i Betragtning.

Paa Grund af Lukkebestemmelserne maatte Mødet afbrydes, uden at der blev Adgang til videre Diskussionsindlæg vedrørende Straffuldbyrdelsen.

I de Bemærkninger, hvormed Formanden for Dansk Kriminalistforening, *Professor, Dr. jur. Stephan Hurwitz* afsluttede Mødet, udtalte Professoren Foreningens Tak til Regeringen for det fortjenstfulde og hurtige Initiativ, den havde vist ved Nedsættelsen af et Udvalg, og udtalte Haabet om, at dette maatte tilvejebringe de Resultater, alle uanset politiske Skillelinier er enige om at ønske.

Bøger, indsendte til Redaktionen

- Defensor legis, 1945, Nr. 10—11.
 42. Aarsberetning fra Fængselshjælpen. 1/4 1944—31/3 45. Kbhvn. 1945.
 Svensk Juristtidning, Årg. 30, Hft. 7—8.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift, 1945, Nr. 7—9.
 Dansk Tidsskrift-Index, 30. Aarg. 1944, Kbhvn.
 (Nyt nordisk Forlag) 1945.
 Tidsskrift för Sveriges Advokatsamfund, Årg. XI, Hft. 3—4.
 Sveriges officiella statistik: Fångvården 1944. Av Kungl. Fångvårdsstyrelsen.
 Tidsskrift for Rettsvitenskap 1945, Hft. 1—2.

Reform av straffverkställigheten i Sverige.

Av Presidenten KARL SCHLYTER.

I det program för en reform av straffsystemet och straffverkställigheten som framlades i statsråd den 20 april 1934¹⁾ framhölls, att vid utredningen av frågan om verkställigheten av de omedelbart ådömda frihetsstraffen i främsta rummet borde beaktas, huruvida icke möjlighet för en större differentiering i behandlingen av fångarna skulle kunna åvägabringas. Även fångarna inom en och samma kategori borde göras till föremål för en individuell behandling i större utsträckning än nuvarande system medgåve. Cell- och gemensamhetsstraffens inbördes förhållande till varandra borde ånyo övervägas. Större frihet att välja mellan dessa olika straffformer borde inrymmas åt fångvårdsmyndigheterna. Nuvarande reglementariska föreskrifter rörande fångvården vore i flera avseenden föråldrade och borde underkastas en grundlig revision i syfte att humanisera fångbehandlingen. Bland den mängd av frågor som här påkallade lösning kunde såsom ett exempel nämnas öppnande av möjlighet till permission från fängelset för särskilda ändamål. Singeshultssystemet — alltså verkställigheten av frihetsstraff i helt öppen anstalt eller koloni — borde komma till väsentligt ökad användning. Överhuvud torde anstaltsvården kunna klädas i friare former än de då i allmänhet tillämpade. Särskilt borde beaktas att fången

¹⁾ Se N. T. f. Str. 1934 s. 319.

under sista delen av strafftiden bereddes en ökad rörelsefrihet, så att övergången till friheten såvitt möjligt jämnades. Lättnader borde åvägabringas i förutsättningarna för erhållande av villkorlig frigivning. Det borde övervägas om icke villkorlig frigivning kunde införas som ett normalt sista led i straffverkställigheten och en övergång till den fulla friheten. De förslag som kunde komma att utarbetas rörande straffverkställigheten vore i vissa avseenden ägnade att utöva inflytande även på verkställigheten av skyddsåtgärderna förvaring och internering. Slutligen ägde ett oupplösligt samband rum mellan reglerna för fångars vård och behandling å ena sidan och åtgärderna till skydd för frigivna fångar å den andra.

Detta omfattande reformprogram, vars slutliga genomförande under årens lopp successivt förberetts genom partiella reformer,²⁾ har definitivt bragts i hamn genom den av 1945 års höstriksdag antagna, den 21 december 1945 promulgerade lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m., vilken träder i kraft den 1 juli 1946.

På en punkt har utvecklingen tagit en annan riktning än man tänkte sig 1934. I programmet ingick även det uttalandet, att för underlättande av differentieringen i fångarnas behandling en koncentration av straffverkställigheten till ett fåtal anstalter, däribland en stor huvudanstalt med erforderliga annex av olika slag, torde vara att förordas; »ungdomsfängelset» borde förläggas helt avskilt från andra anstalter.

Den första stora reform som man — i enlighet med ett samtidigt framlagt program för en reform av straffsystemet — grep sig an med, var att efter danskt mönster införa den nya straffformen ungdomsfängelse. Lag härom utfärdades redan den 15 juni 1935.³⁾ Efter förebild från Sobysøgaard tänkte man sig utom en upptagningsanstalt motsvarande

²⁾ Se N. T. f. Str. 1935 s. 269, 1940 s. 216, 1941 s. 109, 1942 s. 141, 1943 s. 73, 208, 1944 s. 1, 27, 58, 1945 s. 263.

³⁾ Se N. T. f. Str. 1935 s. 249 och 1941 s. 157.

ungdomsavdelningen i Nyborgs fängelse — härtill skulle användas ett litet kronohäkte i Nyköping — allenast en stor huvudanstalt, förlagd till Skenäs kungsgård. Disciplinfall skulle överföras till en disciplinavdelning vid annan fängvårdsanstalt.

Snart nog visade det sig att Skenäsanstalten inte räckte till. Man hade till en början uppfört allenast en paviljong med 30 bostadsrum. Andra provisoriska anstaltsutrymmen fick tagas i anspråk. Det visade sig att domstolarna till ungdomsfängelse dömde icke allenast, såsom meningen varit, »raske Dreng» (Goll) utan både psykopater och intellektuellt efterblivna (debila och sinkare). Här kom de provisoriska småanstalterna väl till pass. En fick mottaga de efterblivna. Psykopaterna och vissa svårdisciplinerade fördelades på ett par anstalter av mera sluten karaktär. Paviljongerna å Skenäs har utökats till tre, så att även på huvudanstalten en differentiering i olika grupper kan genomföras.⁴⁾

Erfarenheterna av denna decentralisering av ungdomsanstalterna var uteslutande goda. Den gamla erfarenheten, att man inom vården av asociala lättast får reformer genomförda i fråga om ungdomen och sedan lär härav för behandlingen av de äldre, besannades. Erfarenheterna från verkställigheten av ungdomsfängelsestraffet har tillgodokommit verställigheten av frihetsstraffen för de äldre, fängelse och straffarbete.

Detta gäller både anstaltsorganisationen och fängbehandlingen. 1920-talets intresse för stora fängvårdsanstalter har

⁴⁾ De nuvarande ungdomsanstalterna för män är Nyköping (25 pl., sluten, mottagningsavdelning), Skenäs (90 pl., öppen, normalfall), Åby i Fundbo (22 pl., öppen, företrädesvis normalfall), Måshult (25 pl., öppen, intellektuellt efterblivna), Uppsala (40 pl., halvsluten, vissa psykopater, svårdisciplinerade och återintagna) samt Ystad (36 pl., halvsluten, företrädesvis psykopater). Anstalterna för kvinnor är Växjö (15 pl., sluten, mottagningsavdelning samt vissa psykopater och svårdisciplinerade), Lannaskede (36 pl., öppen, normalfall), Sjölidén (12 pl., öppen, gravida och mödrar med barn) samt Viebäck (öppen, reservutrymme).

utbytt mot en strävan efter mindre anstalter för att möjliggöra bättre differentiering och öppnare anstaltsvård. I det aktuella anstaltsprogrammet ingår till och med att Långholmsanstalten skall försvinna utan att ersättas med någon liknande stor anstalt. Insikten om att det stora flertalet fångar är tämligen ofarliga och icke alls behöver omhändertas i anläggningar av den fästningsliknande karaktär som utmärker våra nuvarande fängelser har vid planläggningen av det nya anstaltsväsendet lett till en helt ny anstaltstyp, som föga skiljer sig från vanliga bostadshus. Inflytandet från ungdomsanstalterna är här påfallande.

Det av strafflagberedningen framlagda anstaltsprogrammet har ännu icke i sin helhet prövats och godkänts av statsmakterna. Men principerna för anstaltsreformen har fastställts genom lagen den 21 december 1945, och justitieministern, statsrådet HERMAN ZETTERBERG, uttalade sig utförligt om dem i propositionen till höstriksdagen 1945, varigenom lagförslaget om straffverkställigheten underställdes riksdagen, samt i riksdagens kamrar i samband med förslagets antagande den 5 december 1945. Den sålunda skisserade anstaltsorganisationen innebär bl. a. att den öppna anstaltsvården väsentligt utvidgas på bekostnad av den slutna. För detta ändamål skall enligt förslaget tagas i anspråk befintliga och nyförvärvade kolonier av den lantgårdstyp, som fångvården sedan länge med gott resultat prövat i mindre omfattning, ävensom ett antal nybyggda öppna anstalter samt, huvudsakligen för att möta tillfälliga stegringar av klientelet, öppna förläggningar, främst avsedda för fångar med längre strafftid. Allteftersom öppna anstalter tillkommer, skall ett antal äldre slutna fängelser nedläggas. Under en övergångstid skall enligt justitieministerns plan det ökade behovet av öppna anstalter tillgodoses genom inrättande av kolonier. På de öppna anstalterna skall de intagna företrädesvis sysselsättas med arbeten i det fria men i lämplig utsträckning även med verkstadsarbete och hantverk.

Första lagutskottet, vars utlåtande godkändes av riksdagen, anslöt sig i princip till förslaget men framhöll såsom önskvärt att man icke under någon mera avsevärd tid stannade vid provisoriet att använda endast kolonier för den öppna anstaltsvården. Visserligen skulle kolonierna, enligt vad som uttalades i förslaget, i viss utsträckning förses med enmansutrymmen, men detta oaktat torde det komma att finnas många som av olika skäl ej lämpligen borde vara intagna på anstalter av kolonikaraktär, ehuru det ur behandlingssynpunkt vore olämpligt att placera dem i slutna fängelser. Det vore därför av vikt att frågan om nybyggnad av öppna anstalter snarast bringades till en lösning.

1945 års riksdag anvisade medel till förvärv av vissa kolonier och till modernisering av äldre anstalter. Däremot har någon proposition om fångvårdsstyrelsens anslagsbehov i övrigt för straffverkställighetsreformens genomförande från den 1 juli 1946, när detta skrives (början av mars 1946), ännu icke avlämnats till årets riksdag.

Erfarenheterna av hur de å olika fångvårdsanstalter intagna själva ser på straffverkställigheten har givit vid handen, att det strafflidande som överskuggar allt annat är själva frihetsförlusten. Ett kortare aldrig så strängt straff föredrages framför ett som är förenat med allehanda fri- och rättigheter men något längre. Man har därför ansett sig kunna utgå ifrån att varken den allmänpreventiva eller den individualpreventiva effekten av ett frihetsstraff blir nämnvärt större eller mindre allt efter dess mer eller mindre stränga verkställighet. Detta möjliggör en humanisering av straffverkställigheten utan risk för att straffet förlorar sin verkan. Ur samhällets synpunkt är det uppenbarligen angeläget att den dömda efter anstaltsvistelsen återföres till samhällslivet med bättre utsikter att reda sig och icke med försämrade möjligheter härtill. I detta avseende kan framför allt mot cellstraffet men även mot

sluten fängsvård över huvud anmärkas, att anstaltslivet med dess avskildhet från yttervärlden är ägnat både att nedsätta den intagnes fysiska kondition och, framför allt, att avtrubba hans initiativkraft och förmåga av självverksamhet.

Från dessa utgångspunkter har den nya verkställighetslagen genomfört ett vidsträckt användande av öppna vårdformer i stället för sluten anstaltsvård, cellstraffets avskaffande i princip till förmån för en vidgad gemensamhet mellan de intagna, ökade möjligheter för de intagna att upprätthålla kontakten med yttervärlden, vidgade förmåner i fråga om rent personliga angelägenheter, ett mera rationellt utnyttjande av de intagnas arbetskraft och ökade krav på deras arbetsvillighet och arbetsintensitet.

Lagen reglerar icke blott verkställigheten av de allmänna frihetsstraffen fängelse, som kan ådömas från en månad till två år⁵⁾, och straffarbete som ådömes från två månader till 10 år⁵⁾ eller på livstid, utan även verkställigheten av ungdomsfängelse samt av skyddsåtgärderna förvaring och internering. Dessa är icke straff i teknisk mening, men efter verkställighetsreformens genomförande skiljer de sig icke från fängelse eller straffarbete annat än genom sin tidsobestämdhet, om man bortser från vissa mindre väsentliga särskilda förmåner som tillkommer de förvarade och internerade.

Bland de för alla dessa frihetsberövande brottspåföljder gemensamma verkställighetsreglerna må följande här återgivas.

24 § första stycket.

Intagen skall behandlas med fasthet och allvar och med aktning för hans människovärde. Han skall sysselsättas med lämpligt arbete och i övrigt erhålla sådan behandling att hans anpassning i samhället främjas. Skadliga verkningar av frihetsförlusten skola såvitt möjligt förebyggas.

30 § första stycket.

Intagen är skyldig att i den omfattning fängsvårdsstyrelsen bestämmer deltaga i undervisning som meddelas inom anstalten.

⁵⁾ Vid sammanträffande av brott kan tiden förlängas med upp till 2 år.

Han bör uppmuntras till självstudier och annan lämplig fritidssysselsättning.

31 §.

I den utsträckning det kan ske utan olägenhet må intagen skaffa sig eller mottaga böcker, tidskrifter, tidningar och annat som kan bereda honom lämplig sysselsättning under fritid ävensom äga tillgång till lån ur anstaltens bibliotek. Tillfälle till tidningsläsning, bör beredas intagen.

36 § första stycket.

Fängvårdsstyrelsen eller, efter dess bemyndigande, styresmannen äger meddela intagen tillstånd att besöka närstående som är svårt sjuk eller bevista närståendes begravning, så ock att i annat fall, då med hänsyn till strafftidens längd eller eljest starka skäl äro därtill, lämna anstalten för viss kort tid, allt såframt fara för missbruk ej kan anses föreligga.

40 §.

Det åligger styresmannen att i god tid förbereda intagens frigivning eller utskrivning. För detta ändamål bör han genom hänvändelse till skyddskonsulent, skyddsförening, arbetsförmedlingsanstalt, allmänt eller enskilt hjälporgan eller enskild person söka bereda den som skall frigivas eller utskrivas lämplig arbetsanställning eller annan försörjningsmöjlighet ävensom i övrigt vidtaga sådana åtgärder som kunna hjälpa denne att föra ett laglydigt och samhällsnyttigt liv.

I vissa av de yttranden som avgåvos över strafflagberedningens förslag gjordes med skärpa gällande att dess genomförande, åtminstone i vissa delar, skulle medföra olägenheter ur allmänpreventiv synpunkt genom att straffhotets verkan försvagades. Till bemötande härav anförde justitieministern i propositionen bl. a., att en straffverkställighet som, med bibehållande av nödig fasthet, i görlig mån tillgodoser syftet att främja de dömdas tillrättaförande och därmed förebygga återfall, i längden även för allmänna rättsuppfattningen torde förefalla mera rationell och effektiv än en verkställighet, som för att betona straffets karaktär av avskräckningsmedel innefattar föreskrifter som ej ha annan mening än att tillfoga den dömda ett lidande utöver själva frihetsförlusten. Justitieministern uttalade i detta sammanhang, att straffets allmänpreventiva verkan enligt en utbredd uppfattning bygger mindre på avskräckning än på den moralbildande och moraluppehållande effekten av

vetskapen om straffrättsordningens existens och upprätthållande överhuvud taget.

I riksdagen yrkades i väckta motioner införande i förslaget 24 § av ett stadgande att verkställigheten skulle ske på sådant sätt att, *under beaktande av straffets betydelse för den allmänna laglydnaden*, den intagnes tillrättaförande främjades. Första lagutskottet fann att både straffets allmänpreventiva och dess individualpreventiva funktion måste *av lagstiftaren* beaktas vid straffverkställighetsreglernas utformning. Med någon jämkning i propositionens ordalydelse föreslog utskottet — och riksdagen godkände — föreskriften att intagen skall behandlas *med fasthet och allvar*, en bestämmelse som utskottet fann hava betydelse även ur allmänpreventiv synpunkt. Härmed samordnades den ur humanitetssynpunkt viktiga föreskriften, att intagen skall behandlas med aktning för hans människovärde. Att ålägga de verkställande organen att vid fängbehandlingen beakta straffets betydelse för den allmänna laglydnaden vore enligt utskottets mening icke lämpligt, då den enskilde fängvårdsmannen i en dylik föreskrift måhända skulle kunna finna stöd för uppfattningen att den intagne borde tillfogas särskilt lidande utöver det som ligger i själva frihetsförlusten. Straffverkställighetens individualpreventiva uppgift kom i utskottets av riksdagen godkända förslag till uttryck genom bestämmelsen att den intagne skall erhålla sådan behandling, *att hans anpassning i samhället främjas*.

Detta stadgande, som i sig innesluter ett helt kriminalpolitiskt program, har sin egen historia. Under pågående utskottsbehandling av propositionen skrev professor STEPHAN HURWITZ i »Politiken» för den 20 november 1945 en mycket välvillig artikel om lagförslaget. När Hurwitz skulle översätta bestämmelsen att verkställigheten skulle ske på sådant sätt att *den intagnes tillrättaförande* främjades, återgav han »tillrättaförande» med »Tilpasning til Samfundet». Utskottet fann översättningen så förträfflig, att det översatte det danska uttrycket tillbaka till svenska: anpassning i samhället.

Det nuvarande progressivsystemet med fångarnas indelning i klasser med olika förmåner i alla tänkbara smådetaljer har radikalt avskaffats. Det behov som kan anses föreligga av en viss progression i behandlingen för att därigenom skapa ett lämpligt disciplin- och uppfostningsmedel, har i huvudsak tillgodosetts genom utsikten till snar förflyttning från sluten till öppen anstalt. Vissa förmåner utöver de i fängsbehandlingen normalt ingående skall emellertid kunna tillerkännas fänge i mån av ådaga-lagd flit och gott uppförande. Sålunda skall t. ex. enligt 54 § styresmannen kunna medgiva strafffänge att i större myckenhet än eljest är medgivet köpa vissa varor som för sådant ändamål tillhandahålles vid anstalten. Å andra sidan kan enligt 75 § förlust av förmån begagnas som disciplinär åtgärd. Den som bryter mot anbefalld ordning eller eljest visar klandervärt uppförande kan sålunda när han ej låter sig rätta genom lämpliga föreställningar eller förseelsen är av allvarlig beskaffenhet, bestraffas bl. a. med 1) förlust under viss tid eller tillsvidare av honom särskilt tillerkänd förmån, 2) förlust under viss tid, helt eller delvis, av rätt att inköpa varor som tillhandahålles vid anstalten, 3) förlust under högst fjorton dagar, i den omfattning styresmannen bestämmer, av rätt till tidnings-läsning och innehav av annan litteratur. Men hela den gamla knappologin med olika förmåner i olika fångklasser har slopats.

I enlighet med vad nu sagts får intagen redan från anstaltstidens början åtnjuta de förmåner som angives i ovan återgivna 31 §. I fråga om de intagnas rätt till tidnings-läsning förutsättes, att å varje fängsvårdsanstalt vissa tidningar skall i lämpligt antal exemplar tillhandahållas de intagna på fängsvårdens bekostnad.

En mycket omdiskuterad punkt har varit den i 36 § reglerade frågan om beviljande av permission åt intagen. Strafflagberedningen hade helt generellt föreslagit, att fängsvårdsstyrelsen eller efter dess bemyndigande styresman

vid fängvårdsanstalt skulle äga bevilja intagen tillstånd att lämna anstalten för viss kort tid icke blott, såsom för närvarande är medgivet, för att besöka närstående som är svårt sjuk eller bevista närståendes begravning utan även i annat fall då med hänsyn till strafftidens längd eller eljest skäl därtill äro och fara för missbruk icke anses föreligga. Justitieministern ansåg permissionen utgöra ett värdefullt medel att motverka det skadliga inflytandet av isoleringen på en anstalt. För långlidsfångar ansåg han liksom beredningen, att permission i viss utsträckning borde ingå som ett normalt led i straffverkställigheten, när ordnings- och säkerhetssynpunkter icke lägga hinder i vägen. Även när strafftiden är kort, borde det finnas möjlighet att av särskild anledning bevilja intagen permission. Såsom av det ovan återgivna lagrummet framgår, erhöi det i sin slutliga redigering en något snävare avfattning än strafflagberedningen hade tänkt sig.

En punkt i strafflagberedningens förslag om vilken ingen strid stått, är styresmannens i 40 § reglerade befattning med eftervården. Styresmannen har att förbereda intagens frigivning eller utskrivning och för detta ändamål samarbeta med olika organ för eftervården av frigivna, framför allt skyddskonsulenter. Angående villkorlig frigivning har inga bestämmelser behövt upptagas i verkställighetslagen, då detta ämne är uttömmande reglerat i 1943 års lag om villkorlig frigivning. Enligt denna sker obligatorisk villkorlig frigivning (när $\frac{1}{6}$ av strafftiden återstår, vid en strafftid av lägst 6 månader) efter beslut av varje fängvårdsanstalts styresman. Denne utser efter samråd med vederbörande skyddskonsulent tillsynsman för den frigivne samt meddelar närmare föreskrifter om vad den frigivne har att iakttaga, såsom beträffande vistelseort, bostad, arbetsanställning, utbildning, användande av fritid, avhållsamhet från bruk av rusdrycker m. m. Att fängvårdens funktionärer på nu angivet sätt erhållit beslutanderätt i eftervårdsfrågor har ansetts ägnat att hos dem väcka och

underhålla intresset för den dömdes återanpassning i samhället och har antagits sålunda komma att gynnsamt påverka fångbehandlingen inom anstalten. Angående samråd med anstaltsnämnden (om denna se nedan) i frågor om eftervård stadgas i 4 §. Här stadgas också skyldighet för nämnden att främja arbetsanskaffning åt intagen som skall lämna anstalten.

I fråga om intagna som är dömda till tidsbestämt frihetsstraff (fängelse eller straffarbete) gäller vissa särskilda verkställighetsregler. Av dessa är följande måhända de viktigaste.

43 § första stycket.

Beträffande straff eller fängelsefänge skall, om det ådömda straffet uppgår till minst sex månader, till ledning för behandlingen så snart ske kan verkställas en såvitt möjligt fullständig undersökning av hans levnadsomständigheter, personliga utveckling, hälsotillstånd, anlag och kunskaper. Fångvårdsstyrelsen äger jämväl i annat fall förordna om sådan undersökning.

44 §.

Strafffänge skall börja undergå straffet i slutan stalt. Efter tre månader må han överföras till öppen anstalt. Äro särskilda skäl därtill, må han överföras till sådan anstalt även före utgången av nämnda tid. Fänge som vid verkställighetens början ej fyllt tjugufem år bör, såframt ej annat föranledes av hänsyn till hans yrkesutbildning eller andra särskilda skäl, så snart ske kan överföras till öppen anstalt.

45 §.

Fängelsefänge skall undergå straffet i öppen anstalt, såframt det ej med hänsyn till hans ålder, hälsotillstånd eller tidigare vandel, förefintlig möjlighet att bereda honom arbete eller förhållandena i övrigt måste anses olämpligt.

48 §.

Fänge som är intagen i öppen anstalt skall i regel arbeta tillsammans med andra fångar och må jämväl, om ej särskilda skäl äro däremot, tillbringa fritiden med dem.

49 §.

Fänge som är intagen i slutan stalt skall i regel arbeta tillsammans med en eller flera andra fångar. Han må dock, när undersökning enligt 43 § skall äga rum, hållas till arbete i enrum till dess undersökningen är avslutad.

Finner styresmannen, med hänsyn till fara för ordning och säkerhet inom anstalten eller för menlig inverkan fångarna emellan

eller av annan särskild anledning erforderligt att fänge arbetar i enrum, må han förordna därom. Utan fängvårdsstyrelsens medgivande må sådant förordnande ej meddelas för längre tid än en månad varje halvår. Medgivande som nu sagts må ej avse förordnande för längre tid än sex månader varje gång.

Då fänge arbetar i enrum, bör dörren hållas olåst, om det kan ske utan olägenhet. Jämväl i övrigt må lättnad i isoleringen medgivas under arbetstiden.

52 §.

Styresmannen skall anvisa fänge lämpligt arbete. Det bör såvitt möjligt vara ägnat att bereda honom yrkesutbildning eller att eljest främja utsikterna för honom att efter frigivningen försörja sig. Vid valet av arbete bör hänsyn tagas till hans håg och fallenhet.

Fängelsefänge som arbetar i enrum må själv skaffa sig arbete som styresmannen godkänner.

Som belöning för arbetsflit och gott uppförande må fänge medgivas att med inskränkning i arbetstiden ägna sig åt studier eller annan utbildning.

53 §.

När det med hänsyn till strafftidens längd eller av annan särskild anledning finnes lämpligt och fara för missbruk ej kan anses föreligga, må fängvårdsstyrelsen eller, efter dess bemyndigande, styresmannen till förberedande av frigivningen medgiva, att fänge utför arbete hos arbetsgivare utom anstalten.

Att det i 43 § till ledning för fängsklientelet's differentiering föreskrivna undersökningsförfarandet begränsats till straff- och fängelsefångar med minst sex månaders strafftid beror på att det i praktiken skulle stöta på stora svårigheter att företaga särskild undersökning beträffande en avsevärt större del av de dömda. Fångar med minst sex månaders strafftid skall obligatoriskt villkorligt frigivas, varför det beträffande dessa är av större vikt att undersökningen ger en så god bild av den intagnes personliga förhållanden som möjligt.

Regler om straffs undergående i öppen eller sluten anstalt lämnas i 44 och 45 §§. Så länge skillnaden mellan straffarbete och fängelse upprätthålles har det ansetts lämpligt att uppställa olika regler för korttidsfångar av den ena och den andra kategorin. Sålunda börjar strafffänge alltid att undergå straffet på sluten anstalt och förblir där under de första tre månaderna, om inte särskilda skäl föreligger för hans överförande till öppen an-

stalt. Strafflänge under 25 år skall i regel så snart ske kan överföras till sådan anstalt. Beträffande fängelsefänge är presumptionen för öppen anstalt; han bör alltså även om möjligt börja straffet i sådan anstalt.

Detta var den enda punkt i den 86 paragrafer långa lagen, där meningsskiljaktighet förelåg inom första lagutskottet, i det att tre ledamöter av sexton reserverade sig för att fängelsefänge som ådömts en strafftid icke överstigande tre månader i regel borde undergå straffet i slutna anstalt.

Emot den ståndpunkt som kommit till uttryck i reservationen — att de korta fängelsestraffens verkställande å öppen anstalt skulle möta betänkligheter ur allmänpreventiv synpunkt — framhölls av utskottet att placering av fängelsefänge i öppen anstalt med hänsyn till de ökade möjligheterna till effektivt arbete i regel icke torde innebära någon avsevärt mildare reaktion. Såsom justitieministern framhållit vore den nuvarande behandlingen av korttidsfångar på de slutna anstalterna behäftad med allvarliga brister, framför allt därigenom att fångarna icke kunde sysselsättas med rationellt arbete. Verkställigheten av de korta frihetsstraffen hade därigenom i många fall fått en prägel av slapphet, samtidigt som det slutna anstaltslivet medförde andra ogynnsamma verkningar. Den föreslagna övergången till öppen anstaltsvård hade framför allt motiverats med önskvärdheten att erhålla bättre arbetsmöjligheter. På de öppna anstalterna skulle korttidsfångarna sysselsättas dels med arbeten i det fria — bl. a. trädgårdsarbete, skogsarbete, vedhuggning, röjnings- och nyodlingsarbete — dels i lämplig utsträckning med hantverk och verkstadsarbete.

Cellstraffets avskaffande i princip sker genom 48 och 49 §§, vilka innehåller närmare regler rörande arbete i enrum och i gemensamhet med en eller flera andra fångar. Styresmannens befogenhet att föreskriva arbete i enrum har omgärdats med starka garantier mot missbruk. Å andra sidan har den nya lagen genomfört den ändring, att den

för närvarande efter viss strafftid inträdande helgemensamheten förlorar sin obligatoriska karaktär. Sålunda erhåller de verkställande myndigheterna alla de möjligheter som ur ordnings- och säkerhetssynpunkter kan vara erforderliga vid behandlingen av farliga fångar. Genom upprepade beslut av fängvårdsstyrelsen kan sådana fångar hållas isolerade under hela strafftiden.

Stadgandena om fångarbetet i 52 § kan sägas utgöra en tillämpning av föreskriften i 24 § att fånge skall erhålla sådan behandling att hans anpassning i samhället främjas. Justitieministern erinrade om att han funnit de öppna anstalterna böra i större utsträckning än man tidigare tänkt sig inrättas för verkstads- och hantverksdrift. Härigenom kommer också yrkesutbildningssynpunkterna att bli bättre tillgodosedda. I 53 § regleras möjligheten att bevilja intagen s. k. frigång, d. v. s. rätt att arbeta hos arbetsgivare utom anstalten. Av detta institut har goda erfarenheter vunnits vid dess tillämpning i fråga om de till ungdomsfängelse dömda och vissa straffångar med lång strafftid. Frigången har ansetts kunna bli av betydelse såsom ett övergångsstadium till villkorlig frigivning, särskilt den fakultativa formen därav.

Stadgandena angående ersättning till de intagna för utfört arbete är av den speciella natur, att det med hänsyn till det begränsade utrymmet icke synes vara anledning att här återgiva dem i vidare mån än att enligt 74 § K. M : t äger beträffande viss anstalt eller vissa intagna förordna att ersättning för utfört arbete skall utgå efter andra grunder än i allmänhet är stadgat (arbetspremier). Denna bestämmelse avser att öppna möjlighet att i vissa fall pröva ett system med avlöning enligt grunder som gäller på den fria marknaden med skyldighet för den intagne att gälda vissa underhålls- och vårdkostnader. Vissa bestämmelser har meddelats i syfte att möjliggöra att den intagnes arbetsinkomst i viss utsträckning användes till de anhörigas försörjning och till ersättning åt den som lidit skada genom brottet.

Den nya lagen innehåller även ett par kapitel av mera formell natur — 2 kap. Om straffdoms befordran till verkställighet och 3 kap. Om beräkning av strafftid m. m. — vilka väsentligen utgör en kodifiering av bestämmelser, som tidigare varit spridda i skilda lagar och författningar. Av ett allmännare intresse är bestämmelserna i 1 kap. 4 § om anstaltsnämnd. Vid varje fängvårdsanstalt skall finnas en anstaltsnämnd, bestående av styresmannen samt fyra av Konungen utsedda personer, av vilka en skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete eller eljest vara lagfaren, en skall vara befattningshavare vid anstalten samt minst en skall äga insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet eller liknande arbete. Bland de ledamöter av nämnden som icke är befattningshavare vid anstalten förordnar Konungen en att vara ordförande. Styresmannen skall, där det kan ske utan dröjsmål, till överläggning i nämnden upplaga frågor om fånges hållande i enrum under arbete eller fritid, om disciplinära åtgärder och om eftervård ävensom andra viktigare frågor. Nämnden har också att avgiva yttrande över ansökning om nåd eller villkorlig frigivning samt att behandla ärende som fångvårdsstyrelsen hänskjuter till nämnden eller vars upptagande påkallas av ledamot. Nämnden må besluta framställning till Konungen eller fångvårdsstyrelsen angående de intagnas behandling eller förhållandena å anstalten i övrigt. Utöver vad nu sagts har nämnden att medverka till upprätthållandet av önskvärd förbindelse mellan intagen och honom närstående samt att främja arbetsanskaffning åt intagen som skall lämna anstalten. De ledamöter av nämnden som icke på grund av sin tjänst har att taga befattning med de intagna åligger att under regelbundna besök å anstalten följa de intagnas behandling.

Inom riksdagen, som med vissa avvikelser från propositionen slutligen utformade anstaltsnämndens organisation, torde man vid denna institution ha fäst bestämda förhoppningar om effektiva insatser i fångvårdsarbetet. Härom yttrade första lagutskottet:

»För att giva fängvården en mera social prägel än den för närvarande äger, är det enligt utskottets uppfattning av betydelse att tillse att fängvården icke organiseras som något för sig avskilt, där endast fackmännen äga inflytande. Genom att möjligheter skapas för socialt intresserade lekmän att följa och taga del i fängvårdsarbetet kan detta komma att tillvinna sig det ökade förtroende och intresse från allmänhetens sida, som synes vara en viktig förutsättning för att den sociala sidan av fängvårdsarbetet verkligen skall komma att ge resultat. Det förhållandet att fängvården länge blivit efter i den sociala utvecklingen torde delvis kunna tillskrivas den omständigheten, att fängvården icke varit föremål för allmänhetens uppmärksamhet och intresse. För dem som äro intagna i fängvårdsanstalterna torde det jämväl — icke minst ur psykologisk synpunkt — vara av betydelse att från den egentliga fängvården fristående personer följa den behandling som kommer de intagna till del.»

I fortsättningen heter det:

»Vid ställningstagande till frågan om nämndens sammansättning har det för utskottet avgörande varit, att huvudsyftet med nämnden såsom ovan anförts skall vara att skapa ett samband mellan samhällslivet i allmänhet och fängvården. Genom nämnden ernås icke blott att fängvården tillføres fruktbärande impulser utifrån, utan därigenom skapas även en möjlighet till kontroll över de intagnas behandling. Med hänsyn härtill hör det utomstående inslaget i nämnden vara det förhärskande och sålunda — då av praktiska skäl antalet ledamöter icke bör överstiga fem — förutom styresmannen icke mer än en ledamot vara befattningshavare vid anstalten. Då nämnden vid sina sammanträden härutöver kan höra de befattningshavare den finner erforderligt, synes med den föreslagna sammansättningen fängvårdsammansynpunkterna bliva tillräckligt tillgodosedda.»

För att giva nämnden en självständig ställning och för att framhäva betydelsen av de uppgifter som tillkommer nämndens ledamöter beslöt riksdagen, att ledamöterna — med undantag av den självskrivne styresmannen — skall utses av K. M:t.

Den nya lagen träder i kraft den 1 juli 1946. Ovan lämnade redogörelse har icke eftersträvat fullständighet. Det har ansetts mera önskvärt att på det utrymme som stod till buds något utförligare behandla de viktigaste nyheterna. Intresserade läsare torde komplettera sin kännedom om reformen genom att taga del av den detaljrika nya lagen (Svensk författningssamling 1945 nr 872), straff-

lagberedningens betänkande (Statens offentliga utredningar 1944:50), den kungl. propositionen (1945 nr 342) samt första lagutskottets däröver avgivna utlåtande (1945 nr 52).

Den svenska fängsvårdens högt förtjänade tidigare chef, f. d. överdirektören VIKTOR ALMQUIST, har i denna tidskrift (1945 s. 118) ställt sig starkt kritisk mot åtskilliga nyheter i strafflagberedningens lagförslag i ämnet. Man kan förstå denna inställning från den gamla regimens män. Glädjande har varit att se hur reformen inom den nuvarande fängsvårdens tongivande kretsar mottagits med stor förståelse. Den enhällighet varmed reformen omfattats i regering och riksdag — statsrådet ZETTERBERGS företrädare som justitieminister, generaldirektören i socialstyrelsen THORWALD BERGQUIST, hade under sin ämbets tid deltagit i propositionens utarbetande och var beredd att framlägga densamma — gör att en eventuell opposition saknar auktoritativt stöd i några meningsskiljaktigheter inom de lagstiftande instanserna. Även lagrådet tillstyrkte reformen. Fängsvårdsstyrelsens chef, överdirektör HARDY GÖRANSSON, ledamot av strafflagberedningen, är en entusiastisk exekutor av de nya idéerna. Hos reformens upphovsmän — bland dem vill jag särskilt nämna strafflagberedningens sekreterare vid reformens utarbetande, byråsekreteraren i fängsvårdsstyrelsen TORGNY LINDBERG — är det en varm förhoppning att straffverkställighetsreformen i förening med de under senare år genomförda reformerna inom straffsystemet⁵⁾ skall verksamt bidra till ett bättre resultat av samhällets kamp mot brottsligheten.

⁵⁾ Se K. SCHLYTER, Straffbalk eller skyddsbalk? Tretton års strafflagsreformer, i Tiden 1946 marsheftet.

Erfaringer fra en 3-aarig Fængselsstraf.

Af Vicefængselsinspektør,
candl. jur. BENT K. PALUDAN-MÜLLER. *)

En direkte Følge af den Politik, som den danske Regering fulgte i Tiden mellem den 9. 4. 40 og den 29. 8. 43, var at de danske Domstole og det danske Politi var nødsaget til at haandhæve de Love, som Lovgivningsmagten havde vedtaget til Bekæmpelse af Sabotage og anden Virksomhed mod Tyskerne her i Danmark.

Der blev derfor i Tiden indtil 29. 8. 43 afsagt et stigende Antal Domme over danske Statsborgere, der havde bekæmpet Tyskerne og var paagrebet af det danske Politi, og som efter Domsafsigelsen blev hensat i de danske Fængsler til Afsoning af deres — ofte langvarige — Fængselsstraffe. Adskillige maatte som Følge af Krigens Langtrukkethed afsone den fulde Straf efter de gældende danske Afsoningsregler og blev efter Afsoningen af $\frac{2}{3}$ af Straffen løsladt paa Prøve, dog som Regel ikke paa andre Betingelser end et straffrit og ordentlig Levned.

Til Afsoningen var ikke knyttet nogen Art af Lempelser, idet den fandt Sted paa fuldstændig lige Vilkaar med de for almindelige Lovovertrædelser dømte Personer, hvorfor vi er et Antal Personer, der nu nyder borgerlig Agtelse og Tillid, som er i Stand til at delagtgøre Kriminalister og Fængselsmyndigheder i de Erfaringer, vi har høstet med Hensyn til, hvorledes de gældende Fængselsreglementer virker paa en Fange.

*) Efter et Foredrag i Dansk kriminologisk Selskab d. 11/12 1945.

De Tanker og Følelser, der behersker en Fange, kan man kun sætte sig ind i ved selv at sidde som Fange, dertil kræves hele den Atmosfære, der raader i et Fængsel, og Bevidstheden om, at man er spærret inde i længere Tid, end man kan fatte; man kan ikke forestille sig 1 eller flere Aar, naar man ser fremad i et Fængsel, man har ikke noget at maale med, fordi Dagene er ganske ens, og man ved, at om 1 Aar sidder man paa samme Stol med samme Arbejde indenfor den samme Mur.

Men for fuldt og helt at prøve en Fanges Tanker og Følelser under Fængselsopholdet maa det ogsaa kræves, at man sidder der med en Forbryders Samvittighed og ikke — som mine Kammerater og jeg — med en ren Samvittighed.

Jeg fik først min Dom efter at have siddet i Varetægt-arrest, dels paa Politigaarden i København, dels paa Vestre Fængsel i 4—5 Mdr., og selv om Fængselsvæsenets egentlige Opgaver ligger paa Straffuldbyrdelsens Omraade, finder jeg det af Betydning at gøre Rede for Varetægtarrestanternes Vilkaar og Følelser, idet det er mit Indtryk, at Opmærksomheden langt fra er tilstrækkelig henledt paa de store Muligheder, der frembyder sig for en Indsats i opbyggende Retning paa Varetægtstadiet, fordi Varetægtsarrestanterne ofte er lettere at paavirke end senere, naar de har faaet deres Dom og er blevet fængselsvante gennem et langvarigt Varetægtsophold.

Hidtil er Varetægtstadiet af Myndighederne kun blevet betragtet som en midlertidig Foranstaltning, der kun tjener til at sikre de paagældendes Tilstedeværelse og delvise Afsondrethed; men det er desværre — ikke mindst for Tiden — ret almindeligt, at Arrestanterne sidder i adskillige Maaneder i Varetægtsarrest, og i denne Tid er Fangerne, dels grundet paa Uvished med Hensyn til Dommen, dels grundet paa det uvante, og for den første Gang straffede chokerende, at han nu sidder i Fængsel, særdeles let paa-virkelige, især hvis de — hvad jo i normale Tider er det

almindelige — sidder i Enecelle. Som Varetægtsopholdet praktiseres nu (idet jeg selvfølgelig ser bort fra de ekstraordinære Forhold) virker den Tid, hvor Fangen sidder i Varetægt, saavel fysisk som psykisk nedbrydende.

Jeg synes ikke, at man har Opmærksomheden tilstrækkelig henledt paa Varetægtsfangerne, og uanset, om de har forskyldt en langvarig Fængselsstraf eller en kort Hæftestraf eller bliver løsladt uden Tiltale, vil der intet være forsømt ved, om der fra Fængselsvæsenets Side blev gjort noget for at opdrage og hjælpe Varetægtsfangerne.

De første Dage, hvor Fangen er ukendt med det hele og ikke vænnet til Fængslets faste Gænge, er meget vanskelige at komme igennem og virker næsten uudholdelige.

Det Øjeblik Fængselsdøren, — denne tykke og solide Dør uden Haandtag paa den indvendige Side — smækker i bagved en, og man pludselig er ganske alene i en nøgen, trist Celle, er lammende. Det er som om det hele styrter sammen omkring en. Tankerne paa Familien og Vennernes Omtale, og Tanken om det forfærdelige, at man er kommet i Fængsel, at man er Forbryder, er saa altovervældende, at det varer flere Dage, før man finder sig selv igen. Man vandrer hvileløs op og ned ad Gulvet og stirrer paa den kolde, nøgne Dør, der ikke er nogen Dør. Dertil kommer det uvante Liv under Kommando, det, at man kun møder en Betjents Kølighed og afvisende Holdning, hvor man mest af alt trænger til Trøst og Hjælp, og i de første Dage den fuldstændige Mangel paa noget at beskæftige sine Hænder eller Tanker med. Der gaar ca. 14 Dage, før man »vænner sig til« og finder sig til Rette — indstiller sig paa Forholdene — og affinder sig med sin Skæbne.

Som det var, før de for Tiden herskende ekstraordinære Forhold satte ind, sad man gerne paa Politigaardens Fængsel i 2—3 Dage, indtil man var blevet fængslet for et længere Tidsrum i Grundlovsforhøret, hvorefter man blev overført til Vestre Fængsel. I disse 2—3 Dage faar man intet Arbejde og ingen Lektüre, men er henvist til

sig selv, og de fleste Fanger er i disse Dage stærkt deprimerede — de fortryder og angrer deres Gerninger og ønsker blot een eneste Ting: at komme ud af denne forfærdelige Celle, lade det skete være ugjort og begynde forfra. Selv de mest forhærdede, mange Gange straffede Forbrydere, som jeg har haft Lejlighed til at tale med paa Politigaarden i de første Dage, efter at de var bragt ind, gav Udtryk for disse Følelser.

Naar man kommer ud paa Vestre Fængsel, bliver man — ligesom paa Politigaarden — som Regel sat i Enecelle, men derude faar man noget Arbejde, gerne Træskærerarbejde, idet man snitter Træheste eller laver Dukkehuse eller lign., og man faar 2 Boger om Ugen fra Fængslets Bibliotek. Iovrigt er man henvist til sig selv og opholder sig i Cellen hele Dagen, bortset fra de 2 Gaardture paa en halv Time hver, der foregaar i en Straalegaard, hvor man ogsaa er alene. Naar der er gaaet en halv Snes Dage, begynder man at faa Ekstraforplejning fra de Paarørende og Breve, men for den almindelige Fange er det kun i begrænset Omfang, hvad han modtager.

Denne Hensættelsesmaade er kun beregnet paa, at Fangerne skal sidde der i kortere Tid, men meget ofte sidder de i Maanedsviis. Selv sad jeg som anført i 4 Maaneder, og Gang paa Gang ser man, at Fangerne sidder i lignende Tidsrum, førend de faar deres Dom og kommer til Strafafsøning, og en saa lang Tid under disse Vilkaar er meget nedbrydende for Fangerne i saavel aandelig som fysisk Henseende. De eneste Afbrydelser i dette for Fangen stærkt enervende Ophold er de enkelte Gange, han bliver transporteret ind paa Politigaarden til Afhøring eller til Fremstilling i Retten. Disse Afbrydelser vilde være behageligt afvekslende, hvis ikke Ventetiden i Politigaardens Fængsel var saa utaalelig grundet paa de »Skabe«, Fangerne bliver anbragt i. Vi kaldte dem »Skabene«, fordi disse Celler i Størrelse mindede om et Skab. Det er nogle interimistiske Rum, der er lavet i Politigaardens Fængsels Stueetage, de

er ca. 2 m lange og $1\frac{1}{2}$ m brede, med en fast Bænk og et fast Bord. Der er et lille Stykke Vindue med mat Glas foroven, men da der er meget mørkt i Fængslet, maa det elektriske Lys brænde hele Tiden. Et Ophold her udover et Par Timer er uudholdeligt, for man kan saa at sige ikke røre sig, og har intet at beskæftige sig med og intet at læse i. Desuden faar man ikke Gaardture, og det hændte ofte, at vi ikke fik nogen Mad, medens vi sad der. Vi blev ofte rekvireret ind paa Politigaardens Fængsel flere Dage i Træk og sad saa i disse »Skabe« hele Dagen uden at komme op i Kamrene til Afhøring og uden at blive fremstillet i Retten. Foruden at det medførte en stærk Hovedpine at sidde i disse indelukkede Rum, kan man sige sig selv, at det var stærkt deprimerende bare at sidde at vente i et saadant Skab fra Kl. 8 Morgen til 6 Aften uden at kunne foretage sig noget som helst, end ikke trave en Tur op og ned ad Gulvet. Der var kun een Adspredelse derinde, nemlig den for den politimæssige Efterforskning ikke særligt betryggende, at det var meget let at tale med de Fanger, der blev sat ind i Skabene ved Siden af, idet Adskillelsen kun bestaar i en ganske tynd Krydsfinervæg. Det var for os, og det er vel ogsaa for det sædvanlige Klientel, meget irriterende at blive rekvireret ind og hensat i disse Skabe Dag efter Dag, tilsyneladende uden nogen Nytte, og jeg synes, at det er ganske uforvarligt at hyde Varetgætsarrestanter saadanne Vilkaar, bl. a. under Hensyntagen til, at det ogsaa ofte sker, at uskyldigt sigtede bliver sat i Varetgætsarrest.

Selve Varetgætsopholdet var ikke alene grundet paa Sagens Beskaffenhed og det Nervepres, vi som Følge deraf var udsat for, men ogsaa som Følge af de daarlige Fængselsforhold, paa mange Maader langt værre end selve Strafafsoningen. Vi savnede tilstrækkelig Motion og tilstrækkelig frisk Luft, og vi savnede ordentlig Lektüre og ordentligt Arbejde at beskæftige os med. Jeg vil hermed selvfølgelig ikke forlange, at vi skulde beskæftiges med

noget særligt kvalificeret Arbejde, men at sidde og snitte fuldstændig ens Træheste i 4—5 Maaneder virker som at hælde Vand i Danaidernes Kar.

Varetægtsfangerne forbavsede mig ofte ved deres sløve »given sig hen« i deres Skæbne. Naar de første Dages Rasen og Fortvivlelse var overstaaet, var det forbavsende, som de bare lod Sagen gaa sin Gang. Det staaende Spørgsmaal, naar jeg fortalte dem, at jeg var Jurist, var selvfølgelig, hvormeget jeg troede, de vilde faa, og dernæst spurgte de mig om, hvordan deres Forsvarer var. Oftest havde de kun hilst paa ham i Dommervagten, og de kunde ikke forstaa, hvorfor de aldrig saa noget til ham, men havde han været der, saa huskede de hvert eneste opmuntrende Ord, han havde sagt og »levede« næsten paa det. Og det gjaldt forøvrigt ikke alene, hvad Forsvarerne sagde.

En Fange, der sidder i Enecelle, har Sanserne skærpet, naar han taler med nogen. Han er vant til at sidde i Temevis med sig selv. Naar han kommer ud af Cellen, følger han derfor alt med alle Sanserne aabne, og hvert eneste nyt Indtryk bliver saa gennemgaaet i Tankerne, naar han kommer tilbage til Cellen. Han husker hvert eneste Ord, der blev sagt, og hvert Minespil — et Forhold, man maa være opmærksom paa, naar man taler med en Fange.

Den 27. 1. 1943 fik jeg min Dom, der lød paa 3 Aars Fængsel med Fradrag af 125 Dage for udstaaet Varetægtsarrest, og efter 9 Dages Forløb blev jeg hensat til Strafafsoning.

Den egentlige Straffuldbyrdelse begyndte dog først, da jeg efter en Maanedes Forløb blev overført til Statsfængslet i Nyborg, og endnu en Gang maatte jeg omstille mig til et nyt Liv indenfor Murene. Straks efter Ankomsten til Nyborg blev jeg iført den Fangedragt, der benyttedes i Nyborg, og sat ind i en saakaldt Modtagelsescelle. Fangedragten er graa Benklæder — tidligere Militærbenklæder —

og en blaa eller sort ulden Jakke, der knappes helt op i Halsen. Iøvrigt fik vi udleveret Hue, Skjorte, Uldtrøje, Sko, Træsko og Tøfler. Om Vinteren fik vi desuden Sokker og en Vest. Underbenklæder fik vi ikke, hvad vi fandt var meget uhygiejnisk, især da vi paa Grund af Vanskelighederne ved at skaffe Tøj kun maatte faa rene Benklæder een Gang om Aaret. Fangedragten var bekvem og varm, og der var behagelig lidt fængselsagtigt over den.

Ligesom de første Dage efter Anholdelsen virker som et psykisk Chock, saaledes er de første 8—14 Dage efter Overførslen til et Statsfængsel meget vanskelige og svære at komme igennem. Dette skyldes for en stor Del, at man overføres til en ny Anstalt, hvor man er ukendt med alt og alle, men skyldes ogsaa den særlige Aand, der hersker i et Statsfængsel. Indsættelsen i en mørk og ganske bar Kældercelle umiddelbart efter, at man under Transporten fra Arresthuset ligesom har prøvet at være et normalt frit Menneske, lammer ganske Sindet. Man ser fortvivlet den Kendsgerning i Øjnene, at her skal man være i flere Aar, aldrig komme udenfor den lange røde Mur og næsten altid opholde sig i den uvenlige, nøgne Celle, altid med Øjnene rettet paa en bestemt Genstand, fordi man aldrig kan se frit ud i det uendelige, og med et Vindue, som ikke er noget Vindue, men kun en bar Væg med Hul foroven.

Man driver hvileløs op og ned ad Gulvet, og er ganske fortvivlet ved Tanken paa det haabløse i Frihedsberøvelsen — bare sidde her og vente, kun vente paa, at Tiden vil gaa — en Tid, man slet ikke kan fatte.

Man faar Lov til at skrive et Ankomstbrev, men det er det værste Brev at skrive, for man føler sig som det mest nedværdigede, usle Individ i Samfundet.

De Tidspunkter, der brændte sig mest uudsletteligt ind i mit Sind, var de første Dage i Arresten og de første Dage i Statsfængslet. Da *følte* jeg mig som Straffefange, som et Fangenummer ganske berøvet enhver Individualitet.

I Nyborg Statsfængsel afsonede jeg i 1½ Aar og avan-

cerede i dette Tidsrum fra Begyndelsesstadiet til Slutstadiet efter Reglerne for det progressive Straffuldbyrdelsessystem. Dette nuancerede System, hvor Fangerne efter en Bedømmelse af deres Opførsel og Strafpaavirkethed skal kunne avancere til højere Klasser med flere Begunstigelser, viste sig at være et skematisk Oprykningsprogram, der slavisk blev fulgt, saa at Fangerne allesammen automatisk rykkede op paa den højere Klasse, naar den foreskrevne mindste Tid var forløbet for Fangens Ophold paa den lavere Klasse.

For Fangerne selv betød Oprykningen Adgang til Begunstigelser, der ikke indeholdt nogen større Tilløkkelse.

Da vi sad paa det almindelige Stadiums 1. Klasse, glædede vi os saa at sige kun til at faa Lov til hver Uge at købe et kulørt Ugeblad og faa en Bog af skønlitterær Art, og Begunstigelserne var i den Form, hvori de praktiseredes, ikke særligt opbyggende.

Der var helt andre Ting, vi som Fanger ansaa for Begunstigelser, som en Fange virkelig vil stræbe efter at opnaa og være angst for at miste. Det er Smaating, som en udenforstaaende maaske slet ikke forstaar kan være en Begunstigelse, men som for Fangen kan betyde saa uendeligt meget. Man maa prøve paa at forstaa, at Fangens Personlighed saa at sige er fuldstændig udslettet i Fængslet, han er et Nummer. Han bliver aldrig tiltalt ved sit Navn, hvilket kan føles meget nedværdigende, han faar aldrig Indtryk af, at man viser ham en Tillid, eller faar noget Tillidshverv betroet, og det er igennem saadanne Opmuntninger og Begunstigelser, man virkelig kan faa de bedre af Fangerne til at stile efter noget. Hvad jeg egentlig sigter til, kan jeg bedst oplyse ved Eksempler, jeg har iagttaget i Fængslet: Der var paa min Etage en lille Fange, der havde faaet det Hverv at uddele Kartoffler før Middagen, og det var han meget stolt over, og han gjorde det med en Omhu og Ivrighed, som var det langt betydningsfuldere Ting, han havde med at gore, men han var saa glad og stolt over sit Hverv, at han, da Betjenten fratog ham det,

fordi han ikke havde opført sig ordentligt, græd sine modige Taarer og var fuldstændig fortabt i flere Dage. Og de Fanger, der bliver Forgymnaster paa deres Etages Gymnastikhold eller gaar foran paa Gaardturen eller er Gangvadske, Biblioteksfanger, Køkkenfanger eller lign., føler dette som en Begunstigelse og er stolte og glade for det. Jeg synes, at denne Slags Begunstigelser og eventuelt Adgang til Tobaksrygning i Virkeligheden burde indkorporeres i det progressive System. Naar Fangerne bliver bedømt paa Funktionærmøderne, der sammensættes af Fængslets øverste Ledelse, er det ud fra et yderst ringe Kendskab til Fangerne, at Bedømmelsen foretages, idet det nødvendigvis er stærkt begrænset, hvor meget de ledende Funktionærer paa et stort Statsfængsel kan kende til den enkelte Fange. Den Trevenhed, Uvillighed og Næsvished, Fangerne til daglig viser i Fængslet, bliver aldrig kendt for de overordnede Funktionærer, fordi der ikke bliver skrevet Rapporter over Smaatingene. Naar Ledelsen ser Fangerne, er han en helt anden, end naar han til daglig staar overfor den faste Postbetjent. Ikke alene har jeg ofte hørt Bemærkningen: »Naa, nu skal jeg ned paa Kontoret og spille Komædie«, men jeg har ogsaa ofte set Fanger, der af Ledelsen ansaas for at være pæne og skikkelige, være de værste, uopdragne Bøller overfor den menige Betjent. Fangerne ved, at de almindelige Betjente intet har at sige, og derfor har de heller ingen Respekt for den almindelige Betjent. Betjentene er efter det nugældende System regulære »Sluttere«, der kun har til Opgave at laase Døre op og i, fordele Mad o. lign. og iøvrigt holde Ro og Orden paa deres Post og faa det hele til at »glide«. Betjentene er selv meget kede af denne Ordning, og de bliver selv sløvede i Tjenesten, naar de kun skal være Reglementsurværker. Jeg udkastede allerede den Gang, jeg sad i Fængslet, den Idé, at Betjentene f. Eks. hver Maaned skulde aflevere en af dem foretagen skriftlig Bedømmelse af hver af Fangerne paa deres Post, og disse Bedømmelser skulde

saa for hver enkelt Fange samles i Mapper, hvor ogsaa andre Oplysninger om den paagældende Fange skal samles, saaledes at man paa Funktionærmøderne kan lægge disse Rapporter til Grund for Bedømmelsen eller i hvert Fald tage dem med i Overvejelserne.

Da jeg under mit Fængselsophold har siddet i ca. 9 Maaneder i Enecelle og i noget over 1 Aar i Fællesskab med 2 andre Fanger, kan jeg som Resumé over de Punkter, jeg efter mine Erfaringer mener bør ændres, nævne:

1. Mindre udtalt Ensomhed for Enkeltfanger.
2. Mindre udtalt Fællesskab for Fællesfanger.
3. Den menige Betjent (Postbetjenten) skal have lidt at sige om Bedømmelsen.
4. Smaa Pottleplanter i Cellerne.
5. Bedre Biblioteker med flere Bøger og mest mulig Vejledning i Bogvalget.
6. Flere — og betydelig bedre — Foredrag og mere Musik.
7. Et bedre Fangeblad, der kommer hyppigere og bringer bedre Artikler f. Eks. fra »Information« eller »Frit Danmark«, samt et oplysende og orienterende Ugeblad, der uddeles gratis.
8. Mere Sport, idet Holdsport virker opdragende.
9. Større Dagpenge — evt. som større Arbejdsducør — og evt. Udbetaling af nogle af Pengene.
10. Lidt større Adgang til at tale med et Menneske, der kan give sig Tid til at tale med Fangen, f. Eks. Forsorgssekretæren.
11. Om Sommeren skal hver af de bedre Fanger have sin egen Have.
12. Fangerne skal udføre lidt mere kvalificeret Arbejde indenfor Fængslet — derved færre Betjente.
13. Større Raaderum for den enkelte Inspektørs Forsøg paa Reformere (evt. under Tilsyn af en Repræsentant for Fængselsdirektoratet).

En Del af disse Punkter skal jeg nu kommentere i det følgende:

Den fuldstændige Isolering i Enecelle har jeg meget daarligere Erfaringer fra. Den udstrakte Ensomhed og Henvisningen til eget Tankeliv uden friske Impulser udefra bevirker, at man i sine Tanker ustandselig kredser om sit eget Selv og bliver Dagdrømmer. Naar man saa tilmed ikke faar Bøger, der virkelig formaar at give Tankerne Afløb, og faar Arbejde, der f. Eks. bestaar i at false Papir, d. v. s. lægge Papir sammen, eller pille Glimmer, er Trangen til at falde hen i Dagdrømmerier stor, og det er svært at kæmpe imod. Tankerne gaar i Ring, og det er saa svært at finde Afløb for dem, naar man Time efter Time, Dag efter Dag er henvist til sig selv. Jeg skrev alenlange Breve i Tankerne og holdt lange Taler om alt muligt, blot for at undgaa at tænke paa det samme og det samme hele Tiden.

Og man savner umaadeligt aldrig at tale med nogen, saa man til sidst snakker med de døde Ting i Cellen. De Besøg, man faar i Enecellen af Funktionærerne, giver en kærdkommen Anledning til at tale, og man taler af Glæde over at faa Luft for alle de Tanker, man har kredset om i de lange Timers Ensomhed. Men det er undertiden svært at komme i Gang med at tale med dem, der besøger en i Cellen, for det er saa uvant at se en fremmed i sin lille Verden. Der kender man hver eneste Fure paa Væggen og Revne i Gulvet, hver eneste Genstand har man set utallige Gange, og man er saa fortrolig med Cellen, at den er ved at blive ens faste Midtpunkt. Naar der saa kommer en fremmed, virker det saa uvant at se et andet Menneske derinde, at man først skal indstille sig paa det, og det gaar lidt langsomt med at suge Indtrykket til sig. Man er saa vant til at have uendelig god Tid i Cellen og til, at der aldrig sker noget.

De smaa Begivenheder er store og kan give Tankestof til Timer — et Besøg i Cellen er en meget stor Begivenhed.

Og ligesom alt er saa velkendt i Cellen, saaledes bliver ogsaa de Indtryk, man faar udenfor Cellen ved Gaardture og Gymnastik, Besøg paa Kontorerne o. lign., efterhaanden som Maanederne gaar, saa ganske ens, idet Livet inde i et Fængsel gaar som et Urværk, saa at man straks lægger Mærke til selv ganske ubetydelige Ændringer. Derfor var det af meget stor Betydning og til stor Glæde for Fangerne i Nyborg, at vi paa Gaardturen gik langs med dejlige Blomsterbede. Det var en velgørende Hvile for Øjet at se nogle smukke Farver og navnlig at se noget Natur, men mest af alt savnede vi, at vi ikke kunde og maatte se ud af Vinduet. Det var ikke for Morskabens Skyld, at vi engang imellem kravlede op i Vinduet og saa ud over Markerne — det var en Hvile for Øjnene og Sindet at lade Blikket glide ud i det fjerne. Udsigterne var blot nogle flade Marker, men for os Fanger var det den skønneste Udsigt, man kunde tænke sig.

Følelseslivet er langt stærkere, naar man sidder derinde, og de Paarørendes Breve betyder derfor saa uendeligt meget. De holder Humøret oppe og styrker Viljen til ikke at slappe af og sløves. De unge Fanger klynger sig til deres Moder, og de gifte Fanger nærer en overstrømmende Kærlighed til deres Hustru og Børn.

I Sangtimerne ser man de mest forhærdede Forbrydere sidde med Taarer i Øjnene og synge de sentimentale Sange, som de selv har valgt, om Hjemmet og Børnene.

De længes efter Hjemmet, fordi det betyder Frihed, men man maa iøvrigt ikke tro alt for meget paa Fangernes stærke Følelser. Den Forladthedsfølelse, man faar, naar man sidder alene i en Fængselscelle, bevirker, at man klynger sig til sine nærmeste derude og kaster sig ud i en overstrømmende Religiøsitet. Det ændres, naar Fangen kommer i Fællesskab, saa har han andet at beskæftige sine Tanker med og føler sig ikke mere saa ene. Men som den anden Yderlighed staar det gennemførte Fællesskab Dag og Nat, der bevirker, at man aldrig kan være sig selv, og som slider stærkt paa

Nerverne. Blot en Time et Par Gange ugentlig paa en stille Læsesal, hvor man kan sidde ugenert og alene ved en afskærmet Pult, vil virke uhyre afslappende. Man maa en Gang imellem være alene med sig selv, og vi gik somme-tider i Kirke eller paa Toilettet for at kunne være uforstyrret et lille Stykke Tid.

Den nedværdigende Fangebehandling, der reducerer Personen til et Nummer, og som fratager ham enhver Form for Initiativ og Udfoldelse af Personligheden, bevirker, at Fangen faar en umaadelig Trang til Selvhævdelse, til at gøre sig gældende. Fangen bliver ærekær, forfængelig, stolt og rethaverisk. Den udstrakte Ensomhed og Henvisning til sit eget Tankeliv uden friske Impulser bevirker, at man i sine Tanker ustandseligt kredser om sit eget selv og bliver selvoptaget og selvglad.

Naar derfor Fangen faar at vide, at Hustruen vil skilles, hvad hyppigt sker, tager han sig det overordentlig nær, mest fordi hans Stolthed er saaret og hans Forfængelighed krænket.

Med Hensyn til Bogudlaanet har Fangerne efter det danske Fængselsreglement paa Begyndelsesstadiet og det almindelige Stadiums 1. Klasse kun Adgang til at faa udlaant 1 faglitterær Bog hver 14. Dag, medens de paa det almindelige Stadiums 3. Klasse kan faa udleveret 1 skønlitterær Bog hver Uge. Fangernes Interesse for den virkelig gode Litteratur var forbavsende i Betragtning af det litterært uoplyste Stade, de fleste Fanger befinder sig paa, og det var morsomt at se, med hvilken Interesse og Glæde Fangerne fulgte den Litteraturoplæsning af den nyere og bedre Litteratur, der undertiden fandt Sted.

Trangen til at henfalde i Dagdrømmerier er overmaade stor, hvorfor Fangerne er interesserede i at faa Litteratur, der kan beskæftige deres Tanker, saa de kan undgaa at henfalde til Drømmerier. Fangerne læser derfor Bøgerne med større Koncentration og Interesse, end normalt er. De husker, hvad de har læst, og tænker over det, og da

man nærmest bliver aandeligt udhungret i Fængslerne, sluger de hvert eneste Ord, de ser paa Tryk. At faa Lov til at faa noget at læse i, synes aabenbart for Fængselsmyndighederne at være en meget stor Begunstigelse, som man endelig ikke maa være for large med, og naar man endelig faar noget at læse i, er det meget ofte af en saa ringe Kvalitet, at der intel kan læres ved det, der læses. Selvom Begrebet »Faglitterære Bøger« var strakt meget vidt og bl. a. omfattede Rejselitteratur og Memoirer, var mange af de faglitterære Bøger, vi fik, en besynderlig Samling Affald, som man ellers kun kan finde i en kasseret Bog-samling. Jeg har været ude for som faglitterær Bog at faa »Haandboldsreglementet for Politiet« og en Aargang af »Frem« fra 1867, hvori bl. a. behandlede nogle interessante Projekter om Bygning af en Kanal mellem Stillehavet og Atlanterhavet. Ligesom de faglitterære Bøger, saaledes var ogsaa de skønlitterære Bøger af en yderst blandet Karakter, og den billige og daarlige Litteratur var repræsenteret i rigt Omfang. Jeg finder det forkert, at man ikke udnytter Fangernes store Læsetrang bedre ved at give dem ordentligere Litteratur og rigeligere Adgang til den. Det er forældede Principper at straffe en Fange, der aldrig i sit Liv har brudt sig om at læse, med nu, hvor han for første Gang i sit Liv virkelig har Lyst og Trang til at læse og tilmed læse ordentlige Bøger, at forbyde ham at læse noget af Betydning og iøvrigt lade hans Bogvalg være bestemt af Vilkaarligheden. Fangerne faar ganske vist, naar de bliver indsat i Statsfængslet, udleveret et Katalog og et Kort, hvorpaa de kan skrive, hvilke Bøger de ønsker, men bortset fra, at vi saa at sige aldrig fik de Bøger, vi havde bestilt paa Kortet, kan jeg ikke indse, at det kan hjælpe en almindelig Fange, at han kan vælge sine Bøger ud fra et Katalog. Han vælger jo kun Bøger med en tiltalende Titel, og aner iøvrigt ikke, hvad det er for en Bog.

De lykkeligste Timer for Fangerne og de for Fangernes Sundhed gavnligste er og bliver Gymnastiktimerne, af hvilke

der var 3 om Ugen. Som en særlig Begunstigelse kunde de dygtigste Gymnaster komme paa et udvalgt Hold, der en Gang om Ugen i Sommerhalvaaret spillede Haandbold i fri Luft og om Vinteren fik morsomme gymnastiske Øvelser i Salen.

Vi sov utroligt meget i Fængslet, gik i Seng Kl. 9 om Aftenen og sov altid med det samme, lige til vi Kl. 6 om Morgen blev vækket, og trods 9 Timers Nattesøvn tog vi os gerne 1 Times Middagsøvn paa det bare Gulv. Jeg tror, at denne megen Søvn tildels skyldes, at man kom for lidt i frisk Luft og beskæftiges med saa sløvende Arbejde.

2 Gange om Dagen kom man paa Gaardtur knapt $\frac{1}{2}$ Time hver Gang, og om Sommeren fik vi undertiden Gymnastik i fri Luft, men saa blev til Gengæld den ene Gaardtur strøget den Dag. Det var for lidt frisk Luft, vi fik, og hertil maa man tage i Betragtning, at i et Statsfængsel som Nyborg opholder de fleste og gennemgaaende ret unge Fanger sig i deres Celle baade om Dagen, medens de arbejder, og om Natten.

Under Varetægtsopholdet og paa Begyndelsesstadiet foregaar Gaardturen i de saakaldte Straalegaarde, der udefra ser mere triste og uhyggelige ud, end de i Virkeligheden er. Udefra ser det ud som Rovdyr i Bur, men gaar man i Straalegaarden, har man det faktisk ganske hyggeligt. Der er Plads til at røre sig paa i Forhold til Cellen, og man kan rigtigt gaa og drive af Sted i den friske Luft og nyde de Blomster og den Smule grønt, man kan se. Hvis der blot er lidt Blomster eller lidt grønt Græs i Straalegaarden, er det ikke Spor ubehageligt at være i den. Og saa er det velgørende, naar det ikke er en asfalteret Gaard som paa Vestre Fængsel, men Jord, vi gaar paa.

Den almindelige Gaardtur foregaar i Nyborg ved, at man marcherer i Træsko 3 og 3 i lange Rækker paa ca. 75 Fanger pr. Række, og dette var paa sin Vis en ganske behagelig Form at gaa paa Gaardtur i, i hvert Fald dog at foretrække for den ensformige Straalegaard.

Udover de første 14 Dages vanskelige Periode var det forbavsende at mærke, hvor man blev akklimatiseret og, efterhaanden som Tiden gik, ligefremt fandt sig til Rette i Fængslet, man skabte sig sin egen Lilleputverden, hvori de i den daglige frie Tilværelse ganske upaaagtede Begivenheder spillede en uhyre Rolle, og hvori man glædede sig over Ting, som man ellers ikke vilde have skænket den fjerneste Tanke.

Det daglige Liv i Fængslet er en ganske ensformig reglementbunden Tilværelse, men det er fantastisk, som Tiden netop paa Grund af den faste Gænge, det hele hviler i, løber af Sted.

Søndagene virker som de længste Dage, og det var de værste at komme igennem, fordi disse Dage adskilte sig fra de øvrige.

Erfaringerne fra de tyske Fængsler og Koncentrationslejre viser, at ligegyldigt hvor rigoristiske Straffemidler man anvender, er det ikke ved at skræmme, man hindrer Kriminaliteten. Den egentlige Straf ligger i første Række i Frihedsberøvelsen og Æreskrænkelsen, derudover er det Fængslernes Opgave at opdrage og retlede Fangerne. Fangerne skal have at vide, hvor forkasteligt det er at begaa Forbrydelser, og at de skader ikke alene sig selv, men ogsaa deres Familie og Samfundet.

De skal lære, at det ikke nytter noget at begaa Forbrydelser, for Politiet vinder altid. De skal se Film som de amerikanske Forsikringsfilm, der lærer een, at crime d'ont pay.

Som Skræmmemiddel kan en virkelig haard Straffuldbyrdelse kun virke paa de ganske kortvarige Straffe, men for de længere Straffe er det nødvendigt at benytte opdragende og opbyggende Midler.

Straffuldbyrdelsen i de danske Fængsler virker sløvende og nedbrydende, og Fangernes Udbytte er saa ringe, at de den Dag, de staar udenfor Porten efter endt Strafudstaaelse, snarere er disponerede for fortsat Kriminalitet end

for en straffri Vandel, ogsaa fordi de er for lidt skikkede til det frie Liv.

Selve Systemets Grundlag er næppe rigtigt og navnlig ikke effektivt for det, man vil opnaa, men det føler jeg mig ikke helt kompetent til at bedømme; jeg vil dog tillade mig at sige, at »Frit Danmark«s Udvalgsbetænkning for mig afgjort synes at pege i den rigtige Retning eller dog i en Retning, som man bør forsøge.

Der er i det danske Forsøg mangt og meget, der viser, at gode Tanker ligger til Grund for Straffuldbyrdelsesreglerne, men det er ligesom man er blevet betænkelig og er bleven staaende, ikke paa Halvvejen, men efter at man har taget et Skridt af 10.

Det er givet, at Systemet er for stift og skematisk reglementarisk.

Rettsoppgjøret i Norge. Et supplement.

Av professor dr. jur. JOHS. ANDENÆS.

I Tidsskriftet for 1945 s. 197—222 ga jeg en oversikt over rettsgrunnlaget for oppgjøret med landssvikere og krigsforbrytere i Norge. Sammedets s. 233—237 redegjorde *Hartvig Nissen* for de endringer som ble foretatt i landssvikanordningen 3. august ifjor. Etter at rettsoppgjøret nå har pågått såvidt lenge, kan det være behov for et supplement til disse fremstillinger.

De viktigste konstitusjonelle og strafferettslige spørsmål som oppgjøret fremkalte er i mellomtiden blitt avgjort i praksis, som regel på den måte som lovgiverne fra okkupasjonstiden hadde regnet med¹⁾.

Det prinsipielle spørsmål om London-regjeringens lovgivningskompetanse ble avgjort ved Høyesteretts beslutning av 6. august 1945 i *Haaland*-saken. (Norsk Retstidende 1945 s. 13 flg.). En provisorisk anordning av 26. januar 1945 bestemmer at medlemmer af Høyesterett som er utnevnt før 9. april 1940 uten hensyn til oppnådd aldersgrense kan fortsette i stillingen til 30. juni 1946. Høyesterett måtte nå ta standpunkt til om denne anordning på gyldig vis har endret lovgivningens aldersgrensebestemmelser. Under henvisning til Kongens stilling som det eneste lovlige statsorgan som hadde sin fulle handlefrihet under krigen og til Stortingets vedtak av 9. april 1940 om fullmakt til regjeringen, antok retten enstemmig »at Kongen

¹⁾ De utførligste opplysninger om domstolenes praksis finnes i publikasjonen »Riksadvokatens meddelelsesblad«, som er utgitt for anledningen og som utkom med 10 hefter i 1945.

fra 9. april har hatt adgang til å treffe de av krigen og krigsforholdene betingede tiltak for å verge landets frihet og selvstendighet og forøvrig på enhver måte å verne eller vareta norske interesser, deriblant også å forberede gjennomføringen av det rettsoppgjør som måtte komme når krigen en gang var slutt. Under dette sitt arbeid måtte Kongen ha adgang til å treffe de tiltak som han etter sitt beste skjønn måtte finne nødvendige eller hensiktsmessige — ut fra de forhold som forelå ved anledningen eller som måtte ventes å skulle eller kunne inntre.* Anordningen ble derfor opprettholdt. Ved senere avgjørelser er forskjellige andre materielle og prosessuelle opgjørsbestemmelser blitt anerkjent som fallende innenfor denne Kongens ekstraordinære lovgivningsmyndighet.

I samme sak måtte Høyesterett også ta standpunkt til rekkevidden av forbudet i grunnlovens § 97 mot tilbakevirkende lover. Tiltalt i saken var en 26 år gammel mann som etter krigsinnsats på Østfronten var gått inn i det norske statspoliti og senere det tyske sikkerhetspoliti, hvor han hadde gjort seg skyldig i en rekke alvorlige mishandlinger overfor landsmenn. Påtalemyndigheten påstod dødsstraff med hjemmel i den provisoriske anordning af 3. oktober 1941. Forsvareren hevdet at det var i strid med grl. § 97 å anvende en lov som ikke var kunngjort på lovlig måte i det okkuperte område og som heller ikke på annen måte var kommet til den tiltaltes kunnskap. I overensstemmelse med tidligere rettspraksis (se Retstidende 1937 s. 42) ble innsigelsen forkastet, idet Høyesterett antok at det er vedtagelsen, ikke kunngjøringen, som er det avgjørende tidspunkt i forhold til grl. § 97. I det foreliggende tilfelle var det tale om straffeskjerpelse for et forhold som også tidligere var straffbart og retten reserverte seg mot å avgjøre noe om hvordan forholdet ville være å bedømme når en lov setter straff for et tidligere straffritt forhold. I en senere avgjørelse har Høyesterett imidlertid lagt samme prinsipp til grunn også for dette tilfelle (Rt.

1945 s. 61). — Derimod har Høyesterett ikke gått med på den fortolking av grl. § 97 som motivene til landssvik-anordningen gir uttrykk for, at tillegsstraffer etter anordningen kan idømmes også for eldre handlinger, når bare ikke den samlede straff blir strengere enn den tidligere maksimumsstraff (jfr. NTS 1945 s. 203). Domstolen har fastholdt den tradisjonelle oppfatning at nye strafferegler bare kan anvendes på eldre handlinger når de ikke fører til et resultat som er ugunstigere for tiltalte enn de regler som gjaldt på gjerningstiden. Det må derfor avgjøres i hvert enkelt tilfelle om reglene i landssvikanordningen eller de gamle regler i straffeloven vil lede til det gunstigste resultat for den tiltalte. (Rt. 1945 s. 26).

I Haaland-saken var det fra forswarets side også anført at Kongen av folkerettslige grunner ikke hadde adgang til å utøve lovgivningsmyndighet vedkommende det okkuperte område så lenge okkupasjonen besto. Denne innsigelse ble forkastet allerede av den grunn at det ikke her besto noen konflikt mellom eksilregjeringens og okkupantens myndighet. Oppgjørslovgivningen var beregnet på å anvendes etter okkupasjonens opphør, og selv om den medførte straffskjerpelser for forræderi, la den ingen hindring i veien for okkupantens utøvelse av sine rettigheter.

Også det viktige prinsippsspørsmål om medlemskap i Nasjonal Samling er straffbart etter strl. § 86 som bistand til fienden, kom til avgjørelse i Haaland-saken. Med 7 mot 4 stemmer svarte Høyesterett ja på spørsmålet. N. S. var etter flertallets mening gjennom hendingene 9. april og 25. september 1940 gått over fra å være et alminnelig politisk parti til å bli en politisk organisasjon som støttet fienden og samarbeidet med ham for at han skulle vinne krigen. Det enkelte medlem ydet gjennom sin støtte til partiet derfor indirekte bistand til fienden. Mindretallet mente derimot at det enkelte medlems innmeldelse i partiet og betaling av kontingent hadde »en så fjern og indirekte sammenheng med ledernes fortsatte forbryterske virksom-

het« at det ikke ville være riktig å betrakte det som medvirkning og enn mindre som selvstendig forbrytelse mot stral. § 86. I en senere avgjørelse har Høyesterett antatt at medlemskapet er straffbart også etter strl. § 98 som medvirkning til endring av statsforfatningen ved ulovlige midler. (Rt. 1945 s. 71). I subjektiv henseende kreves til fellelse etter § 86 at den tiltalte forstod at det var krig mellom Tyskland og Norge og at han ved sitt medlemskap støttet fienden. Etter § 98 må han ha forstått at han medvirket til å forandre statsforfatningen ved ulovlige midler. Erfaring viser at domstolene svarer ja på tilstedeværelsen av disse betingelser rent rutinemessig, medmindre den tiltalte er særlig ung eller åndelig undermåls. Ved en provisorisk anordning av 22. jan. 1942 (senere avløst av landssvikanordningen av 15. des. 1944), ble det å »oppretholde medlemskap i, søke om eller samtykke i å bli medlem av N S, nazistisk hird eller annen organisasjon som yder fienden bistand« gjort til *delictum sui generis*. Høyesterett har herav trukket den visstnok ubestridelige konsekvens, at et medlemskap som er fortsatt etter 22. jan. 1942 er straffbart uten hensyn til om de subjektive betingelser for fellelse etter strl. §§ 86 eller 98 foreligger. (Rt. 1945 s. 61). Anordningen av 1942 ga imidlertid bare anvisning på bøter og frihetstap, ikke frihetsstraff.

I Danmark betraktes som bekjent medlemskap i DNSAP ikke som straffbart, om det enn normalt virker diskvalifiserende for en offentlig tjenestemann. Denne forskjellige bedømmelse av medlemskap i det nasjonalsosialistiske parti har gitt anledning til mange kommentarer. Den kan etter mit skjønn ikke vurderes riktig uten at en tar hensyn til at N S spilte en helt annen rolle i Norge enn DNSAP i Danmark. I Danmark ble partiet hele tiden stående på siden av utviklingen uten å få del i regjeringsmakten. I Norge representerte allerede Quislings »regjeringsdannelse« den 9. april og hans tilbakekallelse av regjeringens mobiliseringsordre en betydelig innsats på tysk side. Etter at han

måtte vike for det av Høyesterett utnevnte Administrasjonsråd den 15. april, stod partiet en tid i bakgrunnen, men ble igjen skjaltet inn i utviklingen den 25. september, da de andre politiske partier ble oppløst og forbudt og Terboven erklærte at »veien til Norges frihet og selvstendighet går over Nasjonal Samling«. Samtidig med at Administrasjonsrådet ble oppløst, utnevnte Terboven sine kommissariske statsråder, de fleste av dem medlemmer av NS. Som siste ledd i utviklingen kom dannelsen av Quislings annen »nasjonale regjering« den 1. febr. 1942. I tiden fra 25. september 1940 fram til kapitulasjonen var partiet og dets menn iallfall utførende redskap for nyordningen innenfor politikk og næringsliv og for utnyttlingen av landets resurser til fordel for den tyske krigsføring. Samtidig samarbeidet politiministeren *Jonas Lie's* statspoliti intimt med det tyske sikkerhetspoliti og stod ikke langt tilbake for dette i brutalitet og torturmetoder.

I tillegg til det strafferettslige ansvar la landssvikanordningen også et solidarisk ansvar på alle NS medlemmer for skade som partiet har påført staten eller enkeltpersoner. Det fremkom sterke innvendinger mot bestemmelsen, både av juridisk og av rettspolitisk art (jfr. NTS 1945 s. 214—215) og Høyesteretts avgjørelse var imøtesett med stor spenning. Ved dom av Høyesteretts plenum av 8. sept. 1945 i den såkalte Stephanson-sak ble ansvarsregelen opprettholdt med 8 mot 3 stemmer. (Rt. 1945 s. 52). Flertallet bygget på at ansvaret var hjemlet i vår retts alminnelige erstatningsgrunnsetninger, slik at det ikke ble spørsmål om at tillegge landssvikanordningen tilbakevirkende kraft. Den tiltalte hadde ved sitt medlemskap i partiet ylet sin støtte og medvirken til den rettsstridige og skadegjørende virksomhet partiet drev. »Det kan ikke være nødvendig for å konstatere hans erstatningsansvar, at det kan påvises en årsaks-sammenheng mellom hans medlemskap og hver enkelt skadegjørende handling, hver enkelt skade som partiet har bevirket eller medvirket til. Det er tilstrekkelig at han

sammen med alle de andre medlemmer har sluttet opp om og støttet dette parti som satte seg til oppgave å gjennomføre rettsstridige mål med rettsstridige midler. Han har derved gjort sitt til å forårsake det tap som er lidt«. Mindretallet mente derimot at »det ville betegne et avgjort brudd med hittil gjeldende alminnelige erstatningsprinsipper om man påla hvert enkelt, også helt passivt, medlem av Nasjonal Samling en plikt til å erstatte all skade forvoldt ved partiets rettsstridige styre av landet eller ved partiets eller dets organers rettsstridige handlinger iøvrig — handlinger som det passive medlem ikke i minste måte har deltatt i eller tilskynt til, og som medlemmet for den saks skyld, uansett tilslutningen til partiet, kan ha misbilliget, om handlingene overhodet er kommet til dets kunnskap.«

Før dommen i Stephanson-sagen ble avsagt, var erstatningsregelen i landssvikanordningens § 25 blitt modifisert ved en ny prov. anordn. av 3. august 1945 (se NTS 1945 s. 235—237), slik at domstolen skulle fastsette erstatningsbeløpet »under hensyn til det forbryterske forhold, den utviste skyld, den skyldiges økonomiske stilling samt omstendighetene forøvrig«. Stephanson, som var en gift mann på 68 år, hadde en formue av kr. 165000. Han var tidligere ilagt kr. 75000 i bot og kr. 7000 i inndragning av ulovlig fortjeneste. Han ble nå av Høyesterett ilagt kr. 40000 i erstatning. Han fikk altså beholde kr. 43000 av formuen, heri beregnet innbo og løsøre for kr. 28000. — I senere rettsavgjørelser har Høyesterett overfor gårdbrukere lagt vekt på at dommen ikke bør legge alt for store hindringer i veien for at domfelte skal kunne fortsette sitt virke som jordbruker. (Rt. 1945 s. 104). Erstatningsdirektoratet, som er det organ som inndriver erstatningskravene på de skadelidtes vegne, har fastsatt den alminnelige retningslinje at ansvar ikke vil bli gjort gjeldende overfor personer med formue under kr. 20000 når det gjelder passive NSmedlemmer og under kr. 10000 når det gjelder aktive med-

lemmer. De sosiale ulemper som kunne vært følgen av de opprinnelige regler i anordningen er det etter den praksis som således er blitt fastlagt, liten grunn til å frykte. I det store flertall av tilfelle har erstatningsregelen visstnok liten betydning. For dommeren er det den samlede reaksjon det kommer an på; det som blir ilagt i erstatning blir nok gjerne slått av på boten. Sin vesentlige praktiske betydning har erstatningsregelen ved at den vil hindre at NSmedlemmer går ut av krigen med store formuer i behold, noe som unektelig i store kretser vil føles støtende i en tid da mange gode patrioter har mistet alt hva de eier.

Samtidig med disse lempninger i erstatningsreglen opphevet anordningen av 3. august de bindende straffutmålingsregler i landssvikanordningen. Viktigst var det at tillitstap for fremtiden ikke i noe tilfelle er obligatorisk og at botestraffen kan settes til et beløp på under 1000 kroner. Endringen ble begrunnet med ønsket om å gi dommerne friere hender til å vurdere det konkrete tilfelle; faktisk har den virket som en betydelig formildelse for småsyndere.

Det er også blitt foretatt enkelte andre lovendringer av materiell og prosessuell art. En provisorisk anordning av 26. febr. 1943 om forandring i mil. strl. § 9 nr. 5 hadde utvidet området for den militære straffelovs krigsartikler slik at de fikk anvendelse også på en mengde forhold uten noe som helst militært tilsnitt (se NTS 1945 s. 205). Ved en ny provisorisk anordning av 5. oktober 1945 ble den tidligere anordning opphevet, så det nå er de vanlige bestemmelser i den militære straffelov som gjelder. Ved en midlertidig lov av 29. september 1945 ble herreds- og byrettens kompetanse utvidet til å gjelde alle landssviksaker hvor påtalemyndigheten ikke vil påstå høyere frihetsstraff enn fengsel eller tvangsarbeid i 8 år. Tidligere var regelen den at alle saker som ble anlagt etter straffelovens forræderibestemmelser, det vil si med en normal minstestraft av 3 års fengsel eller tvangsarbeid, måtte inn for lagmannsretten. Formålet med endringen var å avlaste lagmanns-

rettene for de mange frontkjempersakene, som i alminnelighet også er av nokså enkel og oversiktlig natur. Regjeringen har nå lagt fram proposisjon for stortinget om utvidelse av adgangen til å avgjøre saker ved vedtagelse av forelegg. Mens det etter någjeldende regler bare er bøter og rettighetstap som kan gjøres til gjenstand for forelegg, blir det nå foreslått å utvide adgangen til frihetsstraff inntil ett år. Som særlige kauteler er det foreslått at forelegget i disse tilfelle skal utferdiges av statsadvokaten, ikke som ellers av politiet, og at vedtagelsen skal skje for en dommer. Hvis forslaget går igjennom, vil det bety en betydelig avlastning for de underordnede retter; især vil det gi en lettvinnt adgang til å bringe ut av verden de saker hvor den tiltalte har sittet i varetekt i en tid som svarer omtrent til den forskyldte straffetid. Forslaget har imidlertid støtt på visse konstitusjonelle betenkeligheter på grunn av forbudet i grl. § 96 mot å straffe uten etter dom.

I den forløpne tid har det også etterhvert dannet seg visse normer for straffutmålingen. Å gjennomgå denne straffutmålingspraksis i detalj ville føre altfor vidt. Her skal bare nevnes to særlig viktige grupper: Frontkjemperne og de menige NSmedlemmer. For frontkjemperne ligger gjennomsnittsstraffen på 4—6 års tvangsarbeid samt rettighetstap for 10 år etter landssvikanordningens § 11 nr. 1—5, 7 og 8 (det vil si fullt tillitstap bortsett fra retten til å eie eller erverve fast eiendom, skip eller aksjer). For menige N.S medlemmer består straffen normalt i bøter og rettighetstap for 10 år etter ls. § 11 nr. 1 og 2 (det vil si avstemmerett i offentlige anliggender og av rett til å gjøre tjeneste i rikets krigsmakt). For uformuende domfelte vil bøtestrafen antagelig vanligvis dreie seg om 500—1000 kroner. For formuende medlemmer kan bøtene gå opp i meget høye beløp; dertil kommer som før nevnt erstatning for de skader som N S har voldt.

Under utarbeidelsen av landssvikanordningen regnet en med at det i det hele kunne bli spørsmål om strafforfølgning mot 30000 til 40000 personer. Det har imidlertid vist seg at en hadde undervurdert tallet av N.Smedlemmer; også innenfor de andre kategorier av landssvikere torde tallet være større enn en på forhånd hadde regnet med. Etter en oversikt som Riksadvokaten lot oppta fra de forskjellige politidistrikter til halvårsdagen for kapitulasjonen, regnet en da med et samlet tall av 63500 straffesaker, fordelt med 5000 på lagmannsrettene, 18500 på herreds- og byrettene og 40000 foreleggssaker. En ny oversikt fra Riksadvokaten viser status pr. 1. januar 1946:

Lagmannsrett:

Utferdige taltalebeslutninger 1282. Avsagte dommer 628

Herreds- og byrett:

Utferdige taltalebeslutninger 4015. Avsagte dommer 1353

Forelegg: Utferdiget 2465. Vedtatt 1809

Samlet antall saker avgjort ved dom eller forelegg 3790

Hertil kommer et betydelig antall påtaleunntatelser; på halvårsdagen 8. november var tallet oppgitt til 1200.

8 måneder etter kapitulasjonen var det altså bare en beskleden brøkdelen av sakene som var ferdig behandlet. Selv om en kan regne med en betydelig økning av tempoet etter at apparatet er ferdig utbygget og i gang, må en nok i beste fall regne at hele 1946 vil gå med før en har rent bord.

Riksadvokatens oversikt over antall saker gir også en viss forestilling om de straffene en må regne med. De 5000 sakene for lagmannsrett er alt sammen saker hvor påtalemyndigheten vil nedlegge påstand enten om dødsstraff eller om mer enn tre års frihetsstraff. I de 18500 herreds- og byrettssaker vil det av påtalemyndigheten som regel bli nedlagt påstand om frihetsstraff under 3 år; i tallet er likevel med noen tusen frontkjempere, hvor straffen som oftest

blir høyere. I de 40000 foreleggssakene som oversikten regner med, blir det bare tale om bøter og rettighetstap. Hvis ikke domstolenes vurdering avviker altfor sterkt fra påtalemyndighetens, skulle en grovt uttrykt kunne regne med at noe mellom 5000 og 10000 personer vil bli dømt til over 3 års frihetsstraff, noe mellom 15000 og 20000 til kortere frihetsstraffer og rundt 40000 til bøter og rettighetstap eller en av delene; fra det siste tallet går imidlertid noen tusen påtaleunntatelser.

En regnet ved nyttårsskiftet med at det satt inne omtrent 10000 landssvikere. Tallet er gått sterkt nedover; toppbelastningen sommeren 1945 var antagelig rundt 20000. Nå har tallet antagelig stabilisert seg, så en ikke kan regne med noen ny betydelig nedgang på en tid. Det er riktignok stadig noen som slipper ut, men det er til gjengjeld mange som har vært på frifot mens saken pågikk og som må inn til avsoning når dommen faller.

Det overordentlig store antall domfelte stiller naturligvis samfunnet overfor vanskelige sosiale problemer, ikke minst på grunn av den sosiale boikott overfor landssvikerne, både de små og de store. Ved Den norske kriminalistforenings årsmøte 12. og 13. desember 1945 var overlegningsemnet »Rettsoppgjørets kriminalpolitiske og sosiale problemer«. Jeg må om denne side av oppgjøret nøye meg med å vise til det referat av forhandlingene som kommer i de nordiske kriminalistforeningers årsbok. Innledningsforedragene ved møtet er også av foreningen gitt ut som egen brosjyre.

Forsorg for Lovovertrædere.

AF K. LEUDESORFF. *)

Formaalet med al Forsorg for Lovovertrædere er at forhindre disses Tilbagefald i Forbrydelser.

For godt Hundrede Aar siden rejste Englænderinden Elisabeth Frey en flammende Kritik af Fængselsforholdene i sit Hjemland, og gennem hendes Agitation i flere af Europas Stater fik Almenheden Øjnene op for, at her var et Problem, som ikke blot angik Fængslernes Indretning, men ogsaa de løsladte Forbryderes Kaar efter Løsladelsen.

Hendes Ildhu for Sagen gav Stødet til, at flere Fængsels-selskaber, ogsaa herhjemme, stiftedes, men paa dette Tids-punkt kun med det Formaal at yde den første tiltrængte Hjælp ved Løsladelsen.

Omkring Aarhundreskiftet kom der paany en Luftning over Landene, man var begyndt at tvivle paa, særlig de kortvarige Fængselsstraffes Effektivitet — man havde set, at disse tit og mange Gange kun var en Slags Trænings-skole til større og større Straffe, og man spekulerede paa, om der ikke fandtes Muligheder for saa at sige at standse Kriminaliteten i Fødslen.

Og hermed bliver Jorden gødet for den Forsorg, som vi nu driver, og som er Genstand for mit Foredrag.

Det var Kritikken af Gengældelsesteorien, som forenede vort Lands og vor Tids førende Jurister i Kriminalistfor-

*) Foredrag holdt i Dansk Kriminologisk Selskab den 20. Februar 1946.

eningen. Mænd som Torp — Ussing — Fussing og Goll m. fl. begyndte at arbejde for en Revision af Straffeloven af 1866 og derigennem for et andet Formaal med Straffen end dens blotte Tilføjeelse af et Onde, som stod i Forhold til Forbrydelsen. Man rettede nu ogsaa Søgelyset mod Forbryderen og spurgte om, hvad nu Grunden kunde være til, at Manden blev Lovovertræder, og samtidig hermed aabnedes Øjnene for, at en Flerhed af Omstændigheder, kort betegnet ved Arv og Milieu, havde deres store Betydning, og dette fører til en Overvejelse af, om ikke andre Reaktionsformer end Straf staar til Raadighed for det nye Formaal, som man nu satte for Reaktionen mod Forbryderen — ikke i egenligste Forstand dennes Forbedring — men Bekæmpelsen af hans Asocialitet — stræbe efter at genvinde ham for Samfundet, gøre ham fra asocial til social.

For at opnaa dette maatte en Forsorg sættes ind. Det blev dennes Opgave at vejlede, støtte og hjælpe dem til Rette, som havde forbrudt sig.

Som Led i disse Bestræbelser stiftede de før nævnte Mænd sammen med flere andre i 1902 Foreningen »Fængselshjælpen«.

Allerede paa dette Tidspunkt var der en ret udviklet Benaadningspraksis, som tjente til at afbøde en Del af den gamle Straffelovs værste Skavanker. Denne Benaadningspraksis gav Stødet til Foreningens Dannelse, og den blev yderligere udvidet efter Foreningens Stiftelse, idet det samtidig blev Praksis at overdrage Tilsynet med enhver betinget benaadet, for saa vidt den paagældende kgl. Resolution ikke udtrykkelig anordnede anden Forsorg, til Fængselshjælpen, og disse benaadede blev i første Række Genstand for Foreningens Arbejde, som særlig gik ud paa at ordne deres Forhold ved Løsladelse, skaffe dem Logi og fremfor alt Arbejde og derefter følge dem i deres Færd, saa længe den betingede Benaadning varede. I Aarenes Løb er der benaadet ca. 14.000 Personer med Tilsyn.

Allerede den kgl. Anordning af 13/2 1873 indførte en betinget Benaadning som Slutsten af Straffuldbyrdelsen i Straffeanstalterne og anordnede samtidig et Tilsyn af rent politimæssig Karakter — efter Regulativ af 30/12 1891 kunde Tilsynet overdrages et Fængselsselskab, dette sidste fik ingen praktisk Betydning, idet kun 88 Personer har været Genstand for denne Form for Benaadning.

Med Straffelovstillægget af 1. April 1905 opnaas der nye Skridt fremad, gennem Indførelsen af Tiltalefrafaldet og betinget Dom, idet Justitsministeriet overfor unge Personer mellem 14—18 Aar, hvis Straf for den begaaede Forbrydelse ikke skønnes at overstige en lavere Grad af Straf-arbejde, kan undlade Paatale mod »et dertil skikket Tilsyn gennem en i saadant Øjemed virkende Forening eller paa anden Maade«. Her var for første Gang bestemt, at Forsorg kunde træde i Stedet for Straf eller være Betingelse for, at idømt Straf ikke kom til Afsoning.

Fængselshjælpen og Dansk Værneselskab har indtil den 1/2 1946 haft 3695 unge under Tilsyn.

Den kgl. Anordning af 28/5 1913 om Fuldbyrkelse af Forbedringshusarbejde i Nyborg Straffeanstalt har Bestemmelser om Løsladelse paa Prøve, som kunde betinges af moralsk Forsorg, det var her en Betingelse, at Fangen selv ønskede en saadan Løsladelse. Da denne Proveløsladelse havde sin Grund i de gamle Regler om Afkortning paa Grund af Afsoning i Celle, i Modsætning til fuld Tid for Afsoning i Fællesskab, som er det ordinære i Nyborg — blev Anordningen ændret, saa der kun, naar Omstændighederne taler herfor, skulde knyttes Vilkaar til Eftergivelsen, det almindelige blev herefter ligesom ifølge en senere af 1927 om Fuldbyrkelse af Forbedringshusarbejde i Vridsløselille, at disse Løsladelser fandt Sted uden Vilkaar.

Fængselshjælpen har haft Tilsyn med 728 Personer af denne Kategori.

Jeg skal her nævne, at det var ved Nyborg Statsfængsel, som særlig var beregnet for de yngre Aldersklasser, at

man for første Gang, 1. April 1918 ansatte en Embedsmand med Forsorg som Hovedopgave, benævnt Forsorgssekretær, hvis Opgave i første Række var og er at drage Omsorg for og medvirke til, at Fangens Forhold ved Løsladelsen er saaledes ordnede, at man med Føje kan haabe paa, at han klarer sig. Nu er der ved alle Statsfængsler Personer, der er indstillet paa denne Opgave.

Der arbejdedes imidlertid stadig videre paa Revisionen af Straffeloven af 1866, og i 1924 udnævnes Forsorgsudvalget af $^{22}/_{12}$ 1924, hvis Betænkning i Hovedtrækkene ligger til Grund for de Lovregler, som nu efter den nye Straffelov af $^{15}/_{4}$ 1930, der traadte i Kraft 1. Januar 1933, er gældende for den her omtalte Forsorg og nærmere fastsat ved Anordningen af $^{21}/_{2}$ 1933 om Tilsyn med betinget domfældte, prøveløsladte m. v., samt om den i Straffelovens § 56, 2. Stk. omhandlede særlige Undersøgelse i Sager angaaende betinget Dom.

Man var fuldt enige om, at dette udvidede Tilsyn ikke skulde udøves gennem en Statsinstitution endsiges politimæssigt, men paa den anden Side ønskede Staten dog et vist Indseende med Tilsynet, og Fængselshjælpen og Fængselsselskaberne, som tidligere havde udført Tilsynet med visse Lovovertrædere, opfordredes til at danne et Samvirke, som Staten kunde forhandle med og bevilge de ikke helt ringe Beløb, som Tilsynet koster.

Fængselsnævnet fik under Navn af Tilsynsnævn Overtilsynet med Tilsynets Udførelse. Centralorganet hedder nu: Fængselshjælpens og Fængselsselskabernes Samvirke (Dansk Værne- og Tilsynsselskab).

Ved Samvirkets Start var Navnet »De danske Fængsels-selskabers Samvirke«, men da Samvirket i Realiteten betød et Samarbejde mellem Fængselshjælpen paa den ene Side og de gamle Fængselsselskaber paa den anden Side, blev man enige om at ændre Lovene og Navnet paa Samvirket, saaledes at de samarbejdende Parter, Fængselshjælpen og Fængselsselskaberne, har hver Halvdelen af Medlemmerne i Bestyrelsen og Fællesraadet.

De samvirkende Foreninger er herefter: Fængselshjælpen og Det københavnske Fængselsselskab, Vridsløselille og Nyborg Fængselsselskab, Horsens Fængselsselskab, Det sjællandske Fængselsselskab, Lolland-Falsters Fængselselskab, Det fynske Fængselsselskab, Viborg Fængselsselskab, Sydjysk Fængselsselskab.

Disse Selskaber yder alle Understøttelser til straffede, saaledes at Fængselshjælpen hjælper dem, der nok har faaet Dom eller Tiltalefrafald, men ikke har afsonet, enten fordi Dommen er betinget eller Afsoningen udsat paa Grund af Benaadning, medens Personer, der har afsonet Straf, hjælpes af det Fængselsselskab, der er knyttet til det Statsfængsel eller Arresthus, hvorfra den paagældende *sidst* er løsladt.

Midlerne til at yde Hjælp for skal de paagældende Selskaber selv skaffe sig gennem private Bidrag, dog faar de alle undtagen Fængselshjælpen et mindre Statstilskud ogsaa til denne Del af Virksomheden, dog faar Fængselshjælpen ligesom flere andre Fængselsselskaber Tilskud fra Filmsfonden. I deres Egenskab som understøttende optræder de paagældende Selskaber altsaa under deres gamle Navne og hver med deres specielle Arbejdsomraader. Alle Anmodninger om Hjælp kan dog sendes til Centralkontoret, Ny Kongensgade 9, København K.

Men nu Tilsynet — dette kan anordnes efter Straffelovens §§ 30, 38, 56 og 70, samt med Henhold til Retsplejelovens § 723 ved Tiltalefrafald, Prøveløsladelse, betinget Dom og overfor Personer med aandelige Brist.

I de Resolutioner, der udfærdiges angaaende Tilsyn, ønskede man saavidt muligt at undgaa Benyttelsen af Ordet »Fængsel« i Forbindelse med Tilsynet og selvfølgelig i allerførste Række overfor de Personer, som ikke havde siddet som Afsonere i et Fængsel. Dette fører til, at de forskellige Resolutioner eller Domme bestemmer Tilsyn af: Dansk Værneselskab, Fængselshjælpen og Dansk Værne- og Tilsynsselskab efter følgende nærmere Regler:

Dansk Værneselskab, der er en Afdeling af Fængsels-

hjælpen, fører Tilsyn med de betinget dømte, hvor dette anføres i Dommen, og endvidere med de Personer, som Statsadvokaten i H. t. Straffelovens § 30 fritager for Tiltale mod Dansk Værneselskabs Tilsyn. Ligeledes føres med H. t. Straffelovens § 70 og Retsplejelovens § 723 en Del Tilsyn af Dansk Værneselskab. Den i Straffelovens § 56, 2 Stk., omhandlede Undersøgelse inden eventuel Dom udføres ogsaa gennem Dansk Værneselskab.

Tilsyn m. H. t. § 70 er holdt udenfor Tilsynsanordningen, men udføres i Praxis efter samme Regler som Tilsynet i Almindelighed.

Fængselshjælpen fører Tilsyn, hvor et saadant anordnes, med betinget benaadede og fortrinsvis saadanne, der ikke har afsonet nogen Del af Straffen.

Dansk Værne- og Tilsynsselskab fører Tilsyn, hvor saadant anordnes, med de prøveløsladte og benaadede fra Fængslerne, saaledes at Tilsynet udføres gennem det *Fængselselskab*, der er knyttet til det Fængsel, hvorfra vedkommende løslades.

For at tydeliggøre det her fremførte skal jeg anføre, hvordan Tilsynet fordelte sig pr. $\frac{1}{2}$ 1946.

Under Betegnelsen Tilsyn af Dansk Værneselskab (og derved med Dansk Værneselskab som Tilsynsmyndighed):

Betinget Dom	1883
Tiltalefrafald § 30	488
Ifølge Strfl. § 70	166
	2537

Ved kgl. Resolution betinget benaadet mod Tilsyn af:

Fængselshjælpen (altsaa med Fængselshjælpen som Tilsynsmyndighed).	190
Efter Rettens Bestemmelse m. H. t.	
Strfl. § 70	4
	194

Endvidere er der gennem Dansk Værneselskab og Fængselshjælpen draget Omsorg for 119 Tilsynsværgebeskikkelser.

Ved *Prøveløstadelserne* fra Straffeanstalterne, hvad enten denne bestemmes ved kgl. Resolution eller Fængselsnævnets Afgørelse, betegnes Tilsynsmyndigheden som Dansk Værne- og Tilsynsselskab.

Den 1. Februar 1946 var der 2042 Personer under Tilsyn, og Tilsynet blev udført (med følgende Selskaber som Tilsynsmyndighed):

Københavns Fængselsselskab (Afd. K.) . .	72
Vridsløselille-Nyborg (Afd. V.) . .	443
» » (Afd. N.) . .	826
Horsens Fængselsselskab (Afd. H.) . .	460
» » Sdr. Omme (Afd. SO.) .	48
Faarevejle (under Vridsl.-Nyb.) (Afd. F.) . .	193
	2042

Alle Udgifter til Tilsyn afholdes af Staten.

Den samlede Administration og ledende Myndighed ogsaa i Tilsynssager udføres af Fængselshjælpen og Fængsels-selskabernes Samvirke (Dansk Værne- og Tilsynsselskab), der har Centralkontor, Ny Kongensgade 9, der i hver enkelt Tilfælde kan give Oplysning om, af hvem det eventuelle Tilsyn udøves, og hvilket Selskab der skal yde en eventuel Hjælp.

For Ungdomsfængslet (142 Tilsyn) og Psykopatforvaringen er det bestemt, at Tilsynet udføres ved disses egen Foranstaltning, men Centralkontoret staar til Raadighed med Hensyn til specielle Undersøgelser og med Fremskaffelse af Arbejde.

Det var Rammerne, men hvori bestaar nu dette Forsorgs-arbejde? — I Vejledningen for de Tilsynsførende hedder det:

Tilsynets Opgave er dels at vaage over, at Klienten overholder de Vilkaar og Forskrifter, der er fastsat af Myndighederne, dels at modvirke, at han paany kommer i Konflikt med Straffeloven. Ved Udførelsen af Tilsynet kræves

først og fremmest en personlig Indsats fra den Tilsynsførendes Side. Det gælder om at vække Klientens Selvagtelse, Selvtillid og Viljestyrke og derigennem skabe et nyt Grundlag for hans fremtidige Liv. Den Tilsynsførende bør søge at vinde saavel Klientens som hans Paarørendes Tillid. Særlig naar det drejer sig om yngre Personer, er det af Vigtighed ogsaa at interessere de Paarørende for Oprejsningsarbejdet. Besøg i Klientens Hjem eller Logi bør saavidt muligt undgaa Karakteren af Kontrol.

Særlig betydningsfuldt er Tilsynet i Begyndelsen af Tilsynsperioden, idet de største Vanskeligheder i Almindelighed vil melde sig i den første Tid. Adskillige Klienter vil møde den Tilsynsførende med en vis Forbeholdenhed, og det gælder da om ved Forstaaelse og fornøden Smidighed at overvinde Klientens passive Modstand. Det er hertil nødvendigt at lære de enkelte Klienters Karakter og Personlighed at kende, saaledes at den Fremgangsmaade, der anvendes, saavidt muligt tillempes efter de enkelte Tilfælde.

Ogsaa senere i Tilsynsperioden maa der regnes med Svingninger i Klientens Sindstilstand og Stadighed, og det vil ofte være nødvendigt at lægge en vis Elasticitet for Dagen i den Maade, paa hvilken Tilsynet udøves. Skulde Klienten f. Eks. — uden iøvrigt at være arbejdssky — blive ked af det Arbejde, han er sat til, bør den Tilsynsførende efter Omstændighederne prøve paa at skaffe ham andet Arbejde, som i højere Grad kan paakalde hans Interesse.

Megen Vægt skal lægges paa, hvorledes Klienten tilbringer sin Fritid, der erfaringsmæssig rummer en særlig Fare. Den Tilsynsførende bør derfor bidrage til, at Fritiden anvendes paa en Maade, der kan virke baade gavnlig og opmuntrende for Klienten, og saa vidt muligt virke hen til, at han søger god og passende Omgang.

Saafermt den Tilsynsførende ved Beskikkelsens Modtagelse er i nogensomhelst Tvivl om den foreliggende Opgaves Art og Omfang eller om, under hvilke Former eller hvor

energisk Tilsynet bør og kan føres i det givne Tilfælde, bør han snarest sætte sig i Forbindelse med den paagældende Tilsynsmyndighed for at erholde fornødne Ordre og Anvisning. Det maa nemlig anses for at være af Vigtighed, at Tilsynet fra Begyndelsen sættes ind paa de Punkter, der efter Tilsynsmyndighedens Skøn i det givne Tilfælde har særlig Vægt og Betydning. Skulde der paa et senere Tidspunkt af Tilsynsperioden opstaa Tvivl om Tilsynets rette Udøvelse, bør den Tilsynsførende ligeledes søge Vejledning hos Tilsynsmyndigheden.

Ved Tilsynsmyndigheden forstaas den Institution, der nævnes som tilsynsførende i Dommen eller Resolutionen.

Den Tilsynsførende skal først og fremmest drage Omsorg for enten ved eget Initiativ eller ved Centralkontorets Hjælp at skaffe Klienten Arbejde og eventuel hjælpe ham til passende Logi i Omgivelser, som ikke indeholder en Fare for Tilbagefald. Det kan her blive nødvendigt for nogen Tid at anbringe Klienten paa Hjem, og foruden Fængselshjælpens 2 Hjem for unge, — et Dreng- og et Pige-hjem — og Fængselssekskabernes Hjem, Assersbolgaard og Lyng, har Centralkontoret et intimt Samarbejde med »Foreningen til unge Kvinders Oprejsning«s Hjem, i Kroghsgade 1, Magdalenehjemmet, Kirkens Korshær, Frelsens Hærs Hjem, Mariendalsvej, og samtlige Herberger og Arbejdshjem hele Landet over. Særlig maa nævnes Frelsens Hærs Hjem Kathrinebjerg i Aarhus, som er oprettet for at modtage Folk fra Fængslerne.

Det paahviler den Tilsynsførende at paase, at Fagforening og Sygekasseforhold er i Orden, det samme gælder Folkeregister, Lægdsrulle og i særlig Grad Medlemsskab af Afholdsforening, hvor dette er paabudt.

Rapporter om Tilsynet indsendes til Tilsynsmyndigheden efter særlig fastsatte Regler.

Opstaar der særlige Vanskeligheder, skal Tilsynsmyndigheden uopholdelig underrettes.

Naar det rette Forhold mellem den Tilsynsførende og

Klienten er i Orden — d. v. s. naar Klienten har forstaaet, at den Tilsynsførende kun arbejder for, at det skal gaa Klienten godt for Fremtiden, — naar Klienten har den rette Tillid til sin Tilsynsførende, er Vejen aaben for et godt Samarbejde, og Klienten vil trygt komme med alle sine Vanskeligheder for at faa Støtte og Vejledning, og der vil blive Lejlighed for den Tilsynsførende til at vejlede i alle de Forhold som det levende Liv nu engang kan frembyde, og der stilles her store Krav til den Tilsynsførendes Personlighed og Indsigt.

I København deltager over 100 Personer og Landet over mellem 5—600.

I København beskikkes de Tilsynsførende for Dansk Værneselskab af D. V. s. Københavns Afdeling, medens Fængslerne beskikker Tilsynsførende gennem deres Afdelinger paa Centralkontoret, — hele Landet over har vi Retskredsrepræsentanter med deres Hjælpere af Tilsynsførere. Dansk Værneselskabs Tilsyn i Provinsen beskikkes af Retskredsrepræsentanten eller ved Foranstaltning af D. V. s. Afdeling for Provinsen. — Fængselselskaberne beskikker selv deres Tilsynsførere, undertiden med Bistand af deres Afdeling paa Centralkontoret.

I det store og hele tør man nok sige, at Samvirket har været meget heldig med sine Medarbejdere baade i Byerne og paa Landet, det er saaledes meget hyppigt set, at vore Medarbejdere er blevet forfremmede til store Stillinger — for nogle Aar siden blev en af vore Medarbejdere Biskop, og for ganske nylig blev en anden udnævnt til Skoledirektør.

Selvfølgelig er det af stor Betydning, at vore Medarbejdere har social Indsigt, men den største Vægt maa lægges paa Livsindsigt og Hjertelaget.

Er disse Faktorer i Orden, kan Centralkontoret ordne konkrete opstaaende sociale og lignende Spørgsmaal.

Et betydeligt Antal Lærere hører til vor Medarbejderstab, og disse maa ogsaa siges at være i høj Grad velegnede,

iøvrigt er — hvilket kun er naturligt — alle Samfundslag repræsenterede, det gælder jo om at have Folk, som kan komme paa den rette Bølgelængde med Klienterne.

Det siger sig selv, at der maa være en væsentlig Forskel paa Karakteren af Tilsynet ude paa Landet og i de store Byer.

Paa Landet maa der vises endnu større Forsigtighed med Udøvelsen af Tilsynet — dette skal jo ikke være bekendt for alle og enhver, paa den anden Side vil den Tilsynsførende paa Landet hurtigere faa Nys om en Klient's eventuelle daarlige Meriter end i de store Byer, — derfor kan den personlige Kontakt i nogen Grad slækkes ved Tilsynet paa Landet.

Det er store Krav, et brydsomt Tilsyn kan berede, og tit og mange Gange maa vi beundre de Tilsynsførende for deres Opofrelse af Tid og tit og mange Gange ogsaa personlige Ofre, men naar f. Eks. en Klient med flere Selvmordsforsøg til Slut bestaar Eksamen som Sygeplejerske med Udmærkelse, saa kan den Tilsynsførende og vi andre være glade for Resultatet.

Og hvad siger man til en ung Knægt, som intet gider bestille og Gang paa Gang stjæler alt, hvad han kan faa fat i i Hjemmet, ja, det samme er fornylig hændt med en Familieforsørger.

Der maa arbejdes energisk fra alle Sider for at faa saadanne Sager til at glide, men af og til maa vi give op og indberette om Sagen.

Saa er der de unge Piger; som jeg for har sagt, er det Provinsen og Landet, der for mere end 90 % Vedkommende rekrutterer vort Klientel af denne Kategori her i Byen, intel, absolut intel, er for disses Vedkommende i Orden — intel Tøj — ingen Ernæringskort — ofte hærgede af Sygdomme og dertil tit ganske uforstaaende overfor de Farer, der truer deres fremtidige Liv; der maa gaas mange Skridt — de skal til Lægebehandling, skaffes Tag over Hovedet — ekviperes — følges i Plads o. s. v. o. s. v.

alt koster Tid og Arbejde — men føres de tilsidst sikkert i Havn, kan vi og Samfundet kun være glade.

Paa samme Maade kan den prøveløsladte volde sine Vanskeligheder, her er det vel som oftest Spiritussen, der er den store Fjende og Anstødssten, men Arbejdsskyhed og kværulerende Utilfredshed spiller ogsaa ind — stadig forladende anvist Arbejde paa Grund af som oftest indbildt Modgang — og saa beskyldes Tilsynet for at forfølge ham, og han kan ikke indse, at det er hans eget Forhold, som maaske har givet Anledning til en Forespørgsel vedrørende ham.

Vi overholder den Hovedregel, at en Principal ikke underrettes om Klientens Forhold, hvis det er Klienten selv, der har skaffet sig Pladsen.

Dette er selvfølgelig ikke Tilfældet, naar Centralkontoret har medvirket til Fremskaffelsen af Pladsen.

Men efter disse smaa Øjebliksbilleder fra Arbejdsmarken vender jeg mig til en betydningsfuld Nydannelse i Straffeloven af 1930, nemlig Undersøgelsen m. H. t. § 56, 2. Stk. i Straffeloven, som i allerhøjeste Grad giver et positivt Grundlag for det efterfølgende Tilsyn.

Allerede i 1923 slog jeg til Lyd for disse Undersøgelser, som allerede da var i Gang i Norge og Sverige.

Disse Undersøgelser skal ikke foretages af Politiet, men, naar Forholdene tillader det og gør det ønskeligt, af en Institution, som fører Tilsyn med betinget domte, og Undersøgeren skal gennem Samtaler med den sigtede, hans Paarørende, ved Oplysninger fra Skole og Præst og gamle Principaler danne sig en Mening om, hvorvidt den sigtede eventuelt vil formenes at lade sig rette gennem en betinget Dom eventuelt i Forbindelse med Tilsyn og særlige Forskrifter, som maa anses for gavnlige, som f. Eks. Opholdspaalæg, Afholdspaabud o. l.

Det er af den største Betydning, at den Institution, som senere faar Tilsynet, ogsaa foretager Undersøgelsen, idet derved Forbindelsen med Klienten oprettes paa det psykologisk rigtige Tidspunkt.

Naar Tilsynet og dets Udøvere først, som det desværre hænder alt for ofte, faar Forbindelse med Klienten maaske et Par Maaneder efter, at Dommen er faldet, vil Klienten let være fristet til at se paa Tilsynet med Modvilje, som noget af et Onde.

Undersøgeren skal være ganske upartisk og maa ikke beskæftige sig med selve Forbrydelsen, og paa den anden Side er han heller ikke Forsvarer, han skal referere Fakta og forsøge at danne et objektivt Billede af den sigtedes Antedata og derigennem kaste Lys over Forhold, som har ført den sigtede ind i Forbrydelsen, men som samtidig kan angive Retningslinier for, hvorledes han i Fremtiden vil kunne retledes.

Under Besættelsen og da særlig i den politiløse Tid gik Antallet af Undersøgelser betydeligt ned — men nu synes de atter at være i betydelig Stigning.

Siden 1. Januar 1933 og indtil $\frac{1}{2}$ -46 er der udført 15508 Undersøgelser. Antallet af betingede Domme med Tilsyn omfatter i samme Tidsrum 13288 Personer.

Antallet af Prøveløsladte er 7284.

Et Tilsynsforhold forløber ikke altid gnidningsløst, og Tilsynsmyndigheden mangler effektive Midler til Støtte for sit Arbejde, ret beset bestaar dens eneste Reaktionsform i Straffetruslen — ved betinget Dom den forskyldte Straf, ved Løsladelse paa Prøve den tilbagestaaende Straf, men disse Reaktionsformer, som paa en Maade er Tilsynets Falliterklæring, er ofte for strenge, og vi ser da ogsaa, at der fra Domstolenes Side kræves meget alvorlige Overtrædelser, for at den idømte Straf kan komme til Afsoning.

I Praxis forsøger vi at henstille til Politiet at faa dette til at tildele Klienten en Advarsel, men maaske vilde det være mere virkningsfuldt, om denne Advarsel kunde tildeles af Domstolen, samtidig skulde der være Adgang til at give bestemte Forskrifter, som Tilsynets Forløb har givet Anledning til, eksempelvis angaaende Bolig, Afholdsforhold o. l., ligesom der burde aabnes Adgang til For-

længelse af Tilsynstiden; blot dette, at saadanne Bestemmelser findes, vilde være til stor Støtte i Tilsynsarbejdet.

Er det Forsorgsarbejde, som vi nu udfører, tilstrækkeligt effektivt?

Paa de Omraader, jeg her har omtalt ved de betingede Domme og Proveløsladelserne, gør vi, hvad der staar i vor Magt, og saa godt vi formaar det, men vi maa ikke lukke Øjnene for, at altfor mange ikke ved Løsladelsen støttes saaledes, at deres Tilbagefald udelukkes.

En svensk Statistik for Aarene 1919—1934 udviste, at Halvdelen af Tilbagefald fandt Sted i Løbet af det første Kalenderaar efter Løsladelsen.

Dette viser tydeligt, hvor betydningsfuldt det er at have Haand i Hanke med den løsladte, og det gælder i første Række den førstegang straffede.

Derfor vil jeg gerne slaa til Lyd for, at det enten ved en Udvidelse af Proveløsladelsesinstituttet — men dette vil jo fordrer en Lovændring — eller ved en stærk udvidet Benaadningspraksis blev Reglen, at kun Halvdelen af Straffen kommer til Afsoning, medens der gives beløget Benaadning for Reststraffen med eller uden Tilsyn; herved vil opnaas, at Forsorgsinstitutionerne vilde faa Lejlighed til at træde til overfor alle dem, som virkelig er i en vanskelig Situation ved Løsladelsen. Vi maa jo huske paa, at en Straf, stor eller lille, river Lovovertræderen ud af hele hans Samfundsstilling, og der vil for de allerfleste være saa mange Vanskeligheder at overvinde, saa det er forstaaeligt, at saa mange ikke formaar at komme igennem den første vanskelige Tid, men giver op og paany forser sig. Tidspunktet for Gennemførelse af disse Tanker turde være den bedst mulige, naar der tænkes paa den herskende store Pladsmangel, hvor altfor mange maa gaa i en uhyggelig og nervenedbrydende Tid og vente paa Afsoningen af en Straf. De forøgede Udgifter til Forsorgen vil være minimale i Forhold til, hvad de tilsvarende Afsoningsdage vil koste — det vil i dobbelt Forstand være en Spareforanstaltning.

I Sverige har de her berørte Emner: den betingede Dom — paa svensk: villkorlig Dom — Prøveløsladelsen —

» » villkorlig Frigivning — § 56 Undersøgelse —

» » Förundersökning — og hele Forsorgsordningen — Skyddsverksamheten — i de senere Aar været Genstand for livlig Opmærksomhed, og allerede 22. Juni 1939 kom Loven om villkorlig Dom og om särskild förundersökning i brottmål, som dog først — paa Grund af Krigen — traadte i Kraft 1. Januar 1944, og 18. September 1943 Loven om villkorlig frigivning, som traadte i Kraft 1. Januar 1945.

Disse nye Love og dertil knyttede Institutioner er af den største Interesse og kunde alene optage en hel Aften, men jeg maa her indskrænke mig til at forsøge at give et ganske kortfattet Helhedsbillede.

Det helt nye er Oprettelsen af 12 Statsstillinger, som benævnes »skyddskonsulenter«, som lønnes — vil jeg tro — i Lighed med Politikommisærer af 1. Kl. hos os. Sverige er saaledes inddelt i 12 Distrikter. Skyddskonsulenten udnævnes af Kongen efter Indstilling af Fångvårdsstyrelsen. Naar jeg nærmere skal gøre Rede for Skyddskonsulentens Opgave, maa jeg først bemærke, at medens Benævnelsen Tilsyn hos os gælder alt Tilsyn baade overfor de betinget domfældte og de prøveløsladte, saa bruges i Sverige Betegnelsen »övervakning« for Tilsynet med betinget domfældte, medens den villkorlig frigivne staar under »Tilsyn«. Skyddskonsulenten skal da tage sig af övervakningen med betinget domfældte, Tilsyn med prøveløsladte, samt bistaa ved den særlige Forundersøgelse, ligesom han skal tage sig af *Eftervård* for dem, der løslades fra Fængslerne, fra Tvangsopdragelse, Forvaring og Internering. Han skal skaffe sig Kendskab til Arbejdsforholdene i sit Distrikt. Han skal samarbejde med de bestaaende Skyddsforeninger og finde egnede Personer til at foretage Forundersøgelserne samt medvirke til, at der ydes fornøden Hjælp, hvor saadan er paakrævet, samt staa til Raadighed for de enkelte

Anstaltens Styrelse og Domstolene i alle Forhold, der angaar Efterværn, Tilsyn etc.

Ved min Omtale af den villkorlige Dom og den villkorlige Frigivning kommer jeg til nærmere at omtale Skyddskonsulentens Arbejde.

Den villkorlige Dom findes nu i 2 Former, enten saaledes at der straks fastsættes en Straf, hvis Afsoning eventuelt paa visse Betingelser udskydes, eller der bestemmes — efter at den sigtede har erklæret sig skyldig — at selve Strafidømmelsen udskydes — den sidste Form maa anses for den strengeste og betegnes ofte som »kvalificeret betinget Dom« og er altid forbundet med særlige Paabud angaaende hans Arbejde, Bopæl, Afholdspaalæg, Kontrol med hans Arbejdsfortjeneste, ligesom der kan forhandles med Børneværnet om Inddragelse under Tvangsopdragelse. — For den kvalificeret betingedes Doms Vedkommende kan de særlige Paabud hæves allerede efter 6 Maaneders Forløb, saafremt vægtige Grunde taler for, at man kan lade overvakningen ophæve.

Prøvetiden er 3 Aar, og overvakningen *skal* bestemmes, hvis der ikke er særlige Grunde til at antage, at han vil kunne klare sig uden.

Hvis den betinget dømte ikke efterkommer Betingelserne for den betingede Dom, kan der træffes nye Bestemmelser:

- a) der kan forordnes Tilsyn,
- b) meddeles Paabud om Bopæl, Arbejde, Afhold, som ved kvalificeret betinget Dom bestemt,
- c) Prøvetiden kan forlænges til højst 5 Aar,
- d) der kan tildeles Advarsel,
- e) Straffen kan komme til Fuldbyrkelse.

Det er vel et Spørgsmaal, om der ret ofte kan blive Anledning til at anordne Tilsyn til en betinget Dom, der er afsagt uden et saadant, men det paahviler saavel Statsadvokaten som Skyddskonsulenten at rejse Spørgsmaalet, hvis disse faar Kendskab om, at den betinget dømte gør

sig skyldig i noget, som paa anden Maade end ved et nyt strafbart Forhold henleder Opmærksomheden paa ham. Jeg antager, at det maa være saadan noget som Gadeuorden, eller hvis en politimæssig Undersøgelse godtgør, at han omgaas fordægtige Personer eller færdes under Forhold, som let vil føre ham paa Afveje.

Ved de betingede Domme er det Domstolen, der er Tilsynsmyndigheden og i den Egenskab benævnes övervakningsdomstolen. Denne beskikker övervakeren og udleverer övervakningsbogen, som indeholder Domstolens Bestemmelser og senere skal indeholde övervakerens Paabud etc.

Underretterne kan oprette övervakningsnämnd, disse bestaar af mindst 3 Medlemmer, hvoraf det ene skal være en Dommer, de andre Medlemmer skal være Lægmænd med Erfarenhed og Indsigt i socialt Arbejde. Hvor der i en By er flere Underretter, bør der være et for alle Underretterne fælles övervakningsnämnd.

Övervakningsnämnden behandler Spørgsmaal om Ændring eller Ophævelse af Forskrifter eller Tilsyn, Tildeling af Advarsler e. l., men övervakningsdomstolen er stadig øverste Instans, saaledes skal Spørgsmaalet om Straffuldbyrdelsen altid forelægges Retten.

Mindst een Gang om Aaret skal övervakningsdomstolen eller övervakningsnämnden indkalde Skyddskonsulenten og eventuelt övervakerne til Møde og med dem drøfte Retskredsens Tilsyn og udvekle Synspunkter og fastsætte Retningslinier for de enkelte Tilsyn.

De 3 Organer, som saaledes arbejder sammen, er övervakningsdomstolen, Skyddskonsulenten og den Tilsynsførende kaldet övervakeren.

Övervakeren skal under Medvirken og Kontrol af Skyddskonsulenten sørge for, at den dømte opfylder sine Forpligtelser og udvikles i god Retning, medens Domstolen paa Forslag af övervakeren eller Konsulenten skal træffe Beslutning om de yderligere Ændringer i Forskrifterne.

Övervakeren skal inden 2 Maaneder fra Tilsynets Be-

gyndelse afgive Rapport til Skyddskonsulenten og ellers ved Udgangen af Marts og September.

Jeg kommer nu til Prøveløsladelserne, kaldet villkorlig Frigivning, ogsaa disse findes i 2 Former, den obligatoriske og den fakultative.

Den obligatoriske gælder, naar Straffetiden er 6 Maaneder eller derover, og indtræffer, naar $\frac{5}{6}$ af Straffen er afsonet.

Naar $\frac{2}{3}$ af Straffen, dog mindst 8 Maaneder, er afsonet, kan Fangen selv ansøge om villkorlig Frigivning (den fakultative villkorlige Frigivning).

Det er Fængslets Leder — Direktøren — som bestemmer den obligatoriske Frigivning, medens der fordres kgl. Resolution for den fakultative Frigivning.

Ved villkorlig Frigivning skal der fastsættes en Prøvetid svarende til den resterende Straffetid, dog mindst eet Aar, naar den idømte Straf har været eet Aar eller derover, ellers 6 Maaneder. Den løsladte skal staa under Tilsyn; anses dette ikke nødvendigt, skal Fångvårdsstyrelsen — d. v. s. Fængselsdirektoratet — indvilge i, at Tilsyn undlades.

Den Tilsynsførende benævnes her Tilsynsmand, og han beskikkes af Fængslets Direktør efter Samraad med Skyddskonsulenten og det er *Konsulenten*, som paaser og overvaager Tilsynets Udførelse, og Konsulenten kan afskedige Tilsynsmanden og beskikke en anden i hans Sted.

Tilsynsmanden skal ved Udgangen af hvert Kvartal, eller naar Forholdene paakræver det, give Rapport til Skyddskonsulenten om Tilsynet, om Besøg hos og af den løsladte og om andre Omstændigheder af Betydning for Tilsynet.

Som ved den betingede Dom kan det paalægges den villkorlig løsladte at rette sig efter bestemte Paalæg vedrørende hans Opholdssted, Bopæl, Arbejde, Uddannelse og Anvendelse af Fritid, der kan paalægges ham Spiritusforbud og gøres Indskrænkning i hans Anvendelse af sin Løn.

Disse Forskrifter meddeles af Fængselsdirektøren efter Samraad med Skyddskonsulenten, ved fakultativ Løsladelse ved den kgl. Resolution. Visse mindre Ændringer i disse Bestemmelser kan foretages af Skyddskonsulenten baade i skærpende og formildende Retning. — Ogsaa ved villkorlig Løsladelse har vi 3 Led — Fångvårdsstyrelsen, Skyddskonsulenten og Tilsynsmanden.

Tilsidesætter den løsladte de Belingelser, der er fastsatte, saa er det Fångvårdsstyrelsen, som kan

- a) forordne Tilsyn,
- b) meddele nye Bestemmelser om Bopæl, Arbejde, Afholdspaabud o. l.,
- c) beslutte at tildele Advarsel,
- d) beslutte, at Prøvetiden forlænges dog højst med eet Aar,
- e) beslutte, at Reststraffen skal afsones.

Til at deltage i Afgørelsen af disse Sager deltager foruden Overdirektøren og Byrådirektøren 2 af Kongen udnævnte Sagkyndige, hvoraf den ene skal være Dommer og den anden besidde social Indsigt.

Den villkorlig frigivne, som ikke retter sig efter Tilsynet, kan fængsles, men kun for 8 Dage — i Lobet af disse Dage skal der være truffet Afgørelse i hans Sag.

Hele Tilsyns- og Hjælpearbejdet samt Skyddskonsulentsvirksomheden er underlagt Fångvårdsstyrelsen.

Jeg kommer nu til den meget betydelige Udvidelse af Forundersøgelserne.

Det er af stor Vigtighed for Bekæmpelsen af Kriminaliteten, at Domstolen faar et indgaaende Kendskab til den sigtedes Individualitet og Milieuforhold — saadan Kendskab fordres for at afgøre om Frihedsstraf eventuelt kan erstattes af andre Reaktioner, ligeledes ved Overvejelsen af, om betinget Dom er paa sin Plads eller ej.

I den svenske Lov af 22. Juni 1937 om »särskild förundersökning i brottsmål« bestemmes, at Forundersøgelse er *obligatorisk* overfor alle fængslede under 21 Aar og ligeledes,

naar der er Tale om betinget Dom, eller der er Udsigt til Tvangsopdragelse eller Ungdomsfængsel.

Ved Siden af de obligatoriske Bestemmelser er der en fakultiv, som giver Adgang til Forundersøgelse, naar det i det givne Tilfælde er opportunt for at vinde Klarhed over den sigtedes personlige Forhold samt de Reaktionsformer, som anses for bedst egnede i det givne Tilfælde.

Som De ser, er her et rigt Stof til Eftertanke og Gennemdrøftelse, og der er anvist Veje og Retningslinier, som i mangt og meget kunde være vejledende ogsaa for os.

Jeg skal nu snart slutte, og jeg kommer da til det store Problem, som De maaske havde ventet, at jeg mest havde beskæftiget mig med, nemlig den kommende Forsorg for de Tusinder af Landssvigere. Det er jo en Sag, som med knugende Vægt maa ligge enhver paa Sinde, men jo dog i første Række dem, som til daglig beskæftiger sig med Forsorg for Lovovertrædere.

Vi er alle enige om, at der maa gøres noget, vi kan ikke støde 10.000 Mennesker ud af Samfundet og gøre dem til en uhyre farlig Pariakaste. Jeg gruer for, hvordan det skal blive muligt at skaffe dem i Gang. Jeg tror, det vil blive saa godt som umuligt at faa dem ind paa de almindelige Arbejdspladser — ingen tør tage dem.

Den norske Professor *Andenæs* nærer ikke den samme Bekymring, han mener ikke det vil være vanskeligt at finde Plads til den Landssviger, der har udstaaet sin Straf.

Da Lovrevisionen endnu staar i det Uvisse, er det jo ogsaa umuligt at danne nogen som helst Ramme for en eventuel Forsorg.

Samvirket vil ikke skubbe Opgaven fra sig, men hvordan og med hvilke Midler skal der hjælpes, for Hjælp under en eller anden Form, maa der jo til.

Selskabernes almindelige Midler kan ikke anvendes — i saa Fald kunde vi være ganske sikre paa et mægtigt Fra-fald blandt vore Bidragydere.

Det maa blive Staten, som træder til, men gaar Prove-

løsladelsen igennem, vil Tilsynet blive organiseret i Lighed med det bestaaende — fra de gamle Straffeanstalter — og saa vil Prøveløsladelserne frigøre langt flere Midler, end selv en meget grundig Forsorg vil kræve.

Men som sagt, saa længe alt saaledes staar i det uvisse, er det jo ikke muligt at skabe de fornødne Rammer for en saadan Forsorg.

En Ting ved jeg, vi vil faa et forfærdeligt Besvær med, og det er Tabel af almen Tillid; det er jo kun saa forstaaeligt, at vi ikke straks kan byde disse Mennesker samme Rettigheder, som under normale Forhold, men der er mørke Skyer over Frømtiden.

Maatte Tiden, som læger alle Saar, give os Lykke til at sprede nogle af disse mørke Skyer, saa vi opnaar, at langt de fleste naar at vende tilbage til ordnede Forhold i vort gamle Land, som vi ikke maa glemme at være taknemmelige for, at vi fik tilbage saa uskadt, som det trods alt skete. Og saa maa vi med friskt Mod tage fat paa at overvinde de Vanskeligheder, som Besættelsen har beredt os.

Fængselsvæsen.

Meddelelser om det danske Fængselsvæsen 1945.

Ved Vicedirektør i Direktoratet
for Fængselsvæsenet AXEL HYE-KNUDSEN.

Den alt overskyggende Begivenhed i Aaret 1945 var for Fængselsvæsenet som for hele Danmark Befrielsen den 4. til 5. Maj 1945. Det var en for Fængselsfolk ganske betagende Oplevelse at overvære Begivenhederne paa Københavns Vestre Fængsel, hvor de i den tidligere tyske Fængselsafdeling hensiddende danske Patrioter blev sat paa fri Fod, og det tyske Vagtmandskab blev afvæbnet og som Fanger under Eskorte af Modstandsbevægelsens Folk maatte marchere afsted — Rollerne var byttet om.

I de sidste Maaneder for Befrielsen havde Fængselsvæsenet arbejdet med Forberedelserne til at skaffe Plads til de mange Landsforrædere, som man var klar over skulde anbringes under Laas og Slaa, naar Befrielsens Time slog. Det var kun lidt, man kunde gøre paa dette Tidspunkt, men man forberedte Indretningen af en Lejr i de Bygninger, der tidligere havde været anvendt af Arbejdsministeriets Ungdomslejr Møgelkær ved Horsens. Denne Lejr, der tidligere havde Plads til ca. 100 Unge, begyndte man at omdanne til en betydelig større Kapacitet, og man kunde gøre det nogenlunde aabenlyst, idet man havde Forhandlinger med Besættelsesmagten om Tilvejebringelse af Plads til norske og danske, der var anbragt i tyske Koncentrationslejre. Selvom Lejren langt fra var klar til Modtagelse af de mange Internerede, ankom der i Løbet af Natten mellem den 20. og 21. April 1945 ca. 1.500 internerede danske og norske Statsborgere. Den paafølgende Nat kom der yderligere ca. 800, saaledes at Lejren en kort Overgang husede ialt ca. 2.300 Personer. Det blev imidlertid et ganske kort Besøg paa Møgelkær, for allerede den 27. April 1945 gik der en Transport af danske Internerede til Sve-

rige, og den 2. Maj 1945 afgik den sidste Transport til Sverige.

For Københavns Vedkommende havde man regnet med at faa frigjort den Fængselsplads, som Tyskerne havde lagt Beslag paa, og endvidere regnede man med at kunne benytte en Del af Bygningerne paa Arbejdsanstalten Sundholm. Straks ved Befrielsen besatte Modstandsbevægelsen Københavns Fængsler, og de omfattende Interneringer, der fandt Sted, blev foretaget af Modstandsbevægelsen, og Anbringelsen i Fængsler skete ligeledes ved Modstandsbevægelsens Foranstaltning, saaledes at Fængselsvæsenets Virksomhed var indskrænket til det rent forsyningsmæssige, Kostforplejning etc. Det var først, efterhaanden som de internerede blev fremstillet for en Dommer, og efter at der var afsagt Fængslingskendelse over dem, at de overgik til Fængselsvæsenet. I Lobet af den første Tid efter Befrielsen var Antallet af internerede en ca. 14-15.000, men i Slutningen af Maj var Tallet reduceret til ca. 13.000, og dette Tal holdt sig til Begyndelsen af August 1945. Det var selvsagt forbundet med de største Vanskeligheder at skaffe Plads til dette meget store Antal Mennesker, og det kunde kun gøres ved en kraftig Overbelægning af de bestaaende Anstalter og ved Benyttelse af de Fængselspladser, som Tyskerne tidligere havde disponeret over, herunder navnlig den tidligere af Tyskerne indrettede Frøslevlejr, som ved Befrielsen fik Navneforandring til »Straffelejren Faarhus«, og hvor der var anbragt ca. 3.000 internerede. Paa Vestre Fængsel i København var der anbragt ca. 2.000 og paa Sundholm ligeledes ca. 2.000. Resten var anbragt i en særlig Afdeling ved Psykopatforvaringsanstalten og paa forskellige Interneringssteder rundt omkring i Politikredsene. En Uges Tid efter Befrielsen saa man sig nødsaget til at rømme hele Psykopatforvaringsanstalten. De psykopatforvarede blev anbragt i en Fløj i Statsfængslet i Vridsløselille, og hele Forvaringsanstalten blev anvendt som Varetægtsfængsel. Anbringelsen af de forvarede i Statsfængsel medførte dog saa store Ulemper saavel for de forvarede som for Fængselsfangerne, at man senere flyttede de forvarede tilbage til Forvaringsanstalten, saaledes at man her overlod til de forvarede den ene mindre Forvaringsbygning, Sygeafdeling og Værkstederne, medens den anden mindre Forvaringsbygning og 60-Mands-Bygningen samt 2 store Træbarakker, der midlertidigt var anbragt indenfor Ringmuren, blev anvendt til

Varetægtsfanger. De forvarede, som ikke kunde huses paa selve Anstalten, blev anbragt paa fire Afdelinger, nemlig Kastanienborg ved Avedøre, der var taget i Brug i 1944, og i en nyoprettet Afdeling, der var indrettet paa Lekkende ved Mern i en Bygning, der under Besættelsen havde været anvendt til Interneringslejr for amerikanske Statsborgere.

Fængselsvæsenets Personale kunde selvsagt ikke udvides saa hurtigt, at det alene kunde overkomme Bevogtningsopgaverne. Fængselsvæsenet blev derfor i den første Tid indtil Juli-August 1945 assisteret af Modstandsbevægelsens Folk og derefter af Civil-Beskyttelsens Folk. Dette holdt sig til henimod Aarets Slutning, hvorefter der var nyantaget tilstrækkeligt Personale, saaledes at Fængselstjenesten helt kunde varetages af Fængselsvæsenets eget Personale.

Fængselsvæsenet stod nu overfor den store Opgave at skulle skaffe Plads til alle de Personer, som blev dømt for Overtrædelse af Forræderiloven, Lov af 1. Juni 1945 om Tillæg til Borgerlig Straffelov angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed. Efter denne Lov kunde der anvendes Livsstraf og Fængsel, og det var i Loven bestemt, at Fangerne skulde anbringes snarest muligt i særlige Straffeanstalter. De nærmere Regler for Strafudstaaelsen skulde fastsættes ved kgl. Anordning. Da Loven blev stadfæstet den 1. Juni 1945, hensad der ca. 12.500 Personer interneret eller fængslet som sigtet for Overtrædelse af Straffelovstillæget, og dette var den eneste Vejledning, man havde med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvor mange Personer der skulde skaffes Plads til. Naar man tager i Betragtning, at Fængselsvæsenets normale Bekæg før Krigen androg ca. 2.000 Fanger, og Antallet af alm. kriminelle domfældte ved Krigens Afslutning var steget til ca. 5.800 Fanger, vil man forstaa, at Opgaven var meget vanskelig. Vanskelighederne blev stærkt forøget derved, at Danmark i Løbet af de sidste Maaneder inden Tyskernes Kapitulation var blevet oversvømmet med tyske Flygtninge, og disse Flygtninge lagde Beslag paa de talrige af Tyskerne opførte Barakleire. Ved Fængselsvæsenets Bestræbelser for at skaffe Plads til den nye Kategori Fanger er man gaaet ud fra, at der skulde skaffes Plads til ca. 8.000 Fanger, og man har ikke regnet med at skulle bygge nye egentlige Fængsler; Afsoning af Straffene vil hovedsageligt være tilendebragt i Løbet af et begrænset Aaremaal, og der vil ikke under normale Forhold være Brug for flere store Fængsler end de nuvæ-

rende. Hertil kommer yderligere, at Fængselsbyggeri er meget kostbart og materialekrævende. De særlige Straffeanstalter er derfor foreslaaet tilvejebragt ved Oprettelse af større Baraklejr, og dette kan for en stor Del gennemføres ved Overtagelse af allerede eksisterende Lejr, der ejes af Staten.

Da en Del af Fangerne paa Grund af deres Farlighed ikke kan huses i Lejr, er det bestemt, at Statsfængslet i Horsens skal anvendes til Husning af de farligste af Fangerne og de Fanger, der idømmes de mest langvarige Straffe, samt endelig dem, der paa Grund af psykopatiske Anlæg el. lign. er uegnede til Behandling i Fællesskab.

De nye Straffeanstalter vil herefter blive indrettet i følgende Lejr eller Fængsler:

Statsfængslet i Horsens skal rommes for almindelige Fængselsfanger, og den hidtil værende Arbejdshusafdeling nedlægges og overflyttes til Arbejdshuset ved Sdr. Omme. Disse Forandringer vil give Plads til 500 Landssvigere, og der vil desuden i Horsens kunne bibeholdes den nuværende Sikkerhedsforvaringsafdeling, idet man ikke for Tiden har anden egnet Plads til disse Fanger.

Fængselsafdelingen paa Sundholm, der hidtil har været benyttet som Kvindefængsel, ligesom der har været en mindre Afdeling for mandlige domfældte, er tænkt anvendt til Straffeanstalt for de kvindelige Landssvigere, og det er samtidig Hensigten at bibeholde det almindelige Kvindefængsel paa Sundholm. I denne Anstalt regner man med at kunne huse 5—700 Personer.

Horsørødlejren, som Fængselsvæsenet har disponeret over siden 1940, med Undtagelse af et Par Aar, hvor den var overtaget af Tyskerne, har Plads til ca. 700 Landssvigere. Det er Tanken i Horsørødlejren at oprette en særlig Afdeling for Landssvigere, der er lidende af Tuberkulose, men Gennemførelsen af denne Plan forudsætter Tilvejebringelse af et særligt Rensningsanlæg, der er under Forberedelse.

Den før omtalte *Mogelkærlejr* ved Horsens er tænkt anvendt til de unge Landssvigere, og man regner med, at denne Lejr vil kunne huse ca. 700 Personer.

Faarhuslejr i Sønderjylland, der har været i Brug lige siden Kapitulationen, regner man med at kunne belægge med ca. 2.500 domfældte.

Endelig paatænker man at oprette en ny Lejr under Navnet »*Straffelejren Kragshovede*« i Vendsyssel. Fængselsvæsenet har her overtaget 3 tidligere Ungdomslejr (Jerup,

Mosbjerg og Raabjerg) fra Arbejdsministeriet, og det er Tanken at bygge en ny stor Lejr i Nærheden af Jerup med Plads til ca. 2.500 Personer. Ved denne Lejr er der rige Muligheder for Beskæftigelse af Fangerne ved haardt legemligt Arbejde, idet der er udstrakte Kultiveringsarbejder, som skal udføres ved Haandkraft. I de andre Lejre maa man i det væsentlige beskæftige Fangerne ved Værkstedsarbejde, men det er iøvrigt under Overvejelse at søge oprettet bevægelige Kolonner, som fra Moderlejrene kan udsendes til Udførelse af særlige Arbejder som Nedbrydning af tyske Befæstningsanlæg, Opdyknings- og Afvandingsarbejder, Plantningsarbejder el. lign.

Etableringen af de ovennævnte Lejre, herunder Overtagelse af Lejrene fra Arbejdsministeriet, vil medføre en Udgift paa ca. 17 Millioner Kr., og Anskaffelse af Inventar m. v. vil medføre en Udgift paa ca. 6 Millioner Kr.

De aarlige Driftsudgifter, naar samtlige Lejre m. v. er i fuld Gang med et Belæg paa ca. 8.000 Fanger, anslaaes til ca. 25 Millioner Kroner.

Etableringen af de mange nye Lejre har gjort det nødvendigt at foretage en betydelig Udvidelse af Administrations- og Opsynspersonalet. Under Hensyn til, at Lejrenes Anvendelse er tidsbegrænset, er der ikke søgt oprettet egentlige Tjenestemandstillinger, men den meget store Personaleudvidelse gennemføres ved Oprettelse af Stillinger, der besættes ved Konstitution, saaledes at Konstitutionshonoraret udbetales de paagældende med et Beløb svarende til den fulde Forskel mellem den overordnede Stillings Løn og Vedkommendes hidtidige Lønning. Foruden ca. 500 konstituerede Stillinger regner man med at skulle bruge ca. 1.500 Reservefængselsbetjente, hvilket vil sige en Personaleforøgelse paa ca. 2.000 Personer.

Denne betydelige Udvidelse af Fængselsvæsenets Anstalter og Personale har nødvendigvis medført en Udvidelse af Direktoratet for Fængselsvæsenets Centraladministration. Denne bestod foruden Direktøren for Fængselsvæsenet af et Ekspeditionskontor med 1 Kontorchef, 1 Ekspeditionssekretær, 1 Fuldmægtig, 3 Sekretærer og et Antal Kontorfuldmægtige og Kontorister. Desuden er der den særlige Afdeling, der tager sig af Spørgsmaal vedr. Arrestvæsenet, og som bestaar af en Fængselsinspektør og en Vicefængselsinspektør, samt Kontoret for Fængselsvæsenets Arbejdsdrift og Centralbogholderiet, der tager sig af Anstaltens Arbejds-

virksomhed og Økonomi samt Bogholderi. Fra den 1. Oktober 1945 er Direktoratets Ekspeditionskontor udvidet med et helt nyt Kontor, og der er oprettet en særlig Stilling som Vicedirektør. 1ste Kontor, der bestaar af en Kontorchef, en Ekspeditionssekretær, en Fuldmægtig og 4 Sekretærer, behandler alle Spørgsmaal vedr. Overbestyrelsen af Anstalterne, Personalesager, Bygningsvæsen, Budgetsager, Sager vedr. Fængselselskaber og lign. Institutioner, Fængselsnævnet, Tilsynsnævnet og Sekretariatsager, medens 2den Ekspeditionskontor, der er af samme Størrelse, behandler alle Sager angaaende Fangernes Behandling, Maaden paa hvilken Frihedsstraf, Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring udstaas, Sager angaaende Beregning af Straffetid, Løsladelse paa Prove fra Fængsel og Benaadningssager med Hensyn til de i Fængselsvæsenets Anstalter hensiddende Fanger.

Da Statsfængslet i Horsens efter det foranstaaende skal rømmes for almindelige Fængselsfanger, skal der skaffes Plads til disse Fanger andetsteds, og det har man tænkt at gøre ved at oprette nye mindre Fængselsafdelinger. Nogen Tid efter Befrielsen blev Arbejdshuset ved Sdr. Omme frigivet, efter at det en kortere Tid havde været anvendt til Husning af Flygtninge. Tyskernes Brug af Arbejdshuset i 1½ Aar nødvendiggjorde imidlertid en meget indgribende Istandsættelse, og det var først ved Slutningen af 1945, at Arbejdshuset var klar til igen at modtage Arbejdshusfanger i større Antal. Arbejdshusfangerne, der under Evakueringen var anbragt i Afdelingen i Renbæk, i Afdelingen paa Kærshovedgaard og i Statsfængslet i Horsens, bliver derefter samlet i Sdr. Omme, og Afdelingen i Renbæk og paa Kærshovedgaard frigøres til Fængselsfanger.

Fængselsafdelingen i Faarevejle, som Fængselsvæsenet tog i Brug i Maj 1944, blev beslaglagt af Tyskerne den 23. Februar 1945, men er igen den 14. Juli 1945 taget i Brug. Til Fængselsfanger disponerer Fængselsvæsenet herefter over Fængselsafdelingerne i Norre Snede og Renbæk med Plads til ca. 200 Fanger, Fængselsafdelingen i Faarevejle med Plads til ca. 150 Fanger og Afdelingen paa Kærshovedgaard og en nyoprettet Afdeling paa Store Grundet ved Vejle med Plads til hver ca. 100 Fanger. Den sidstnævnte Afdeling er indrettet i en Bygning, som under Besættelsen blev benyttet som Interneringslejr for engelske Statsborgere.

Ved Udgangen af Aaret 1945 havde Fængselsvæsenet i Statsfængsler og Fængselsafdelinger Plads til 3.575 Perso-

ner. I Arresthusene var der Plads til 1.525 og i nyindrettede Lejre og Afdelinger Plads til 4.550 (Faarhus, Hørslev, Møgelkær, Afdelingen paa Sundholm og en fra Tyskerne overtaget mindre Baraklejr i Nyborg). Der var herefter Plads til ialt ca. 9.650. Antallet af alm. kriminelle Fanger (ogsaa omfattende Særforanstaltningerne Ungdomsfængsel, Psykopatfængsel, Arbejdshus, Sikkerhedsforvaring og Psykopatforvaring) androg paa dette Tidspunkt 1.589 Varetægtsfanger og 4.419 Afsonere, og hertil kom af Personer, der var sigtet eller dømt for Overtrædelse af Straffelovstillæget 9.397 Varetægtsfanger og 1.825 Afsonere eller i det hele 17.230. Af disse var dog ca. 2.300 anbragt i midlertidige Arrestafdelinger indrettet rundt omkring i Politikredse, i Skoler, Vandrehjem, Kaserne, Arbejdsanstalter, Hoteller og Barakker. Det egentlige Overbelæg androg saaledes ca. 5.000 Personer.

Hvad angaar de statistiske Oplysninger, der foreligger fra Arresthusene, omfatter Tallene saavel almindelige kriminelle Fanger som Fanger, der er interneret el. fængslet som sigtet for Overtrædelse af Straffelovstillæget, saa Statistikken har ikke saa megen Betydning til Sammenligning med tidligere Aar, men det kan dog nævnes, at Antallet af hensiddende Fanger i Arresthusene ved Aarets Udgang androg 3.736, medens Antallet ved Udgangen af 1944 var 1.585. Det samlede Antal Fangedage i Arresthusene androg 1.361.704 mod 643.566 i 1944. Det gennemsnitlige daglige Belæg har i 1945 været 3.745 mod 1.763 i 1944 og 553 i 1940.

I Ungdomsfængslet hensad der den 31. December 1945 169 Fanger. Antallet ved Udgangen af 1944 var 178. Der er i Aarets Løb indsat 82 efter Dom, og 11 er genindsat paa Grund af Overtrædelse af Vilkaaret for Proveløsladelse. Fra Ungdomsfængslet er der løsladt 97 Fanger. Af de 97 Løsladelser var de 92 paa Prøve, medens 5 Ungdomsfængselsfanger er blevet løsladt efter endt Udstaaelse. 5 Fanger er blevet overflyttet til Statsfængslet.

I Arbejdshuset var der ved Udgangen af 1945 292 Fanger mod 325 ved Udgangen af 1944. I 1945 er der i Arbejdshuset indsat 52 efter Dom, og 11 er genindsat efter Fængselsnævnets Resolution. 55 Arbejdshusfanger er blevet løsladt paa Prøve, og 41 er blevet løsladt efter at have tilbragt 5 Aar i Arbejdshuset.

I Sikkerhedsforvaringsanstalten hensad der ved Udgangen af Aaret 1945 65 Fanger, medens der ved Udgangen af

Aaret 1944 hensad 67. I Aarets Løb er der dømt 1 Person til Sikkerhedsforvaring, der er løsladt 2 paa Prøve, og 1 Fange er overflyttet til anden Anstalt.

I Psykopatfængsel hensad der ved Udgangen af 1945 16, det samme Tal, der hensad ved Udgangen af 1944. I Aarets Løb er der indsat 14 Personer efter Dom, og 14 er blevet løsladt, heraf de 7 paa Prøve, medens de resterende 7 er løsladt efter at have afsonet hele Straffen.

I Psykopatforvaringsanstalten hensad der ved Udgangen af 1945 158 forvarede. Antallet af forvarede androg ved Udgangen af 1944 154. I Aarets Løb er der indsat 19 efter Dom, og 14 er blevet genindsat paa Grund af Overtrædelse af Vilkaaret for Proveløsladelse. 27 forvarede er blevet løsladt paa Prøve, 1 forvaret er blevet overflyttet til anden Anstalt, og 1 forvaret er afgaaet ved Døden.

I Statens Helbredelsesanstalt for Drankere i Nordby paa Fanø hensad der ved Udgangen af 1945 17 domfældte. Ved Udgangen af 1944 sad der i denne Anstalt 21. I Aarets Løb er der blevet indsat 8 efter Dom, og 7 er blevet overflyttet fra andre Anstalter. I Aarets Løb er der blevet overflyttet 2 til andre Anstalter, og ialt er der blevet løsladt 17, hvoraf kun de 6 er blevet løsladt forinden Udlobet af den i Dommen fastsatte Maximumstid for Opholdet.

Statens Helbredelsesanstalt for Drankere paa Kærshovedgaard har hele Aaret været anvendt som Arbejdshusafdeling og anvendes nu som foran anført til Fængselsafdeling, og der vil sikkert hengaa nogen Tid, inden den igen kan tages i Brug efter sin oprindelige Bestemmelse.

Aaret 1945 kan sikkert fremvise en Rekord, hvad Undvigelse angaar. Af Fanger, der har været anbragt i Arresthus el. paa Københavns Fængsler, er der undveget ialt 60. Undvigelserne er i et meget stort Antal Tilfælde sket, efter at Fangerne var anbragt paa Hospital, og det drejede sig for en stor Del om Fanger, som man kunde vente sig, at Tyskerne vilde interessere sig for. Arbejdshuset ved Sdr. Omme har ogsaa et meget stort Antal Undvigelse, idet der i Aarets Løb undveg 38 Personer. Fra Sikkerhedsforvaringsafdelingen ved Statsfængslet i Horsens lykkedes det 4 Sikkerhedsforvaringsfanger at undvige, men de blev ret hurtigt fanget igen.

Fra Fængselsafdelingen i Faarevejle fandt der under Besættelsen en noget ejendommelig Undvigelse Sted, idet en Fange blev befriet af Frihedskæmpere, som indfandt sig paa Fængselsafdelingen bevæbnet med Maskinpistol og

»truede« Ledelsen til at udlevere Fangen. Naar Fangen skulde skaffes af Vejen, skyldtes det, at Frihedskæmperne frygtede, at Tyskerne vilde interessere sig for ham.

Fra de aabne Afdelinger for psykopatforvarede, Kastanienborg og Lekkende, er det kun sket et Par Undvigelser, hvilket vist maa betragtes som et meget lavt Tal.

Som et Led i Bestræbelserne for at skaffe bedre Plads for det københavnske Fængselsvæsen har Justitsministeriet truffet Bestemmelse om, at de i Statens Kvindefængsel anbragte kvindelige psykopatforvarede midlertidigt vilde være at overføre til den i Forvaringsanstalten for Psykopater i Herstedvester indrettede særlige Afdeling. Det blev endvidere bestemt, at kvindelige domfældte, der blev idømt Psykopatfængsel, kunde overflyttes til denne midlertidige særlige Afdeling.

Ved Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard har man forsøgsvis indrettet en aaben Afdeling i Hovedbygningen beregnet til Husning af ca. 50 Ungdomsfængselsfanger. Fangerne paa denne Afdeling indkvarteres paa fælles Sovesale og med fri Adgang til Afdelingens Fællesrum. Dørene til Afdelingen aflaaes først ved Mørkets Frembrud eller ved Afmonstringen. Fangerne paa denne Afdeling har Adgang til daglig Avislæsning, og Aviser og Blade fremlægges i en særlig Læse- og Skrivestue, paa hvilken Stue der skal herske Ro. Disse Fanger faar en udvidet Bevægelsesfrihed; de kan sættes til Arbejde, hvor de ikke er under konstant Tilsyn, og de kan faa Adgang til Ophold i Parken uden Ledsagelse af nogen Funktionær, og der kan ogsaa gives dem Lejlighed til at færdes udenfor Anstaltens Omraade. Fanger, der skal overflyttes til denne Afdeling, skal afgive et særligt Løfte om, at de vil vise sig den Tillid værdig, der vises dem. Det var Pladsforholdene, der gav Stødet til denne Reform, men det viser, at der ogsaa kan komme noget godt ud af de vanskelige Forhold.

Navnlig paa Grund af den Prissligning, der har fundet Sted i de senere Aar, har man mærket Ulemperne ved, at de i de forskellige Reglementer fastsatte Klassesducører er fastsat temmeligt lavt, og fra d. 1. April 1945 er Klassesducørerne for alle Former for Afsoning af Fængselsstraf, Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring forhøjet med 50 til 100 pCt. Den laveste Ducør for Fængselsfanger forhøjes fra 10 til 20 Øre, og den højeste Ducør fra 50 til 75 Øre. Samtidig er der givet Meddelelse til Anstalterne om, at der, hvis man mener,

at de fastsatte Accordsatser er for lave, kan afgives Indstilling til Direktoratet om deres Forhøjelse.

I Løbet af 1945 har Direktoratet for Fængselsvæsenet indledet et Samarbejde med Arbejds- og Socialministeriet om at anvende de af Arbejdsministeriet, Beskæftigelsescentralen, i forskellige Kommuner iværksatte særlige Beskæftigelsesforanstaltninger for erhvervshæmmede Personer, saaledes at disse ogsaa kan anvendes overfor Personer, der løslades fra Fængselsvæsenets Anstalter, og som til en vis Grad paa Grund af Straffen kan sidestilles med erhvervshæmmede. Dette Samarbejde har resulteret i, at Fængslerne er blevet anmodet om at udnytte Anvisningskontorenes særlige Muligheder for i Forbindelse med deres Arbejde for de erhvervshæmmede iøvrigt at fremskaffe Arbejde til løsladte og navnlig prøveløsladte Fanger.

Da en Del Fanger paa de aabne Afdelinger har vist Interesse for i Forbindelse med deres Udøvelse af Sport at aflægge Prøve til Opnaaelse af Idrætsmærket, har Fængselsvæsenet med Idrætsmærkebestyrelsen truffet Aftale om, at Personer, der hensidder i de under Fængselsvæsenet hørende Anstalter og Anstaltsafdelinger, kan opnaa Idrætsmærket efter aflagt Prøve. Direktoratet for Fængselsvæsenet skal, forsaavidt angaar de nævnte Personers Prøve til Idrætsmærket, udøve en Funktion svarende til den, der i de fastsatte Bestemmelser udøves af Hovedorganisationerne, saasom Dansk Idrætsforbund, Hæren, Søværnet m. fl. For Ungdomsfængslets Vedkommende har man bibeholdt den Særordning, der var indført, hvorefter Ungdomsfængslet betragtes som en særlig Kreds under Odense Amts Gymnastikforening. Idrætsmærket maa i Almindelighed ikke bæres paa Fangedragten.

Som anført foran er det i § 3 i Lov af 1. Juni 1945 om Tillæg til Borgerlig Straffelov angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed fastsat, at de nærmere Regler for Strafudstaaelsen skal fastsættes ved kgl. Anordning. En saadan Anordning er endnu ikke tilvejebragt, og Justitsministeriet har derfor maattet fastsætte midlertidige Bestemmelser, hvilket skete i Cirkulæreskrivelser af 9. Aug. og 6. November 1945. Efter Cirkulæret af 6. November 1945 behandles disse domsfældte efter de for Fuldbyrkelse af Fængselsstraf sædvanlig gældende Regel med flg. Undtagelser:

- a) Afsoningen fyldbyrdes i Almindelighed i Fællesskab.
- b) Arbejdspengene til Fangerne udgør 20 Øre pr. Dag.

- c) Ved Afsoningens Paabegyndelse kan Fangen skrive et Brev, iøvrigt maa Fangen kun afsende Brev hver 6. Uge. Fangen maa modtage et Brev en Gang hver 3. Uge.
- d) Besøg hos Fangen maa finde Sted hver 3. Maaned.

Om fångvården i Finland år 1944.

Brottnålslagstiftningen i Finland åndrades år 1944 i någon mån. En lag om hõgre straff i vissa fall under krigstid, som gavs i april månad, var av temporår beskaffenhet och i kraft endast till utgången av år 1945, men kunde jåmvål dårefter tillåmpas på de brott, vilka begått under den tid lagen varit i kraft. Dår stadgades, att om någon under krigstid begått uppsåttligt brott med utnyttjande av förhållanden, som uppstått genom fientligt luftangrepp eller annat angrepp eller förorsakats av de påbud myndigheterna utfårdat för att mõta från fienden hotande fara och dårvid våld å person eller hot kommit till användning eller annans egendom tillgripits, förstõrts eller skadats, skall brottet anses vara begånet under synnerligen försvårande omständigheter och gårningsmannen skall dõmas till tukthus på viss tid eller, dår jåmlikt annan lag tukthus i två år eller dårut-õver kan fõlja på brottet, till tukthus på viss tid eller på livstid eller till dõdsstraff, dock ej till lindrigare straff ån i annan lag år stadgat, åven för den, som gjort sig skyldig till försõk till sådant brott eller varit delaktig dår, år lag samma. Dessutom skall en sådan person dõmas till förlost av medborgerligt fõrtroende.

Angående åndring av förordningen om verkstållighet av straff gavs omfattande bestämmelser och föreskrifter i maj månaden. Sålunda stadgades, att frihetsstraffet sedan domen vunnit laga kraft, skall utan drõjsmål med den dõmdes samtycke såttas i verkstållighet åven om domen blivit av annan õverklagad. En sinnessjuk må ej befordras till undergående av frihetsstraff, innan han tillfrisknat. Om åter den, som redan utstår frihetsstraff, befinnes lida av sinnessjukdom och finnas icke befogade förhoppningar om hans tillfrisknande, år justitieministeriet, på framstållning av

fängvårdsmyndigheterna, berättigad att frigiva honom. Men tillfrisknar han innan den emellertid fortlöpande strafftiden gått till ända, skall han befordras till avtjänande av den återstående delen av sitt straff. Är den dömda svårt sjuk eller havande, kan justitieministeriet på framställning av den verkställande myndigheten förordna, att med straffets verkställighet skall anstå, till dess den dömda tillfrisknat eller förlossningen ägt rum och den dömda hämtat sig från densamma.

Justitieministeriet är berättigat att lämna fänge tillstånd att besöka nära anhörig, som är svårt sjuk, eller att bevisa nära anhörigs begravning, så ock att bestämma, huruvida den tid, som därtill åtgått, helt och hållet eller delvis skall inräknas i strafftiden. Återkommer fänge ej till fängelset i den utsatta tiden, skall han anses hava rymt. Av särskilda allmänna skäl kan justitieministeriet giva tukthusfänge tillstånd att emottaga eller själv anskaffa skäligen föda.

Om villkorlig frigivning stadgades, att fänge, som utstått hälften av straffet, eller, då brottet begåtts innan fem år förflutit sedan han till fullo utstått det honom senast ådömda frihetsstraffet eller frigivits från tvångsarbetsanstalt eller slutligt frigivits från tvångsinrättning, två tredjedelar därav och straffets verkställighet fortgått minst sex månader, må justitieministeriet, på förslag av straffanstaltens direktion, kunna med fänges begivande förordna om hans villkorliga frigivning, där ett ostraffligt leverne i framtiden med sannolikhet kan förväntas av honom. Men om han på detta sätt ej kunnat frigivas, skall han, då av straffet endast en sjättedel är oavtjänad, av straffanstaltens föreståndare villkorligt frigivas, såvida ej justitieministeriet annorlunda förordnat eller verkställigheten av disciplinärt straff utgör hinder för frigivningen.

Om tukthusstraffet förordnades, att tukthusfänge hänföres i strafftidens början icke mera till tvångsklassen, utan till läroklassen. Men om brottet begåtts inom fem år från det fången till fullo utstått det senast honom ådömda frihetsstraffet eller frigivits från tvångsarbetsanstalt eller slutligt frigivits från tvångsinrättning, hänföres han till tvångsklassen. Uppflyttning till högre klass bör grundas å de vitsord fången, efter hans förhållande, tilldelas. Tukthusfänge, som hör till läroklassen, skall i strafftidens början hållas dygnet om i enrum efter direktionens prövning,

dock minst en månad. Eljest kan tukthusfånge i läroklassen under ständig tillsyn förrätta tvångsarbete i gemenskap med övriga fångar, men, såvitt möjligt är, tillbringa nätterna och längre fristunder i enrum. Inkomsten av tukthusfångens tvångsarbete tillfaller statsverket, men fånge, som i läroklass eller i prøvoklassen under en hel månad förhållit sig väl, tillgodoskrivas för månaden en spar- och flitpenning enligt de grunder justitieministeriet bestämmer. Har den, till vilken fånge på grund av brott dömts att utgiva skadestånd, kommit i behov av underhåll, kan direktionen använda högst hälften av hans spar- och flitpenning till skadeståndets gäldande. Har åter fånge avsiktligt eller genom grov vårdslöshet åsamkat fängelseinrättningen skada, kan fängelsedirektionen använda hans spar- och flitpenning till ersättande av sådan skada. Spar- och flitpenning kan fånge även få använda till skadestånd åt dem, vilka genom hans brott blivit lidande samt till understöd åt nära anhöriga, liksom ock till förbättring av kosten, skälig välfärd eller någon bekvämlighet. Spar- och flitpenning kan under fångens strafftid ej tillgripas för gäld, vilken han därförinnan åsamkat sig; men vid rymning eller vid nedflyttning till tvångsklassen blir den förverkad till straffanstalten.

Skillnaden mellan klasserna i tukthuset för övrigt i läroklasserna (2 läroklasser) och i prøvoklassen (den högsta klassen) är, att fånge beviljas sådana förmåner, som äro ägnade att låta strafftvånget framstå i tvångsklassen såsom svårast, i läroklassen såsom lättare och i prøvoklassen såsom lättast, t. ex. i rättigheten att brevväxla med och emottaga besök av anförvanter och vänner m. m. d. Jämväl i klädedräkten göres åtskillnad mellan olika klasser genom något yttre tecken och fånge beviljas tillstånd att mottaga och innehava egna böcker och redskap, vilka äro behöfliga för sysselsättning på fritid. I prøvoklassen tillåtes fånge efter hand att inom tukthuset eller vid arbetet utom anstalten utföra sådana förrättningar, som förutsätta förtroende samt, utan att blottställa ordning och säkerhet, giva honom tillfälle att ådagalägga sin förbättring. Med föreståndarens samtycke kan kunnig fånge i prøvoklassen jämväl fritagas från annat tvångsarbete för att i stället användas såsom biträde vid yrkesundervisningen åt fångar, vilka icke vistas i enrum.

Om fängelsestraffet stadgades, att fånge i strafftidens

början skall hänföras till lägsta avdelningen och såvitt möjligt är, hållas i enrum ända till 12 månader och, för viktigt skäl, även därutöver, om så är, att fångens hälsa ej lager skada därav. Fänge, vilken icke hålles i enrum, skall under tillsyn arbeta i gemensamhet med andra fångar samt, där enrum ej är att tillgå, även tillbringa nätter och fristunder tillsammans med dem, men om han icke fyllt 18 år och hör till lägsta avdelningen, får han icke sammanföras med äldre fångar av samma avdelning. Bryter han mot fängelseordningen genom lättja, ohörsamhet eller uppstudsighet eller på annat sätt, skall han hänföras till korrektionsavdelning. Även fängelsefänge tillgodoskrivas spar- och flitpenning.

Också rannsakningsfänge är skyldig att utföra arbete, därest vistelsen i häktet fortgår utöver sju dagar, men han får själv välja sådant arbete, som lämpar sig för fängelset. För sitt arbete erhåller han ersättning enligt av justitieministeriet fastställda grunder, dock högst två tredjedelar av arbetets värde. För brott mot fängelseordningen kan disciplinära straff tillmätas honom.

På grund av vapenstilleståndsavtalet utfärdades d. 23 september 1944 förordning angående befriande av vissa personer från åtal och straff. Sålunda benådades alla, som hållits häktade för att vara misstänkta, åtalade eller dömda för sådant lands- eller krigsförräderi eller annan straffbar gärning, som avses i 20 artikeln i vapenstilleståndsavtalet.

Senare på hösten stadgades, att den, som bryter mot bestämmelserna i förordningen, som utfärdas med stöd av ovannämnda lag om bringande i kraft av vapenstilleståndsavtalet, eller mot myndighets i stöd av dem givna befallning eller förbud eller gör försök därtill eller lämnar förbrytaren bistånd, skall straffas med böter eller fängelse eller med tukthus i högst sex år.

Lag om benådning av sådana vid krigsdomstolar till olika straff, till högst 2 års frihetsstraff, dömda personer, vilka begått brott före d. 19 september 1944, gavs d. 1 december. Frihetsstraffet för viss tid i över 2 år nedsattes med hälften av det ursprungliga straffet och tukthusstraffet till livstid nedsattes till 10 års tukthus. Benådningen gällde dock icke sådana tukthus- eller fängelsestraff i över sex månader, varå följt förlust av medborgerligt förtroende eller av vittnesgillhet, ej heller för sådant brott ådömt straff, varigenom bestämmelserna anrående behandlingen

av krigsfångar uti internationella fördrag, vilka bragts i kraft i Finland, tillika blivit kränkta, eller brott, som avses i 13 artikeln uti vapenstilleståndsavtalet.

Lagen utvidgades d. 22 december att gälla även andra vid allmänna domstolar för brott till olika straff, till högst ett års frihetsstraff, ådömda personer. Denna benådning gällde icke heller sådana, vilka ådömts för brott vara följt förlust av medborgerligt förtroende eller av vittnesgillhet, och dessutom ej heller sådana, vilka dömts för brott mot reglementering av livsmedel och brännved, för brott som äventyra befolkningens utkomst eller brott angående behandlingen av krigsfångar.

Den 7 maj 1943 givna lagen om utövande av republikens president tillkommande benådningsrätt förlängdes att vara i kraft intill utgången av år 1945. Samtidigt ändrades också strafflagens 21 kap 13 § angående grova brott mot liv. I denna paragraf bestämmes nu, att om föröware av miss-handel eller den som deltagit i slagsmål använt skjut- eller eggvapen eller livsfarligt tillhygge, skall det anses såsom synnerligen försvårande omständighet, och den som utan att föröva misshandel i vredesmod reser sådant vapen mot annan, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Fångantalet var i årets början 9632, men i slutet endast 5819. Av dessa voro

häktade för brott	629
tukthusfångar	2778
till tvångsinrättning överförda recidivister	241
fängelsefångar	493
bötesfångar	11
häktade för lösdriveri	26
till allmänt arbete ådömda	1018
till ungdomsfängelse ådömda	276
transportfångar	46
i säkerhetsförvar	1

Summa... 5819

Att fångantalet skjunkit så mycket, berodde på ovan-nämnda amnestilagarna i december. På detta sätt benå-dades nämligen då inalles 3293 fångar, därav 3140 män och 153 kvinnor.

Beloppet av böter, som försonats av de i fängelserna intagna fångarna utgjorde 1.385.717 mk.

Antalet fångar, som med frihetsstraff försonat böter, har utgjort:

	män	kvinnor	Summa
år 1940	1187	74	1.261
» 1941	1971	193	2.164
» 1942	1506	390	1.896
» 1943	1303	364	1.667
» 1944	1052	317	1.369

Till villkorlig frihet försattes tukthus- och fängelsefångar på grund av

	män	kvinnor	Summa
justitieministeriets prövning obligatoriskt på åtgärd av fängelsedirektören	5164	703	5.867
presidenten benådade	1148	157	1.305
fängelsedomstolen frigivna	145	36	181
	12	1	13
Inalles ...	6469	897	7.366

Alla dessa ställdes under övervakning. Som övervakare fungerade i de flesta fall polismyndigheterna. Endast 253 stodo under övervakning av privata personer och 135 övervakades af Fängelseföreningen.

I min senaste årsberättelse (Nordisk Tidsskrift 1945, 2 häfte, sid. 152) redogjorde jag i korthet om lagen om unga förbrytare. Under året 1944 hade justitieministeriet förordnat övervakare i 674 fall, varav 64,4% beträffande ynglingar och 35,6% betr. unga kvinnor. Ungdomsövervakningen (en avdelning i Fängelseföreningen) hade omhändertagit övervakningen i 206 fall (30%) och enskild övervakare hade förordnats i 366 fall (54%). Resten stod under övervakning av kommunernas vårdmyndigheter.

Lagen om unga förbrytare, som trätt i kraft i början av året 1943, har år för år avsevärt ökat fängelsepsykiaterns arbete, emedan fängelsedomstolen överlämnat honom undersökningen av alla unga förbrytare, vilka blivit dömda till över sex månaders, men under fyra års frihetsstraff. Fängelsepsykiatern undersökte år 1944 inalles 350 unga manliga och 170 kvinliga förbrytare. Det jämförelsevis låga antalet av de förra får sin förklaring därav, att år 1944 blevo alla 18 år fyllda inkallade i vapentjänst, så att undersökningen gällde i praktiken endast 15—17 åriga ynglingar.

Vid sidan av dessa undersökningar har fängelsepsykiatern tillika undersökt talrika andra fångar på order av olika myndigheter. Av dessa må nämnas sex utlåtanden om män, vilka gjort sig skyldiga till sedlighetsbrott. Fem av dem ha undersökts på anmodan av medicinalstyrelsen och i ett fall hade den vederbörande själv begärt utlåtande för kastrering.

För kvinnliga fångknekter anordnades en 3 $\frac{1}{2}$ månaders kurs i central- och länsfängelset i Tavastehus. Deltagarens antal var 17. Alla blevo godkända och därigenom berättigade till ordinarie tjänster vid fångvården.

Om fängelsernas kolonisationsverksamhet kan nämnas, att byggnads- och odlingsarbetet vid öppna fångelser (reservfångelser) fortsattes ihärdigt. Nya bostadsbyggnader utfördes 2, fähus 15, uthusbyggnader och skjul 29, foderlador 3, badstugor 6, potatiskällare 5 och andra lantushållsbyggnader 3 samt en smedja och en fångbarack. Nya avlopp grävdes vid reservfängelserne i Huittinen 3.068 m, i Karvia 675 m. och vid Pelso 3.327 m., nack-, teg- och mellandiken grävdes i Huittinen 37.510 m., i Karvia 13.961 m. och i Pelso 21.457 m., bäckar och avlopp upprepades i Huittinen 2.520 m. och i Karvia 6.000 m., ny jord upphackades i Karvia 32,55 ha och plöjdes i Pelso 40,26 ha samt lerslogos i Huittinen 4 ha, i Karvia 29,47 ha och i Pelso 81,49 ha. Vägarbete utfördes i Huittinen 1.225 m., i Karvia 4,500 m. och i Pelso 2.390 m. Brännstovv upptogs i Huittinen 3542 m³, i Karvia 7.600 m³ och i Pelso 6.702 m³, inhalles 59.838 m³, motsvarande 14.997 ton. — Reservfängelsernas odlingsareal uppgick vid årets slut till 1.389,33 ha.

Krigen hade äntligen slutat d. 19 sept. På grund av vapenstilleståndsavtalet förlorades igen det gamla länsfängelset i Viborg. Genom luftbombardemanget skadades centralfängelset i Åbo i någon mån samt länsfängelset i Helsingfors rätt svårt, där också en manlig fångknekt ljöt en ögonblicklig död. Av fängelsernas vaktmanskap deltog en stor del i kriget och många av dem fingo sätta livet till.

Lauri Plathan.

Litteratur.

Kriminalstatistik 1942—43. Udgivet af det statistiske Departement. Anmeldt af kst. Byretsdommer A. T. Bertelsen.

Danmarks Kriminalstatistik for Aaret 1943 foreligger nu i et 72 Sider stort Hæfte af »Statistiske Meddelelser« (4. Række, 124 Bind, 1 Hæfte). Der skal i det følgende gives en kort Redegørelse for Indholdet af dette Hæfte og af det tidligere udkomne Hæfte for 1942 (4. Række, 121. Bind, 5. Hæfte), hvilket sidste endnu ikke har været anmeldt i nærværende Tidsskrift. — Begge Hæfter indeholder — som tidligere Hæfter — en Tekstafdeling og en Afdeling med Tabeller, og Tabellerne slutter sig i hvert af Hæfterne nøje til Tekstafdelingen, der iøvrigt selvstændigt giver et udmærket Billede af Forholdene.

Grundlaget for Hæfternes statistiske Materiale er ligesom tidligere dels Indberetningerne fra Retterne og fra Politikredsene og dels selve Straffekortene, om hvilke sidste Reglerne nu findes i Justitsministeriets Cirkulære Nr. 99 af 30/6 1939.

Af de i Hæfterne indeholdte Oplysninger skal følgende fremhæves:

1. Retternes Virksomhed i Straffesager.

Antallet af de ved Retterne i 1. Instans paadømte Straffesager udgjorde i 1942 ca. 25.500 (deraf ca. 9.200 Statsadvokatsager og ca. 16.100 Politisager) og i 1943 ca. 29.300 (ca. 10.900 Statsadvokatsager og ca. 18.200 Politisager) mod ca. 14.200 Sager i 1939 (ca. 5.400 Statsadvokatsager og ca. 8.600 Politisager), altsaa en fortsat og betydelig Stigning. Sagerne kan, som det vil ses, i det væsentlige deles i 2 Grupper: Statsadvokatsager (hovedsagelig svarende til Domfældelser for Overtrædelser af borgerlig Straffelov) og Politisager. Statsadvokatsagernes Stigning er saaledes et Udtryk for en Stigning i den egentlige Kriminalitet. For Politisa-

gerne gælder det, at Krigstiden i høj Grad har kriminaliseret nye Omraader af Borgernes Liv, og en Del Sager — f. Eks. om Beruselse — har i en vis Periode været ført frem til Idømmelse af Frihedsstraf, mens en Bødevedtagelse tidligere var en tilstrækkelig Reaktion. Efter en i 1933 ikrafttraadt Ændring i Retsplejeloven er det i det hele Underretterne, der paadømmer Straffesagerne i 1. Instans, dog at Landsretterne som 1. Instans behandler Nævningesagerne. Af Interesse er det at se, hvor mange af Statsadvokatsagerne ved Underret der paadømmes straks som Tilstaaelsessager uden Domsforhandling og Anklageskrift (efter Retsplejelovens § 925), og hvormange der maa behandles under Medvirken af Doms mænd. I 1943 var — af Statsadvokatsagerne ved Underret — ca. 29 % Domsmandsager, medens Resten paadømtes straks efter Retsplejel.'s § 925. Antallet af Domsmandsager var i 1939 ca. 2000, i 1942 ca. 2500 og i 1943 ca. 3200, altsaa en betydelig Stigning. Antallet af Nævningesager var i 1939 84, i 1942 115 og i 1943 89, altsaa kun ca. 1 % af samtlige Statsadvokatsager. Antallet af Nævningesager har iøvrigt ikke i de sidste 20 Aar været væsentlig afvigende fra det anførte, men en Stigning i disse Sagers Antal vilde ogsaa meget snart sprænge Landsretternes Arbejdsrammer, da der sædvanligt ikke kan gennemføres mere end een Nævningesag pr. Retsdag.

Straffesager afsluttet uden Dom.

Disse Tilfælde angaar 2 store Grupper af Sager, nemlig dels de Sager, der sluttet ved Retten uden Dom (f. Eks. Bødevedtagelse, Advarsel eller Tiltalefrafald paa Vilkaar af Børneværnsforsorg) og dels de, der slutter uden at komme for Retten, altsaa sædvanlig ved Vedtagelse af et af Politimesteren i Henhold til Retsplejelovens § 931 udfærdiget Bødeforelæg. Tallene (der angiver Antallet af Personer — ikke Sager), er for begge Grupper meget store og udgjorde saaledes i 1943 i den første Gruppe ca. 30.000 og i den anden Gruppe ca. 85.000, mens Tallene i 1942 var henholdsvis ca. 29.000 og ca. 106.000. Stigningen siden 1939 er dog ikke særlig paafaldende (Tallene var da ca. 26.000 og ca. 71.000).

De anførte Tal belyser, i hvor høj en Grad Strafferetsplejen ledes af praktiske Hensyn, og en yderligere Simplificering kan formentlig kun gennemføres ved at ophæve Nævningeinstitutionen og i et vist Omfang afskære Doms mænds Medvirken, f. Eks. under Anke.

Anke, Kære: Ved Landsretterne paadomtes i 1943 3.029 Ankesager. Af disse var ca. Halvdelen Domsmandssager og Resten Politisager. I 1942 var Tallet 2.397, altsaa en væsentlig Stigning. Det maa herved erindres, at § 925-Sagerne under Anke behandles under Medvirken af Domsmand. Af de ved Underretterne i 1943 paadømte Domsmandssager paaankedes ca. 29 $\frac{1}{100}$, medens kun ca. 6 $\frac{1}{100}$ af § 925-Sagerne ankedes. Under eet ankedes ca. 13 $\frac{1}{100}$ af Statsadvokatsagerne (mod ca. 14 $\frac{1}{100}$ umiddelbart før Domsmandsordningen traadte i Kraft i 1937), og Resultatet blev for ca. 45 $\frac{1}{100}$ af de Tiltalte Stadfæstelse, medens ca. 30 $\frac{1}{100}$ fik Dommen skærpet og ca. 25 $\frac{1}{100}$ opnaaede Formildelse. For 1942 var Tallene henholdsvis ca. 45, 36 og 19 $\frac{1}{100}$. For Domsmandsinstitutionens Indførelse var Tallene stort set: ca. 50 $\frac{1}{100}$ Stadfæstelse, ca. 25 $\frac{1}{100}$ Skærpelse og ca. 25 $\frac{1}{100}$ Formildelse. Disse Tal bestyrker Formodningen om, at Domsmands Medvirken næppe har særlig Betydning i Relation til Sagernes Udfald i Sammenligning med Tiden før 1937, da Domsmandsinstitutionen begyndte at virke. Naar Domsmandsinstitutionen — ihvertfald ved Underretterne — dog maa antages at være et værdifuldt Led i Strafferetsplejen, maa Aarsagen hertil sikkert hovedsagelig søges i, at Domsmandenes Medvirken fremmer en sund og tillidsskabende Kontakt mellem Domstolene og Folket.

Antallet af Kæremaal ved Landsretterne var i 1942 478 og i 1943 652, imod omkring 200 i Aarene før Krigen. Langt de fleste af Kæremaalene angaar Fængsling, og i disse Tilfælde er den kærendes Paastand i 1942-43 kun taget til Følge i ca. 10 $\frac{1}{100}$ af Sagerne.

Antallet af Ankesager ved Højesteret var i 1943 36, i 1942 25, og i 1939 33. De 36 Sager i 1943 repræsenterede 50 Tiltalte, og af disse 50 fik 27 Dommen stadfæstet, medens 16 fik Dommen skærpet og Resten opnaaede en mildere Dom.

2. *Anholdelser.* Det samlede Antal Anholdelser steg fra 1942 til 1943 med henved 30 $\frac{1}{100}$ nemlig fra ca. 37.000 til ca. 47.600. Tallet var i 1921-32 aarlig ca. 25.000 og naaede i 1937 ca. 32.000. Af de ca. 47.600 Anholdelser i 1943 angik ca. 13.000 Tyveri og andre Berigelsesforbrydelser (mod ca. 5000 i 1939) og ligeledes ca. 13.000 Beruselse (mod ca. 11.000 i 1939). Antallet af Anholdelser er gaaet ned — sammenlignet med 1939 — for saavidt angaar

Sædelighedsforbrydelser, Betleri og Løsgænger. — Af de Personer, der blev anholdt for Overtrædelse af Straffeloven, blev godt Halvdelen fremstillet i Grundlovsforhør og fængslet, mens Resten kunde løslades af Politiet.

3. Anmeldte Forbrydelser m. m.

Antallet af anmeldte Forbrydelser var i 1926-32 aarlig ca. 69.000 og i 1933-37 ca. 80.000. Siden 1933 haves Oplysninger om opklarede Forbrydelser. Antallet af samtlige Anmeldelser udgjorde i 1942 ca. 154.500 og i 1943 ca. 166.000, eller en Fordobling siden Aarene før Krigen. I 1942 og 1943 udgjorde Antallet af opklarede Forbrydelser — i Forhold til Anmeldelserne — 39,8 % og 39,3 % mod 48,2 % i 1939. Forbrydelsernes Art er naturligvis i høj Grad bestemmende for, i hvilket Omfang Opklaring finder Sted. Eksempelvis kan for Aaret 1939 — der repræsenterer mere normale Forhold end Krigsliden — nævnes, at Bedragerierne blev opklaret i 98,3 % af Tilfældene, medens Procenten for Tyverier var 33 og for Sædelighedsforbrydelser ca. 68.

4. Domfældelser for Forbrydelser.

De herhen hørende Oplysninger hidrører fra Straffekortene og udgør den egentlige Kriminalstatistik. I Tabellerne omhandles alene Overtrædelser af Borgerlig Straffelov og Svangskabsloven af 1937, idet dog Betleri og Løsgænger (Strfl.s' §§ 197-200) ikke er medtaget i de alm. Tabeller, men udskilt til særlig Behandling. I Statistikken, der kun omhandler de endelige Domfældelser, er Forsøgs- og Meddelagtighedshandlinger behandlet under eet med de fuldbyrdede og selvstændige Forbrydelser, og i Tilfælde, hvor en Person dømmes efter flere Straffelovsparagraffer, er Dommens Gruppering efter Forbrydelsesart bestemt af den Paragraf, hvis Strafferamme gaar højest. — Antallet af de anførte Domfældelser var i 1933 ca. 4.800, i 1936 ca. 6.400, i 1939 ca. 5.900 og i 1943 ca. 14.000. Af de 14.000 var ca. 12.000 Mænd og ca. 2.000 Kvinder. Siden 1939 er Antallet af de mandlige Domfældte mere en fordoblet, og Antallet af de kvindelige Domfældte er steget til henved det firedobbelte. Om Domfældelserne indeholder Tabeller og Tekst en meget udførlig Statistik i Henseende til Kriminalitetens Forhold til Sted, Alder, ægteskabelig Stilling m. m. En nærmere Gennemgang af dette i og for sig interessanteste Afsnit i Hæfterne vilde dog paa dette Sted føre for vidt.

Nyt Tidsskrift: Menneske og Miljø.

Der er Grund til at henlede Opmærksomheden paa det nye Tidsskrift „*Menneske og Miljø*“, der fra Januar d. A. udkommer i København paa „Nyt nordisk Forlag“, med Ekspeditionssekretær i Socialministeriet K. A. Hansen som Udgiver og Medlem af den alsidig sammensatte Redaktionskomité, der tæller ansete Navne fra alle fire nordiske Lande indenfor Psykiatri, Psykologi, Pædagogik, Kriminologi og Sociologi. Tidsskriftets Program angiver som dets Formaal at forsøge at sammenfatte de biologiske, psykologiske og sociologiske Grundfaktorer, der betinger en tilfredsstillende Menneskekundskab, og at udbrede denne Kundskab til de store Kredse, som i særlig Grad har Ansvar for den „Menneskebehandling“, der finder Sted i Erhvervslivet saa vel som i Skoler, Børneværn, Socialkontorer, Fængsler, Arbejdsanvisningskontorer etc. Samtidig ønsker Tidsskriftet at fremdrage og belyse de rent praktiske Problemer, der er knyttet til Menneskenes Tilpasning til Erhvervs- og Samfundslivet.

Man vil søge at bringe Økonomiens og Juraens Begreber i Kontakt med Biologiens, Psykologiens, Pædagogikkens og Sociologiens Synspunkter, idet det vil være af stor Betydning, om f. Eks. Pædagogen fik større Kendskab til de kriminelle Forhold, og Lægen fik mere Kontakt med Pædagogernes og med de sociale Myndigheders Arbejde; man vil med andre Ord medvirke til, at disse forskellige Faggrupper, der er beskæftiget med Mennesker, faar Kendskab til Nabofagenes Problemer, Arbejdsmetoder og Resultater saa vel som til de fælles Grundlag, der udgør den mere teoretiske Menneskekundskab. Ud fra denne vidtspændende — maaske lidt svævende — Opgave vil Tidsskriftet optage Artikler med det fælles Tema: Menneskekundskab og Menneskebehandling.

Som Eksempel paa, hvorledes dette Program realiseres i Praxis, kan nævnes, at første Hefte bl. a. indeholder to større Artikler, nemlig Professor Hj. Helwegs i medicinsk Selskab holdte Foredrag: Erfaringer med hensyn til svangerskabsloven med særligt henblik paa den psykiatriske

indication, og første Del af Professor Olof Kinbergs Arbejde: Socialpsykologiska faktorerens inflytande paa brottmålsprocessen. Endvidere rummer Hefte kortere Opsatser om invaliderede og erhvervshæmmede, Invalide- og Erhvervsforsikring (Forstander ved Arbejdsskolen Hans Madsen), Undersøgelse af politiske Forbrydere, socialpsykologisk, kriminologisk og psykiatrisk (Docent E. Tranekjær-Rasmussen), Den kommende Tids Kriminalitet (Overlæge Georg K. Stürup). Hefte afsluttes med Anmeldelser og Referater af Arbejder indenfor den givne Ramme for Tidsskriftets Opgaver.

O. Haack

Bøger, indsendte til Redaktionen.

Defensor legis. 1945, Hft. 12, 1946, Hft. 1—2.

Mennesker og Miljø. Bd. 1, Hft. 1.

Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund, Årg. XI., Hft. 5.

Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift, 1945, Nr. 10—11.

Bulletin de La Commission Internationale Pénale et Pénitentiaire.

Vol. XI. livr. 3—4.

Svensk Juristtidning. Årg. 31, Hft. 1—2.

Forsorgsarbejdet ved Psykopatanstalterne i Herstedvester.*)

Af cand. polit. VAGN SKRIVER,
Forsorgssekretær ved Psykopatanstalterne i Herstedvester.

Maa jeg til en begyndelse forudskikke den bemærkning, at det kan være en blandet fornøjelse at være forsorgssekretær. For en saadan, som er besat af det, man med et ramrende udtryk kalder ildhu, bestaar tilværelsen i en stadig kamp. Denne kamp føres ikke, som man maaske kunde føle sig foranlediget til at tro, imod den front, der vender sig mod klienterne, fangerne eller de forvarede, men først og fremmest mod autoriteterne, der, skønt aanden i straffeloven af 1930 formentlig er særdeles klar, har haft svært ved at lægge linierne om. Der er jo ikke megen plan i straffeloven, dersom man ikke bevilger eller drager omsorg for at faa bevilliget de nødvendige midler til forsorgsarbejdet herunder ikke alene lønninger til det tilstrækkelige antal medhjælpere, men ogsaa til kontorhold m. v., samt de pengebeløb, uden hvilke en væsentlig del af forsorgsarbejdet ikke kan udføres. Vi, der enten af trang eller idealisme er gaaet ind i dette arbejde, har derfor som en slags pionerer maattet udkæmpe en for andre svært fattelig strid med personlige afsavn af privatliv, som vel er alle pionerers lod, og som vi vel til syvende og sidst heller ikke beklager os over, naar det blot gaar fremad.

Hvad der er alfa og omega for forsorgsmedarbejderne er, hvad man i fængselsterminologien kalder fangebehandling baade før og efter løsladelsen. Deraf hele misèren, thi som det

*) Foredrag, holdt i Dansk kriminologisk Selskab d. 20/2 1946.

fremgaar for eksempel af fængselsinspektør *Worms* tidligere foredrag i kriminologisk selskab, kan man kun daarligt tale om egentlig fangebehandling. Naar jeg til dato stadig har kunnet føle glæde ved mit arbejde, er aarsagen den, at fængselsdirektoratet i 1936 flyttede mig fra et statsfængsel til psykopat-anstalterne i Herstedvester, hvor skiftende overlæger som chefer har haft en udfra behandlingsmæssige synspunkter, om jeg saa maa sige, medfødt forstaaelse af forsorgsarbejdet som et aldeles afgørende led i behandlingen, og som især under overlæge *Stürups* ledelse har bevirket, at myndighederne — vel i tillid til ham — har vist sig betydelig mere large end forhen. Lad mig om denne majsommeligt tilkæmpede position blot anføre, at jeg fra alene mand hovedsagelig at beskæftige mig med administrativt arbejde og med forsorgsarbejdet *con amore* efterhaanden har faaet arbejdet vendt om og desuden har to-tre mandlige forsorgsmedarbejdere samt den fornødne kontormedhjælp. Aarsagen til dette ligger formentlig i, hvad ogsaa er rimeligt, at der med det vanskelige klientel, som de indsatte i psykopatforvaringsanstalten udgør, er opnaaet resultater, som vel næppe mange havde gjort sig illusion om, og som vel bedst kan illustreres med, at resultaterne ikke er væsentlig forskellige fra, hvad man opnaar med saakaldte normale fra statsfængslerne. Disse resultater er tilmed opnaaet under ugunstige arbejdsforhold, og maner derfor i virkeligheden til, at dette arbejde, der kun er en bagatel paa fængselsvæsenets budget, bliver væsentligt udbygget.

Naar man i nogen tid har arbejdet som forsorgssekretær, fyldes man efterhaanden af taknemmelighed ved opdagelsen af, at der findes en række private hel- eller halvfilantropiske foretagender, der støtter forsorgen for lovovertrædere. Jeg nævner eksempelvis Dansk Værneselskab, Fængselshjælpen, de forskellige fængselsselskaber, Indre Mission, Arbejde Adler, Frelsens Hær, Kirkens Korshær. Forsorgssekretæren føler, at han overhovedet ikke kunde overkomme sit arbejde, dersom han ikke kunde finde støtte her, hvad enten det nu gælder anbringelse paa et optagelseshjem, pengehjælp til forskellige formaal eller

fremskaffelse af arbejde og logi, samt endelig tilsyn med de løsladte. Men efterhaanden bliver denne taknemmelighed af en noget svingende karakter, og afhængigheden af disse institutioner kan ofte føles som en praktisk og saaledes væsentlig hæmsko i arbejdet. Al imødekommenhed til trods staar forsorgssekretæren billedlig talt med hatten i haanden og fremstrakt haand som betler for sin klient og kan ikke opnaa det, som han anser for rigtigt. Men hertil kommer, at han ikke kan opnaa det, uden at der medgaar tid, som ødelægger arbejdet. Staar en løsladt pludselig uden logi og skal paa et hjem, særlig i København, skal der timelange, ja, undertiden flere dages forhandlinger til. Staar en løsladt i en pludselig pengeforlegenhed for et noget større beløb, er det samme tilfældet. Skal der skaffes arbejde, undersøges tilbudet ofte af lokale præster, og præsternes gode egenskaber ufortalt, er de i almindelighed næppe de bedst egnede og mest uhildede hertil. Tilsynet med løsladte føres af personer, der ikke har det fjerneste personlige kendskab til den mand, de faar med at gøre. Da jeg i 1936 begyndte med forsorgsvirksomheden, var tilsynet rodet saadan sammen, at der i udskrivningsvilkaarene kunde være fastsat, at det førtes af fængselshjælpen, politiet, inspektør og tilsynsværge samtidig; forstaa det, hvo der kan, men det maa da ogsaa tilføjes, at der ofte ikke blev ført noget videre tilsyn. Alt dette medførte, at vi for vort arbejde paa psykopatanstalterne og udfra den behandlingsmæssige nødvendighed satte, at anstalten selv maatte tage denne opgave op i videst udstrækning. Først gik vi i lag med tilsynet, idet indstillingen om løsladelse konkluderede i et som regel ensartet forslag for løsladelsesvilkaar med vidtstrakte beføjelser for tilsynet, der altid varetages af anstalten; disse indstillinger er uvægerligt fulgt af retten. Dernæst blev arbejdstilbudene, skønt fremskaffet af andre, altid efterundersøgt af anstalten selv. Saa begyndte det strenge arbejde for oprettelse af eget optagelseshjem, som endnu ikke er lykkedes, men dog nu har faaet en forløber i anstaltens aabne og fri afdeling „Kastanienborg“ i Avedøre, der allerede har vist sin uomstødelige værdi, ogsaa i flere tilfælde som hjem. Og endelig

lykkedes det at faa bevilliget midler til anstalten, dels en aarlig bevilling, dels en engangsbevilling fra filmsfonden, der nu sætter anstalten i stand til at yde øjeblikkelig hjælp, hvor en saadan er nødvendig. Jeg maa imidlertid indrømme, at denne udvikling af forskellige grunde er naturligere for psykopatanstalterne end for de fleste andre anstalter. Den første, at belæget er saa lille, at forsorgsmedarbejderne har virkelig mulighed for at kende hver enkelt af de forvarede rigtigt. Den anden, at selve behandlingen paa anstalten, blandt andet gennem udgangsinstituttet, medfører, at forsorgsmedarbejderen faar et ganske særligt godt kendskab til de forvarede, som de senere skal føre tilsyn med, til deres interesser, deres hjem og familie m. m. Den tredje, at vi gennem antallet af medarbejdere har mulighed for at føre et virkeligt effektivt tilsyn. Jeg tror derfor, at fængselsdirektørens løfte om opførslen af smaa anstalter, naar de økonomiske forhold tillader det, har vakt særlig tilfredshed hos de fleste forsorgsmedarbejdere. Men jeg vil gerne tilføje, at jeg, selvom jeg anser det for givet, at samfundet selv maa tilstræbe at varetage forsorgen helt paa dette omraade og dermed overflødiggøre blandt andet de dele af filantropien, der ikke udelukkende er praktiske og saglige, ikke ønsker død over adskillige af de filantropiske selskaber, som, fordi al forsorg er kompliceret, stadig vil have en virkelig mission.

Da jeg for ti aar siden begyndte som forsorgssekretær ved forvaringsanstalten for psykopater, paahvilede der mig som nævnt væsentlig andre opgaver. Først to aar efter blev forsorg ene-opgave. Senere knyttedes en kontorassistent til, og da man fandt det praktisk at knytte udgangsarbejdet til forsorgen samt lægge brevcensuren ind derunder, har det udviklet sig til, at forsorgspersonalet nu omfatter en forsorgssekretær, to ordinære forsorgsmedarbejdere, en ekstraordinær medarbejder, en kontorassistent samt en mand til brevcensuren. Ved slutningen af 1936 var der 89 forvarede i anstalten og 34 paa prøve, samt et ringe antal endelig løsladte. Ved udgangen af 1945 var tallet 158 i anstalten, 105 paa prøve og 96 endelig løsladte, af hvilke anstalten har mere eller mindre kontakt med et ret stort antal.

De fleste af disse aar har været trange, med perioder, hvor man har været lige ved at opgive ævret, fordi de resultater, der tydeligvis opnaaedes, ikke saa hurtigt, som man haabede og ønskede, førte til den udvidelse af personalet og forøgelse af midler, der kunde bevirke endnu bedre resultater og samtidig forøge en indsamling af kendsgerninger, der kunde danne basis for en videnskabelig bearbejdning. Aarene har ogsaa været trange i den forstand, at man ikke har kunnet undgaa en nedslaaende følelse af, at et overordentligt stort og betydende antal funktionærer i etaten mener at have bedre forstand paa forsorgsarbejdet end de personer, der indebærer embederne som forsorgssekretærer, saaledes at disse for eksempel føler sig sat udenfor, naar større udvidelser af dette arbejde iværksættes. Baade af menneskelige, sociale og økonomiske grunde anser jeg det for uomgængeligt nødvendigt, at forsorgsarbejdet udvides i en helt anderledes og storstilet grad. Det erkendes jo i udstrakt grad af kriminologer og penologer, at hovedmanglen i vort fængselssystem er manglen paa behandling. I prøveløsladelsen og det dermed følgende tilsyn har man faaet et institut, der i rette hænder giver den allerbedste lejlighed til virkelig individuel behandling, hvorimod selve anstaltsopholdet, naturligvis mest i de større anstalter, i sig selv indebærer faren for en maskinmæssig massebehandling.

Som forsorgssekretær er det for tiden umuligt ikke at ængstes over, hvad der eventuelt maa ske i de ny straffelejre. Det er ikke beroligende nok at haabe paa, at ændringen i straffelovstillaet vil indføre prøveløsladelse som led i behandlingen. Enhver forsorgsmand ved statsfængsler ved, at han — ganske simpelt fordi han ikke kan overkomme det alene — kun for ganske faa kan sige, at han har foretaget en egentlig behandling. Dersom forsorgsarbejdet ved de ny anstalter derfor skal udføres paa lignende maade af en enkelt mand, vil det kun være at stille kulisserne op paa en scene, hvorpaa prøveløsladte gaar og forsvinder uden nogen særlig mening. Men lad os antage, at der trods alt bliver stillet personale og midler til raadighed i det omfang, som forsorgssekretæren drømmer om, ja, saa duk-

ker spørgsmaalet op, hvor personalet skal komme fra. Forholdet er jo det, at der ikke findes noget sted, hvor man kan gaa i skole og lære fængselsforsorg. Det maa læres i praksis. Min første chef, den daværende fængselsinspektør ved Horsens statsfængsel, sendte mig tre dage til forsorgssekretæren i Nyborg og to dage til „Fængselshjælpen“ i København. Jeg tør derfor roligt sige, at det var fangerne selv, der lærte mig det praktiske arbejde, og jeg har ofte dengang og senere med bæven tænkt paa, hvad jeg i uforstand kan have slaaet i stykker. Dette fører mig direkte ind paa en af mine yndlingsplaner, nemlig, at ingen skulde virke som forsorgssekretær, før han gennem mindst et aar eller maaske to havde været aspirant og elev hos en erfaren forsorgssekretær. Herigennem opnaar han ikke alene at faa kendskab til alle de brogede spørgsmaal, som han senere skal løse, — og opnaar rutine i at løse dem, — men han faar dem præsenteret saaledes, at han begynder med de mindre komplicerede og langsomt gaar over til de virkelig komplicerede, dem, der samtidig indeholder risiko for recidivering for den løsladte. Samtidig stifter han gradvis kendskab til og bekendtskab med de institutioner og personer, der faar afgørende betydning for ham i arbejdet, som for eksempel lederen af og personalet i filantropiske selskaber, lederen af sygekasser og fagforeninger, forstanderne for optagelseshjem, ledere af større virksomheder, visse politiembedsmænd og kommunale embedsmænd, altsammen bekendtskaber, der er ham til uhyre gavn i arbejdet, og som bevirker, at fængslet straks kan drage den fulde nytte af ham. Men naturligvis har udvælgelsen af personalet stor betydning. Herved er det som regel ikke først og fremmest eksaminer, der kommer i forgrunden, men mere rent personlige og menneskelige fortrin. Ikke saadanne overvejelser, men den praktiske udvikling har medført, at de tre medarbejdere, der for tiden direkte bistaar mig ved forsorgsarbejdet, alle er praktiske folk uden lærer- eller embedseksamen, nemlig en tidligere overbetjent fra politiet, en sygebetjent fra forvaringsanstalten og en fængselsbetjent fra vestre fængsel. Jeg nærer ingen som helst tvivl om, at disse hver for sig paa forhaand maa antages at

have større sandsynlighed for at kunne gøre fyldest end de fleste andre, som kan tænkes at ville søge tjeneste som forsorgssekretærer.

Med denne indledning, med nogle data og tal af historisk art og med fremhævelse af mere almindelige problemer skal jeg gaa over til en fremstilling af det rent praktiske arbejde.

Forsorgsarbejdet i psykopatanstalterne begynder ved indsættelsen, hvor man straks taler med den forvarede for at hjælpe ham med forskellige spørgsmaal. Han har maaske pantsat forskellige beklædningsgenstande, som det er fornuftigst straks at indløse, saa man er sikker paa, at han har tøj, naar han skal løslades. Han vil som regel være i restance med sygekassekontingent, og i modsætning til statsfængslerne har man i forvaringsanstalten fra Justitsministeriet ordre til af den forvaredes egen fortjeneste at holde ham som bidragydende medlem af sygekasse. Der kommer forøvrigt stadig forvarede i anstalten, som, skønt Loven har været praktiseret siden 1933, aldrig har været medlem af nogen sygekasse. Endvidere er det undertiden galt med forholdet til fagforeningen, men her mangler man muligheder for at kunne yde en virkelig hjælp, og det er et spørgsmaal, om der ikke burde søges iværksat en generel ordning gaaende ud paa, at man for anstaltens regning kan holde medlemskabet i fagforeningen og arbejdsløshedskassen vedlige, eller i loven om arbejdsløshedskasser faa tilføjet en bestemmelse om medlemskabets bevarelse fra det øjeblik, da manden bliver anholdt, til han igen bliver løsladt. Alt for ofte staar man overfor ved en løsladelse at skulle fremtrylle adskillige hundrede kroner. Der opstaar ogsaa spørgsmaal om skattebetalingen, som blandt andet giver sig det mærkelige udslag, at man beskatter den forvarede paa hustruens indtægt. Ordningen af folkeregisterspørgsmaalet, som har væsentlig betydning paa en række omraader, er ogsaa ofte vanskeligt, fordi den meddelelse, som politiet er pligtig til at afgive, sker til folkeregistret i anholdelseskommunen og ikke til den kommune, hvor manden muligt faktisk er tilmeldt. Paa dette omraade kunde der derfor være grund til supplerende bestemmelser. Endelig taler man med den

forvarede om afbetalingsforhold og private gældsforhold, men det maa iøvrigt siges, at mange af disse forhold paa grund af den lange varetægtstid enten er blevet ordnet ad privat vej, eller paa grund af den lange tid er gaaet haabløst i uorden. Jeg tror, at det vilde være af stor betydning, dersom forsorgsmedarbejdere straks ved enhver fængsling fik lejlighed og midler til at gøre en positiv indsats.

Det sker meget ofte, at de forvarede staar uden forbindelse med deres paarørende, hvad enten det skyldes bopælsforandring eller det mere almindelige, at familien har slaaet haanden af dem, eller endelig, at de skammer sig, saa de ikke tør skrive til deres paarørende. I saadanne tilfælde undersøger man sagen, og hvis det skønnes at være til gavn for den forvarede og uden skade for de paarørende, forsøger man paany at etablere kontakt, og dette lader sig saa meget lettere gøre, som anstaltens reglement tillader meget hyppig brevskrivning og besøg paa anstalten og senere besøg af den forvarede hos sin familie under udgang. Endvidere søger man at etablere kontakt med tidligere arbejdsgivere og med eventuelt formaaende venner, men dette gøres naturligvis med stor forsigtighed, blandt andet for at man ikke derved skal give den forvarede indtryk af, at han snart skal udskrives.

Ikke sjældent sker det, at der opstaar kontroverser mellem den forvarede og hans hustru, og man bistaar dem da med raad og daad, og disse kan naturligvis gaa ud paa enten at bevare ægteskabet eller sørge for en fornuftig skilsmisse. Ved disse lejligheder og ved andre aflægger man besøg i de paagældende hjem.

En stor del af forsorgsvirksomheden bestaar i almindelig opmuntring og støtte i det daglige. I en anstalt med en saa fri behandling opstaar der langt lettere gnidninger mellem de forvarede indbyrdes og mellem de forvarede og personalet, og i en mængde tilfælde kommer de forvarede enten selv til forsorgssekretæren og søger raad, eller forsorgssekretæren opsøger den paagældende og vejleder efter bedste skøn. Som regel er det jo rene bagateller, som løses paa fornuftig maade, blandt andet

ved at lade dem faa luft ved at skælde ud paa forsorgssekretæren i stedet for.

Efter bestemte regler i den for anstalten gældende kongelige anordning kan de forvarede opnaa udgang under ledsagelse af anstaltens forsorgsmedarbejdere. Tidligere foregik saadanne udgange under ledsagelse af den ifølge straffelovens § 70 beskikkede tilsynsværge eller en anden betroet person, men det medførte en række ulemper, idet disse ledsagere, skønt de underskrev et detaillert reglement for udgangen, meget ofte ganske tilsidesatte det og undertiden lod den forvarede gaa helt paa egen haand dagen igennem i København, hvilket for eksempel har medført dels, at statsfængslets inspektør har maattet afhente en forvaret paa et værtshus, hvor han sad og hyggede sig med spiritus og andet godt, dels at en forvaret under udgang avlede et barn med sin kæreste, dels at forvarede begik direkte ulovligheder som for eksempel tyverier og uterlighed overfor drenge. Naar saadanne ting med stor vanskelighed lod sig oplyse, er det klart, at man maatte befrygte, at endnu mere gik i svang, og man inddrog derfor denne halvprivate udgangsledsagelse og gik over til det system, der nu har udviklet sig til, at det er anstaltens egne fastansatte forsorgsmedarbejdere, der besørger al udgangsledsagelse. Naturligvis har dette været vanskeligt at gennemføre overfor de forvarede, og det kan ogsaa kun gennemføres med medarbejdere, der er i besiddelse af særlig takt, men til gengæld lærer anstalten derved paa helt igennem uovertruffen maade disse forvaredes hjem og miljø at kende, ligesom de faar indsigt i den forvaredes interesser og væremaade under saa private forhold, som det vilde være udelukket at faa ved observation i anstalten alene. Jeg ser herved ganske bort fra den overordentlige disciplinære virkning, det har paa de forvarede, der enten ønsker at opnaa udgang, eller hvis de har opnaaet denne, da at bevare den. Denne udgangstilladelse blev ganske naturligt suspenderet den 19. september 1944 og er paa grund af forholdene endnu ikke genoptaget. Der har iøvrigt fra april 1935, da anstalten begyndte sin virksomhed i Herstedvester, og til 19. september 1944 været foretaget 3211

udgange, og under disse er der sket ialt 12 undvigelser, hvilket maa siges at være et yderst ringe antal.

Endvidere er brevcensuren en vigtig kilde til oplysninger om de forvarede. Disse maa lige fra indsættelsen skrive to gange om ugen til paarørende og en gang til tilsynsværger. Det er saaledes et ikke helt ringe arbejde at læse alle disse breve, som desuden ofte giver anledning til vejledning af de forvarede.

Dernæst søger forsorgssekretæren at opnaa samarbejde med den for den forvarede beskikkede tilsynsværger. Denne er som regel i familie med den forvarede eller hører til dem, man populært kalder „bunkeværger“, professionelle, filantropiske folk, der faar en ringe betaling for hvert værgemaal gennem de institutioner, hvortil de er knyttet. Hos de forvarede er der som regel aversion mod disse værger, idet de ganske naturligt ønsker kontakt med en person, som kun tager sig af en enkelt. Forsorgssekretæren har derfor et ikke ringe arbejde med at skaffe mennesker, der er baade velegnede og villige til at paatage sig det ofte utaknemmelige job som tilsynsværger. Det er iøvrigt kun sjældent, at tilsynsværgeren udfører et virkeligt direkte positivt arbejde, ja, man har eksempler paa, at tilsynsværger i aarevis ikke lader høre fra sig.

Alle disse ting er dog til syvende og sidst kun det opbyggende arbejde for det, der altid staar forsorgssekretæren i hovedet, nemlig udskrivningen. Ved forvaringsanstalten er der ikke som ved fængslerne tale om tidsbestemt ophold, som eventuelt kan begrænses til $\frac{2}{3}$ i tilfælde af prøveløsladelse. Vi har ingen dato at holde os til, og problemet bliver derfor langt vanskeligere end ved andre anstalter, naar anstalten har besluttet sig til at anbefale en mand til udskrivning, som altid finder sted paa prøve. Det er en praktisk talt ufravigelig grundsætning, at udskrivning kun kan finde sted paa betingelse af, at der forinden er skaffet den forvarede logi og beskæftigelse, som anstalten kan godkende. Det er selvsagt uhyre svært at komme til en arbejdsgiver med bøn om beskæftigelse, naar man ikke kan nævne nogen bestemt dato, hvor manden kan tiltræde sin plads, ihvert fald kun paa saa vag en maade, at det vil ske tidligst om tre maa-

neder og senest om ni, hvis i det hele taget myndighederne vil gaa med til det. Men hertil kommer, at der hos arbejdsgivere og andre, for eksempel dagspressen og politifolk, aabenbart næres en meget stærk ængstelse for psykopater, en ængstelse, som naturligvis erfarne forsorgsfolk lærer at overvinde, men som praktisk talt altid giver megen møje og besvær. Anstalten søger naturligvis derfor først og fremmest at henvende sig til tidligere arbejdsgivere eller pårørende, som kan tænkes at have en forhaandsinteresse i at hjælpe, og ofte kan man ad denne vej opnaa eventuelt at fremlægge arbejdstilbud i retten. Men i en række tilfælde bliver vi nødt til at søge om udskrivning uden i forvejen at have skaffet arbejde, og naar kendelsen herom er faldet, begynder saa arbejdet med at skaffe beskæftigelse o. s. v. Der kommer ofte her en meget trang ventetid for den forvarede, som mener, at arbejde hænger paa træerne, og derfor ikke kan forstaa, at den ene uge gaar efter den anden, uden at han bliver udskrevet, og en ligesaa streng tid for forsorgssekretæren, fordi den forvarede er tilbøjelig til at miste tilliden til ham.

I løsladelsesvilkaarene, der er mere vidtgaaende end for fængselsfanger, fastsættes normalt, at den paagældende skal underkaste sig tilsyn af anstalten og rette sig efter tilsynets anvisninger, herunder at han ikke skifter bopæl eller arbejde uden efter forud indhentet tilladelse af tilsynet, samt at han er forpligtet til, saafremt han bliver arbejdsløs eller hans forhold iøvrigt giver anledning dertil, at lade sig anbringe paa et optagelseshjem eller anden lignende institution. Der kan dog ogsaa knyttes ganske specielle vilkaar dertil som for eksempel, at en mand kun maa have bopæl øst for storebælt, at han ikke maa færdes ved strande og i parker og paa legepladser, og en enkelt gang har man løsladt en mand, som ikke maatte færdes udenfor sin bopæl uden under ledsagelse af en dertil udpeget person.

I modsætning til statsfængslerne føres tilsynet altsaa udelukkende af anstalten selv, og det føres direkte af anstaltens egne medarbejdere. Tilsynets første opgave er naturligvis at overvaage, at vilkaarene for løsladelsen bliver opfyldt. Vi paaser, at manden bliver indmeldt i afholdsforening og holder øje med, at

han overholder foreningens love, vi paaser, at han tager ophold, hvor vilkaarene fastsætter det, og om han skifter bopæl og arbejde o. s. v., og dersom vi fatter mistanke om kriminelle forhold, prøver vi paa efter forholdets natur at opklare sagen og foretager eller foranlediger anholdelse til nærmere undersøgelse af sagen, ligesom vi, naar denne er opklaret, udfra vort særlige kendskab til manden tilraader genindsættelse eller eventuelt fortsat anbringelse paa fri fod, muligt under skærpede betingelser. Anstalten har et fast samarbejde med rigsregistraturen, idet vi ved enhver løsladelse fra anstalten giver meget fyldige oplysninger til registraturen og i hele prøveløsladelsestiden holder denne nøje underrettet, hver gang manden skifter bopæl eller beskæftigelse. Paa samme maade holder rigsregistraturen anstalten underrettet, saasnart den erfarer noget af interesse. Dersom anstalten selv skaffer beskæftigelse, er det naturligvis nødvendigt, at arbejdsgiveren bliver underrettet i store træk om den mand, han skal beskæftige, men naar han først er paa fri fod, finder saadanne oplysninger dog ikke sted undtagen for forvarede, der har begaaet brandstiftelser, røverier og grove sædelighedsforbrydelser, og for de sidstes vedkommende kun for saadanne forvarede, der ikke er blevet kastreret.

Men tilsynet bestaar naturligvis ikke alene i det mere negative og politimæssige, men i vid udstrækning i en positiv og aktiv hjælp til at finde ind i samfundet som en almindelig borger. Mangfoldige gange kommer psykopater i situationer, hvor den almindelige hjælp, der kan opnaas fra det offentlige ved deres egen henvendelse, enten tager for lang tid eller er for utilstrækkelig, ja, hvor der overhovedet ikke kan hjælpes, og her træder anstalten saa til med praktisk hjælp, med penge til redskaber, husleje, skattebetaling, sygekasse- og fagforeningskontingent, oprettelse af egen virksomhed o. s. v. Der skaffes dem midlertidigt logi paa optagelseshjem, bistand til anbringelse paa hospitaler, henvendelse til myndigheder af forskellig art, fremskaffelse af bolig og forhandling med arbejdsgiver og en hel række andre spørgsmaal. Men ogsaa aandelig støtte er ofte udkrævet, baade, naar manden opmuntres til den fornuftige

vej, han eventuelt er slaaet ind paa, eller naar man tager del i den løsladtes bekymringer, som man deler med ham paa almindelig medmenneskelig basis.

Naar den forvarede udskrives, bliver han først og fremmest gjort bekendt med løsladelsesvilkårene, og dernæst medgiver man ham en trykt vejledning, som i uddybet form anviser ham, hvorledes han skal og bør forholde sig overfor tilsynet. I praksis foregaar dette ved brevveksling, ved besøg og ved indhentning af oplysninger fra steder, hvor det ikke kan skade den løsladte. Brevvekslingen foregaar saaledes, at den forvarede de første fire uger efter sin løsladelse hver uge maa skrive til forsorgssekretæren om sine forhold og derefter en gang om maaneden, men dog saaledes, at han skal skrive, dersom der sker noget særligt, herunder hvis han skal skifte bopæl eller beskæftigelse. Ligegyldigt om den løsladtes breve indeholder spørgsmaal, der kræver svar eller ej, faar han praktisk talt altid igen et brev fra forsorgssekretæren. Dersom han skifter bopæl, skriver man som regel hurtigt igen for at konstatere, om han virkelig er flyttet. — Besøgene finder sted, naar forholdene nødvendigvis maa bringes i lave af en forsorgsmedarbejder, men derudover finder de sted til uregelmæssige tider, som regel seks til tolv gange om aaret. Endvidere opmuntrer man den forvarede til selv at møde paa anstalten, og dette sker ogsaa ret hyppigt af dem, der bor i nærheden af den. — Endelig indhenter vi, naar det skønnes nødvendigt, oplysninger hos familien, hos arbejdsgiveren, hvis han er kendt med den forvaredes fortid, paa socialkontorerne og lignende institutioner.

Et meget vigtigt led i tilsynsarbejdet er journalen, som er en fortsættelse af lægernes journal under den forvaredes ophold i anstalten. Da oplysninger i journalen først og fremmest skal være til brug for overlægen ved indstilling om prøvetidens ophør, er den meget udførlig, og der gøres notat, hver eneste gang man er i forbindelse med den løsladte eller hører noget om ham, hvad enten det er skriftligt eller paa anden maade, men særlig gør man naturligvis notater om besøgene, hvor man noterer ned om den forvaredes væremaade, hans klædedragt,

hans indstilling overfor tilsynet, hans sindstilstand, hans sundhedstilstand, indretningen af hans logi, forholdet til hans omgivelser o. s. v., og for de kastrerede personers vedkommende iagttagelser, der eventuelt kan tyde paa seksuel aktivitet, herunder den løsladtes egne oplysninger om kastrationens virkning.

Et ofte meget vanskeligt spørgsmaal med de løsladte gælder prøvetidens længde, idet denne er ligesaa ubestemt som opholdet i anstalten. Tidligere praktiserede man en prøvetid, der meget ofte kun var to aar og i enkelte tilfælde — for eksempel for visse kastrerede, som paa usædvanlig vis havde tilpasset sig i samfundet — helt ned til et enkelt aar. Erfaringen viste imidlertid, at det var gavnligt med et noget længerevarende tilsyn, og i øjeblikket varer det i almindelighed fra tre til fem aar, dog saaledes at enkelte forvarede er under tilsyn i endnu længere tid. De fleste forvarede ønsker ganske naturligt prøvetiden ophævet saa hurtigt som muligt, men nogle enkelte er ganske ligeglade, idet de overhovedet ikke føler nogen ulemper ved at være under tilsyn, medens nogle faa ligefrem ønsker at fortsætte det, fordi de indser, at de ellers vilde savne den positive støtte, som tilsynet er for dem.

Omsider kommer tidspunktet, hvor den prøveløsladte udgaar af tilsynet, hvad enten det nu sker ved, at han genindsættes eller dør eller — som i nogle tilfælde — bliver anbragt i fængsel eller sindssygeanstalt eller endelig ved, at han er resocialiseret. Med disse sidste, som jo heldigvis udgør en meget stor procent, er anstalten i en række tilfælde stadig i en vis kontakt. Samtidig med, at der afsiges retskendelse, skrives der af anstalten til den paagældende, at han, dersom han trænger til bistand af hvilken som helst art, trygt kan henvende sig til forsorgssekretæren, som efter evne vil staa ham bi. De oplysninger, man faar om de endelig løsladte, er naturligvis temmelig tilfældige og ufuldkomne, men de er jo dog bevis for, at anstalten og dennes forsorg har betydet noget godt, som den forvarede selv erkender.

Med denne faglige redegørelse for forsorgsarbejdet ved psykopatanstalterne og nogle forsorgsproblemer har jeg givet rammerne om dette arbejde, men ikke vist det fascinerende liv

deri, som gør, at man hver dag vaagner op til en ny og helt anderledes dag med glæder og opmuntringer, sorger og uro, samtaler, rejser, besøg, men aldrig til kedsomhed, et mærkeligt rigt liv, der fylder en med taknemmelighed, fordi man faar lov til at være med deri.

Svenskt lagförslag om brott mot staten och allmänheten.

Av Professor, juris dr. RAGNAR BERGENDAL.

I.

Det sedan länge fortgående arbetet på en reform av den svenska allmänna strafflagen fullföljes numera på två parallella linjer. Man syftar därvid icke längre till att som slutprodukt erhålla en i formellt hänseende enhetlig ny strafflag. I stället tänker man sig att åstadkomma två lagar eller balkar, ägnade att ingå i den allmänna lagen såsom motsvarigheter till 1734 års missgärningsbalk och straffbalk. I en av balkarna skulle alltså upptagas motsvarigheter till de bestämmelser om straffen, som i den nuvarande strafflagen återfinnas i 2 kap. och i vissa delar av 4 och 5 kap. (konkurrens, verkställighetspreskription). Dessa regler äro emellertid som bekant ytterst summariska och fullständigas av ett stort antal, i allmänhet under den senaste tiden tillkomna eller omarbetade lagar om straffens verkställighet och eljest om straffdomens närmare innebörd: främst lagarna om verkställighet av bötesstraff (1937), om verkställighet av frihetsstraff m. m. (den 21 december 1945), om villkorlig frigivning (1943). Emellertid äro ju i nutiden de kriminalpolitiska rättsverkningarna icke uttömda härmed. Vid sidan av straffen användes dels villkorlig dom, som enligt 1939 års lag kan förknippas med ganska ingripande åtgärder i syfte att förebygga brott, dels de frihetsberövande till sin varaktighet mer eller mindre obestämda skyddsåtgärder tvångsuppföstran, ungdomsfängelse, förvaring och internering. De härom gällande lagarna äro i allmänhet helt nya, och de kunna betrak-

tas såsom förarbeten till den nya balken. Vissa lagar på dennas område hava tillkommit efter förslag av strafflagberedningen — tillsatt 1938, ordförande presidenten *K. Schlyter*. F. n. är denna beredning sysselsatt med utarbetande av förslag till den nya balken. Med hänsyn till sin nu antydda omfattning kommer denna möjligen att i förslaget benämnas „skyddsbalk“ i stället för straffbalk. Dess gränser mot den andra tilltänkta balken äro ännu icke helt fixerade.

För en missgärningsbalk, enligt somligas mening lämpligare benämnd „brottsbalk“, återstå reglerna om brotten, nämligen dels allmänstraffrättsliga stadganden i bl. a. de ämnen, som nu äro reglerade i strafflagen 1 och 3 kap. samt delar av 4 och 5 kap., dels beskrivningar av de särskilda brotten med därtill hörande straffsats. Förberedelserna till denna balk äro anförtröddas åt straffrättskommittén, tillsatt 1937, under ordförandeskap av presidenten *B. Ekeberg*. Denna framlade 1940 ett betänkande med förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott, vilket även upptog några allmänstraffrättsliga bestämmelser, främst angående iteration (4 kap. 14 §). På grundval av förslaget tillkom lagen den 12 juni 1942, som gav helt ny lydelse åt strafflagens 20—23 kap.; den upptog även nyreglering av försökets straffbarhet och medförde f. ö. vissa omflyttningar av äldre bestämmelser utan större förändringar av innehållet. Senare har kommittén utarbetat ett omfångsrikt betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten, dagtecknat den 30 november 1944 (statens offentliga utredningar 1944 : 69, Stockholm 1945). De föreslagna bestämmelserna äro avsedda att ersätta de nuvarande 7—13, 19, 24 och 25 kap. samt vissa delar av andra kapitel, såsom närmare framgår här nedan. Sedlighetsbrotten, som åtminstone delvis få anses såsom brott mot allmänheten, hava uppskjutits till den återstående etappen, som skall omfatta brott mot person (nuv. 14—18 kap.). Av allmänstraffrättsliga ämnen behandlar förslaget förverkande såsom straffpåföljd, förberedelse och medverkan till brott. Den nuvarande kapitelindelningen har bibehållits i sina grövsta huvuddrag, jfr nedan. Först vid lagarbetets av-

slutning torde en helt förändrad gruppering av brotten komma under övervägande.

Det nu föreliggande förslaget har efter remiss föranlett talrika yttranden från myndigheter och sammanslutningar. Det är nu föremål för bearbetning inom justitiedepartementet, varvid åtskilliga ändringar torde komma att vidtagas. Därefter torde förslaget inom den närmaste tiden komma att överlämnas till granskning av lagrådet.

I likhet med lagstiftningen om förmögenhetsbrott åsyftar detta förslag en djupgående och fullständig modernisering av den behandlade delen av strafflagstiftningen; endast enstaka lagrum, som nyligen blivit omarbetade i annat sammanhang eller som rätteligen höra till den återstående avdelningen om brott mot person, hava lämnats orubbade till sitt innehåll. Till skillnad från de viktigare förmögenhetsbrotten förekomma åtskilliga även mycket betydelsefulla brott mot staten eller allmänheten endast sällan i domstolspraxis, och det materiel som denna kan erbjuda till belysning av brister i de gällande bestämmelserna är följaktligen för flera brottsgrupper ganska sparsamt; dock kan erinras att vissa brott, som i allmänhet knappast förekomma vid domstolarna, just de senare åren varit mycket vanliga, t. ex. spioneribrott. Politiska händelser i Sverige närstående länder ha krävt beaktande, framför allt i fråga om brott mot staten. I övrigt ha överväganden av principiell och systematisk art spelat en viss roll, bl. a. på det sätt att man önskat i möjligaste mån uppnå överensstämmelse i metodiskt hänseende med lagstiftningen om förmögenhetsbrott; erfarenheter från dennas tillämpning och om det sätt varpå den mottagits, hava naturligen noggrant beaktats. Av andra lagarbeten hava *Thyréns* utkast — som i hithörande delar varit mindre föråldrade än beträffande förmögenhetsbrotten — funnits lämna god vägledning i många stycken. Även de danska och schweiziska strafflagarna ha flitigt anlitats såsom förebilder.

Här skall i första hand lämnas en översikt av lagförslagets huvudsakliga innehåll. Beträffande straffsystemet upptagas vissa allmänna bestämmelser angående avsättning och suspen-

sion; dessa beröras nedan i samband med ämbetsbrotten. Vidare föreslås allmänna bestämmelser om *konfiskation* såsom straffpåföljd (2 kap. 18—20 §§). Dessa innebära en nyhet för den allmänna strafflagen, som endast innehåller några sparsamma bestämmelser om sådan påföljd vid särskilda brott; inom specialstraffrätten, särskilt i fråga om brott mot tull- och rusdrycksförfattningar är den sedan gammalt flitigt använd. Förverkande kan avse dels särskilda föremål, dels penningbelopp m. m. I det förra hänseendet gälla bestämmelserna främst vad som använts såsom hjälpmedel vid en straffbelagd gärning eller frambragts genom en sådan. Därjämte kunna föremål som på ett särskilt utpräglat sätt äro avsedda för brottslig användning, såsom inbrottsverktyg, falskt mynt o. dyl., konfiskeras, även om de ännu icke blivit använda på sådant sätt. Vidare gäller, att penningbelopp eller annat, som någon mottagit såsom muta eller såsom förlag eller vederlag för utförande av brott, samt annan vinning av brott, vilken ej motsvaras av skada för enskild, kan göras till föremål för förverkande. Denna påföljd är städse fakultativ.

I anslutning till de 1942 införda bestämmelserna om försök föreslås i 3 kap. allmänna regler om straff för *förberedelse* till brott (2 §). Härav särskiljas två former. Den ena består i att någon lämnar eller mottager penningar eller annat såsom förlag eller vederlag för utförande av brott eller tager befattning med gift, sprängämne, vapen, dyrk, förfalskningsverktyg eller annat sådant hjälpmedel för brott. Förberedelse av detta slag skall bestraffas i fråga om dels alla de brott, som äro straffbara på försöksstadiet, dels andra brott, för vilka straffmaximum är minst straffarbete i fyra år. Den andra formen av förberedelse består i förbindelse med annan för att förbereda, möjliggöra eller underlätta att brott framdeles må förövas, alltså bl. a. stämpling till bestämt brott eller försök att anstifta sådant. Till skillnad från vad tidigare föreslagits, t. ex. av *Thyrén*, skall sålunda försök till anstiftan icke straffas enligt de regler, som gälla för försök. Förberedelse av den senare typen skall bestraffas endast vid ett antal mycket svåra brott.

Viktigast bland förslagets nyheter på det allmänstraffrättsliga området är en helt förändrad behandling av *subjektspluraliteten*, benämnd medverkan (3 kap. 3 och 4 §§). I samband med förslagets nyss berörda ståndpunkt i fråga om försök till anstiftan gäller att ingen kan straffas för medverkan till ett brott, som icke kommit till stånd (såsom fullbordat brott, försök eller förberedelse); det måste finnas en åtminstone faktisk gärningsman. Är denna förutsättning uppfylld, skall emellertid varje medverkande bedömas självständigt och bestraffas — såsom gärningsman, anstiftare eller medhjälpare — efter den roll han faktiskt spelat och efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last. Begreppet medelbart gärningsmannaskap blir följaktligen överflödigt. För brott som, när samverkan mellan flera icke förekommer, förutsätta ett subjekt i särskild ställning, såsom ämbetsbrott, gäldenärsbrott, många sedlighetsbrott, skall straff drabba även en extraneus som medverkar med ett sådant specialsubjekt. Dock kan en sådan extraneus ävensom överhuvud en medverkande (även gärningsman), vars brottslighet eljest är underordnad eller mindre väsentlig, erhålla nedsatt straff eller i ringa fall bli strafflös.

De nu berörda allmänstraffrättsliga bestämmelserna äro avsedda att tillämpas inom strafflagens hela område, och sålunda jämväl inom de delar därav som t. v. icke blivit omarbetade, t. ex. misshandelsbrotten. I fråga om uppsåtligt dödande skall detta enligt motiven (sid. 96 f.) icke innebära, att medverkan till självmord skulle bli straffbelagd; ty att någon gör ett sådant angrepp mot sig själv är icke något brott. Av tankegången synes följa, att även den som förmår en sinnessjuk eller minderårig till självmord skulle vara strafflös, i modsats till vid hittills antagits gälla; förmodligen är denne slutsats icke avsedd. Motiven uttala, att frågan om delaktighet i självmord är diskutabel och att ämnet, i samband med frågan om bestraffning av den som dödat en annan på dennes egen begäran, bör upptagas vid den blivande revisionen av misshandelsbrotten.

Vad angår de allmänstraffrättsliga bestämmelsernas använd-

ning för brott, vilka behandlas i författningar utanför själva strafflagen, förutsättes att dennas bestämmelser i sådana ämnen i allmänhet komma att analogiskt tillämpas vid brott enligt andra författningar. Beträffande de i förslaget behandlade ämnena är detta i någon mån av betydelse i fråga om förberedelse, nämligen till brott vid vilka försök är särskilt straffbelagt, och i synnerhet beträffande medverkan. Dock skola de särskilda bestämmelser härom, som äro givna flerstädes inom specialstraffrätten, icke nu upphävas utan alltjämt gälla. Möjligen kan härvid den allmänna strafflagens förändrade uppfattning av gärningsmannaskap och annan samverkan med en strafflös faktisk gärningsman komma att inverka på tolkningen av specialbestämmelserna. Det antydes (sid. 102) att strafflagens medverkansbestämmelser icke bliva att tillämpa i fråga om rena polisförseelser. Avgränsningen av dessa är emellertid skäligen oviss. För den gällande rättens del har ibland antagits, att delaktighet icke utan särskild föreskrift skulle vara straffbar om för gärningsmannaskap icke är stadgat högre straff än böter ¹⁾; någon enighet härom synes emellertid icke bestå. — I fråga om konfiskation har åt de nu föreslagna bestämmelserna givits en avfattning, som avser att i huvudsak utesluta analogisk tillämpning utanför strafflagen. Det förmodas emellertid, att specialstraffrättens förverkandebestämmelser vid blivande lagstiftning komma att jämkas till större eller mindre överensstämmelse med de nya reglerna i strafflagen och därmed även inbördes.

Härefter skall beröras förslagets innehåll beträffande *särskilda grupper av brott*.

Det nuvarande 7 kap., om religionsbrott, skall enligt förslaget upphävas. Dess centrala innehåll, angående hädelse och gäckeri av gudstjänsten, återfinnes i en i 11 kap. upptagen bestämmelse om straff för brott mot trosfrid, bestående i att man offentligen hånar eller skymfar den heliga skrift eller annat som

¹⁾ Jfr den uttryckliga bestämmelse om straff för viss delaktighet i falskdeklaration, som genom Kungl. Förordning den 31 maj 1935 (nr 255) infördes i ett nytt 3 mom. i 143 § taxeringsförordningen av 1928 (numera upphävd).

av erkänt trossamfund hålles heligt (8 §); detta straffskydd skall alltså icke vidare vara begränsat till sådant som är heligt för statskyrkan. Sabbatsbrott (nuv. 7 kap. 3 §) anses kunna tillräckligt bekämpas genom straffbud i lagstiftning om arbetstid, butiksstängning o. s. v. samt med förslagets allmänna bestämmelse om förargelseväckande beteende (11 kap. 11 §).

Brott mot rikets säkerhet upptagas alltjämt i 8 kap. Detta hittills mycket vidlyftiga kapitels omfång har minskats genom att brott, som endast rikta sig mot den inre säkerheten och sålunda icke beröra förhållandet till främmande makter, överförts till 9 kap. Detta gäller redan högförräderi; nuv. 8 kap. 2 § motsvaras i förslaget av 9 kap. 1 §, angående uppror. Även till andra kapitel hava vissa bestämmelser överförts från nuv. 8 kap. och därvid fått uppgå i mera omfattande föreskrifter med allmän räckvidd (t. ex. om förberedelse, medverkan, konfiskation, ämbetsstraff). Kapitlets kvarblivande innehåll företer i sak icke mycket stora avvikelser från det nuvarande 8 kap., som i huvudsak fick sin utformning 1940, men åtskilliga jämkningar ha vidtagits, särskilt för att uppnå större enkelhet och överskådlighet. — Försök till förverkligande av ett högförrädiskt uppsåt skall i och för sig ej vidare straffas såsom fullbordat brott. För detta kräves emellertid ej mera än en handling som innebär fara för uppsåtets förverkligande. Även försök härtill är naturligtvis straffbart (14 §). — Beträffande den tid, då krigsförräderi kan begås, förekommer ej längre det svårbestämbara stadiet „då krig hotar riket“. I stället fordras principiellt att riket är i krig, men därjämte äger regeringen förordna att vad som stadgas för det fall att riket är i krig jämväl skall äga tillämpning beträffande brott som förövas under annan tid. Andra länders erfarenhet visar, att det kan vara svårt att avgöra om en stat vid en viss tidpunkt är eller varit i krig, men också att regeringens förordningsmakt, då landet är ockuperat eller eljest föremål för ett starkt utländskt tryck, icke alltid kan användas på ett sakenligt sätt. — Den omdiskuterade bestämmelsen om olovlig underrättelseverksamhet (nuv. 14 a §, försl. 9 §) har bibehållits utan någon djupgående förändring. Kravet på att

verksamheten skall vara hemlig har bortfallit. I viss mån såsom en ersättning därför har i själva rekvisitet inryckts stadgandets legislativa grund, att verksamhetens bedrivande inom riket skall vara oförenligt med dettas vänskapliga förhållande till främmande makt; om dylika rekvisit jämför vidare i det följande. Den 1942 införda opportunitetsprövningen beträffande åtal har behållits, men förlagts till justitiekanslern i stället för regeringen. Skälet härtill torde vara, att man ansett att ett regeringsbeslut lättare kan få alltför allvarliga utrikespolitiska följdverkningar.

Det nuvarande 9 kap. avhandlar *majestätsbrott* jämte vissa brott mot riksstyrelse, d. v. s. tillförordnad regering, och mot riksdagen. Förslaget har utsträckt detta särskilda straffskydd till att omfatta även statsrådet i dess normala funktion, och bestämmelserna om majestätsbrott m. m. hava starkt förenklats. I övrigt har till detta kapitel, såsom nämnts, från nuv. 8 kap. överflyttats brott mot rikets inre säkerhet, främst uppror, som motsvarar det nuvarande högförräderiet till den del det icke innebär angrepp på rikets yttre integritet eller oberoende (1 §). Här har även inrymmts krigstjänstsvek, bestående i att någon genom stympning eller annorledes gör sig oduglig till honom åliggande tjänstgöring för rikets försvar, eller genom vilseledande undandrager sig sådan tjänstgöringsskyldighet. Det med nödvändighet icke fullt enhetliga kapitlet har fått rubriken: Om *högmålsbrott*.

Periferiska angrepp mot statens och andra allmänna organ eller funktioner behandlas i 10 kap. under benämningen *brott mot allmän verksamhet*. Kapitlets kärna är gemensam med det nuvarande 10 kap., men innehållet företer stora olikheter mot detta. Bl. a. kan nämnas, att uppror (i hittillsvarande bemärkelse) och upplöpp överförts till 11 kap.; den avgörande synpunkten för placeringen av dessa brott har nämligen ansetts böra vara att de städse utgöra ett störande av allmän ordning.

Främst i 10 kap. står såsom hittills våld å ämbetsman, i eller för hans ämbete. Med ämbetsman likställes annan, som enligt 25 kap. är underkastad ämbetsansvar, och vidare den som enligt Konungens förordnande skall åtnjuta samma skydd som

ämbetsman; en sådan utsträckning av skyddet torde exempelvis kunna komma i fråga för funktionärer vid vissa koncessionerade enskilda företag. Även en avgången befattningshavare skall åtnjuta skydd mot angrepp som sker i syfte att hämnas för vad han i sin syssla gjort eller underlåtit. Till våld å ämbetsman hava anslutits våldsamt motstånd vid offentlig förrättning m. m. (2 §), tjänstemissfirmelse (3 §), som kan avse ej blott särskild funktionär utan även kollektiv, nämligen myndighet eller annat organ som äger besluta i allmänna angelägenheter. I 4 § straffbelägges, under beteckningen förgripelse mot ämbetsman, andra tvångs- och hämndeåtgärder mot de skyddade funktionärerna, t. ex. ekonomiska stridsåtgärder; detta är en nyhet (jfr. nuv. 11 kap. 8 § tredje st. angående sådana angrepp mot vittnen). — Till detta kapitel överflyttas från 25 kap. den aktiva bestickningen av ämbetsmän m. fl. (5 §). I 6 § upptages „otillbörligt verkande i val“ i preciserad form och med utvidgning av skyddet till att avse även annan utövning av rösträtt i allmänt ärende. Hit hör korruption av dem som äro röstberättigade, straffbar även å den passiva sidan. För ett samhälle, som i anda och sanning vill vara demokratiskt, är det tydligen angeläget att bekämpa missbruk av denna art. Rättegångar, som hittills förekommit på detta område, ha ibland blottat förfaranden av mycket anstötlig beskaffenhet, t. ex. vid prästval. Emellertid får straffbudets betydelse icke överskattas.

Bevisförvanskning i fråga om brottmål straffbelägges generellt i 9 §, som är mera omfattande än de hittillsvarande bestämmelserna i 10 kap. 18 a § och 16 kap. 2 §. Härtill ansluta sig regler om personlig faution och hjälp till rymning (10 och 11 §§). Kapitlet avslutas med en allmän bestämmelse om ingrepp i myndighets verksamhet, som skall ersätta den gällande lagens detaljerade men i sin kausuistik ofullständiga regler i 10 kap. 19, 21, 22 och 23 §§, samt med straffbud angående obehörig tjänsteutövning och föregivande av allmän ställning.

Förslagets 11 kap., *om brott mot allmän ordning*, upptager det nuvarande 11 kap.:s fridsbrott, till den del de icke rikta sig mot enskild (dessa hava provisoriskt överförts till 15 kap.),

samt vidare vissa brott som behandlas i delar af nuvarande 10 kap., jfr. ovan, och 18 kap. 1 1 § behandlas ungefär det nuvarande s. k. upproret: att folksamling stör allmän ordning genom att ådagalägga uppsåt att sätta sig upp emot myndighet, öva våld å person eller egendom eller begå annat dylikt brott. Överensstämmande med ett allmänt språkbruk har härför använts beteckningen upplöpp. Det nuvarande upplöppet blir i allmänhet hänförligt under 2 § såsom ohörsamhet mot ordningsmakten. De f. n. kasuistiskt behandlade brotten mot allmän frid i 11 kap. 1, 2, 3, 5, 6, 9 och 9 a §§ ha sin motsvarighet i „störande av förrättningsfrid“, 3 §. Därefter följa i 4 § uppvigling, jfr nuvarande 10 kap. 14 §, och i 5 § underlåtenhet att avslöja brott m. m., jfr nuvarande 3 kap. 7 och 8 § samt 8 kap. 28 §. Det har ansetts riktigt att lämna utan straff åtskilligt av den s. k. negativa delaktighet, som nu är straffbelagd i 3 kap. 8 §; detta lagrum tillämpas mycket sällan. En straffsanktionerad skyldighet för helt utomstående att inskrida skall förekomma endast då det gäller att förebygga vissa mycket svåra brott. En motsvarighet till de 1936 införda straffbestämmelserna om samhällsfarlig ryktesspridning (8 kap. 21 § och 10 kap. 14 a §) möter i 6 §; de hava utbyggts med en föreskrift att ryktes-spridare som icke insåg att ryktet eller uttalandet var oriktigt, ändock skall dömas till (lägre) straff, där han underlåtit skäligen mått och steg för att förvissa sig om påståendets sanning.

Gjorda erfarenheter av antisemitisk och liknande propaganda, i synnerhet under krigstiden, ha föranlett att i den allmänna diskussionen och även i riksdagen rests krav på en häremot riktad straffbestämmelse. En sådan har upptagits i 7 § om „hets mot folkgrupp“, d. v. s. att någon offentligen hotar, förtalar eller smädar en grupp av befolkningen med viss härstamning eller trosbekännelse. Härmed torde man tänga gränserna för det område, som ägnar sig för reglering genom straffbestämmelser. Bl. a. kan befaras, att varje rättegång och i synnerhet varje fällande dom skulle giva nytt stoff åt en målvedveten propaganda, såsom ock i motiven framhållles. Om bestämmelsen skall genomföras, måste den erhålla en motsvarighet i tryck-

frihetsförordningen. Även om detta sker, måste man antaga att de säregna regler och traditioner, som utmärka vår tryckfrihetsprocess, skola göra straffskyddet väsentligen ineffektivt.

I det följande behandlas brott mot trosfrid, jfr ovan (8 §), och mot griftefrid (9 §).

Från kapitlet om sedlighetsbrott ha hit överflyttats några brott utan sexuell betoning, nämligen fylleri (10 §), djurplågeri (12 §) och vissa brott rörande hasardspel (13 §). Till fylleri ansluter sig förargelseväckande beteende (11 §). Båda bestraffas med penningböter, icke dagsböter. Enligt den gällande rätten förutsätta de båda sistnämnda brotten, att det anstötliga beteendet äger rum å plats — område eller lokal — som är upplåten för allmänheten. Förslaget fordrar endast, att man uppträder berusad eller betar sig på sätt som är ägnat att väcka förargelse på en plats där uppträdandet lätteligen kan iakttagas av utomstående. Denna utvidgning synes helt stå i samklang med dessa straffbestämmelsers syfte. Emellertid har den mötts av åtskillig kritik.

Såsom *förfalskningsbrott* behandlas i förslaget 12 kap. endast materiell förfalskning, positiv eller negativ. Det har ansetts att dessa brott inför lekmanuppfattningen framstå såsom en enhetlig brottsgrupp, och att även om de s. k. immateriella förfalskningsbrotten skulle angripa samma intresse som de materiella, likväl stora olikheter bestå mellan de båda grupperna beträffande såväl tillvägagångssättet som gärningsmännens personer och psyke. Nya kriminalisationer inom 12 kap. äro förfalskning av vissa enskilda märken (1 och 7 §§ passim), i huvudsak undertryckande av urkund (5 §) och möjligen — beroende på huru den gällande rätten är att uppfatta — förfalskning av signatur på konstverk o. dyl. (9 §). Från speciallagstiftningen har övertagits sådan efterbildning av penning-sedel som icke är att hänföra till egentlig förfalskning; skyddet häremot har utsträckts till mynt och offentligt värdeämärke (8 §). I huvuddrag oförändrade äro penningförfalskning (6 §) och förfalskning av fast märke (10 §, jfr nuvarande 11 §), den förra dock väsentligen förenklad.

Större förändringar föreslås beträffande den viktigaste förfalskningsformen, nämligen förfalskning av handlingar. Förslaget har övergivit den gällande rättens detaljerat kasuistiska särskiljande av fem olika typer av handlingar, vilket lett till ofullständighet och i tillämpningen till mycken osäkerhet. Det uppställer endast ett enhetligt brott, urkundsförfalskning, som fördelas på tre svårhetsgrader (1—3 §). Objekt härför äro dels alla de nu straffskyddade handlingarna och även alla andra skriftliga „avsiktsurkunder“, därutöver även skriftliga tillfällighetsurkunder, såsom privatbrev. Ytterligare hänföras till de straffskyddade urkunderna även allmänna och enskilda bevismärken, såsom biljetter, legitimations- och ransoneringskort, kassakvitton och mottagningsbevis (när dessa icke äro att anse som handlingar). Förfalskningsåtgärden kan straffas, även om det förfalskade icke blivit begagnat. Enbart begagnande straffas naturligen också, och därmed likställes att en handling utlämnas till begagnande (4 §). De vådor, som skulle kunna följa av dessa utvidgningar av det straffbara området, har man velat förebygga genom ett krav på att en förfalskningsåtgärd, liksom ett begagnande etc., för att vara straffbar skall „innebära fara i bevishänseende“, varom mera i det följande. Detta kriterium uppställles vid de flesta brotten i kapitlet, dock ej penningförfalskning som ansetts städse innebära sådan fara. — Såsom märkesförfalskning straffas eftergörande av vare sig offentligt eller enskilt men för allmänheten avsett värdeemärke och av offentlig kontrollmärkning på mått, vikt, vara m. m., jämte vissa andra gärningsformer rörande värdeemärken och kontrollmärkning; genom brottsbeskrivningens avfattning har man velat undgå att denna brottstyp skulle komma att, såsom för närvarande, inbegripa vissa arter av intellektuell förfalskning (7 §).

Försök till förfalskningsbrott är straffbart i ganska vid omfattning (11 §). Beträffande de brott, som förutsätta fara i bevishänseende, stadgas i 12 § straffnedsättning eller ibland strafflöshet för det fall att gärningens föröware innan avsevärd olägenhet uppkommit frivilligt avvärjt faran.

Det nuvarande 13 kap. avhandlar endast ett enda brott, nämligen *mened*. Detta är det centrala brottet även i förslagets 13 kap., som emellertid utvidgats så att det omfattar även *falskt åtal och annan osann utsaga*. Uppsåtlig *mened* (1 §) företer icke några betydande olikheter med den gällande rättens brottbegrepp. I själva lagtexten framhålls uttryckligen att *mened* kan begås även genom underlåtenhet, genom att „förtiga sanningen“. Förutsättningarna för att detta skall vara straffbart hava, här liksom vid andra underlåtenhetsbrott, icke kunnat angivas i lagtexten; motiven hänvisa till själva eden, t. ex. vittneseden med dess löfte att omtala vad man vet i det ifrågasvarande avseendet. Det nuvarande något oklara subjektiva rekvisitet „mot bättre vetande“ har ersatts med vanligt uppsåt. Om gärningen begås av grov oaktsamhet skall inträda straff för ovarsam edsaga (2 §). Även osann utsaga i rättegång av part, utan ed men under sanningsförsäkran enligt nya rättegångsbalken, belägges med straff (3 §).

De hittillsvarande reglerna i 16 kap. om falskt åtal och falsk angivelse äro svåra att överskåda och i flera hänseenden ålderdomligt konstruerade. Förslaget innebär en betydlig förenkling. Först behandlas oriktigt åtal, nämligen dels falskt åtal, d. v. s. att man med uppsåt (även eventuellt) åtalar den som är oskyldig (5 §), dels „obefogat åtal“, att någon eljest väcker åtal (som icke blir bifallet), ehuru han icke har sannolika skäl därtill. Indelningen sker alltså helt efter uppsåtets innehåll i stället för efter de svårtolkade bestämningarna „argt uppsåt“, resp. „obetänksamhet“, som användas i den gällande lagen. — Falsk angivelse utgör enligt förslaget icke något särskilt brott. Den ingår i „falsk tillvitelse“: att någon inför allmän åklagare, polismyndighet eller viss annan myndighet sanningslöst tillvitar annan brottslig gärning, föregiver besvärande omständighet eller förnekar friande eller mildrande omständighet. Den som själv är initiativtagare kan straffas även vid culpa, för obefogad tillvitelse“, i fall han underlåtit skäligen mått och steg för att förvissa sig om sanningen (7 §).

Intellektuell handlingsförfalskning straffbelägges i två varian-

ter, osann försäkran och osant intygande (9 o. 10 §§). Den förra sker i skriftlig utsaga, som jämlikt lag eller författning avgives under edlig förpliktelse eller på heder och samvete; straffbestämmelsens tillämpningsområde bestämmes alltså i annan lagstiftning, och den är i viss mån en blankettbestämelse. Det andra brottet, osant intygande, med något lindrigare straff, hänför sig till varje intyg eller annan urkund som upprättas till bevis; straff drabbar endast osann uppgift om antingen annat än egna angelägenheter eller också om vem man själv är, däremot icke uppgifter om ens egna prestationer eller förhållanden; ytterligare bestraffas upprättande av skenavtal o. dyl. För straffbarhet fordras städse, att åtgärden innebär fara i bevishänseende. Detta gäller även i de följande paragraferna, som straffbelägga några andra former av immateriella förfalskningsbrott, bl. a. att någon förnekar sin underskrift på urkund, som upprättats till bevis (12 §).

Förslagets 19 kap. motsvarar till väsentliga delar det nuvarande kapitlet med samma nummer. Därifrån har emellertid endast övertagits vad som ansetts kunna hänföras till *allmänfarliga brott*. Avgränsningen av denna grupp är ganska osäker. I typiska fall, t. ex. mordbrand (1 och 2 §§) åstadkommes fara för människors liv eller hälsa eller fara för omfattande förstörelse av annans egendom, därvid ofta båda slagens fara inträder samtidigt, liksom faran ofta hotar en obestämd och vidsträckt krets av objekt. I vissa fall är emellertid faran för de angivna intressena mera avlägsen eller indirekt. Till mordbrand bliva att hänföra vissa av de fall, som nu äro att bedöma enligt 3 §, nämligen då eldsåttandet icke innebär fara för människor, men för omfattande förstörelse av annans egendom; ofta kommer emellertid ett brott enligt nuv. 3 § att bliva hänförligt till vanlig skadegörelse. — „Härverk“ (3 §) är uppbyggt på samma sätt som mordbrand: att man åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara av nyssnämnda art för människor eller egendom.

Bland andra uppsåtliga brott i kapitlet märkes sabotage (4 §).

Detta behöver icke ske genom någon skadegörelse. Det består i att man allvarligt hindrar eller stör någon samhällsviktig funktion. Beskrivningen av de hithörande funktionerna är mycket detaljerad. Vid krig kan en hithörande gärning innebära krigsförräderi enligt 8 kap. 2 § och blir då i stället att bestraffa enligt sistnämnda, strängare bestämmelse. Under förarbetena till den gällande, tidsbegränsade sabotagelagen den 13 december 1940 ansågs det angeläget att icke inbegripa strejker och andra stridsåtgärder på arbetsmarknaden av „normal” art, d. v. s. i samband med löneaktioner o. dyl. Av hänsyn härtill uppställdes ett krav på uppsåt att skada försvaret m. m., men det får anses mycket oviss om man härmed lyckats genomföra den avsedda begränsningen. Förslaget gör uttryckligen undantag för åtgärd som allenast innefattar undanhållande av arbetskraft eller uppmaning därtill. S. k. samhällsfarliga strejker skola alltså icke under något förhållande hänföras till straffbart sabotage. De kunna däremot utgöra krigsförräderi, även om syftet är rent ekonomiskt.

Vidare upptages allmänfarlig förgiftning (för människor, 5 §) och i anslutning därtill framkallande av fara för könsjukdom (6 §, motsvarande nuv. 14 kap. 21 §), ävensom „förgöring”, bestående i att man med gift etc. framkallar allmän fara för djur eller växter (7 §); denna beteckning är med något förändrad innebörd hämtad från 17 kap. missgärningsbalken i 1734 års lag. — Slutligen upptages ett mycket omfattande oaktsamhetsbrott under benämningen allmänfarlig vårdslöshet (8 §) och en bestämmelse om straff för underlåtenhet att söka avvärja fara, som man på ett icke straffbart sätt har framkallat (9 §, jfr „*dolus subsequens*”).

I nuvarande 19 kap. behandlas även *skadegörelse* utan allmänfarlig karaktär (huvudsakligen 20 §). Förslaget har överfört detta brott till 24 kap. och straffbelagt gärningen i tre svårhetsgrader, av vilka den lindrigaste benämnes åverkan (1—3 §§). Huvudinnehållet i det nuvarande 24 kap. utgöres av åverkan, i ordets speciella innebörd i något äldre lagspråk, vilken knappast uppbäres av det allmänna språkbruket i nu-

tiden. Det är här fråga om åtskilliga kränkningar av rätt till fast egendom eller eljest av annans rätt till naturprodukter, vilka gärningar äro privilegierade i förhållande till de allmänna förmögenhetsbrotten; se särskilt 20 kap. 8 § i 1942 års lydelse. Redan i förslaget angående förmögenhetsbrotten föreslog kommittén att denna historiskt betingade men numera icke motive-
rade privilegiation skulle upphävas, och åverkan alltså bestraffas såsom stöld, förskingring o. s. v. enligt de allmänna reglerna. Detta förslag godkändes icke; man ansåg att det skulle leda till alltför sträng behandling — i synnerhet genom brottsbeteckningarna snatteri m. fl. — av vissa bagatellartade fall av åverkan, som snarast äro föranledda av hänsynslöshet eller okynne. Kommittén upprepar nu förslaget om upphävande av nuv. 24 kap. 1—10 §§, men har sökt avvärja de berörda betänkligheterna genom en föreskrift, att även tillgrepp av vissa naturprodukter, om brottet är att anse som ringa, skall hänföras till skadegörelse av den lindrigaste graden (2 § andra st.).

Liksom hittills handlar 25 kap. om *ämbetsbrott*. I lagtekniskt hänseende bereda dessa synnerliga svårigheter. Enligt förslaget bestraffas såsom ämbetsbrott endast sådana gärningar, som blott kunna begås av ämbetsmän, däremot icke gärningar som kunna begås även av personer i annan ställning. Brott av det senare slaget kunna visserligen framstå såsom straffvärda i särskilt hög grad, då de begås av ämbetsmän i ämbetet; detta har i några fall beaktats vid utformningen av särskilda straffbud, t. ex. om falskt åtal (13 kap. 5 §) och osant intygande (13 kap. 10 §), jfr även 21 kap. 3 § och 22 kap. 3 § i 1942 års lagstiftning. Däremot har det icke ansetts riktigt att utbryta vissa fall av allmänna brott till strängare bestraffning såsom särskilda ämbetsbrott („legalkonkurrens“), ej heller att, med tillämpning av de allmänna konkurrensreglerna, bestraffa en förskingring eller annat allmänt brott, som förövats av en ämbetsman i ämbetet, jämväl såsom ämbetsbrott. Följaktligen upptager förslaget såsom ämbetsbrott endast sådant åsidosättande av tjänsteplikt som icke sker genom någon särskilt straffbelagd gärning. Två huvudformer urskiljas: en grövre,

tjänstemissbruk (1 o. 2 §§), en lindrigare, tjänstefel (3 §). Beträffande det senare stadgas, att om felet är ringa, domstolen må underlåta att döma till straff och endast förklara, att ämbetsmannen förfarit felaktigt. Till särskild behandling upptagas passiv bestickning, „tagande av muta“, och brytande av tystnadsplikt (3 resp. 4 §). Vad som är föremål för tystnadsplikt, regleras icke i strafflagen; som bekant skall den svenska statsförvaltningen i mycket hög grad hållas öppen för offentlig insyn.

Såsom straff användes avsättning och suspension, i svårare fall därjämte frihetsstraff, i ringare fall allenast böter. Innebörden av dessa straff regleras i 2 kap. 15—17 §§. För den som innehar flera befattningar, ett särskilt beträffande kommunala förtroendemän mycket vanligt förhållande, innebär avsättning i princip förlust av samtliga befattningar; domstolen har emellertid fria händer. I fråga om suspension stadgas bl. a. att den ej må verkställas medan den dömda undergår frihetsstraff.

Ehuru området för ämbetsbrott, såsom nyss berörts, i förslaget blivit starkt begränsat, har användningen av ämbetsstraff icke kunnat inskränkas i lika hög grad. Det har ansetts nödvändigt att en ämbetsman skall även på grund av ett annat brott än ämbetsbrott kunna dömas till avsättning eller suspension, och detta oavsett om brottet innebär brytande av någon ämbetsplikt eller icke. Det är i Sverige icke möjligt att reglera denna fråga i administrativ eller eljest icke-strafrättslig ordning. Ty jämlikt grundlagsstadgande kunna ämbets- och tjänstemän icke, utan medelst rannsaking och dom, avsättas (regeringsformen § 36, vars tillämpningsområde man visserligen sökt begränsa genom nyare anställningsformer utan fullmakt). Även ur kriminalpolitisk synpunkt har dom å ämbetsstraff ansetts vara lämplig, då ämbetsmän m. fl. begått allmänna brott. I dessa fall har emellertid ämbetsstraffet stadgats såsom en påföljd icke direkt av brottet, utan av det för detta ådömda allmänna straffet, alltså såsom ett bistraff (25 kap. 7 §, jfr nuv. 2 kap. 18 §). Straffarbete skall i regel medföra avsättning; fängelse eller böter kunna medföra avsättning eller suspension, nämligen då

den dömde genom brottet visat sig vara ovärdig eller eljest uppenbarligen icke skickad att utöva tjänsten.

Delaktighet i ämbetsbrott anses f. n. icke vara straffbar. Förslaget intager en motsatt ståndpunkt, dock att medverkan till tjänstefel (5 §) endast skall bestraffas om den medverkande därigenom själv åsidosatt en honom åvilande tjänsteplikt. Den som icke själv innehar ämbete, kan naturligtvis endast dömas till allmänt straff (11 §). Han kan härvid komma i åtnjutande av straffnedsättning eller i ringa fall strafflöshet (3 kap. 4 §).

En svårlöst fråga beträffande ämbetsbrotten gäller avgränsningen av de befattningshavare, som kunna göra sig skyldiga till sådana brott. Frågan är av stor betydelse även därför att de, som äro underkastade ämbetsmannansvar, äro undantagna från den för arbetstagare i allmänhet gällande lagen om förenings- och förhandlingsrätt den 11 september 1936 och därmed praktiskt sett äro betagna rätt att strejka. Varje utvidgning av ämbetsansvaret medför alltså viktiga konsekvenser av arbetsrättslig natur. Denna sammankoppling torde på sin tid ha varit en legislativ nödfallsutväg, och synes icke motiverad. Det är svårt att inse varför befattningshavare, som anses böra äga strejkrätt eller i allt fall hava tillkämpat sig sådan, icke likväl skulle vara underkastade straffansvar för missbruk eller fel i tjänsten, vilka icke hava något med strejkrättens utövning att skaffa. — Den gällande rättens avgränsning av området för 25 kap. är i flera hänseenden otidsenlig och svävande (22 §). Förslaget har i en detaljerad bestämmelse sökt uppnå en något större precision och därvid upptagit vissa utvidgningar av ämbetsansvaret. Särskilt ömtålig är frågan, i vilken utsträckning befattningshavare vid enskilda företag skola på grund av funktionens art underkastas ämbetsansvar. Enligt förslaget skall detta bl. a. gälla om dem, som vid koncessionerade enskilda trafikföretag deltaga i driften av samfärdseln. Dessa skola vara underkastade fullständigt ämbetsansvar, alltså icke blott för tjänstefel som leder eller kan leda till trafikolycka (såsom f. n. de enskilda järnvägarnas trafikpersonal, en kategori som snabbt synes försvinna genom statsinlösen av dessa järnvägar). Leda-

möter av beslutande statliga eller kommunala församlingar, skola såsom hittills i huvudsak vara fritagna från ämbetsansvar. Dock skola de kunna straffas för tagande av muta och brott mot tystnadsplikt samt kunna drabbas av — de i deras fall i regel icke så kännbara — ämbetsstraffen såsom bistraff i anledning av allmänt brott.

II.

Härefter skall göras ett försök att karakterisera lagförslaget. Därvid komma några punkter av principiell betydelse att beröras mera ingående.

I lagtekniskt hänseende råder nära överensstämmelse med 1942 års lagstiftning. Paragrafernas och därmed brottsbegreppens antal har minskats. Detta innebär, såsom nedan närmare visas, icke att omfånget av vad som är straffbart blivit mindre. Men man har sökt sammanföra de straffvärda gärningarna till något större grupper, utan en alltför detaljerad kasuistik. En sådan blir med nödvändighet, i allt fall med tiden, ofullständig och kan därigenom inbjuda till kringgående av lagen eller åtminstone leda till orättvisor. I samband härmed står att det ofta funnits lämpligt att i själva brottsbeskrivningarna ange det intresse som skall skyddas i stället för att omskriva det genom att söka beskriva de situationer, i vilka det blir angripet. Genom detta förfaringssätt, som naturligtvis kan göra lagtexten något mindre populär, inriktas tillämpningen på det väsentliga och en riktlinje erhålles för lagrummets tolkning med hänsyn till dess ändamål. Sålunda beskrives i 19 kap. 1 § mordbrand såsom att någon anlägger brand, som innebär fara för annan till liv eller lem eller för omfattande förstörelse av annans egendom, i stället för den invecklade kasuistiken i det nuvarande 19 kap. 1—3 §. Efter orden leder denna till inbegripande exempelvis under 1 § av åtskilliga fall, där detta icke alls är påkallat av lagrummets grund; följaktligen inbjuder den till allehanda tolkningskonster.

De vidgade brottsrekvisiten motsvaras naturligtvis av straffskalor med en större spännvidd mellan minimum och maximum.

Viktiga kriminalpolitiska skäl, icke blott av individualpreventiv innebörd, ha ansetts kräva att domstolarna erhålla ökat utrymme för straffmätningen. Då sålunda straffskalorna ansetts böra vidgas, har detta även bort ske med brottsbeskrivningarna, eftersom det i regel vore meningslöst att vid sidan av varandra behålla särskilda inbördes närbesläktade brott med huvudsakligen överensstämmande straffsatser. Att straffskalorna vidgats är sålunda icke blott en konsekvens av att brottsrekvisiten gjorts mera omfattande, utan orsakssammanhanget är i många fall det motsatta, eller ock ha båda förändringarna ansetts vara motiverade oberoende av varandra.

För att emellertid undvika alltför omfattande straffskalor har mycket ofta en del av ett brotts område ställts under en särskild straffsats för ringa eller grovt brott; någon gång förekomma båda varianterna vid samma brott, som alltså blir föremål för en tredelning. Innebörden av brottens gradindelning är densamma som beträffande förmögenhetsbrotten.

Beträffande förslagens uppställning kan nämnas att varje kapitel inledes med ett svårt brott, vilket kan anses vara typiskt för det slag av rättskränkningar som avhandlas i kapitlet. Avsikten har varit att härigenom underlätta förståelsen av lagens system, som icke fullständigt kan framgå av de med nödvändighet ibland något ofullständiga kapitelrubrikerna. — Varje uppsåtligt brott har erhållit ett särskilt namn. Härigenom har man belat bidra till en viss standardisering vid lagrummens citering i praxis och i viss mån befördra den moraltbildande verkan av strafflagen och dess tillämpning. Att vid denna namngivning uppnå ett på en gång exakt och åskådligt samt från språklig synpunkt tilltalande resultat har väl icke alltid lyckats, främst beroende på att åtskilliga av brotten till följd av sin sällsynthet sakna anknytning till det allmänna språkbruket. Såsom exempel på en språkligt intressant benämning kan anföras „härverk“, bestående i att någon åstadkommer explosion, översvämning, ras, skeppsbrott, flyg- eller tågolycka eller annan sådan ofärd och därigenom framkallar fara för annan till liv eller lem eller för omfattande förstörelse av annans egendom (19 kap. 2 §, jfr danska strafflagen § 291, Stk. 2).

Till sitt sakliga innehåll kan förslaget svårligen anses vara revolutionerande eller ens radikalt. Detta är helt naturligt redan därför att förslaget, enligt givna direktiv och upphovsmännens inställning, icke haft någon annan målsättning än att åstadkomma en av gjorda erfarenheter och ändrade förhållanden påkallad modernisering av en lagtext, som till stora delar utformats för mer än 100 år sedan. Sålunda har det icke gällt att genomföra något principiellt nytt av materiell innebörd, bl. a. icke någon genomgående förändring av medborgarnas ställning till staten, såsom en ökning eller minskning av den medborgerliga friheten. Den „humanisering“ även av rättsväsendet, som de flesta nu för tiden finna önskvärd, hänför sig, vad angår straffrätten, icke så mycket till gränsdragningen mellan vad som under straffhot skall vara förbjudet eller tillåtet, som fastmera till beskaffenheten av de straffrättsliga rättsverkningarna. En stark humanisering av dessa präglar det lagstiftningsarbete, som förbereder en ny straff- eller skyddsbalk.

Den ökade folktätheten och den fortgående kompliceringen av teknik, näringsliv och samhällsförhållanden med en tilltagande statlig reglering av stort och smått, delvis av utrikespolitiska hänsyn i onda tider, medföra nu utan tvivel en ökad friktion med därav följande konfliktmöjligheter ej blott mellan de enskilda inbördes utan även mellan den enskilde och det allmänna. Härav har föranletts ett otal nya föreskrifter, som för att bli något så när effektiva måst förses med straffsanktioner. Dessa återfinnas främst i de otaliga straffbuden inom specialstraffrätten, vilken sedan länge starkt tenderar mot en minskning av den individuella friheten. I det föreliggande förslaget ha influtit endast ett mindre antal nya bestämmelser av denna typ; exempelvis kunna nämnas olovlig underåttelseverksamhet (8 kap. 9 §, nuv. 8 kap. 14 a §, i huvudsak införd redan 1940) och den ganska diskutabla bestämmelsen om „hets mot folkgrupp“ (11 kap. 7 §). Helt nya äro ett antal bestämmelser om straff för den som av oaktsamhet förövar en gärning, vilken tidigare varit straffbelagd endast såsom uppsåtlig: viktigast är kanske grovt culpos mened, „ovarsam edsaga“ (13 kap. 2 §). I

dylika fall avses ofta närmast att bereda möjlighet att bestraffa gärningar, som antagligen ha förövats uppsåtligt, ehuru detta icke kunnat till fullo styrkas. Om någon inskränkning av den individuella handlingsfriheten är icke fråga.

Talrikare äro utvidgningar av det straffbara området av en annan typ. Det redan berörda sätt, varpå man sökt utforma brottsrekvisiten, genom en beskrivning i stället för en kasuistisk uppräknings, har naturligtvis medfört en jämnare gränsdragning, så att många, var för sig föga betydande varianter, som förut varit strafflösa, blivit straffbelagda, liksom andra omvänt hava flyttats från det straffbara till det strafflösa området. Sådana förskjutningar äro fullt avsiktliga. Man har velat fylla „luckor“ i lagen, och man har velat uppnå en bättre överensstämmelse mellan lagbudets syftning och dess omedelbara innehåll; dessa båda önskemål komma f. ö. ofta ut på ett och detsamma. Att av likvärdiga gärningar några skola straffas men andra gå strafflösa, kan ofta verka stötande: icke därför att de sistnämnda, kanske sällsynta varianternas strafffrihet i och för sig alltid skulle vara mycket farlig, icke heller därför att „luckan“ i och för sig gör ett ogynnsamt estetiskt intryck, men därför att en sådan ojämnhet är stötande ur rättvisans synpunkt och att dess konsekvenser i tillämpningen måste verka förvirrande på allmänheten och minska tilltron till lagstiftningens vederhäftighet ur moralisk synpunkt. Dessutom kan en alltför ojämn kasuistik leda till en spänning mellan den „logiska“ och den ändamålsbestämda lagtolkningsmetoden och därigenom medföra osäkerhet vid lagens tillämpning. Att slutresultatet av den i förslaget gjorda bearbetningen blivit en utsträckning av det straffbaras område till ett ganska stort antal små grupper av handlingar, som i regel icke äro mycket vanliga, torde alltså kunna stödjas på goda skäl. Emellertid har förslaget i denna del mött åtskillig kritik¹).

¹) I ett starkt kritiskt utlåtande (Föreningen Sveriges härads-hövdingar, årstryck 1945 : 7) uppgives att av förslagets något mer än 100 straffbud 70 ha erhållit större räckvidd än förut och att ett tjugotal brottstyper äro helt eller i huvudsak nya. — Det torde i

Den i viss mån ändrade tekniken i fråga om brottsbeskrivningarnas avfattning har gjorts till föremål för kritik även ur en annan synpunkt. Man förmenar, att rekvisit av den typ enligt vilken det brottsliga resultatet anges såsom „men“, „fara“ e. dyl. är ägnad att medföra rättsosäkerhet. Det skulle både för domstolarna, men ännu mera för polis och åklagare samt i synnerhet för de enskilda möta alltför stora svårigheter att bedöma den riktiga innebörden av de ifrågavarande bestämningarna. På grund härav måste man räkna med inbördes stridiga avgöranden och i stor utsträckning med åtal eller polisaktioner, som slutligen skulle befinnas icke leda till fällande dom; och åtskilliga personer måste komma att fällas till straff utan att själva hava räknat med möjligheten därav. Osäkerheten skulle, t. ex. i politiskt upprörda tider, kunna utnyttjas för att godtyckligt drabba misshagliga individer med straff eller åtminstone med straffprocessuella inskridanden. Denna kritik är icke helt gripen ur luften och den kräver ett noggrant övervägande. Innebörden av sådana bestämningar som „fara“ och liknande kan i varje särskilt fall icke fastställas utan ett moment av värdering. Fara är nämligen här, i full överensstämmelse med det vanliga språket, icke detsamma som en aldrig så liten möjlighet för att en viss skada skall inträda, t. ex. i ett fall på tusen, utan risken måste vara så betydande att den är praktiskt beaktansvärd och detta i så hög grad, att dess (riskens) åvägabringande är oförsvarligt. Avgörandet härav beror på en avvägning av åtskilliga omständigheter, däribland huru allvarlig den möjliga skadan är och huru angeläget det är att företaga den handling, varigenom risken åvägabringas. För att anses innebära en fara måste därför den matematiska risken vid ett brott vara högre än vid ett annat.

Bedömandet härav kan obestriddligen vara svårt, men det är viktigt att icke övervärdera svårigheterna. De äro utan tvivel

många fall vara omöjligt att beräkna om en förändring av ett lagbud medfört såsom slutresultat en ökning eller minskning av dess omfång.

större vid en teoretisk analys, därvid man söker överblicka många olika slag av faror (eller på liknande sätt bestämda situationer) i ett sammanhang, än vid prövningen av en enda konkret situation. „Livets regel“ tillhandahåller ofta färdiga värderingar för vad man i situationer av ett visst slag får eller icke får göra, och i de särskilda fallen står det oftast från början klart, på vilken sida om gränsen en tilltalad har befunnit sig. Visserligen komma gränsfall att av och till uppträda. Beträffande dessa är att märka, att de ifrågavarande beskrivande kriterierna mycket ofta användas för att från straffbarhet utesluta mera undantagsvis uppträdande gärningsformer, som ingalunda äro att anse såsom önskvärda eller ens lovliga men som dock äro mindre förkastliga än de som i allmänhet falla in under övriga bestämmingar i brottsrekvisitet. T. ex. bestämningen „där åtgärden innebär fara i bevishänseende“ vid åtskilliga former av förfalskningsbrott och osann utsaga, 12 kap. 1 § och flera följande, 13 kap. 9—12 §§. Enligt förstnämnda lagrum skall den som, exempelvis, genom att skriva annans namn framställer falsk urkund straffas endast under den ytterligare förutsättningen, att åtgärden innebär fara i bevishänseende. Bestämningen har alltså en begränsande funktion. Om den på grund av sin förmenta osäkerhet icke skulle få användas, synas endast två möjligheter stå till buds: (1) att låta straff inträda utan denna eller någon motsvarande begränsning, så snart en falsk urkund blivit framställd, eventuellt begagnad; detta torde enligt mångas rättsmedvetande knappast möta större betänklighet; (2) att uppställa någon annan begränsning med ungefär liknande syfte, t. ex. den nuvarande lagens „sig eller annan till nytta eller att därmed skada göra“; detta uttryck är emellertid svårt att tolka, den ifrågavarande avsikten kan vara alltför svår att bevisa, och slutligen frågar man sig förgäves, varför en gärning som i och för sig kunnat få passera, skall vara straffbar blott därför att den haft ett nyttigt syfte. — Ett annat exempel på en värderingsmässig bestämning, som endast har till uppgift att utesluta straffbarheten i vissa fall, vilka icke på ett precist sätt kunna fullständigt

angivas i lagtexten, är „otillbörligen“ i fråga om förgripelse mot ämbetsman (10 kap. 4 §, se närmare motiven sid. 180; jämför även användningen av enahanda bestämning i nu gällande 21 kap. 4 § andra punkten beträffande vissa fall av utpressning, och liknande i danska straffl. § 281.2).

I andra paragrafer synas bestämmingar sådana som „fara“ m. fl., vilka bygga på en värdering, hava en mera positiv uppgift, i det att de icke kunna bortfalla, om straffbudet överhuvud skall kunna bestå. Beskrivningen av mordbrand i 19 kap. 1 § kunde sålunda uppenbarligen icke inskränkas till „anlägger någon brand“. Därest man icke anser sig kunna använda fara för vissa viktiga intressen såsom ett begränsande rekvisit, torde det vara nödvändigt att falla tillbaka på den gällande rättens kasuistiska metod. Denna innebär i 19 kap. 1 § att man uppställer ett antal fall av eldsåttande, i vilka fara för människoliv är mer eller mindre vanlig, och stadgar straff för allt eldsåttande i dylika fall, även i en situation där någon fara icke förelegat; t. ex. städse, då objektet är människoboning. (Detta enligt det nuvarande stadgandets ordalydelse: att inskränkande tolkningar framförts, utan stöd i ordalydelsen, kan icke göra lagrummets metodik föredömlig ur rättssäkerhetens synpunkt.) Även rättssäkerheten i betydelsen av rättsverkans förutsebarhet kan överskattas. Detta synes ske om man, för att undgå „rättsosäkerhet“, gör det säkert att en person i onödan skall straffas för något som icke är straffvärt hellre än att nöja sig med en ordning, enligt vilken han med stor sannolikhet men icke med fullkomlig säkerhet skall undgå straff.

Värderande rekvisit sådana som „fara“ äro icke okända för den gällande strafflagen, ehuru mindre vanliga än enligt förslaget. Det är icke känt att de i någon större utsträckning föranlett domar, som ansetts obilliga, eller ens att de på ett mera kännbart sätt vållat domstolarna svårighet vid avgörande av brottmål. Från tillämpningen av nuv. 14 kap. 21 § („lex veneris“) äro visserligen anteckna ett par rättsfall, i vilka tilltalade utan framgång bestritt att deras konkumbenter utsatts

för fara att bliva smittade av könssjukdom¹). Fallen synas alldeles icke ägnade att bestyrka att ett farerekvisit behöver väcka betänkligheter med hänseende till rättssäkerheten, om det har till uppgift att begränsa en krets av straffbara gärningar, vilken därför utan skulle komma att inbegripa vissa undantagsfall där straff icke är påkallat.

De på fara eller ett liknande objektiva resultat uppbyggda brotten äro av intresse även med hänsyn till det subjektiva rekvisitet.

Liksom lagstiftningen om förmögenhetsbrott präglas även det nu föreliggande förslaget av en strävan att i möjligaste mån standardisera brottens subjektiva bestämmingar på det sätt, att vid varje brott i regel uppställas ett krav på uppsåt eller på oaktsamhet utan särskilda varianter eller kvalifikationer. Icke minst ur bevisningssynpunkt och med hänsyn till bestämmelsernas allmänpreventiva verkan har man ansett sig böra såvitt möjligt undvika krav på *dolus directus* eller på särskilda syften utöver det egentliga uppsåtet. Restlöst har emellertid denna ståndpunkt icke kunnat genomföras. Någon gång fordras ett syfte utöver det för ett brott utmärkande resultatet; t. ex. skall våld eller visst hot mot en ämbetsman som icke är i tjänstetutövning straffas enligt 10 kap. 1 § endast om det sker för att tvinga honom till tjänsteåtgärd, hindra honom därifrån eller hämnas därför; se även samma kap. 2 och 4 §§. Vanligare är att förslaget, för att ett visst brott skall anses föreligga, fordrar vanligt uppsåt till en effekt som icke behöver hava inträffat, t. ex. uppsåt att gå främmande makt tillhanda, för spioneri enligt 8 kap. 5 § och för olovlig underrättelseverksamhet enligt samma kap. 9 §, eller att ett sådant uppsåt anges såsom hållpunkt för att ett brott skall i regel anses såsom grovt, exempelvis att menedare har uppsåt att oskyldig må fällas till urbota straff, 13 kap. 1 §. I dessa fall uppställas väl ett subjektivt överskott, men detta innebär icke något krav på syfte eller animus utan

¹) Nytt jur. arkiv 1924 s. 52, 1934 s. 415, 1935 s. 386, kommittébetänkandet s. 375.

på vanligt uppsåt i visst hänseende. Inom området för culpa förekommer icke alldeles sällan ett krav på att oaktsamheten skall vara grov. Främför allt sker detta, då bestraffning av culpa dolo proxima ansetts erforderlig för att icke uppsåtliga fall skola alltför ofta helt undgå straff på grund av bevisnings-svårigheter, såsom ovan anmärkts.

Såsom hittills anses, då en och samma handling är uppsåtlig och då den sker av oaktsamhet, så gott som alltid föreligga två skilda brott, och särskilda straffsatser hava uppställts för vardera fallet; någon gång upptagas fallen likväl i en och samma paragraf, t. ex. 13 kap. 3 och 9 §. Mycket sällsynt förekommer, att helt uppsåtliga och helt oaktsamma former av samma gärning sammanföras till gemensam och enhetlig behandling: „vårdslöshet med hemlig uppgift“, som består däri att någon, antingen i dolus men utan att uppsåt att gå främmande makt tillhanda kan läggas honom till last, eller ock i culpa avsänder, offentliggör, till annan lämnar eller eljest röjer uppgift som är av hemlig natur, 8 kap. 8 §. Att på detta sätt sammanföra ett uppsåtligt brott och ett oaktsamhetsbrott har i ett förut berört utlåtande över förslaget betecknats såsom principiellt oriktigt. Detta är överraskande, då förfarandet är ytterligt vanligt, nämligen inom specialstraffrätten; inom vidsträckta områden av denna kan det sägas vara det regelmässiga. Kritiken bygger möjligen på den föreställningen att ett culpabrott alltid skulle vara lindrigare än ett dolusbrott, om brottsbegreppen överensstämma till sina objektiva rekvisit. Så är icke fallet. Å ena sidan kan dolusbrottet vara objektivet sett jämförelsevis ofarligt; för dess företagande kunna ibland anföras skäl som äro av stor vikt för gärningsmannen men likväl icke innebära en straffbarheten uteslutande intressekollision. Å andra sidan kan culpabrottet vara av högsta objektiva farlighet, det kan vara uttryck för en mycket grov och kanske vanemässig likgiltighet för viktiga intressen o. s. v.¹⁾ Den skillnad i fråga om straffbarhetens

¹⁾ Enligt den anförda 8 § skall straffas även den som handlar med uppsåt att gå främmande makt tillhanda och därunder culpöst röjer hemlig uppgift, medan det motsvarande dolosa fallet blir hänförligt till 6 § såsom spioneri.

grad som genomsnittligen och beträffande de allra svåraste resp. lindrigaste fallen inom vardera gruppen kan antagas föreligga, behöver icke vara större än att den kan tillgodoses genom straffmätning inom en enhetlig skala. Spörsmålet synes därför reducera sig till att gälla, huruvida den enhetliga straffskalan måste bli för vid, eller som man också kan uttrycka saken, huruvida särskilda straffskalor för dolus och culpa skulle komma att skilja sig så mycket, att det vore påkallat att uppställa dem bredvid varandra.

Andra exempel på enhetlig behandling av vissa dolus- och vissa culpa-fall förekomma också. Från lagstiftningen om förmögenhetsbrott kan erinras om bokföringsbrottet, 23 kap. 5 §, i viss mån efter förebild i förutvarande 23 kap. 3 § första stycket 3). Några andra fall ha i förslaget övertagits från den gällande rätten. I 19 kap. 6 § andra punkten föreslås ett enhetligt straff för den som, på annat sätt än genom könsumgänge eller otukt, uppsåtligen eller av grov oaktsamhet utsätter annan för fara att bli smittad av könssjukdom; nuv. 14 kap. 21 § andra st. använder samma metod. Enligt 19 kap. 5 § skall bestraffas tjänstefel, evad det sker med uppsåt eller av oaktsamhet, oförstånd eller oskicklighet, där ej gärningen utgör tjänstemissbruk. Liknande omfattning har nuv. 25 kap. 17, och någon olägenhet har icke försports av att detta lagrum är tillämpligt å både culpa- och dolusbrott, de senare därest den brottslige ej haft sådan särskild avsikt som omförmäles i nuv. 25 kap. 16 §.

Även andra former för kombination av dolus och culpa inom ett och samma brott förekomma, såväl i den gällande rätten som i förslaget. Sålunda kan, vid ett beträffande själva handlingen uppsåtligt brott, culpa vara tillräcklig i fråga om någon särskild objektiv betingelse för brottslighet. Detta är icke någon nyhet. Till häleri ansluter sig enligt nuv. 21 kap. 6 § ett lindrigare bestraffat brott, bestående däri att en hälerihandling uppsåtligen vidtages av någon som icke insåg men hade skälig anledning antaga att brott förelåg; 3 kap. 10 § i den ursprungliga strafflagen innehöll ungefärligen samma regel. I förslaget möter enahanda anordning i fråga om döljande av brottsling, 10 kap.

10 § med ett „culpost“ fall i andra st., efter mönster av nuv. 10 kap. 18 a § och urspr. 3 kap. 10 §. På liknande sätt har, i fråga om underlåtenhet att avslöja brott, uppbyggts 11 kap. 5 § första stycket andra punkten (jfr motiven sid. 218 f). På olika sätt partiellt culposa brott möta i 8 kap. 10 §, varom mera i det följande, och i 10 kap. 9 § andra st. om den som (uppsåtligen, motiven sid. 194) föregriper brottsutredning och därvid av oaktsamhet förvanskar eller undanröjer bevis. — Något principiellt hinder mot att ett partiellt culpost men i övrigt dolost brott sammanföres till enhetlig behandling med ett helt dolost brott av samma objektiva innehåll, kan icke anses föreligga. Ett exempel härpå erbjuder 23 kap. 3 § första st. enligt 1942 års lagstiftning, som härutinnan bygger på lagrummets tidigare lydelse: vissa uppsåtliga förfaranden, genom vilka en gäldenär uppsåtligen eller av grov oaktsamhet framkallar eller förvärrar obestånd skola såsom vårdslöshet mot borgenärer bestraffas enligt en enhetlig straffskala. Något egentligt motstycke till denna teknik synes likvisst icke föreligga i förslaget.

Emellertid har det gjorts gällande att detta i själva verket skulle i stor utsträckning ha „kombinerat en uppsåtlig handling med ett oaktsamhetsmoment och av kombinationen skapat ett uppsåtligt brott“¹⁾²⁾. Uttalandet gäller de icke fåtaliga stadganden i förslaget, enligt vilka i objektivet hänseende fordras „fara“ för en viss skada, „fara i bevishänseende“, „men för riket“, att en verksamhets bedrivande är „oförenligt med rikets vänskapliga förhållande till främmande makt“ och annat dylikt. Om innebörden av dessa objektiva rekvisit har talats i det föregående. I och för sig ligger nu intet orimligt i att i därför ägnade fall, vid i övrigt uppsåtliga brott, genom särskild föreskrift eftergiva kravet på uppsåt i fråga om fara och andra dylika rekvisit. I de delar av den nuvarande strafflagen, som förslaget avser att ersätta, har så skett dels i 14 kap. 21 § för-

¹⁾ Föreningen Sveriges häradshövdingar (ovan sid. 186 not 1).

²⁾ Det inses icke, huru en lagstiftare av något som i verkligheten är ett oaktsamhetsbrott skulle förmå att skapa ett helt uppsåtligt brott. Frågan är emellertid uteslutande terminologisk.

sta stycket, beträffande fara att bli smittad av könssjukdom, dels i 8 kap. 4 § som även i fråga om vissa i och för sig uppsåtliga gärningar, varigenom någon framkallar fara för att rikets vänskapliga förbindelser med främmande makt skadas, endast kräver att den brottslige bort inse faran. Sistnämnda bestämmelse återfinnes utan förändring i denna punkt i förslaget 8 kap. 10 §. Mot nuv. 14 kap. 21 § svarar, såsom redan berörts, i förslaget 19 kap. 6 §. Det har ansetts otillfredsställande att bibehålla ett objektiva rekvisit av fara utan motsvarande uppsåt. För undvikande härav har det för den, som lider av könssjukdom i smittosamt skede och har vetskap eller misstanke därom, städse gjorts straffbart att öva könsumgänge med annan, som ej lider av sjukdomen. Den utvidgning av det straffbara området, som skett genom att det enbart objektiva kravet på fara bortfallit, har ansetts vara utan praktisk betydelse. I fråga om otukt, som ej är att hänföra till könsumgänge, har kravet på objektiv fara för smittans överförande måst bibehållas och därvid fordras enligt förslaget uppsåt på samma sätt som i allmänhet vid farerekvisit.

Fråga är nu om förslaget ståndpunkt vid de icke helt ovanliga uppsåtliga brotten av denna typ verkligen innebär, att i fråga om faran ej fordras mera än oaktsamhet. Till en början anmärkes, att den föreslagna lagtexten icke innehåller något, som utgör stöd för en sådan mening. Någon gång straffbelägges uttryckligen ett oaktsamt framkallande av fara eller en därmed likvärdig situation (8 kap. 3 §, 19 kap. 8 §), men om dessa sällsynta fall är nu icke fråga. Spörsmålet gäller vad som menas med uppsåt till en „åtgärd, som innebär fara“ i visst hänseende. Utgångspunkten är här, enligt en inom både teori och praxis omfattad åsikt, att uppsåt å ena sidan uteslutes av en villfarelse om fakta, och å andra sidan föreligger utan hinder av en (s. k. egentlig) rättsvillfarelse. *Thyrén* framhåller sålunda, att skillnad måste göras mellan det faktum att en handling har den beskaffenhet, som beskrives i en viss strafflagsparagraf, och det faktum att det finns en strafflagsparagraf, som beskriver en sålunda bestraffad handling. Vetskap om det sistnämnda är

utan betydelse för frågan om uppsåt, och med vetskap om existensen av ett straffbud måste likställas vetskap om vad de däri använda orden betyda. En motsatt mening „skulle på en bakväg införa vetskap om straffbarhet såsom objektiv förutsättning för brottslighet; den skulle i praktiken betyda, att inculpaten för att straffas efter en given paragraf själv skulle inrangerat sin handling under paragrafen i fråga, något varom icke kan få vara tal"¹⁾. — Strafflagskommissionens förslag av 1923 upptog en bestämmelse av följande lydelse: "Har någon uppsåtligen begått gärning, för vilken straff är utsatt i denna lag, och visste han ej att den är belagd med straff, varde ändå straffad för uppsåtligt brott". Enligt motiven är, i överensstämmelse med den gällande rätten, okunnigheten lika betydelselös, vare sig den gäller existensen av en viss straffbestämmelse eller densamma tillämplighet på det särskilda saksammanhang, som i ett visst brottmål föreligger till bedömande¹⁾. Motiven till det nu föreliggande förslaget behandla icke frågan med någon utförlighet men få anses intaga enahanda ståndpunkt (bl. a. sid 269 f, 363, 375).

Spörsmålet må något närmare belysas med ett exempel beträffande mordbrand. Enligt förslaget, 19 kap. 1 §, utmärkes detta brott objektivt därav att någon anlägger brand, som innebär fara för annan till liv eller lem eller för omfattande förstörelse av annans egendom. Såvitt den handlandes subjektiva inställning nu är av intresse, måste man hålla isär, om han vet (eller eljest räknar med, på det sätt som utmärker *dolus eventualis*):

(1) att vissa faktiska omständigheter föreligga av sådan art, som att den ifrågavarande byggnaden är bebodd, att de inneboende äro hemma och hava gått till sängs, att släckningsredskap saknas i huset, o. s. v.;

¹⁾ *Thyren*, Principerna III sid. 52—64, särsk. sid. 52, 57. Uttalandena avse egentliga brott, d. v. s. handlingar med immanent samhällsfarlighet, sid. 55. — *Hagströmer* I sid. 203 f., jfr sid. 163 ff., torde i sak överensstämma.

¹⁾ Statens offentliga utredningar 1923 : 9, 3 kap. 1 § andra st. och motiven sid. 127.

(2) att på grund av nu nämnda fakta föreligger minst en viss sannolikhet för att eldsanläggningen kommer att leda till att någon blir skadad till liv eller lem eller att omfattande förstörelse av annans egendom skall inträda; detta torde ofta ej närmare intressera den handlande, i vilket fall *dolus eventualis* kan vara att antaga (förutsatt att han dock tänkt sig skadan såsom möjlig);

(3) att den nämnda minsta riskgraden utgör sådan fara som avses i lagrummet.

Om gärningsmannen är okunnig om de under (1) nämnda fakta, m. fl. liknande, och på grund därav icke drager den under (2) angivna slutsatsen, föreligger icke något uppsåtligt mordbrandsbrott. Härom äro alla ense. Vidare kan förekomma, att gärningsmannen väl känner till de under (1) nämnda fakta men likväl icke drager eller accepterar slutsatsen under (2), t. ex. därför att han felaktigt menar att han själv anordnat en fullt effektiv beredskap för de inneboendes räddning och egendomsskadans begränsning; i detta skäligen opraktiska fall föreligger icke heller något uppsåtligt mordbrandsbrott¹). Om åter hans vetskap omfattar både det under (1) och under (2) upptagna föreställningsinnehållet, men — ännu mera opraktiskt — han tror att lagen med fara avser endast en viss högra riskgrad (som även är högre än den av honom *in casu* antagna), föreligger uppsåt. Det är svårt att inse, att häri skulle ligga något för rättssäkerheten betänkligt. Meningsskiljaktigheten torde bero på att uttrycket „insikt om faran“ kan hänföra sig till båda momenten (2) och (3), men att man ofta tänker blott på det ena; att hålla dem i sär torde också ytterst sällan påkallas för att bedöma de föreställningar, som i verkligheten förekommit hos en tilltalad i gärningsögonblicket.

Det anförda må exemplifieras även i fråga om „fara i bevishänseende“ i förslagets 12 och 13 kap. En till tjänstgöring

¹) Se motiven till 19 kap. 6 §, sid. 375: för straffbarhet förutsättes, att gärningsmannen insett att hans beteende innebar smittorisk, etc.

inkallad värnpliktig har förfalskat ett intyg om någon familjehögtid och med stöd därav begärt permission. Han har naturligtvis räknat med att intyget kunde komma att vinna tilltro hos kompanibefälet. Emellertid har han slagit upp strafflagen och föreställt sig att „fara i bevishänseende“ skulle avse endast bevisning inför rätta, och att därför hans åtgörande skulle vara straffrit (i allt fall såsom förfalskning). Ingen lär anse, att han på grund av detta misstag verkligen borde undgå straff enligt 12 kap. 1 eller 2 §. I själva verket torde någorlunda plausibla misstag av denna art huvudsakligen förekomma hos personer som förvärvat några brottstycken av juridisk eller språklig bildning. Till att just dessa borde i större utsträckning än andra få utan påföljd föröva straffbelagda gärningar, torde icke finnas giltiga skäl.

Kongruensen mellan rågpriset och antalet tjuvnadsbrott samt den tidigare kriminalstatistiken i Finland.

Av docenten VELI VERKKO.

Ar 1913 publicerade professor *Antti Tulenheimo* en märklig artikel „Rikostilastollisista yksityistutkielmista“ („Om kriminalstatistiska specialundersökningar“).¹⁾ I denna artikel konstaterar han, att den kongruens mellan antalet tjuvnadsbrott och sädesprisens växlingar, som den store tyske statistikern *Georg von Mayr* påvisade i Bayern under åren 1835—1861, och som sedan under det förra århundradet kunde iakttas i ett flertal länder i Europa, också hade förekommit i Finland.

Diagrammet på följande sida belyser företeelsen i vårt land under åren 1878—1898. Den övre kurvan utvisar antalet personer, som sakfällts för tjuvnadsbrott, beräknat per 100 000 invånare, medan den nedre streckade linjen anger växlingarna i det föregående höst fastställda markegångspriset på en hl råg.

Vi kunna observera, att kurvorna äro i häpnadsväckande grad likformiga. Av detta förhållande kunna vi draga den slutsatsen, att såväl antalet tjuvnadsbrott som växlingarna i sädesprisen tydligen utgöra säkra indikatorer för ekonomiskt goda och dåliga tider²⁾. Denna företeelse kunde iakttas blott så länge brödsäden utgjorde folkets huvudsakliga näringsmedel, så länge industribefolkningen ännu var obetydlig och naturalhushållnin-

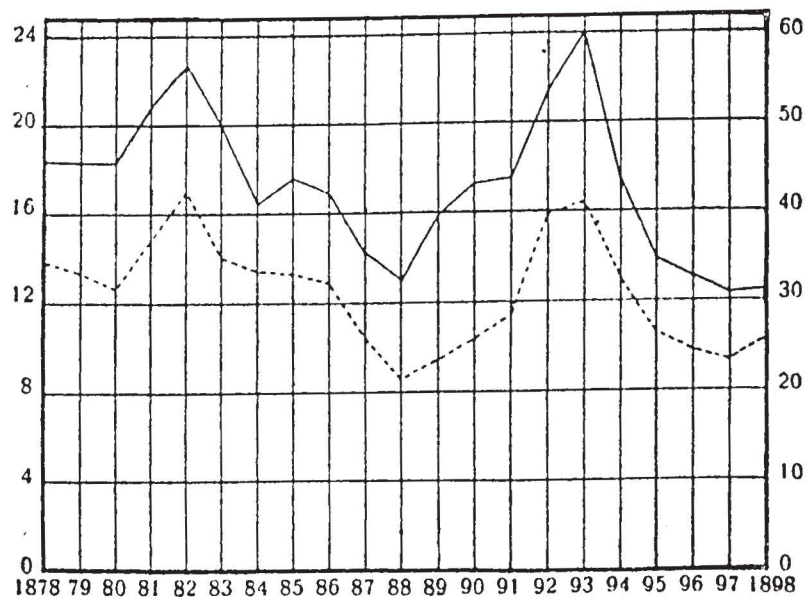
¹⁾ Särtryck ur publikationen »Kaikuja Hämeestä. 8. Hämläisosa-kunnan kotiseutujulkaisu 1«, Porvoo 1913, s. 61—94.

²⁾ I Sverige upphörde kongruensen mellan rågpriset och tjuvnadsbrottens antal redan på 1850-talet.

*Rågprisets och tjuvnadsbrottens växlingar i Finland under
åren 1878—1898.*

Råghektoliterns
pris i mk

Antalet sakfälda per
100 000 invånare

gen rådande. Då förhållandena i detta avseende förändrades, upphörde småningom även analogin mellan växlingarna i sädens-priset och antalet tjuvnadsbrott.

Den av professor Tulenheimo konstaterade likheten gör sig relativt sent, betydligt senare än i andra länder, gällande i Finland. Detta är egendomligt, ty förutsättningarna för ifrågasvarande kongruens borde vara större, ju längre bakåt i tiden man går. För egen del väntade jag att den skulle gå tillbaka ända till den tidpunkt, vid vilken de regelbundna statistiska uppgifterna begynna, nämligen till 1842.

För mer än ett halvt decennium sedan jämförde jag de årliga förändringarna i rågens markgångspris med växlingarna i antalet personer, som åtalats för tjuvnadsbrott, under den tidigare, utforskade perioden 1842—1877. Mellan dessa tal fanns

ingen som helst likhet. Detta var obegripligt. Professor Tulenheimo nämner i sin artikel, att han begagnat sig av uppgifterna i Statistisk årsbok, som i fråga om tjuvnadsbrott, med undantag av snatteri, begynna år 1878. Dessa uppgifter grunda sig på den officiella kriminalstatistiken, som till och med år 1890 utarbetades i Senatens prokuratorsexpedition och därefter i utvidgad form i Senatens justitieexpedition. Från tidigare år förelåg denna statistik blott i manuskript, men från och med år 1880 begynte den utgivas i tryck under titeln „Prokurators i Senaten för Finland berättelse om civila rättegångsärendena och brottmålen i landet“. Från och med år 1892 utgavs den som berättelse av Justitieexpeditionen i Senaten. Då jag med nämnda jämförelse icke uppnådde något som helst resultat, företog jag mig att jämföra de av professor Tulenheimo använda talen i Statistisk årsbok med talen i prokurators och justitieexpeditionens berättelser och gjorde därvid den hart när otroliga upptäcken, att uppgifterna i Statistisk årsbok i betydande mån avviko från uppgifterna i dessa berättelser.

Hur ha sådana fel i statistiken kunnat uppkomma? Innan denna fråga kan dryftas mer ingående, är det nödvändigt att uppställa en annan: vilka av dessa uppgifter äro felaktiga, de i Statistisk årsbok eller de i rättsstatistiken? Eller äro måhända båda oriktiga?

För att kunna besvara denna fråga, vill jag först framlägga ett par statistiska tabeller (tab. I och II på följ. sida). Den förra upptar de absoluta tal, som prof. Tulenheimo nyttjat, den senare motsvarande uppgifter i den officiella rättsstatistiken.

Såsom av kursiveringen framgår äro skiljaktigheterna mellan de båda tabellerna många och delvis ganska betydande.

De knappa uppgifterna i Statistik årsbok avvika från rättsstatistikens uppgifter också i fråga om andra brott än tjuvnadsbrotten. Sålunda skilja de sig även beträffande mord och dråp, barnamord och lönnläggning av foster, rån, förfalskning samt fylleri. Emedan de förstnämnda brotten äro av synnerligen stor betydelse, anför jag motsvarande tabeller för dessa brott (tab. III och IV).

Tabell I.

Antalet för tjuvnadsbrott, med undantag av snatteri, under åren
1878—1898 sakfälda personer enligt Statistisk årsbok.

År	Städer	Landsbygd	Summa	År	Städer	Landsbygd	Summa
1878...	505	411	916	1889...	509	420	929
1879...	435	494	929	1890...	662	367	1029
1880...	429	514	943	1891...	680	377	1057
1881...	503	583	1086	1892...	673	629	1302
1882...	491	708	1199	1893...	720	758	1478
1883...	513	555	1068	1894...	544	534	1078
1884...	467	428	895	1895...	448	423	871
1885...	530	443	973	1896...	439	395	834
1886...	465	480	945	1897...	478	327	805
1887...	384	427	811	1898...	489	339	828
1888...	320	432	752				

Tabell II.

Antalet för tjuvnadsbrott, med undantag av snatteri, under åren
1878—1898 sakfälda personer enligt den officiella rättsstatistiken.

De kursiverade talen skilja sig från talen i tabell I.

År	Städer	Landsbygd	Summa	År	Städer	Landsbygd	Summa
1878...	505	411	916	1889...	<i>496</i>	420	<i>916</i>
1879...	435	<i>488</i>	<i>923</i>	1890...	<i>458</i>	367	<i>825</i>
1880...	429	514	943	1891...	<i>604</i>	<i>354</i>	<i>958</i>
1881...	503	<i>592</i>	<i>1095</i>	1892...	<i>653</i>	<i>598</i>	<i>1251</i>
1882...	491	708	1199	1893...	<i>708</i>	<i>743</i>	<i>1451</i>
1883...	<i>479</i>	555	<i>1034</i>	1894...	544	534	1078
1884...	467	428	895	1895...	448	423	871
1885...	<i>521</i>	<i>441</i>	<i>962</i>	1896...	439	395	834
1886...	<i>459</i>	<i>479</i>	<i>938</i>	1897...	478	327	805
1887...	<i>580</i>	427	<i>1007</i>	1898...	489	339	828
1888...	320	<i>420</i>	<i>740</i>				

De kursiverade siffrorna utvisa, att det också bland brott mot liv förekommer talrika och i ett fall ganska betydande avvikelser.

Men det statistiska material som står oss till buds är icke härmed utfömt. Vid sidan av den officiella rättsstatistiken och årsboken ges det ännu en tredje källa, som utgör ett sammandrag av hela rättsstatistiken. Uppgifterna ingå i „Prokuratorns berättelse om lagskipningen och lagarnas handhavande i landet avgiven till Finlands ständer vid 1894 års lantdag“. (Helsing-

Tabell III.

Antalet för mord och dråp under åren 1878—1898 sakfällda personer enligt Statistisk årsbok.

År	Städer	Landsbygd	Summa	År	Städer	Landsbygd	Summa
1878...	3	30	33	1889...	10	36	46
1879...	3	34	37	1890...	9	66	75
1880...	8	30	38	1891...	15	52	67
1881...	10	44	54	1892...	11	55	66
1882...	10	89	99	1893...	8	37	45
1883...	10	62	72	1894...	10	50	60
1884...	8	64	72	1895...	8	34	42
1885...	3	52	55	1896...	11	58	69
1886...	11	58	69	1897...	19	50	69
1887...	6	62	68	1898...	9	49	58
1888...	2	51	53				

Tabell IV.

Antalet för mord och dråp under åren 1878—1898 sakfällda personer enligt den officiella rättsstatistiken. De kursiverade talen avvika från talen i tabell III.

År	Städer	Landsbygd	Summa	År	Städer	Landsbygd	Summa
1878...	3	26	29	1889...	10	36	46
1879...	3	34	37	1890...	4	66	70
1880...	8	30	38	1891...	16	53	69
1881...	10	44	54	1892...	10	44	54
1882...	10	89	99	1893...	8	38	46
1883...	8	62	70	1894...	10	50	60
1884...	8	64	72	1895...	8	34	42
1885...	3	52	55	1896...	11	58	69
1886...	11	62	73	1897...	19	50	69
1887...	6	62	68	1898...	9	49	58
1888...	2	52	54				

fors 1894). Som ovan nämndes trycktes icke rättsstatistiken för åren 1842—1879, utan den fanns i manuskript till påseende i prokuratorsexpeditionen.¹⁾ Av publikationen hunno 11 årgångar utkomma i tryck. Då den gamla serien avslutades och statisti-

¹⁾ Ur dessa berättelser i manuskript har jag hämtat de uppgifter om för mord och dråp samt för misshandel åtalade och sakfällda personer, som ingå i min avhandling »Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä I. Suomi ja sen naapurimaat» (Helsinki 1931). S. 230—232.

ken överflyttades på den nyupprättade justitieexpeditionen, ansåg prokuratorn det nödigt att i sin berättelse avgiva en redogörelse för hela den tidrymd rättsstatistiken omspunnit. Redogörelsen omfattar över hundra sidor text samt 16 olika tabeller över de civila målen och brottmålen under åren 1843—1890.

Tabell V innehåller uppgifter om tjuvnadsbrotten under åren 1878—1890 och har sammanställts enligt denna resumé.

Tabell V.

För tjuvnadsbrott, med undantag av snatteri, under åren 1878—1890 sakfällda personer enligt prokuratorsexpeditionens sammandrag.

De kursiverade talen avvika från talen i tabell I.

År	Städer	Landsbygd	Summa	År	Städer	Landsbygd	Summa
1878...	505	411	916	1885...	521	441	962
1879...	435	494	929	1886...	459	479	938
1880...	429	514	943	1887...	580	427	1007
1881...	503	593	1096	1888...	420	320	740
1882...	492	712	1204	1889...	426	420	846
1883...	479	555	1034	1890...	458	367	825
1884...	467	428	895				

Av tabellens talrika kursivering att döma finns det tre från varandra avvikande statistiska uppgifter.

I tabell VI anföras vi siffrorna för de för mord och dråp sakfällda enligt ovannämnda sammandrag.

Tabell VI.

Antalet för mord och dråp under åren 1878—1890 sakfällda personer enligt prokuratorsexpeditionens sammandrag. De kursiverade talen avvika från talen i tabell III.

År	Städer	Landsbygd	Summa	År	Städer	Landsbygd	Summa
1878...	3	26	29	1885...	8	74	82
1879...	3	34	37	1886...	20	72	92
1880...	8	30	38	1887...	14	85	99
1881...	10	44	54	1888...	7	65	72
1882...	10	89	99	1889...	15	55	70
1883...	8	62	70	1890...	9	92	101
1884...	8	64	72				

De kursiverade talen förete stora avvikelser från motsvarande tal i tabellerna III och IV.

Av dessa tre statistiker vore man frestad att anse den sistnämnda, det år 1894 utgivna sammandraget av rättsstatistiken för hela den tid statistiken omfattar, utgöra resultatet av ett grundligt kontrollarbete och sålunda motsvara det faktiska förhållandet. Vid närmare övervägande måste man dock frångå denna uppfattning. Om vi taga i betraktande, att uppgifterna rörande personer som dömts för tjuvnadsbrott i Statistisk årsbok visa tydlig likhet med växlingarna i rågpriset och sålunda vittna om ett fenomen, som kunnat konstateras även i andra europeiska länder, kunna dessa uppgifter icke misstänkas vara oriktiga. Skiljaktigheterna mellan uppgifterna i Statistisk årsbok och uppgifterna i den officiella rättsstatistiken och sammandraget äro så betydande, att ifrågavarande kongruens icke kunnat observeras, om professor Tulenheimo tytt sig till någondera av de sistnämnda källorna. Då uppgifterna i Statistisk årsbok i fråga om tjuvnadsbrotten visat sig riktiga, kan man följaktigen dra slutsatsen, att också de övriga knapphändiga uppgifterna om brottsligheten hålla streck.

Vi kunna således fastslå, att den officiella statistiken och prokuratorsexpeditionens sammandrag för nämnda år innehålla felaktigheter. Jag har tidigare i annat sammanhang påpekat att de för statistiken insända primäruppgifterna synbarligen äro riktiga.¹⁾ Felen hava sannolikt uppstått först vid sammanställandet av det statistiska materialet. Hur skall då det faktum förklaras, att uppgifterna för åren 1878—1893 i Statistik årsbok äro riktiga, trots att de grunda sig på den officiella rättsstatistiken? Det förefaller, som om den person som uppgjort rättsstatistiken varit medveten om felaktigheterna i berättelsernas uppgifter och lämnat korrigerade siffror till Statistisk årsbok.

En omständighet är ännu höljd i dunkel. Varför följdes ej uppgifterna i Statistisk årsbok vid utarbetandet av sammandraget år 1894? Av allt att döma var orsaken den att sammandraget utarbetades av annan person än den som uppgjorde rättsstatistiken.

Om ovan behandlade felaktigheter enbart bero på att mate-

¹⁾ Verkko a. a. I s. 19 o. 20.

rialet blivit oriktigt och bristfälligt sammanställt, förefinnes möjligheten att vår rättsstatistik, som på detta beklagliga sätt blivit otillförlitlig, en gång skall kunna korrigeras, eftersom det ursprungliga materialet alltjämt finnes förvarat i riksarkivet.

De felaktigheter som här konstaterats ha vittgående följder. Då de officiella uppgifterna över personer, som under åren 1878—1893 blivit sakfälda för här nämnda brott, äro missvisande, måste vi antaga att förhållandet är likadant också i fråga om övriga rätts- och kriminalstatistiska uppgifter från denna period. Följaktigen är det lika uppenbart, att hela den tidigare rätts- och kriminalstatistiken, ända från och med 1842 till och med 1877 icke heller är fullt tillförlitlig.

Under förhandenvarande omständigheter äro de i Statistisk årbok intagna kriminalstatistiska uppgifterna för åren 1878—1893 att anse såsom de enda i alla avseenden användbara.¹⁾

¹⁾ Vi sakna dock icke helt tillförlitliga uppgifter om gångna tiders brottslighet i Finland. Nyligen har dödsorsaksstatistikens uppgifter om antalet offer för brotten mot liv, blivit kända. Dessa uppgifter äro de äldsta i världen och omspänna inemot tvåhundra år. Se mina artiklar »Brottslighet och folklynne» (Svensk Juristtidning 1945, s. 470—481), »Barnamorden och sexualmoralen i Sverige-Finland på 1700-talet» (Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1946, s. 35—45) och »Våldsbrottslighetens utveckling och lagbundenhet i Sverige och Finland åren 1750—1940. (Statsvetenskaplig tidskrift, utkommer år 1946).

Kriminallovskommissionen af 1800.

Af TROELS G. JØRGENSEN

En Lovkommission, hvis Arbejde ikke naar at sætte Frugt i et konkret Lovværk, vil dog have udrettet noget af fremtidig Nytte, naar Eftertiden faar Interesse for gennem dette Arbejde at blive oplyst om Retsanskuelserne paa det givne Tidspunkt. Den Kommission, hvis Virksomhed her skal fremdrages, fortjener i hvert Fald Opmærksomhed fra denne Side. Om tillige de Tanker, der fik Udtryk i Kommissionen af 1800, derigennem blev udviklet paa en Maade, som fik Betydning for senere Lovarbejder, lader der sig vist ikke sige noget om. De Mænd, der havde siddet i den, kom ikke i de følgende Aar til at sysselsætte sig med Kriminallovgivningen. Men Betænkningen, hvori Tankerne var nedlagt, laa i hvert Fald i utrykt Stand i Kancelliets Arkiv, hvor den kunde studeres af dem, hvem Forbedringen af denne Lovgivning paahvilede, og et særlig vigtigt Bidrag til Forhandlingerne nemlig fra Kommissionens mest fremragende Medlem, Generalprokurør Chr. Colbjørnsen fremkom da ogsaa noget senere i Trykken.

Ved kgl. Reskript af 27. Oktober 1800 nedsattes en Kommission bestaaende af Kammerherre og Præsident i Danske Kancelli Frederik Moltke, Konferensraad, Justitiarius i Højesteret Jacob Edvard Colbjørnsen, Konferensraad, Generalprokurør og Deputeret i Danske Kancelli Christian Colbjørnsen, Deputeret i Admiralitetet og Professor juris Lauritz Nørregaard og Professor juris Johan Frederik Vilhelm Schlegel. Dens Hverv skulde være at gøre Udkast til

»Grundsætninger, hvorpaa en ny Kriminallov skal grundes«. Naar Kancelliet havde modtaget dens Indstilling, skulde denne tjene til Ledetraad for en ny Kommission, om hvis Organisation ligeledes Indstilling ønskedes, og som altsaa skulde føre Arbejdet videre til konkrete Lovforslag. Reskriptet grundede sig paa en Kancellipræsident Moltke meddelt mundtlig Resolution og maa da antages at være fremkaldt af ham, der Aaret før fra anden Stilling i Kollegierne var sat paa denne Post, og som af Historikerne er karakteriseret som præget af en entusiastisk Reformiver. Paa Treaarsdagen efter Nedsættelsen fremsendtes Indstillingen, der af Kancelliet forelagdes Kongen og sattes i Cirkulation indenfor Statsraadet, men Sagen ses ikke derefter at være forfulgt videre. De forskellige indtrufne Personskifter kan antages ikke at have været gunstige herfor. Den 4. Januar 1804 overgik nemlig Moltke til Told- og Finansadministrationen og efterfulgtes som Kancellipræsident af Frederik Julius Kaas. Denne havde fra 19. November 1802 ogsaa haft Sæde i Kommissionen, idet Medlemmet J. E. Colbjørnsen i Begyndelsen af dette Aar var død og havde faaet Kaas til Efterfølger i Højesteret. Chr. Colbjørnsen forblev heller ikke længe efter Kommissionens Ophør i sin i denne Forbindelse særlig betydningsfulde Stilling som Generalprokurør, hvem Lovkonciperingen paa-hvilede, idet han samme Dag som Moltke forlod Kancelliet og løste Kaas af som Justitiarius. Paa samme Tid døde iøvrigt Nørregaard, og Schlegel havde ikke Strafferetten som Lærefag. Kun Kaas, hvis Tilskud til Kommissionens Arbejde ikke havde været betydeligt, blev altsaa paa Stedet.

Allerede i det første Møde den 17. November 1800 fremlagde Chr. Colbjørnsen en Betænkning som Grundlag for Kommissionens videre Arbejde. Dette saakaldte Fragment overlod han i 1809 A. S. Ørsted til Offentliggørelse i Juridisk Arkiv, og det genoptryktes i 1831 i Arkiv for Retsvidenskaben, 6. Bd. Ogsaa fra Moltke og Schlegel fremkom der ret udførlige Betænkninger, og i J. E. Colbjørnsens

efterladte Papirer fandtes en fyldig, men ufuldendt Betænkning, der kunde fremlægges. Fra Nørregaard, som i længere Tid var syg, kom kun kortfattede Erklæringer. Iøvrigt gik man den Vej at fremsætte samlede Udtalelser til Protokollen delvis saaledes, at alle eller nogle af Medlemmerne henviste til Chr. Colbjørnsens Fragment. Den samlede Fremstilling, som Schlegel sluttelig paatog sig at affatte, er ikke bevaret, men som det vil ses, har vi de fornødne Oplysninger i Akterne. Kun savner vi at kunne se, hvorledes man havde foreslaaet Arbejdet fortsat.

Til en Begyndelse fandt man det nyttigt at fastslaa Grænserne for Kommissionens Arbejde og visse almindelige Grundsætninger. Dette skete under en Række Punkter:

1. Grundsætningerne bør indskrænke sig til Misgerninger eller Overtrædelse af Lovens almindelige Forskrifter, det er at sige saadanne som ifølge deres Natur kan gælde for og anvendes paa ethvert Medlem i Borgersamfundet uden Hensyn til Personens særdeles Stilling i Staten eller Sagens særegne Beskaffenhed. Udenfor falder da Forbrydelser af kongelige Betjente i deres Embedsførelse og Forseelser mod særdeles Lovbud saasom om Handelen, Kameralvæsenet, Toldvæsenet, Politivæsenet i dettes egentligste Forstaaelse, Bjergværksvæsenet o. l. Disse Lovbestemmelser er dels lokale, dels økonomiske og politiske og for det meste af den Natur, at de ofte trænger til Forandring. Undtagelse gøres dog med Jagtanordningen, da Vildttyveri er Krænkelse af Ejendomsretten.

2. Misgerningers eller Forbrydelsers fornemste og karakteristiske Kendemærker er Krænkelse af Statens Sikkerhed. Ved Straffens Bestemmelse bør Handlingens Moralitet tilige komme i Betragtning og i Almindelighed udgøre det, de lovkyndige kalder Reatus, f. Eks. maa Morderen straffes haardere end Manddraberen.

3. Strafferetten grunder sig paa Selskabspagten, ved hvilken enhver Statens Borger maa formodes at have underkastet sig de Straffelove, som udfordres til Samfundets

Opretholdelse, og uden hvilket Middel intet Borgerselskab kunde bestaa.

4. Straffene som Midler til Statens Øjemærke bør ikke foreskrives haardere end Hensigten kræver, da de ellers udarter til Vold og Tyranni. Dog maa de ejheller være for lemfældige, saa at de bliver kraftløse og utilstrækkelige.

5. »Rigtigt Forhold mellem Forbrydelse og Straffe beror paa at udfinde og bestemme den rigtige Grænselinie mellem for meget og for lidet af det fysiske Onde, som skal udgøre den Straf, der udfordres til at virke Lydighed mod Lovens Bud og fra sammes Overtrædelse afskrække de af Samfundets Lemmer, som ikke ved ædlere Bevæggrunde kunde bevæges dertil. At træffe denne rigtige Skellinie, det er det vanskeligste i Lovgivningsarbejdet, ligesom det i sig selv er den vigtigste Genstand for Lovgiverens Granskning og Omhu. Her maa han ikke alene med skarpe Blik vejledet af Kundskab og Erfaring skue dybt ind i det menneskelige Hjerte, men han maa ogsaa nøje kende og omhyggelig raadføre sig med det Folks moralske og politiske Forfatning, for hvilket han skriver sin Lov. Hans Øje maa uafsladelig være hæftet paa Statens Regeringsform, Folkets Sæder, dets Religion, herskende Meninger, nationale Karakter, men især paa den Grad af Oplysning og Sædelighed, til hvilken Mængden af Folket er bragt. Thi med alt dette staar en god Kriminallov altid i nøje Forbindelse. Den trænger ogsaa af samme Aarsag oftere til Forandring end den øvrige Lovgivning, efterdi den nødvendig bør rette sig efter Nationens Uddannelse til Forædling, hvilket er en uudblivelig Følge af en vis og god Statsbestyrelse. Saaledes til Eksp. kunde en Kriminallov, som fortjente Navn af god i det 17. Aarhundrede, ikke i alle Dele være passende for den nuværende Tidsalder.

6. Misgerningens større eller mindre skadelige Indflydelse paa Samfundet d. e. den skyldiges større eller mindre Brud paa Selskabspagten bør være Maalestok for Forbrydelsens Storhed og den dertil svarende Straf. I samme

Forhold som Samfundets Opretholdelse kunde svækkes ved Misgerningen, bliver den farlig for Staten, og i samme Forhold bør Straffen som Afskrækkelsesmiddel fastsættes«.

7. »De Misgerninger, som umiddelbart rører det hele Samfund, er de, ved hvilke dets Opretholdelse allermest udsættes for Fare. Den Forbrydelse maa da agtes at være den største, som udøves mod Regenten eller Statens højeste Magt følgelig mod Staten selv, forsaavidt som det hele Samfunds Rettigheders Haandhævelse er overdraget til og Folkets Majestæt selv nedlagt hos den Person, som er anbetroet den højeste Myndighed eller med et andet Navn Regeringen«.

8. Borgerne har gensidigt Adgang til at fordre Beskyttelse mod Krænkelser af deres Rettigheder ved Brud paa Selskabspagten. Herved fornærmes ogsaa Staten, men kun middelbart, hvorfor en mindre Strafskyld paadrages.

Graderne indenfor de umiddelbare og de middelbare Overtrædelser er dog mange og forskellige. Den afskyelige Snigmorder er ustridig farligere for Borgersamfundet end den, der i Overlilse eller af Uforsigtighed har betjent sig af en usømmelig Udladelse mod Regenten.

Gennem disse almindelig holdte Udtalelser, hvortil særlig Moltkes, J. E. Colbjørnsens og Schlegels Udviklinger havde dannet Grundlaget, tilkendegives tydelig det Program at komme bort fra det meget forældede, der fandtes i Landsloven (Danske Lov, D. L.) og Forordningerne, navnlig at fjerne disses i visse Tilfælde barske Strængheid og i højere Grad faa Straffen tilpasset til Misgerningens Grovhed. Fdg. 20. Februar 1789 om de reformerede Tyveristraffe var et Forbillede paa, hvad der i denne Henseende kunde naas, og allerede den om denne Lov nedsatte Kommission havde været inde paa at fremkalde mere omfattende Reformer i Strafferetten. At de uforholdsmæssig strænge Straffe lempedes gennem Benaadning, var kun en begrænset Nødhjælp, og det erkendtes at være svækkende for Lovens Autoritet, at saadan Benaadning maatte ske, som man sagde, in abstracto.

Kommissionen gik efter de almindelige Drøftelser over til Emnets enkelte Afdelinger og vendte sig først til det betydningsfulde Spørgsmaal om Dødsstraffens Nødvendighed. Chr. Colbjørnsen havde i sit Fragment som karakteristiske Kendetegn paa de Forbrydelser, som gjorde denne eksemplariske Straf nødvendig og passende, anført Misgerningens Grumhed, dens overlagte Udførelse og Forbryderens Farlighed for den offentlige Sikkerhed. Han konkluderede derefter: »Forræderen, Oprørsstifteren, Morderen og Mordbrænderen (i dette sidste Ords egentlige Forstaaelse) er altsaa de, der fortjener at straffes med Døden«. Han var imod at forbinde Henrettelsen med Pinsler. Indvendinger som de, at Borgerselskabspagten ikke rummer eventuelt Afkald paa Livet, og at Dødsstraffen strider mod, at Selvmord forbydes, afviser han let, og Hovedargumentet, at Slaveri (livsvarigt Strafarbejde) er tilstrækkelig som eksemplarisk Straf, bestrider han efter »al Erfaring og rigtig teoretisk Fornufts slutning«. Medens den retskafne Mand trøstes mod Dødens Skræk ved sin gode Samvittighed, savner den grove Forbryder aldeles »denne Tilflugtsstøtte. Dødens Rædsler omspænder hans lastefulde Hjerte. Den myrdede Medborgers blodige Skygge staar malet for hans Øje og vinker ham frem til den Eviges Domstol i det Øjeblik, han skal forlade Verden. Med Fængselsstraf følger desuden altid Haab om Frihed. Dette Haab forsvinder for Lovens Bud om den visse Død. Dersom Slaven agtede Døden mindre end sine Lænker og sin Skændsel, hvorfor ser man da ikke, at han ofte søger den? Selvmord iblandt denne Klasse af Mennesker er meget sjældent, uagtet man ellers maa beklage, at suicidium ikke er ualmindeligt«. Endelig anfører han, at Kejser Josef, der afskaffede Dødsstraffen i Østrig, til Gengæld indførte uhyre strænge Livstidsfængsler.

I Sammenligning med den gældende Ret, der havde Dødsstraf bl. a. for simpelt Manddrab uden Overlæg, Barnefødsel i Dølgemaal, Duel, Stimandsfærd, Falskmøntneri og Eftergørelse af Banksedler, er dette Standpunkt allerede

moderat. Det havde Tilslutning i Udtalelserne fra J. E. Colbjørnsen og Schlegel, og Kommissionens Flertal fulgte Generalprokurøren. Med Hensyn til Forræderi mod Kongen og Fædrelandet fandt man Grund til at markere Gerningens Afskyelighed ved Optrædning af den henrettedes Legeme og Askens Spredning i Luften. Fra det sidste havde dog den paa dette Tidspunkt afdøde J. E. Colbjørnsen taget Afstand. Derimod erklærede Moltke sig principielt for Modstander af Dødsstrafs Anvendelse og begrundede i udførlige Indlæg dette Standpunkt, som Beccaria i 1764 havde gjort moderne i Litteraturen, og som enkelte Steder var forsøgt i Lovgivningen. Medlidenhedsfølelsen kan ikke blande sig i denne Sags Bedømmelse, udvikler han. Naar Tusinder falder til Landets Forsvar, kan vi ikke føle Medlidenhed, naar Forbryderen, der har vist sig som Fjende af Staten, bliver Offer for den fornærmede Retfærdighed. Han bør lide den Straf, som er nødvendig til at opnaa Øjemedet, men er denne Nødvendighed bevist? Den maatte være afgjort dels med Hensyn til Forbryderen dels med Hensyn til Virkningen, som Straffen formodes at gøre paa det almindelige. Vistnok gyser man ved Synet af Morderens og Mordbrænderens Forbrydelser, man vender sig med Afsky fra dem og finder maaske ingen Straf haard nok til Afsoningen. Men ved at overveje Sagen med koldere Blod maa der spørges: Kan en Handlings Immoralitet være Retsgrund til Livsstraffens Bestemmelse? Er det ikke Forbryderens Farlighed for det almindelige, som fremkalder den? Er det ikke Forudsætningen, at intet Fængsel, intet Bevaringssted var saa sikkert, at denne Forbryder jo kunde undvige og gentage Misgerninger, som paany sætter Medborgeres Liv i Fare? Er dette rigtigt, saa følger heraf, at Dødsstraffen ophørte at være nødvendig der, hvor Regeringen kunde indrette saadanne Fængsler, som betryggede den mod Forbryderens nye Forsøg paa at fornærme Staten. Slutningen bliver da denne: Forbryderen maa miste Livet, fordi Regeringen ikke med Fængsel og Tvang kan forvare ham. I

en velorganiseret Stat, mener Moltke, behøver dette ikke at være Tilfældet. Det synes endog ubilligt, at et Menneske skal dø ikke saa meget for Retfærdigheden som for den borgerlige Indretnings Ufuldkommenhed. Retfærdigheden kan kun kræve Livsstraf, hvor den er Sikkerhedens Betingelse. Men, spørges der saa, skulde ikke det Indtryk virke, som Visheden om Dødsstraffen maa gøre paa den, der kun havde et Skridt til at udføre Forbrydelsen? Og skulde ikke omvendt Haabet om engang at kunne undvige fra det truende Fængsel tilskynde til at tilfredsstille den opflammende Lidenskab? Hertil svarer Moltke: »Intet synes mig ved Straffeloves Bestemmelse mindre anvendeligt end at ville beregne deres Virkning efter de forskellige Indtryk, som samme kan gøre paa Mennesket. Disse grunder sig i saa mange Tilfældigheder, at de ingenlunde bør vejlede Lovgiveren, der skal skrive Lov efter Retfærdighedens Bestemmelse og Bud. Livet er vistnok i de fleste Menneskeøjne det største Gode, dets Tab den største Ulykke. Dybt nedlagde Skaberen i Mennesket Lyst til Livet og Drift til at vedligeholde det. Men de Mennesker, som i en høj Grad sætter Pris paa Livet, begaar sjælden saadanne Forbrydelser, paa hvilke Dødsstraffe kunde være anvendelig. De derimod, hvis rasende Lidenskaber ledte dem til store Misgerninger, glemmer Livets Værd og anser hines Tilfredsstillelse for det største Gode. De opofrer alt for at nyde deres vilde Ønske opfyldt og underkaster sig villige de sørgelige Følger, der allerede levende fremstiller sig for deres Øjne. Og hvad virker da de hyppige Dødsstraffe i de Lande, som endnu har beholdt dem? Er Misgerningerne der færre? Standser de Forbrydernes Strøm? Intet er derfor uvissere end Dødsstraffes Virkning, og kan vel Retfærdighed i det uvisse opofre Menneskers Liv? Ser vi endelig hen til den Skare af Tilskuere, som iler til store Eksekutioner, og saa snart de saa den skyldiges Hoved falde, ligegyldig og rolig vender tilbage. Hvad stort kan Lovgiveren vente af de Indtryk, som Døden gjorde

paa den? Jeg finder derfor fuldkommen rigtigt, hvad Forfatteren af Contrat social paastaar: On n'a droit de faire mourir même pour l'exemple que celui, qu'on ne peut conserver sans danger, og kan ikke tro andet end, at Dødsstraffe kun kan finde Sted, hvor en Forræder mod Staten sætter denne i Fare, saa at den skyldiges Liv underholder deres Mod og Haab, som er deltagende i Forbrydelsen, og hvor den almindelige Sikkerhed og Rolighed ikke kan opnaas uden ved Forræderens Død. Jeg tror, at alvorlig, stræng og bestandig Fængselsstraf modificeret efter Forbryderens Tilstand og Evne bør sikkert kunne substitueres de hidtil bestemte Dødsstraffe. Kun paa det helt borgerlige Omraade var Moltke altsaa ubetinget afvisende overfor Dødsstraffen.

Divergensen indenfor Kommissionen uddybedes i yderligere Indlæg. Schlegel argumenterede med, at Dødsstraffen var den med Forbrydelsen analoge Straf, og at Lovgiveren ved at vælge nogen anden Straf for Morderen end denne vilde tilkendegive, at han agtede Morderens Liv højere end den myrdedes — begge Dele kun Omskrivninger af Synspunktet Liv for Liv — samt med det følelsesmæssige, at den dødsdømte hyppigere omvendte sig end den fængslede. Naar Moltke mod de andre gjorde gældende, at de konsekvent maatte medtage andre meget grove Forbrydelser som livsfarligt Røveri eller falsk Vidnesbyrd, da disse var næsten lige saa farlige som Mord, understreger Chr. Colbjørnsen meget energisk dette »næsten«. Moltke paabe- raabte sig bl. a. Erfaringerne fra England, hvor de talrige Henrettelser ikke syntes at frugte overfor Forbrydelserne. Alle var altsaa fremskridtsvenlige, men i forskellig Grad.

I denne Forbindelse kan omtales Drøftelsen om Oprettholdelse af Fdg. 18. Dec. 1767 om Straf for dem, som begaar Mord af Kedsommelighed til Livet for selv at blive henrettede. Den livsvarige Frihedsstraf af særlig haard Art, som var foreskrevet herfor, skulde efter § 1 ved Indsættelsen ledsages af Kagstrygning og Brændemærkning. §§ 2

—4 foreskrev desuden, at Misdæderen aarlig paa Dagen for Mordet skulde udføres til Gerningsstedet eller Retterstedet til Kagstrygning, hvilken Transport skulde foregaa paa haanlig Maade, bl. a. med Strikke om Halsen, og efter Døden skulde Misdæderen lægges paa Stejle og Hoved og Haand sættes paa en Stage. Der var Enighed om at lade §§ 2—4 bortfalde, saa meget mere som de gentagne Revselses, der »virkede Medynk i Stedet for Afskrækkelse«, ifølge Praxis eftergaves, og § 1 fandtes tilstrækkelig for Øjemedet. Schlegel vilde endvidere ophæve Brændemærket og Moltke ogsaa Kagstrygningen. Han fandt ikke i denne Forbrydelse de Kendemærker paa æreløs og skammelig Handling, som kunde gøre den fortjent til den bestemte Straf, og vilde kun have anvendt strengt livsvarigt Tugthusarbejde: »Man ved, at vrange og sværmeriske Religionsbegreber, som herskede især i Christian VI Tid, forførte mange til denne Forbrydelse. Mere beskæftigede med det andet Livs belovede Lyksaligheder end med deres Pligter og Forhold i dette higede de blot efter hint, forvissede om deres Misgernings Forladelse, som skulde aabne dem Vejen til et bedre Liv, begik de den og længtes nu efter den Dag, da de ledsagede af Præsten og en stimlet Hob Tilskuere modigen skulde gaa den attraaede Død imøde«. Han ansaa disse Forbrydere for højst ulykkelige Væsener. Chr. Colbjørnsen imødegik ham, ikke uden Heflighed. Fdg.n var en af Kongens viseste Love, der i sin Tid havde gjort Epoke i Evropa. Der var ingen Tvivl om dens Grund og Nytte, og den Fare, den havde for Øje, var ikke ophørt, hvorom de hyppige Selvmord vidnede. Handlingen var efter sit selvkærlige Motiv nedrig og infam. Ogsaa Nørregaard fremhævede som kvalificerende, at Motivet var at søge egen Fordel nemlig det Gode, Misdæderen forestiller sig. Fdg. 18. Dec. 1767, som Christian VII personlig havde interesseret sig for at faa indført, betegnede iøvrigt paa sit specielle Omraade en Reaktion mod Anvendelsen af de med Pinsler forbundne Henrettelser; man havde faaet Blik for,

at det kunde være problematisk med den afskrækkende Virkning af offentlig Henrettelse, og ved Reskript 22. April 1768 foretog man derfor ogsaa en Indskrænkning af den derved brugte gejstlige Medvirken, se Villads Christensen i »Det ny Aarhundrede« I, 2.

Ærens Tab som Straf, alene eller sammen med anden Straf, spillede en stor Rolle. Den dømte blev som Mindre-
mand ugild til selv personlig at gaa i Rette som Sagsøger og ugild som Vidne i Retten, som Vitterlighedsvidne eller Daabsvidne, hvorhos han var udelukket fra offentligt Embede eller Bestilling i Staten, fra Lavs- og Borgerskabsrettigheder. Angaaende denne Strafart var Kommissionen enig om

1) at den var passende med Hensyn til saadanne Forbrydelser, som efter deres Natur og det almindelige Begreb om Ære og Moralitet nødvendig maa agtes for at være skammelige og følgelig at paadrage dem, der har øvet samme, enhver god og retskaffen Borgers fortjente Foragt,

2) at Æresstraffe burde anvendes med Sparsomhed, at de mindre Grader af Æresstraffe saasom Gabestok, Halsjern etc. kunde afskaffes,

3) at Virkningen af Ærens Tab maatte lovfæstes overensstemmende med det nys bemærkede med det Tillæg, at den dømtes Begravelse skulde ske uden nogen Højtidelighed eller de blandt agtede Borgere brugelige Ceremonier,

4) at Livsstraf altid bør medføre Ærestab, og at de henrettede bør begraves paa Retterstedet, samt

5) at Æresstraffe i Reglen bør forbindes med legemlig Straf, Frihedstab eller Landsforvisning.

At Brændemærke og Kagstrygning som forhen skulde have denne Virkning, forudsættes vistnok.

Med Hensyn til Anvendelse af Ærestab ved enkelte Forbrydelser fremdrog man forskellige Tilfælde.

Saaledes falsk Vidnesbyrd, hvor Chr. Colbjørnsen vilde anvende Brændemærke og Arbejde i Jern paa Livstid, hvortil Kaas og Nørregaard sluttete sig, medens Moltke

og Schlegel fandt Brændemærke unødvendigt, hvad ogsaa J. E. Colbjørnsen skriftligt havde udtalt sig for.

Falsa af det grovere Slags i D. L. 6—18¹⁾ (Falskmontneri, Efterskriven af anden Mands Haand, Udgivelse for at være Kongens Embedsmand), for hvilke foresloges Tvangsarbejde i Fængsel for bestandig eller paa Kongens Naade.

De grovere Slags Æreskænderi og kvalificerede Bedragerier som svigagtig Fallit, Forfalskning af Varer eller Brug af falsk Maal og Vægt. Chr. Colbjørnsen vilde ikke hermed forbinde Fængsel eller Landsforvisning, idet han mente, at Dommens Offentliggørelse var tilstrækkelig. Denne vilde han ganske vist effektuere ved at stille den dømte offentlig til Skue ved Kagen (Pælen, der anvendtes ved Piskning) med et sort Bræt hæftet paa Brystet, hvorpaa var malet Æreskænder eller Bedrager. De øvrige Medlemmer vilde nøjes med Dommens Offentliggørelse i de indenrigske Tidender. Det bemærkedes, at naar der ved mindre Injurier anvendes Afbigt, er dette ikke Straf men Skadeserstatning.

Voldtægt mod uberygtet Kvinde, hvormed sattes i Klasse Brug af Bedøvelsesmidler i samme Formaals Tjeneste, hvor tillige Frihedstab foresloges.

Bigami, hvorfor tillige Landsforvisningsstraf foresloges, medens Moltke og Schlegel dog vilde foretrække Fængsel paa Kongens Naade.

Fdg. 18. Dec. 1767 efter Flertallets Forslag, se foran.

Om Frihedsstraffene havde Chr. Colbjørnsen i sit Fragment udtalt nogle Principper ledsaget af Eksempler, og hertil sluttede man sig. Han kritiserede det saakaldte Slaveri eller Fæstningsarbejde: »Slavernes Arbejde er ubetydeligt, ofte intet. Derimod er det, der gives dem til Underholdning, saa ringe, at det ikke forslaar til nødtørftigt Livsophold allermindst i Forhold til virkeligt Tvangsarbejde.

¹⁾ Citaterne i denne Artikel af D. L. findes under samme Betegnelse i Norske Lov.

Ej at tale om Slavernes uforsvarlige og upaalidelige Bevogtning, hvorover Kancelliet gentagne Gange har set sig beføjet til at føre Anke«. I Straffehuset, hvor der skulde udføres strængt og bestandigt Tvangsarbejde, krævede han nøje Opsigt med Fangerne, forsvarlig Naturalforplejning, luftige Værelser, de fornødne Adskillelser mellem Fangerne, og at de farligste Fanger arbejder i Jern.

Saadan Straf kunde anvendes paa Drab uden Overlæg, som livsvarig eller lavere. Havde den dræbte selv givet Anledning, kunde Straffetiden være fra 2 til 6 Aar. Røveri burde straffes med livsvarigt Arbejde i Jern og Vold paa Person med Fængsel fra 3 Maaneder til 2 Aar med Skærpe, naar Forbrydelsen udøvedes mod Øvrighed og andre Embedsmænd i Tjeneste. De ved Fdg. 20. Februar 1789 formildede Tyvsstraffe fandt han i visse Tilfælde kunde taale yderligere Formildelse. Kagstrygning og bestandigt Slaveri for at stjæle en Kø paa Marken forekom ham altfor haardt. Ran, der slap med Tremarksbøde og Tvigelds Betaling, burde straffes som Tyveri.

Ogsaa for Duelforbrydelsen foreslog Generalprokurøren med alles Tilslutning Fængselsstraf fra 2 til 6 Aar ud fra den Betragtning, at »den almindelige Fordom ikke sjælden opfordrer til denne Overtrædelse, efterdi det antagne gothiske Begreb om Ære i denne Henseende ligger i Strid med Evropas Lovgivninger«. Under Hensyn til, at »de Personer, som kommer i dette Tilfælde, altid kan formodes at være Mennesker af Opdragelse og at høre til de mere ophøjede Borgerklasser, for hvilke Tugthus- eller Forbedringshusstraf maaske vilde findes haardere end Døden selv især med Hensyn til deres Begreb om Æren, saa holdt han for, at Straf paa Frihed for Tvekamp burde bestemmes til Fængsel i det almindelige Arresthus«.

I Kommissionen fremdroges endnu nogle Tilfælde, idet man dog tog Forbehold mod at foretage en fuldstændig Gennemgang. Børns Vold mod deres Forældre var efter D. L. 6-5-3, ligesom Duel halsløs Gerning. Men naar Bør-

nene var myndige, kunde Anvendelse af Hug og Slag fra Forældrenes Side næppe anses for tilladelig Gerning. Frihedstab og Tvangsarbejde, formentlig i 6 Aar, skønnedes passende Straf, naar Børn havde slaaet, uden at det var Modværg. Ogsaa ellers maatte tidsbestemt Straf være tilstrækkelig ligesom ved andre grove Fornærmelser af Børn mod Forældre. Barnefødsel i Dølgemaal, naar Barnet fandtes dødt, straffedes efter D. L. 6-6-8 paa samme Maade og med Hovedet at sætte paa en Stage. Det erkendtes imidlertid, at Moderens »Bevægaarsager til at skjule sit Svangerskab, ja, endog til at skille Fosteret ved Livet, er saa beklagelige, at Lovgiveren maa bære Medynk med den skyldige, thi ikke sjældent har denne endog sin Grund i Ømhed over det ulykkelige Foster, som en saadan forladt Kvinde har bragt til Verden«. Naar det ikke befandtes, at det i Dølgemaal fødte Barn var forsættlig og paa voldsom Maade dræbt, kunde 2 Aars Tvangsarbejde anses som tilstrækkelig Straf. Har Moderen bevisligt ombragt det udenfor Ægteskab avlede Barn, sættes Straffen for saadant Barnemord til en Tid af 6 Aar. I Klasse med Indbrud om Natten, der var kvalificeret Tyveri, ønskedes sat, at nogen ved Hjælp af falske eller eftergjorte Nøgler havde listet sig ind i et af Mennesker beboet Hus og ved Hjælp deraf begaaet Tyveri om Natten eller indsneget sig i et Hus for om Natten at begaa Tyveri i den beboede Del af Huset. At modsætte sig Fuldbyrdselen af Kongens Befalinger dog uden at stifte Oprør skulde straffes med Frihedstab og Fængselsarbejde indenfor en Ramme af 2 til 6 Aar. Forgribelse paa eller Fornærmelser mod den foresatte Øvrighed eller Embedsmand (enten ved Handlinger eller Trusels eller Forhaanelses Ord), naar de udfører deres Embede, skulde straffes med lige Straf fra 6 Maaneder til 6 Aar. Der skulde af den kommende Kommission foreslaas Regler om Indretning af Fængsel med eller uden Arbejdspligt, i sidste Fald med Pligt til Selvforplejning.

Som Emner for Landsforvisningsstraffen nævnede Gene-

ralprokurøren i sit Fragment Forbrydelser, der ikke egentlig er farlige for den offentlige Sikkerhed, men som opvækker Forargelse paa Stedet. Han anlagde dette Synspunkt paa kvalificeret Rufferi (Brug af Hustru, Børn eller Myndlinger til Utugt) og paa Omgængelse mod Naturen, saaledes at der her gaves Landsforvisning i Forbindelse med Kagstrygning. Ogsaa ved Blodskam i op- og nedstigende Linie vilde han for den ældre Pari i Forholdet anvende denne Straf eventuelt efter forud sket Afsoning af 4 til 6 Aars Tugthusstraf. Det forførte Barn vilde han dømme til 2 Aars Tvangsarbejde og Forvisning fra Stedet, og paa samme Maade skulde Blodskam mellem Søkende straffes. Forslaget havde Tilslutning hos Kaas og Nørregaard men ikke hos Moltke og Schlegel, der, ogsaa af folkeretlige Hensyn, ikke vilde anvende denne Straf paa Forbrydelser der forudsætter en særdeles fordærvet Tænkemaade. Alle var derimod enige i at anbefale Straffen til Anvendelse for de mindre grove politiske Forbrydelser, saaledes som det nylig var sket for visse Trykkefrihedsforseelser ved Fdg. 27. Sept. 1799. J. E. Colbjørnsen havde udtalt sig for det samme.

Naar der ikke fremsattes nogen samlet Udtalelse mod Brugen af de lemlæstende Straffe, var det sikkert, fordi man fandt dette overflødigt. Moltke havde ogsaa i sin Betænkning meget energisk vendt sig mod enhver Brug af Brændemærket, der udstødte Misdæderen fra det borgerlige Samfund, saa at »kun Fortvivelse eller dyrisk Dorskhed kan blive tilbage«. Og hvis han ikke undviger fra Fængslet, er Mærket til ingen Nytte og kan kun forbitre ham.

I sit Fragment havde Generalprokurøren fremsat nogle almindelige kriminalistiske Overvejelser, der fik Kommissionens Bifald.

Idet han som Eksempel nævnte Tyveristraffene før Fdg. 20. Febr. 1789, udtalte han, at Straffen, naar den er større end Forbrydelsen, saa den ligner Hævn, bliver skadelig, fordi den fornærmede ikke som billig Mand kan fremkalde den ved Klage uden at handle mod sin Samvittighed.

Han gjorde opmærksom paa, at hvis Straf for større og mindre Overtrædelser er ens, kan det føre til, at den større bliver begaaet. Naar D. L. 6-16-1 straffede Stimandsfærd med Stejle og Hjul uden Hensyn til, om den overfaldne dræbes eller kun saares, var det fristende for Stimanden at dræbe Offeret for sin egen Sikkerheds Skyld.

Der gives Tilfælde, hvor Straf for en usædelig Handling kan blive skadelig, baade moralsk og politisk set, selv om Straffen ikke ved første Øjekast synes at være stræng. Han anvendte denne Betragtning paa Lejermaalsbøder efter D. L. 6-13-1 for Samleje udenfor Ægteskab. Disse Bøder ramte de ofte ulykkelig stillede Barnemødre haardt og kunde blive Aarsag til, at de lagde Haand paa Fosteret. Iøvrigt, tilføjede han, er Lejermaal ikke i den egentligste Forstaaelse et delictum, thi dets karakteristiske Kendemærke er Hensigt til at skade. Ikke heller er Lejermaal altid et sikkert Bevis paa en stor Grad af Usædelighed, thi de offentlige Skøger kommer sjældent i denne Ulejlighed. Den bliver i Almindelighed den svage (ofte uskyldige) forførte Kvindes Lod.

At straffe den fornærmede Person selv tillige med den, der har begaaet Forbrydelsen, kunde ikke stemme overens med retfærdig og vis Lovgivning. Dette var Tilfældet ved den offentlige Paatale af begaaet Hor, idet Bøden herfor ramte den uskyldige Ægtefælle.

Naar Selvmorderens Hovedlod efter D. L. 6-6-21 forbrydes, rammes de efterladte, der egentlig er de skadelidende, ved hans Handling. Selvmord bør overhovedet ikke betragtes som Delikt.

Endelig hævder han, at Bøde og legemlig Straf ikke bør kumuleres.

Om Pengestraffe udtalte Chr. Colbjørnsen med alles Tilslutning, at der ved Overtrædelser og Fornærmelser af de mindre Slags var Anvendelse for dem, og at de burde rette sig efter Forseelsens større og ringere Grad især med Hensyn til Handlingens Moralitet. Indenfor en fastsat Ramme

kan det betros Domstolene at fastsætte Størrelsen efter den skyldiges Evner og Sagens oplyste Omstændigheder. Forbrydelse af Boslod burde bortfalde. J. E. Colbjørnsen havde gennemgaaet Lovgivningens Tilfælde af Bøder til private og taget Afstand derfra. Tilbage var der de subsidære Bøder, der skulde træde i Stedet for Pengestrafen. Man sluttede sig her til to Betænkninger af 1. Januar 1800, som Generalprokurøren havde afgivet til Kancelliet om at supplere Fdg. 6. Dec. 1743. Denne havde nemlig ikke nogen Regel om Subsidærstraf svarende til den fuldstændige Konfiskation, der idømtes ved Dom til Hovedlods Forbrydelse. Den formueløse gik derfor uskadt ud af en saadan Domfældelse. Colbjørnsens Forslag gik ud paa at sætte Boslod eller Hovedlod til 1000 Rdl., halv Lod til 500 Rdl. og Straf paa »yderste Formue« til 100 Rdl., saaledes at den ubetalte Del af disse Beløb afsonedes, som om Dommen var gaaet ud paa Bøder af denne Størrelse. Ogsaa til de øvrige Regler i nævnte Fdg. om Bøders Afsoning havde han Ændringsforslag navnlig om at halvere Afsoningstiderne, specielt naar Fængsel paa Vand og Brød anvendtes. Højeste Dagetal for denne Straf skulde være 20 og hver femte Dag gives almindelig Kost. Brødrationen skulde være $1\frac{1}{2}$ π daglig. For Kvinder vilde han have Afsoningstiden yderligere nedsat med Hensyn til Kønnets Svaghed, især da den Kvinderne af Naturen tildelte større Grad af Undseelse og Frygtsomhed forøger deres Følelse ved at lide Straffen. »Overalt«, slutter Colbjørnsen, »synes mig, at den Lovgiver handlede billigere, som lod halv Straf blive Kvinders Lod, end den, som bestemte deres Arv til det halve imod Mændenes«. Kommissionens øvrige Medlemmer havde det videregaaende Forslag, at Fængsel paa Vand og Brød som skadeligt for Menneskets Helbred kunde bortfalde. De der holdtes fængslet til Bødeafsoning, maatte ikke have Tilladelse til Omgang eller Selskab i Fængslet, ej heller til at nyde Velleved af Føde men blot nødtørftig og tarvelig Underholdning.

Da Kancelliet afæskede Højesterets Tilforordnede Erklæring over Spørgsmaalet Afsoning af Boslods Fortabelse, havde flere benyttet Lejligheden til videregaaende Udtalelser, hvilket atter bragte Generalprokurøren ind paa de andre Spørgsmaal om Reform af Fdg. 6. Dec. 1743. Saaledes udtalte Assessor Fridsch, der iøvrigt havde været Medlem af Kommissionen af 1783 om Tyveristraffene, at han med Længsel imødesaa en ny kriminel Lovgivning, der bl. a. skulde afskaffe de høje Pengestrafte saasom Jords Forbrydelse, Gods' eller Hovedlods Forbrydelse, Straf paa yderste Formue, Mandebød og Voldsbøder. Dette fik Tilslutning hos flere, medens der dog ogsaa lød Røster i modsat Retning. Graah fandt det saaledes betænkeligt paa en Gang at gaa over til Grundsætninger i Kriminallovgivningen, som forudsætter 50 Aars Fremgang i Pædagog-, Skole- og Opdragelsesvæsenet. Kun for en halv Snes Aar siden begyndte vi derpaa, tilføjer han med Tanken paa Tyveriforordningen af 20. Februar 1789.

Det ligger nær at antage, at Frederik Moltke gennem disse Udtalelser har faaet væsentlig Bestyrkelse i sine Planer for Lovgivningens Reform, og hertil kom saa, at Chr. Colbjørnsen med sin aktive Personlighed stillede sig paa samme Side.

Kommissionens begrænsede Hverv at indlede et Reformarbejde ved en ny Kommission maatte medføre, at dens Vedtagelse kun kom til at udgøre et Fragment af en Straffekodeks. Det undgaar heller ikke Opmærksomheden, at den ikke samlede sin Opmærksomhed om at udforme Begrebsbestemmelser af de forskellige Delikter, men gik løs paa Strafarterne for at finde ud af, om og hvorledes de burde opretholdes, og paa hvilke Forhold de skønnedes at burde finde Anvendelse. Der vilde ellers have været meget at udrette paa Omraadet at fastsætte det strafbare Gerningsindhold. Her maa imidlertid erindres, at Retsanvendelsen i vidt Omfang betjente sig af Analogier, fuldstændige eller partielle, der tillod at inddrage beslægtede

Forhold under Lovenes kasuistisk formede Regler. Derved blev Trangen til Omarbejdelse mindre.

Det var meget langt fra, at Kommissionens Tanker formaaede hurtigt at sætte Lovgivningen i Bevægelse, hvilket kan skyldes forskellige Forhold. Men efterhaanden som strafferetlige Reformers gennemførtes, saas det dog, at Kommissionen havde anvist Fremtidens Veje. Fra de nærmeste Decennier skal nævnes Pl. 12. Juni 1816 om nærmere Bestemmelse i Henseende til Straffen af Fængsel paa Vand og Brød, Fdg. 24. Sept. 1824, hvorved Straffen for Boslods Forbrydelse og paa yderste Formue samt andre lignende Straffe dels ophæves dels forandres og Fdg. 30. Marts 1827 om Landsforvisningsstraffens Ophævelse. Den egentlige kriminelle Reform kom først ved de saakaldte Ørstedeske systematiske Straffelove fra 1833 og 1840—41.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire.
Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire.
Vol. XI, livr. 3—4.

Dette omfangsrige Dobbelthefte (152 Sider) indeholder en Række Dokumenter og Artikler af stor Interesse, hvoraf nogle her skal refereres i Korthed.

Et argentinsk Reglement af 1943 angaaende Udbyttet af Fangearbejdet og dets Fordeling bestemmer først, at Udgiften til de Indkøb, særlig af Ekstraforplejning, som tillades Fanger som Belønning for god Opførsel, ikke som hidtil skal afholdes af Fangens egen Andel i Arbejdsudbyttet, men udredes af Anstaltens Midler. Udbyttet af Fangens Arbejde skal fordeles med 15 % til Godtgørelse for Skade og Tab, som hans Forbrydelse har forvoldt nogen, efter Meddelelse herom fra vedkommende Ret, 25 % som Bidrag til Forsørgelse af Fangens Paarørende under Straffetiden efter nærmere Regler i saa Henseende, 40 % til Dækning af Anstaltsdriften og 20 % som Fangens Peculium, som uden noget Fradrag udbetales ham, naar Straffen er udstaaet. Er der ingen Skade at erstatte, gaar 40 % til Underholdsbidragene, medens de øvrige Procenttal er uforandrede. Er der Erstatningspligt, men ingen at udrede Underholdsbidrag til, stiger Fangens Andel til 45 %, de øvrige Tal uforandrede. Er der endelig hverken Erstatning eller Underholdsbidrag at yde, gaar 60 % til Fangens Peculium. Anstaltsdriften faar saaledes i alle Kombinationer kun 40 %. En betingelsesvis løsladt Fange kan ikke hæve mere end 200 Pesos af Peculiet, medens et overskydende Beløb administreres af Tilsynet, som kan udbetale det fornødne heraf til den løsladte i den Tid, Tilsynet vedvarer.

Ivar Strahl redegør for den nye svenske Lov af 1943, der traadte i Kraft i 1945, om betingelsesvis Løsladelse. Saadan Løsladelse gælder baade for Fængselsfanger og Strafarbejdsfanger. Loven supplerer den ældre Lovgivning paa dette Om-

raade og hjemler baade en obligatorisk og en fakultativ betinget Løsladelse. Obligatorisk Løsladelse indtræder, naar $\frac{5}{6}$ af en Straf paa mindst 6 Maaneder er udstaaet, dog med enkelte Undtagelser af mindre Rækkevidde. Ved Siden heraf hjemles der en fakultativ Adgang til betinget Løsladelse for den, som har udstaaet $\frac{2}{3}$ af en noget længere Straf, idet mindst 8 Maaneders Straffetid skal være udstaaet, saaledes at dette Institut faar Betydning for Straffetider paa mindst 1 Aar; Fangen kan selv fremsætte Begæring herom, og Forudsætningen for, at denne efterkommes, er, at man med Føje kan forudse, at han vil opføre sig godt efter Løsladelsen, hvorfor der i disse Tilfælde gaar en Undersøgelse i saa Henseende forud for Afgørelsen. Ved enhver betinget Løsladelse undergives Fangen Tilsyn. Den betingede Løsladelse er dels at opfatte som et afsluttende Led i Straffesystemet, der tilsigter at lette Fangen Overgangen til det frie Liv og ved at undergive ham Tilsyn i Resten af den forskyldte Straffetid gøre sit til Undgaaelse af Recidiv, dels som et Incitament for Fangen til at vise god Opførsel i Strafanstalten og derved mulig vænne sig til saadan Opførsel ogsaa senere. Det ses, at de to Sæt Regler supplerer hinanden: Den Fange, hvis Straffetid er for kort eller hvis Opførsel ikke lovende nok til Opnaaelse af fakultativ Løsladelse, skal dog betinget frigives, naar $\frac{5}{6}$ af Straffen er udstaaet, og den, hvis Straffetid er lang nok til, at fakultativ Løsladelse kan komme paa Tale, vil, naar han opfylder Betingelserne med Hensyn til Opførsel i Anstalten og Udsigt til det samme i Fremtiden, have Adgang til at blive løsladt allerede efter Udstaaelsen af $\frac{2}{3}$ i Stedet for $\frac{5}{6}$ af Straffetiden.

Ulrich Baumgartner skriver en bemærkelsesværdig Artikel om Biblioteker i Strafanstalter, deres Benyttelse og Betydning. I Anstalten i Lenzbourg har man dels undersøgt Arten af Bogudlaan, hvor Fangerne har frit Valg, i en længere Periode, dels gennem et Rundspørge hos et større Antal Fanger faaet disses Svar paa, hvilken Læsning de foretrækker, og hvorfor de læser. Øverst paa Listen staar illustrerede Revuer og Ugeblade, medens tekniske og professionelle Værker staar overraskende lavt. De fleste Fanger svarer, at de læser for at faa Fritiden, især Søndagen, til at gaa, men der findes ogsaa Svar af mere positiv Art saasom: da der er hændt mig saa meget i de sidste Aar, vil jeg ogsaa vide, hvad der hænder andre — eller: for at jeg i Billeder igen engang kan se Verden. Forf. tillægger Læsningen en stor opdragende Betydning som Bidrag til at drage Fangen ud af sin reservede Holdning overfor Fængslet og dets Per-

sonale. Bogen er noget upersonligt, som falder udenfor Fængselsregimets direkte Sfære, den giver Fangen en psykisk Afslappelse og har derfor særlig i Straffetidens Begyndelse en større Værdi for ham end, hvad Personalets Paavirkning vil kunne skabe. Det frie Valg af Læsning giver Fangen en Følelse af Frihed og Selvstændighed og bidrager herved til en sjælelig Forfriskning. Endelig bryder Bogen Fangens Ensomhed og hindrer ham i nogen Grad i de Dagdrømme og Drømmerier om Fortid og Fremtid, der ellers hviler saa tungt paa ham netop i Fritiden, hvor intet Arbejde optager hans Tanker. Den fjendtlige Indstilling, som hyppig indtræder efter Domfældelsen, kan Bogen paa sin upersonlige Maade afdæmpe. Lærer Fangen først rigtig at læse og forstaa f. Eks. en Roman, vil han kunne naa til at etablere et personligt Forhold til den ved at overtænke Karaktererne og Begivenhederne i den og konfrontere dem med sin personlige Opfattelse, som han da gerne vil have Lejlighed til at drøfte med Fængselsfunktionæren. Saaledes vil en Læsning, der til at begynde med kun sker for Adspredelse og Tidsfordriv, til Afspænding og Beroligelse, kunne udvikles til en virkelig Reflektion over det læste, som kan faa Indflydelse paa Karakterdannelsen. Derfor skal heller ikke al den Litteratur, der bydes Fangerne, ligge i et højere Plan; en Fange kan begynde med Revuerne og med Bistand af Bibliotekar og øvrige Personale naa frem til alvorlig Lektüre; Erfaringen i Lenzbourg har vist, at mange af Langtidsfangerne har udviklet en spontan Trang til god Læsning.

Om l'Union Interparlementaire og Krigens Kriminalitet har V. V. Pella skrevet en kortfattet, men meget fyndig Opsats. Det var l'Union, som for første Gang, i 1924, fremsatte Tanken om i Samtidens Folkeret at indføre Begrebet den kriminelle Stat og trods Vanskelighederne ved dettes Udformning fastholdt Tanken og efterhaanden fik Tilslutning hertil fra saa mange Sider, at det tør siges, at den overvældende Majoritet blandt Verdens Kriminalister nu ikke bestrider Muligheden af at etablere en strafferetlig Ansvarlighed for Staten. Naar man betænker, at af de 3441 Aar, der er forløbet i Tiden fra 1496 før og til 1945 efter Christi Fødsel, har 3173 bragt Krige (lokale eller internationale), medens kun 268 har været fuldtud Fredsaar, er det forstaaeligt, hvor vanskeligt det har været at komme bort fra den Betragtning, at Krig nu engang er den Form, hvorunder Staterne fyldestgør deres Bevægelsestrang, deres Fornødenheder og deres Ønsker, for at naa frem til den anden Betragtning, nemlig at Fred er en Livsfornødenhed for alle Stater og derfor

et retligt Gode af højeste Værdi, som maa staa under Beskyttelse af alle det internationale Fællesskabs Medlemmer. De Lidelser og Byrder, som en slagen Angriberstats Folk maa bære, maa ikke betragtes blot som Udslag af en simpel Magtmanifestation, men som Resultatet af en international Retsafgørelse, bestemt ved den Forbrydelse, Staten har begaaet mod den internationale Fredsorden og den universelle Folkeret. Ved Siden af at straffe Staten maa man ogsaa straffe visse fysiske Personer, som ved direkte Tilskyndelser har fremkaldt Aggressionskrigen, eller som har gjort dens Iværksættelse mulig. Endvidere maa der være Enighed om at straffe saadanne forbryderiske Handlinger, som Krigen har muliggjort, saasom Udryddelse af Befolkningen paa et besat Territorium eller af Individuer, Børn, Kvinder, syge, uden nogen retfærdiggørende Grund, Ødelæggelse af kunstneriske og andre kulturelle Værdier, Mishandling og Paaførelse af unødvendige Lidelser overfor Krigsmodstanderen, m. m. Organisationen af Freden kræver ikke blot en international Domstol og en international eksekutiv Magt, men tillige, at de enkelte Staters *interne* Straffelove maa ramme slige Handlinger, saa at de herfor skyldige kan straffes allerede efter deres eget Lands Lov og i deres eget Land. I saa Henseende staar Forf.s Land som Foregangsland, idet den gældende rumænske Straffelov i et Kapitel om Forbrydelser mod Fredsretten og de internationale Forbindelser paalægger Ansvar for Propaganda for Krig, Forbrydelser mod fremmede Staters Sikkerhed, Udbredelse af falske Efterretninger eller falske Dokumenter, som er egnet til at skade Landets ydre Forbindelser. Forf. slutter med at udtale, at netop nu, da Menneskeheden er udsat for saa store Lidelser efter Krigen, er det rette psykologiske Tidspunkt inde til at realisere Arbejdet for Forebyggelse og Afstraffelse af Krigskriminaliteter, inden Saarene er lægt, de smertelige Minder blegnede og dermed Initiativet sygnet hen.

Af Heftets øvrige Indhold kan endnu fremhæves et exposé fra Bureau permanent de la Commission om Forbrydelsers Forebyggelse, en af *Hélène Pfander* skrevet Mindeartikel om *Otto Kellerhals*, Straffekolonien i Witzwill's berømte Stifter og Direktør gennem mere end 40 Aar, samt endelig en af Kellerhals afgivet Besvarelse af Spørgsmaalet om Betimeligheden af og Betingelserne for i det moderne Straffesystem at anvende Friluftsarbejde i aabne Kolonier, en Besvarelse, der var bestemt for den internationale Kongres, som var forberedt til Afholdelse i Rom i 1940.

O. Haack.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

Defensor legis 1946, Hft. 3—4.

Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. XII, Hft. 1.

Svensk Juristtidning. Årg. 31, Hft. 3—5.

Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. 1945, Hft. 12, 1946, Hft. 1—3.

Tidsskriftets Redaktion.

Da de danske Udgivere i 1912 forberedte Fremkomsten af dette Tidsskrift, var de første blandt vore nordiske Fagfæller, som vi kom i Forbindelse med om denne Sag, de svenske Herrer Överdirektör *Viktor Almquist* og Professor *Nils Stjernberg*, der begge straks sluttede sig til Tanken og beredvillig paatog sig Hvervet som svenske Medredaktører af Tidsskriftet. Med den største Trofasthed har de bibeholdt denne Post saa længe, at denne Redaktion har bestaaet uforandret i de første 30 Aar af Tidsskriftets Levetid. Først i 1942 ønskede Professor Stjernberg at fratræde, og Överdirektör Almquist fremsatte da et tilsvarende Ønske, men indvilgede dog paa vor Henstilling i at fortsætte en Tid endnu, blandt andet for at det ikke skulde findes ostentativt, at begge svenske Redaktører samtidig traadte tilbage.

Överdirektör *Viktor Almquist* har nu, da han er højt oppe i Aarene, definitivt ønsket sig fritaget for Hvervet. Naar vi da her tager Afsked med ham, sker dette med en varm Tak for den Interesse og Omhu, han i den lange Aarrække har vist Tidsskriftet. I de senere Aar har han vel ikke selv leveret mange litterære Bidrag til dette, men han har stedse nøje og kritisk gransket de Artikler, som fremsendtes gennem ham, udtalt sig bestemt om deres Egnethed for Tidsskriftet og paa given Anledning sørget for, at der foretoges Ændringer i Manuskripter, hvori han fandt Uklarhed eller Unøjagtighed. I Korrespondancen med Udgiverne har han lagt sin store Interesse for dette nordiske Fællesforetagende klart for Dagen, og personlig har jeg i høj Grad skattet Brevvekslingen om Tidsskriftets Anliggender med den højt fortjente tidligere Leder af Sveriges Fængselsvæsen.

Som Överdirektör *Almquists* Efterfølger i Tidsskriftets svenske Redaktion har den nuværende Chef for Sveriges fångvård, Överdirektör *Hardy Göransson*, paa Anmodning velvilligst lovet at indtræde, og idet vi takker Överdirektören for dette Tilsagn, byder vi ham velkommen i Forvisningen om et frugtbart og i alle Maader godt Samarbejde.

O. Haack.

Studier over oligofrene Forbrydere.

Af Reservelæge ELSE NORDBEK.

Fra Den Kellerske Aandssvageanstalt.
Chef: Overlæge H. O. Wildenskov.

Det har ofte været hævdet, at aandssvage Forbrydere særlig sætter ind med deres Lovovertrædelser i Puberteten. Saaledes udtaler *Nørvig*: „Den omvælvning, som puberteten är eller i varje fall kan vara för den normalt begavade, blir ofta en katastrof för den svagt begavade“. „Ynglingen är nu könsmoden och man risikerar därför lätt otuktshandlingar. En starkare, icke helt utdifferenterad könsdrift kan också ta sig uttryck i andra former av förbrytelser t. ex. eldsanläggning. Polisen griper nu in. Så länge pojken är under 18 år, inställes i regel åtal och vederbörande kommer under barnavården“.

Jens Chr. Smith udtaler: „Nu er det ikke saaledes, at alle imbecile eller debile frembyder Karaktervanskeligheder, men en Del af dem gør det, og for en Del er disse Vanskeligheder sædvanligvis særlig udtalte i Pubertetsperioden, som hos aandssvage ofte strækker sig over noget længere Tid, end Tilfældet er hos normale unge Mennesker. For de debile er det ligefrem karakteristisk, at mange af dem omkring Puberteten faar en Uroperiode med karakterologiske Vanskeligheder. Det er værd at bemærke, at de debile unge kommer i Konflikt med Samfundet og i Berøring med Aandssvageforsorgen netop paa Grund af de psykopatiske Træk, som Pubertetstiden faar til at manifestere sig“.

Og endelig skriver *Helweg*: „Puberteten medfører normalt en vis til Tider ret betydelig karakterologisk og emotionel Ulige-

vægt. Ved Pubertetens Afslutning genoprettes Stabiliteten. Men hos de debile er Puberteten gerne prolongeret, varer til 20 Aar eller længere, og der indtræder derfor i en Række Aar hos aandssvage, der ellers er karakterologisk ret gunstigt udrustede, en Usikkerhedsperiode, der afgiver særlig gunstig Jordbund for social Afsporing“.

De nævnte Forfattere er saaledes enige i at understrege, at de unge aandssvage navnlig i Puberteten er i Farezonen, men saavidt vi ved, er det aldrig underbygget gennem en Under søgelse af et større Materiale. Vi har derfor ment, det havde Interesse at samle et Materiale af aandssvage Forbrydere og derpaa ved Sammenligning med et almindeligt dansk Forbrydermateriale at søge at faa underbygget de ovenfor fremsatte Anskuelser om en særlig Pubertetsfarezone med Hensyn til Kriminalitet hos aandssvage.

Jeg har samlet ialt 256 mandlige Loverovertrædere, som før den 1. Januar 1944 enten er eller har været anbragt paa Den Kellerske Aandssvageanstalt i Henhold til Retskendelse. 60 af dem er atter udskrevet fra Anstalten og 8 er døde.

Da en Del af de paa Anstalten indkomne Lovovertrædere enten under Opholdet eller under den Observation, de var indlagt til, har vist sig ikke at være aandssvage, men Sinker, er følgende Betegnelser anvendt: aandssvage omfatter Patienter med Intelligenskvotienter til 75, Sinker omfatter Patienter med Intelligenskvotienter lig eller over 75. Som Samlebegreb for aandssvage og Sinker anvendes Betegnelsen oligofrene. Af mit Materiale paa 256 Forbrydere var de 175 aandssvage og 81 Sinker.

Det normale Sammenligningsmateriale stammer fra Kriminalstatistiken for 1938—39, før Krigens Indflydelse bragte Forskydning i Alderen, idet det er bekendt, at Krigsaarene i stigende Grad har forøget Tallet paa de unge Lovovertrædere. Endvidere har jeg fra Statistisk Departement velvilligst faaet Opgørelse over Tiltalefrafald mod mandlige Forbrydere i Aaret 1938. For Statistisk Departements beredvillige Hjælp er jeg megen Tak skyldig.

I Skema I har jeg opgjort, i hvilken Alder den første Forbrydelse er begaaet, der har bevirket Politisag med paafølgende Dom eller Tiltalefrafald mod Børneværn. Jeg har regnet alle 256 Personer for Forbryderebegyndere i det Øjeblik, de faar deres første Dom, selv om de senere begaar en eller flere Lovovertrædelser. Det normale Materiale, der skal tjene til Sammenligning, stammer fra Kriminalstatistikens Tabel VIII for 1938 (Side 68), der omhandler indenlandske Forbryderbegyndere. Hertil er lagt Tiltalefrafaldene, som jeg har faaet opgivet fra Statistisk Departement. Bødestraf er ikke medregnet i nogen af Tilfældene.

Man har som i Kriminalstatistiken skelnet mellem Sædelighedsforbrydere, Ejendomsforbrydere, Voldsforbrydere og Andre Forbrydere. Da Brandstiftelse hos oligofrene udgør saa stor en Del af „Andre Forbrydelser“, har jeg delt denne Rubrik i to ved Hjælp af en punkteret Linie og øverst noteret det samlede Anal af „Andre Forbrydelser“ og nedenunder, hvor stor en Del heraf Brandstiftelserne udgør.

Skema I a. *Oligofrene Forbryderbegyndere.*

Forbr. Art	Ialt	< 18 Aar	18—20	21—24	25—29	30—39	> 40 Aar	
Sædelighedsf.	69 27,0 %	15 21,8 %	15 21,8 %	14 20,3 %	6 8,6 %	10 14,5 %	9 13,0 %	100 %
Ejendomsf.	151 59,0 %	32 21,2 %	60 39,7 %	34 22,5 %	12 8,0 %	9 6,0 %	4 2,6 %	100 %
Voldsf.	5 1,9 %	1 20,0 %	2 40,0 %	—	1 20,0 %	—	1 20,0 %	100 %
Andre Forbr.	31 12,1 %	10 32,2 %	10 32,3 %	7 22,5 %	2 6,5 %	2 6,5 %	—	100 %
Deraf Brandst.	26 10,2 %	9 34,6 %	8 30,7 %	6 23,1 %	2 7,7 %	1 3,9 %	—	100 %
Ialt	256 100 %	58 22,7 %	87 33,9 %	55 21,5 %	21 8,2 %	21 8,2 %	14 5,5 %	100 %

Skema I b. *Normale Forbryderbegyndere.*

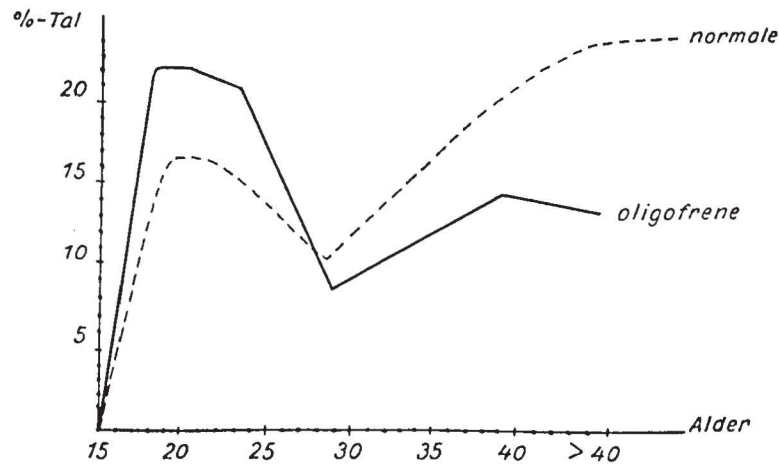
Forbr. Art	Ialt	< 18 Aar	18—20	21—24	25—29	30—39	> 40 Aar	
Sædelighedsf.	419 12,7 %	57 13,6 %	69 16,5 %	65 15,5 %	43 10,3 %	85 20,2 %	100 23,9 %	100 %
Ejendomsf.	2485 75,0 %	414 16,6 %	607 24,5 %	466 18,7 %	325 13,1 %	370 14,9 %	303 12,2 %	100 %
Voldsf.	293 8,8 %	8 2,8 %	48 16,4 %	80 27,2 %	66 22,5 %	61 20,8 %	30 10,3 %	100 %
Andre Forbr.	116 3,5 %	15 12,9 %	11 9,5 %	15 12,9 %	12 10,4 %	32 27,6 %	31 26,7 %	100 %
Ialt	3313 100 %	494 14,9 %	735 22,2 %	626 18,9 %	446 13,5 %	548 16,5 %	464 14,0 %	100 %

Personer, der har begaaet mere end een Slags Forbrydelse ved første Paagribelse, er noteret i Rubrik efter den alvorligste Forbrydelse.

Af Skemaerne fremgaar det, at 22,7 % af de oligofrene har begaaet deres første Forbrydelse inden det 18. Aar, medens der er 14,9 % af de normale, der er startet inden det 18. Aar. Altsaa Tal, der synes at bekræfte de ovenfor citerede Udtalelser. Ser man paa, hvorledes Forbrydelserne grupperer sig indenfor de 4 Hovedgrupper, ses det, at 27,0 % af de oligofrene mod 12,7 % af de normale har begaaet Sædelighedsforbrydelser, Tal, der ikke overrasker, da det er velkendt, at oligofrene oftere end normale begaar Sædelighedsforbrydelser.

Ser man paa Aldersfordelingen indenfor de enkelte Grupper findes følgende: For Sædelighedsforbryderes Vedkommende har 21,8 % oligofrene mod 13,6 % normale begaaet deres første Forbrydelse inden det 18. Aar. Fra 18—20 Aar er Tallene 21,8 mod 16,5 %, fra 21—24 Aar ligger de oligofrene Tal endnu over de normale med 20,3 mod 15,5 %. Herefter stiger de normale Tal, og de oligofrene falder, saa Tallene fra 25 Aar og opefter ligger betydelig højere for de normales Vedkommende.

Dette er nærmere belyst i nedenstaaende Kurve I, der tydeligt viser Forskellen i Fordelingen.

Det fremgaar af ovennævnte Tal for oligofrene Sædelighedsforbrydere, at disse fortrinsvis begynder deres Forbrydelser i den tidlige Pubertetsalder, naar Kønssdriften sætter ind. Spørgsmaalet bliver nu, om det virkelig drejer sig alene om Pubertetsforbrydelser. Hvis dette var Tilfældet, skulde man vente, at Forbrydelserne vilde holde op, naar Puberteten er afsluttet. For at faa dette Spørgsmaal nærmere belyst har jeg undersøgt, hvor mange af disse unge Forbrydere, der fortsætter deres Forbrydelser ogsaa i en højere Alder. Imidlertid viser det sig, at ikke mindre end 49 af de 69 Sædelighedsforbrydere eller de 71,0 % paa Grund af Forbrydelsens alvorlige Karakter allerede efter første Sædelighedsforbrydelse er internerede paa Anstalt, saa snart Oligofrenien er konstateret. De 47 af dem begaar ikke flere Sædelighedsforbrydelser, medens 2 af dem senere, efter at de er anbragt i kontrolleret Familiepleje, hver begaar endnu een Forbrydelse. Interneringen bevirker, at disse Forbrydere afskæres fra at begaa de Sædelighedsforbrydelser, de ellers muligvis vilde have begaaet, hvis de i Stedet for Internering var blevet idømt Fængselsstraf og bagefter var blevet sendt ud i

Verden igen. Ialt er 20 af disse Forbrydere senere anbragt i kontrolleret Familiepleje. Som nævnt recidiverer de 2, medens de 18 øvrige synes at være faldet til Ro under Anstaltsopholdet.

Af de resterende 20 Sædelighedsforbrydere, der ikke interneres straks, bliver 12 eller 17,4 % internerede efter 2. Sædelighedsforbrydelse, 3 eller 4,3 % efter 3. Sædelighedsforbrydelse, 1 eller 1,5 % efter 5. Forbrydelse og 4 eller 5,8 % efter at have begaaet 6 eller flere Sædelighedsforbrydelser.

I følgende Skema er opgjort, i hvilken Alder den *sidste* Sædelighedsforbrydelse er begaaet for at belyse Forbryderens Alder i Forhold til Puberteten:

Skema II.

Antal ×	18—20 Aar	21—24	25—29	30—39	≥ 40 Aar	Ialt
2 ×	1	2	3	2	4	12 17,4 %
3 ×	—	—	—	—	3	3 4,3 %
4 ×	—	—	—	—	—	—
5 ×	—	1	—	—	—	1 1,5 %
> 5 ×	—	—	1	1	2	4 5,8 %
Ialt	1 1,5 %	3 4,3 %	4 5,8 %	3 4,4 %	9 13,0 %	20 af 69 29,0 %

Hvis man regner Puberteten hos Oligofrene som sikkert afsluttet efter 24 Aars Alderen, er der 16 af de 20 eller 23,4 % af de oprindelige 69 Sædelighedsforbrydere, der har udført Sædelighedsforbrydelser ogsaa efter Pubertetens Afslutning. Da vi jo intet kunde sige om de 49 Alumner, der ved Internering efter første Forbrydelse afskæres fra at begaa flere For-

brydelser, 2 har dog senere i Familiepleje begaaet endnu hver een Forbrydelse, vil det faktisk sige, at 16 af de 20, vi ved lidt nærmere Besked med, eller 80,0 %, har begaaet deres sidste Sædelighedsforbrydelse efter Pubertetens Afslutning. Men naturligvis er disse Tal saa smaa, at man ikke kan slutte noget bestemt af dem, dog kan man maaske tillade sig at udtale, at de giver et lille Fingerpeg i Retning af, at det maaske er lidt for dristigt blot at regne Sædelighedsforbrydere hos oligofrene som Pubertetsforbrydere.

Jeg skal i korte Træk omtale de Alumner, der har begaaet 5 eller flere Sædelighedsforbrydelser:

1: Begaar sin første Sædelighedsforbrydelse (Exhibitionisme) 33 Aar gammel. 12 Gange idømmes han Fængselsstraf for samme Forbrydelse, før han 53 Aar gammel anbringes paa Aandssvageanstalt.

2: Starter sin forbryderiske Løbebane som 17-aarig, hvor han idømmes 60 Dages Fængsel for Alfonseri. De næste Aar idømmes han 8 Gange Fængselsstraf for Alfonseri og Blufærdighedskrænkelser, sidste Gang da han er 32 Aar gammel. Endelig anbringes han 35 Aar gammel paa Anstalt efter en Tyverisag.

3: Begaar Uterlighed mod 6-aarig Pige, da han er 24 Aar gl. Fra sit 24.—28. Aar idømmes han 6 Gange Fængselsstraf for Uterlighed eller Blufærdighedskrænkelser mod Børn, og 29 Aar gammel anbringes han paa Anstalten som farlig for den offentlige Sikkerhed.

4: Er 19 Aar gammel uterlig mod lille Pige. 6 Gange senere er han uterlig eller begaar Blufærdighedskrænkelser mod Børn, sidste Gang 48 Aar gammel, ved hvilken Lejlighed han anbringes her.

5: Er 18 Aar gammel ved første Sædelighedsforbrydelse og 24 Aar gammel ved femte Forbrydelse, hvorefter han ved Internering her bremses i at begaa flere Lovovertrædelser.

Af disse 5 begynder altsaa de 3 deres Lovovertrædelser i Puberteten (17, 19 og 18 Aar). De to af dem fortsætter deres

Forbrydelser udover Puberteten, mens den tredie interneres 24 Aar gammel, da Puberteten sandsynligvis ogsaa er afsluttet.

Da man ikke kan sige noget helt bestemt om, hvornaar Puberteten afsluttes hos oligofrene — men muligvis noget senere end hos normale unge Mennesker — er det en Smags Sag, om man vil kalde Nr. 3 for Pubertetsforbryder. Sandsynligvis er Puberteten afsluttet, da han starter sine Forbrydelser som 24-aarig, og i hvert Fald er den afsluttet, da han interneres 29 Aar gammel. Og endelig er der een, der først starter sine Forbrydelser længe efter at Puberteten er afsluttet og bliver ved helt op til 53 Aars Alderen, da han interneres paa Anstalten.

Hvis vi ser lidt nærmere paa, hvilke Sædelighedsforbrydelser de oligofrene begaar, kan det maaske yderligere belyse Forbrydelsernes Forhold til Puberteten:

Skema III.

Arten af første Sædelighedsforbrydelse hos oligofrene.

Forbr. Art	< 18 Aar	18—20	21—24	25—29	30—39	> 40 Aar	Ialt
Sædelighedsforbr. mod Voksne	1 1,4 %	2 2,9 %	3 4,3 %	1 1,5 %	1 1,5 %	2 2,9 %	10 14,5 %
Sædelighedsforbr. mod Børn	14 20,3 %	10 14,5 %	9 13,1 %	4 5,7 %	9 13,0 %	6 8,7 %	52 75,3 %
Incest	—	2 2,9 %	2 2,9 %	1 1,5 %	—	1 1,4 %	6 8,7 %
Sodomi	—	1 1,5 %	—	—	—	—	1 1,5 %
Ialt	15 21,7 %	15 21,8 %	14 20,3 %	6 8,7 %	10 14,5 %	9 13,0 %	69 100 %

Skemaet viser, at Sædelighedsforbrydelse mod Voksne udgør 14,5 %, medens Sædelighedsforbrydelse mod Børn udgør ikke mindre end 75,3 %. Incest udgør 8,7 % og Sodomi 1,5 %. Aldersfordelingen svarer naturligvis til Hovedskema I, saaledes at de 43,5 % falder inden det 21. Aar og 63,8 % inden det 25. Aar. Nogen direkte Sammenligning med normalt Materiale er

her ugørligt, idet Skemaet paa Side 68 i Kriminalstatistiken ikke er udspecificeret nærmere. Tabel VI A (Side 52) har imidlertid et Skema, der opdeler Sædelighedsforbrydelserne, og man finder her, at 35 af 532 Personer har begaaet Blodskam, 21 Voldtægt, 137 Utugt mod Børn, 6 Forførelse af Personer under 18 Aar og 333 har begaaet andre Former for Sædelighedsforbrydelser. Skemaet omfatter ikke Forbryderbegyndere, men samtlige Forbrydelser begaaede i 1938, men jeg regner med, at Tallene ikke vilde blive højere, hvis det drejede sig om Forbryderbegyndere alene, snarere tværtimod. De normale Procenttal bliver:

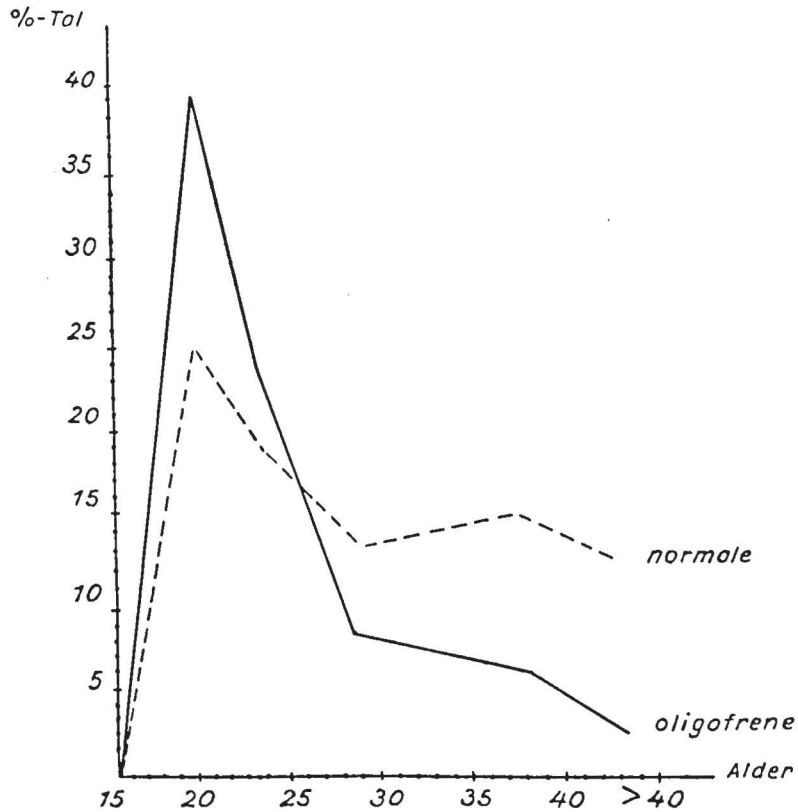
Blodskam	Voldtægt	Uterlighed mod Børn	Forførelse af Pers. < 18 Aar	Andre Sædelighedsf.	Ialt
6,6 %	3,9 %	25,8 %	1,1 %	62,6 %	100 %

De Tal, der interesserer mest, er Tallene for Sædelighedsforbrydelser mod Børn, der i det oligofrene Materiale udgør 75,3 %, i det normale Materiale 26,9 %, idet jeg regner Forførelse af Personer under 18 Aar som henhørende under denne Gruppe. Grunden til den store Forskel ligger maaske i den oligofrenes ringere Evner til at faa Forbindelse med Kvinder, det morer ham at lege med og omgaas Børn og ganske unge, hvorved Risikoen for Uterlighed mod Børnene forøges stærkt. Tallene for Incest ligger ret nær op ad hinanden — 8,7 % oligofrene og 6,6 % normale — men Tallene er saa smaa, at de ikke tillader nogen nærmere Sammenligning, ellers kunde man maaske vente, at de oligofrene Tal vilde ligge noget højere end de normale, da det drejer sig om Individider fra et meget lavt Milieu med tætpakkede Familier.

Tallene for Sædelighedsforbrydelser tillader altsaa ikke, at man gør altfor vidtrækkende Slutninger. Det synes, som om det er rigtigt, at de oligofrene begynder deres Sædelighedsforbrydelser noget tidligere end normale. Men Beviset for, at Forbrydelserne overvejende skulde skyldes en „Pubertetsuligevægt“, maa endnu siges at mangle.

Derefter Ejendomsforbrydelserne, der omfatter 151 Alumner. Ser vi atter paa Skemaerne 1 a og b, viser det sig, at 59,0 % oligofrene og 75 % normale har begaaet Tyveri under en eller anden Form. Heraf har 21,2 % af de oligofrene mod 16,6 % af de normale været under 18 Aar ved første Forbrydelse, 39,7 % mod 24,5 % mellem 18 og 20 Aar og 22,5 % mod 18,7 % mellem 21 og 24 Aar. Herefter falder de oligofrene Tal hurtigt, mens de normale falder i mindre Grad, saaledes at der bliver 16,6 % oligofrene, der har begaaet deres første Forbrydelse efter 24 Aars Alderen mod 40,2 % normale.

Kurve II viser det samme i mere overskuelig Form:

Ogsaa her er der ingen Tvivl om, at de oligofrene begynder deres Lovovertrædelser tidligere end de normale. Men hvorledes

forholder disse oligofrene Forbrydere sig senere hen? 79 af de 151 eller 52,3 % interneres paa Anstalt efter første Forbrydelse. Tallet er her ikke slet saa stort som for Sædelighedsforbrydernes Vedkommende, hvor allerede de 71 % interneredes efter første Forbrydelse, sandsynligvis fordi Ejendomsforbrydelse ikke har den alvorlige Karakter som Sædelighedsforbrydelsen, hvorfor Oligofrenien ofte først konstateres, efter at Individet har begaaet en Række Tyverier. 43 af disse 79, der straks interneres, eller 28,8 %, begaar ikke flere Forbrydelser, medens de øvrige 36 senere begaar fra et til flere Tyverier ved Bortgang fra Anstalten, efter Anbringelse i kontrolleret Familiepleje eller efter Udskrivning fra Anstalt. Vi vil se nærmere paa dem, der har begaaet mere end eet Tyveri (hvad enten de interneres ved første Forbrydelse eller ej). Det er ikke ualmindeligt, at Alumner, der har startet deres Forbryderbane med et mindre Tyveri, senere har begaaet Tyverier skiftevis med andre Forbrydelser som Vold, Brandstiftelse eller Sædelighedsforbrydelse. 74 af Alumnerne har imidlertid kun begaaet Ejendomsforbrydelser — fra 2 til mange Gange — og over disse 74 har jeg opstillet følgende Skema:

Skema IV.

Antal ×	<18 Aar	18—20	21—24	25—29	30—39	>40 Aar	Ialt
2 ×	1	13	8	6	1	1	30 40,5 %
3 ×	—	2	8	4	4	—	18 24,3 %
4 ×	—	—	3	6	2	1	12 16,2 %
5 ×	—	—	1	1	1	—	3 4,1 %
> 5 ×	—	—	—	3	3	5	11 14,9 %
Ialt	1 1,3 %	15 20,3 %	20 27,0 %	20 27,0 %	11 14,9 %	7 9,5 %	74 100 %

Ogsaa her er det den sidste Ejendomsforbrydelse, Individet har begaaet, der er anført i Skemaet for at belyse Forbryderens Alder i Forhold til Puberteten.

40,5 % har begaaet 2 Forbrydelser, 24,3 % har begaaet 3, 16,2 % har begaaet 4, 4,1 % har begaaet 5 og 14,9 % har begaaet mere end 5 Forbrydelser. 48,6 % af disse Alumner har begaaet deres Forbrydelser inden 25 Aars Alderen og 51,4 % efter 25 Aars Alderen, hvor vi maa kunne regne Puberteten for afsluttet.

For at se, om Ejendomsforbrydernes Art giver Oplysninger af Interesse, har jeg opstillet følgende Skema:

Skema V:

Forbr. Art	<18 Aar	18—20	21—24	25—29	30—39	>40 Aar	Ialt
Tyveri	32 21,2 %	49 32,5 %	26 17,3 %	12 7,9 %	8 5,3 %	3 2,0 %	130 86,2 %
Bedrageri og Underslæb	—	8 5,3 %	7 4,7 %	—	—	1 0,6 %	16 10,6 %
Falsk	—	1 0,6 %	1 0,7 %	—	—	—	2 1,3 %
Hasardspil og Betleri	—	2 1,2 %	—	—	1 0,7 %	—	3 1,9 %
Ialt	32 21,2 %	60 39,8 %	34 22,5 %	12 7,9 %	9 6,0 %	4 2,6 %	151 100 %

Det drejer sig her om Arten af første Ejendomsforbrydelse. Sammenligner vi igen med Skemaet Side 52 i Kriminalstatistiken over samtlige Forbrydelser begaaet i 1938, faar vi følgende normale Procenttal, der vel ikke direkte kan sammenlignes med vore Tal over Forbryderbegyndere, men som dog kan bruges som en vis Rettesnor:

Tyveri	Bedrageri og Underslæb	Falsk	Andre Ejendomsf.	Ialt
58,6 %	20,5 %	9,3 %	11,6 %	100 %

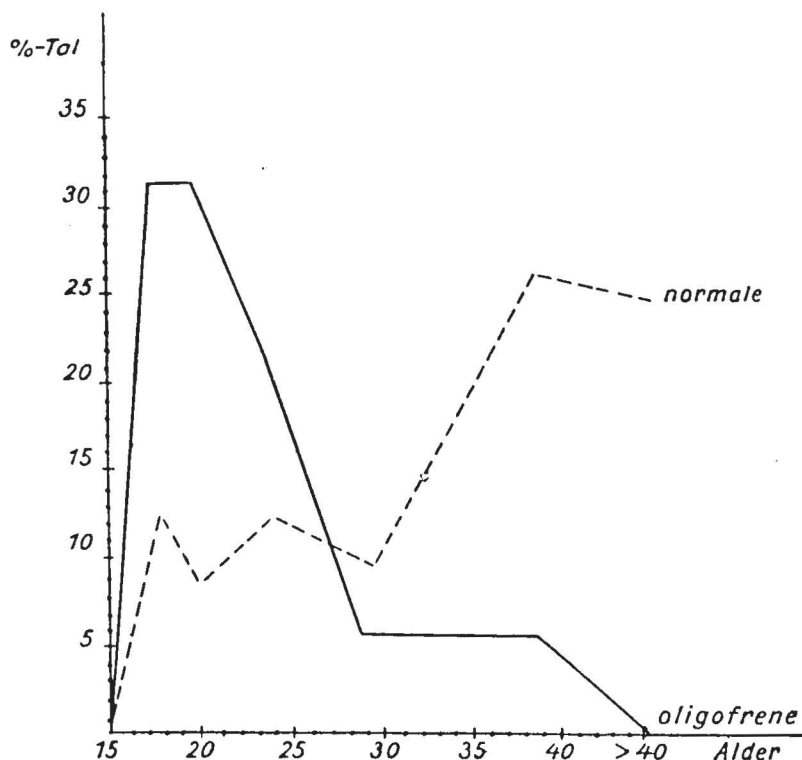
Af de to Skemaer fremgaar det, at 86,2 % af de oligofrene har begaaet Tyveri mod 58,6 % normale, 10,6 % oligofrene har begaaet Bedrageri og Underslæb mod 20,5 % normale, 1,3 % oligofrene mod 9,3 % normale har begaaet Falsk, og 1,9 % oligofrene mod 11,6 % normale har begaaet andre Ejendomsforbrydelser.

De Tyverier, de oligofrene begaar, er oftest Cykletyverier, Automattyverier, Rapserier af Penge og andre mindre Lejlighedstyverier, medens de alvorligere Ejendomsforbrydelser som Indbrud, Bedrageri og Underslæb samt Falsk, der kr ver Forbrydelsens Tilrettelæggelse i Forvejen og st rre Dristighed og Snedighed, ses langt sjældnere hos oligofrene end hos normale. Bedrageri, Underslæb og Falsk ses derfor næsten udelukkende hos Sinker og er iøvrigt oftest saa let gennemskuelige, at Alumnene hurtigt er afsløret og paagrebet. Motivet til Lejlighedstyverierne maa oftest ses ud fra den Baggrund, at den oligofrenes Indt jningsevne er mindre end den normales, medens han har samme Trang til Fornødenheder for at være paa Højde med de normale, som han ser op til. Da han ikke kan tjene samme L n, maa han paa anden Maade forhøje sin Indtægt, og han falder for Fristelsen til at begaa Ejendomsforbrydelser.

Af Voldsforbrydelser er der kun 5 eller 1,9 % i mit Materiale, hvorfor der selvsagt ikke kan foretages nogen Sammenl jning med normalt Materiale. Jeg skal derfor blot indskrænke mig til at nævne de 5 Voldsforbrydelsers Art: een har begaaet overlagt Mord, 3 har forsøgt Manddr b og een har overfaldet sagesløs Person.

31 Alumner eller 12,1 % har begaaet „andre Forbrydelser“. De 26 af disse eller de 10,2 % har begaaet Brandstiftelse, mens af Resten 3 har begaaet Togattentat, een Attentat mod Bro og een Krænkelse af Husfreden. Ved Sammenl jning mellem Skema I a og b ses det, at 12,9 % normale og 32,2 % oligofrene har begaaet deres første Forbrydelse f r det 18. Aar, 9,5 % normale og 32,3 % oligofrene har været mellem 18—20 Aar, medens 12,9 % normale og 22,5 % oligofrene har været mellem 21 og 24 Aar. Derefter falder de oligofrene Tal til 6,5 % — 6,5

% og 0 % i de næste 3 Aldersgrupper, medens de normale Tal stiger til 10,4 % — 27,6 % og 26,7 %. Kurve III viser igen Fordelingen mellem normale og oligofrene „andre Forbrydere“:

Forskellen i Alder er her langt mere fremtrædende end for Sædelighedsforbr. og Ejendomsforbr.'s Vedkommende. Der er ingen som helst Tvivl om, at de oligofrene starter tidligere end de normale i denne Gruppe. For de oligofrenes Vedkommende udgør Brandstiftelse 83,9 % af „Andre Forbrydelser“, idet som nævnt 26 af de 31 Alumner har gjort sig skyldige i Brandstiftelse. Blandt de normale udgør Brandstiftelse er langt ringere Del. Da Skemaet Side 68 i Kriminalstatistiken ikke er nærmere udspecificeret, ved jeg ikke, hvor stor en Procentdel af de normale Forbryderbegyndere, der har begaaet Brandstiftelse. Men

af Tabel VI A (Side 52) fremgaar det, at kun 46 af 265 Personer eller 17,3 % af samtlige „Andre Forbrydere“ i 1938 har gjort sig skyldige i Brandstiftelse. Det er ogsaa velkendt, at Brandstiftelse ligesom Sædelighedsforbrydelse er en hyppig Forbrydelse blandt oligofrene.

Ogsaa her er det interessant at se, hvorledes det gaar disse unge Forbrydere. 26 af dem — deraf 21 Brandstiftere — eller 83,9 % (henholdsvis 67,7 % (interneres efter første Forbrydelse paa Anstalt. De 20 af dem begaar derefter ikke flere Lovovertrædelser, medens de 6 senere begaar andre Forbrydelser efter Udskrivning, efter Anbringelse i Familiepleje eller ved Bortgang fra Anstalten. Af de 11, der har begaaet mere end een Forbrydelse har 2 yderligere haft 1 og 3 Brandstiftelsessager, de øvrige har senere begaaet vekslende Forbrydelser som Uterlighed, Tyveri, Skade paa Jernbaner, Vold og Overtrædelse af Spirituspaalæg. Følgende Skema viser Forbrydernes Alder ved sidste Forbrydelse.

Skema VI.

	18—20 Aar	21—24	25—29	30—39	≥ 40 Aar	Ialt
2 ×	1	1	—	—	—	$\frac{2}{18,2\%}$
3 ×	—	1	—	1	—	$\frac{2}{18,2\%}$
4 ×	—	2	—	2	1	$\frac{5}{45,4\%}$
5 ×	—	—	—	—	—	—
> 5 ×	—	—	1	1	—	$\frac{2}{18,2\%}$
Ialt	$\frac{1}{9,1\%}$	$\frac{4}{36,4\%}$	$\frac{1}{9,1\%}$	$\frac{4}{36,4\%}$	$\frac{1}{9,0\%}$	$\frac{11}{100\%}$

Tallene er for smaa til at drage yderligere Slutninger med Hensyn til Relation til Pubertetsperioden, ligesom Sammenligning med normalt Materiale ikke lader sig gøre.

Derimod kan det maaske have nogen Interesse at se, hvilke Motiver Brandstifterne — der jo udgør saa stor en Procentdel af „Andre Forbrydere“ — har haft til deres Forbrydelser:

Skema VII.

Se Ild — ødelægge	5 =	19,2 %
Vil væk fra Plads e. l.	7 =	26,9 %
Vil hævne sig	8 =	30,8 %
Kærestesorger	2 =	7,7 %
Ked af at skulle væk fra Plads	1 =	3,9 %
Motiv ukendt	3 =	11,5 %

I de 19,2 % af Tilfældene er Motivet Lyst til at se Ild eller Ødelæggelsestrang. Den første af disse Forbrydere har allerede begyndt sine Ildspasættelser i 10 Aars Alderen, medens den sidste Ildspasættelse er sket i 20 Aars Alderen, efter at han har haft ikke mindre end 16 Brandstiftelser paa Samvittigheden. Han pasætter Ilden dels af Lyst til at se Ild, dels for at gøre Skade. I et enkelt Tilfælde har han dog gjort det, fordi han vilde hævne sig paa sin Husbond, der havde slaaet ham. Den anden har 16 Aar gammel ikke mindre end 14 Ildspasættelser paa Samvittigheden. Han angiver, at han ikke har sat Ild paa, fordi det morede ham at se Ilden eller Opløbet, men fordi han vilde ødelægge. Han har altid været sig bevidst, at en Ildebrand rummede Fare for andres Liv, og derfor stak han kun Ild paa, naar han vidste, at der ingen boede. Den tredje begaar

24 Aar gammel to Brandstiftelser af Lyst til at se Ild. Den fjerde brænder 21 Aar gammel 2 Halmstakke af, fordi „det var Sct. Hansaften“. Ogsaa den femte stak efter en pludselig Indskydelse Ild paa en Halmstak, fordi han gerne vilde se Ild. De fire sidstnævnte blev internerede paa Anstalt efter første Brandstiftelsessag, medens den førstnævnte interneredes efter anden Brandstiftelsessag 20 Aar gammel.

26,9 % stikker Ild paa, fordi de gerne vil væk fra Pladsen el. l. Een stikker Ild paa den Gaard, hvor han tjener, fordi han gerne vil i Købmandslære, een er anbragt paa Optagelseshjem, hvor han stikker Ild i noget Halm i Kælderen, fordi han vil idømmes saa stor Straf, at han kan komme bort fra Opdragelseshjemmet. Nr. 3 har antændt 3 Gaarde. Første Gang er Motivet, at han vil hjemmefra paa Grund af Uoverensstemmelser mellem Forældrene. Anden Gang er Motivet det samme. Tredie Gang: han har nu faaet Smag for at se Ild, der har denne Gang ikke været Uoverensstemmelser i Hjemmet. Nr. 4 er efter et Tyveri anbragt paa Tvangsarbejdsanstalt. En Kammerat har fortalt ham, at den eneste Maade at komme derfra var at stikke Ild paa et Sted, og han undviger da og stikker Ild paa den første Gaard, han tilfældigvis kommer forbi. Nr. 5 er ked af sin Plads, fordi han faar for lidt Mad. Nr. 6 vil gerne paa Hospitalet. Han har hørt, at Epileptikere godt kan lide at sætte Ild paa, og da han er Epileptiker mener han, at han ved at stikke Ild paa vil komme paa Sygehus. Endelig er Nr. 7 ked af sin Plads, fordi Husbond er slem til at skælde ham ud, og Medtjenerne driller ham. I alle disse Tilfælde drejer det sig om ganske unge Mennesker, nemlig 15 Aar, 16 Aar, 17 Aar, 18 Aar, 2 paa 19 Aar og een paa 23 Aar, de er kede af deres Pladser, vil gerne derfra og mener, dette kun kan lade sig gøre, hvis de sætter Ild paa.

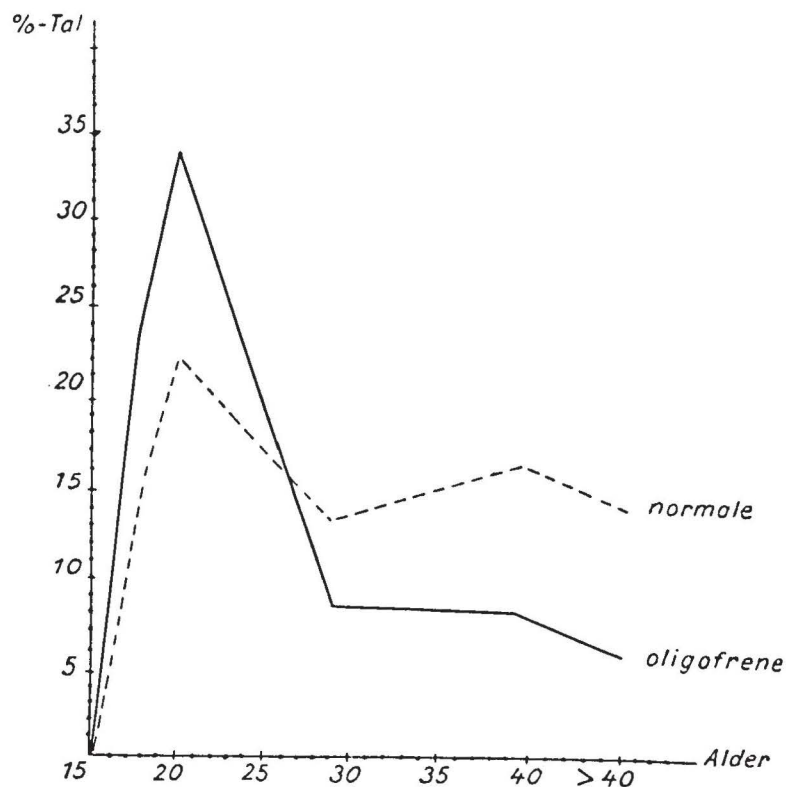
Den næste Gruppe paa 30,8 % vil hævne sig paa deres Husbond af en eller anden Grund: een er vred over, at han skal malke 6 Køer i Stedet for som aftalt 4—5 Køer. Een er beskyldt for daarlig Malkning, een er kaldt Tyveknægt, een er beskyldt for at have Lus o. s. v.

2 Alumner angiver Kærestesorger som Motiv. Een angiver, at han skulde forlade sin Plads til Sommeren. Det var han ked af, hvorfor han om Vinteren stak Ild paa. Og endelig er der 3, der ikke kan forklare, hvorfor de har stukket Ild paa.

Kun i to af Tilfældene er det i Alumnernes Journal anført, at Samhørighed med seksuelle Rørelser benægtes. I alle andre Tilfælde synes Alumnerne ikke at være blevet spurgt herom. I ingen af Tilfældene synes der at have været Tale om, at Handlingen er udført under Alkoholpaavirkning. Professor *Helweg* anfører, „at aandssvage, Sinkere, holdningsløse og svagt begavede Psykopater ofte griber til Brandstiftelse som Udvej af en vanskelig Situation eller som spændingsudløsende Handling. Den spændingsudløsende Effekt kan være ikke blot af sexuel Natur, men kan være Hjemlængsel, Krænkelser over en Tilside-sættelse, Fortrykthed over manglende Evner til at gøre sig gældende eller en almindelig trykkende Følelse af at være placeret paa Samfundets Skyggeside. Sexuelt betinget Brandstiftelses-tendens kan forekomme, omend temmelig sjældent“. Kriminalchef *Reidar Sveen*, Oslo, kommer til samme Resultat som Professor *Helweg*, at det kun er sjældent, at Sexualitet kan antages at have spillet nogen Rolle i Brandstiftelsessager. I et Materiale paa 233 Brandstiftere fandt han kun i 3 Tilfælde, at der kunde have været Tale om en vis Sexualitet i Forbindelse med Ildspasættelserne. Mit Materiale paa 26 Brandstiftere peger i samme Retning. I ingen Tilfælde er det anført, at Sexualitet har spillet nogen Rolle for Handlingen. Derimod er Hjemve, Hævnfølelser og Mindreværdsfølelser de langt overvejende Følelser, der har behersket Individene ved Brandstiftelsernes Iværksættelse.

Kurve IV viser Aldersforskellen ved første Forbrydelse i det samlede Materiale af oligofrene og normale. Kurven ligner mest Kurve II over Ejendomsforbrydelser, der jo ogsaa udgør Største-parten af begge Materialer. Begge Toppunkter ligger svarende til 20 Aars Alderen, men Toppunktet for oligofrene ligger en Del højere end de normales Toppunkt svarende til, at procentvis flere oligofrene end normale begynder tidligt med deres Forbrydelser.

Kurve IV.

Jeg har gentagne Gange hævdet, at Alumnerne paa Grund af Internering paa Anstalten afskæres fra at begaa de Forbrydelser, som de ellers muligvis vilde have begaaet, hvis de havde fortsat Tilværelsen ude i Livet. Jeg har derfor ment, det var af Interesse at se, dels hvor mange Gange Alumnerne har været straffede, før de interneres, dels i hvilken Alder de interneres.

Skema VIII viser, hvor mange Gange Alumnerne har været i Konflikt med Politiet ved Indlæggelsen paa Anstalten. Bøder er ikke medtaget, derimod Tiltalefrafald mod Børneværnstilsyn, betingede Domme og Fængselsstraffe, medens Børneværnstil-

syn uden Politiets Indblanding ikke medregnes. Den noterede Forbrydelse er Hovedforbrydelsen ved *Interneringen*:

Skema VIII.

Forbr. Art	Antal	1 ×	2 ×	3 ×	4 ×	5 ×	> 5 ×	
Sædelighedsf.	83 32,4 %	49 59,0 %	21 25,3 %	4 4,9 %	1 1,2 %	3 3,6 %	5 6,0 %	100 %
Ejendomsf.	134 52,3 %	79 58,9 %	30 22,4 %	13 9,7 %	6 4,5 %	1 0,7 %	5 3,8 %	100 %
Voldsf.	4 1,6 %	3 75,0 %	—	1 25,0 %	—	—	—	100 %
Andre Forbr.	35 13,7 %	26 74,3 %	2 5,7 %	2 5,7 %	2 5,7 %	1 2,9 %	2 5,7 %	100 %
Deraf Brandst.	26 10,2 %	21 80,9 %	1 3,9 %	1 3,8 %	1 3,8 %	1 3,8 %	1 3,8 %	100 %
Ialt	256 100 %	157 61,3 %	53 20,7 %	20 7,8 %	9 3,6 %	5 1,9 %	12 4,7 %	100 %

Det viser sig, som ogsaa tidligere nævnt, at 49 Sædelighedsforbrydere, 79 Ejendomsforbrydere og 26 andre Forbrydere — deraf 21 Brandstiftere — interneres efter første Forbrydelse. De tilsvarende Procenttal bliver 59,0 — 58,9 — 74,3 og 80,9. At Procenttallene ikke stemmer med de tidligere nævnte skyldes, at Fordelingen indenfor de fire Hovedgrupper er noget anderledes i dette Skema, hvor det drejer sig om Interneringsforbrydelsen, end i Skema I, hvor første Forbrydelse er noteret. Der er saaledes flere Sædelighedsforbrydere i dette Skema, idet en Del Forbrydere først har begaaet Tyveri eller lignende, hvorefter de har faaet en mindre Straf, senere begaar de Sædelighedsforbrydelse og interneres nu efter denne alvorlige Forbrydelse. Ialt er der 61,3 %, der interneres efter første Forbrydelse. At en Del af dem — deraf 2 Sædelighedsforbrydere, 36 Ejendomsforbrydere og 6 andre Forbrydere — senere ved Bortgang fra Anstalten, ved Anbringelse i Familiepleje eller efter Ud-

skrivning fra Anstalten har begaaet nye Forbrydelser, er tidligere nævnt. Her er kun medtaget den første Gang, de interneres paa Anstalt. 20,7 % interneres efter anden Forbrydelse, 7,8 % efter tredje, 3,6 % og 1,9 % efter fjerde og femte Forbrydelse, medens 4,7 % interneres efter 6. eller flere Forbrydelser.

En enkelt Alumne er idømt Fængselsstraffe ikke mindre end 16 Gange for Sædelighedsforbrydelser og Betleri skiftevis, inden han interneres paa Anstalten. Een har været straffet 11 Gange og tre har været straffet 10 Gange før Interneringen. Naar man ser paa de enkelte Grupper, ses det, at lige mange interneres efter første Forbrydelse, naar det drejer sig om Sædelighedsforbrydere og Ejendomsforbrydere, nemlig 59,0 % og 58,9 %, medens 80,9 % af Brandstifterne interneres efter første Forbrydelse, sandsynligvis fordi Brandstiftelse regnes for en særlig ondartet Forbrydelse, og fordi man erfaringsmæssigt ved, at Brandstiftelse er en hyppig Forbrydelse hos aandssvage.

Skema IX viser Alumnernes Alder ved Interneringen paa Anstalten:

Skema IX.

Forbr. Art	Ialt	< 18 Aar	18—20	21—24	25—29	30—39	> 40 Aar	
Sædelighedsf.	83 32,4 %	11 13,2 %	16 19,3 %	15 18,1 %	12 14,4 %	11 13,3 %	18 21,7 %	100 %
Ejendomsf.	134 52,3 %	12 9,0 %	52 38,8 %	28 20,9 %	24 17,9 %	15 11,2 %	3 2,2 %	100 %
Voldsf.	4 1,6 %	1 25,0 %	2 50,0 %	—	—	—	1 25,0 %	100 %
Andre Forbr.	35 13,7 %	6 17,1 %	12 34,3 %	11 31,4 %	3 8,6 %	3 8,6 %	—	100 %
Deraf Brandst.	26 10,2 %	5 19,2 %	9 34,6 %	8 30,8 %	2 7,7 %	2 7,7 %	—	100 %
Ialt	256 100 %	30 11,7 %	82 32,0 %	54 21,1 %	39 15,3 %	29 11,3 %	22 8,6 %	100 %

Som det ses af Skemaet, er der ikke mindre end 64,8 %, der interneres før 25 Aars Alderen, hvilket er et forbavsende højt Tal. Tendensen er i de senere Aar gaaet i Retning af at faa de oligofrene Forbrydere indlagt paa Anstalt langt tidligere, end det har været Skik forhen, hvor en oligofren ofte blev straffet den ene Gang efter den anden med kortere eller længere Fængselsstraffe, før man fandt paa, at han var aandssvag og rettelig hørte hjemme paa en Aandssvageanstalt.

Det er interessant at se, efter hvilke Lovparagraffer disse Individuer indlægges paa Anstalten. Af Sædelighedsforbryderne er der 59, der indlægges paa Aandssvageanstalt efter Strfl.'s § 70, 23 inddrages under Aandssvageforsorg efter Lov Nr. 171 af 16. Maj 1934 om Foranstaltninger vedrørende aandssvage, og een indlægges til Observation. Han er senere udskrevet af Anstalten som værende ikke aandssvag. Af Ejendomsforbryderne er der 23, der indlægges efter Strfl.'s § 70, 103 der indlægges efter Lov Nr. 171, 4 indlægges efter Strfl.'s § 30 og 4 indlægges til Observation. Deraf er een igen udskrevet som værende ikke aandssvag. Af Voldsforbryderne indlægges de 3 efter Strfl.'s § 70 og een efter Lov Nr. 171, og endelig indlægges 32 „andre Forbrydere“ efter Strfl.'s § 70, medens kun 2 indlægges efter Lov Nr. 171 og een efter Strfl.'s § 30. Ogsaa her er Tendensen i de senere Aar — som rimeligt er — gaaet i Retning af at bruge Strfl.'s § 70 overfor de mere ondartede Forbrydelser som Sædelighedsforbrydelse, Voldsforbrydelse og Brandstiftelse, medens Lov Nr. 171 anvendes overfor de mindre samfundsfarlige Ejendomsforbrydere.

Til Slut har jeg i Skema X foretaget en Opgørelse over, hvorledes Intelligenskvotienten (I. Q.) forholder sig i de forskellige Hovedgrupper af Forbrydermaterialet. Nederst i Skemaet er til Sammenligning opgjort Procenttallene for samtlige mandlige Alumner, der er under D. K. A.'s Forsorg:

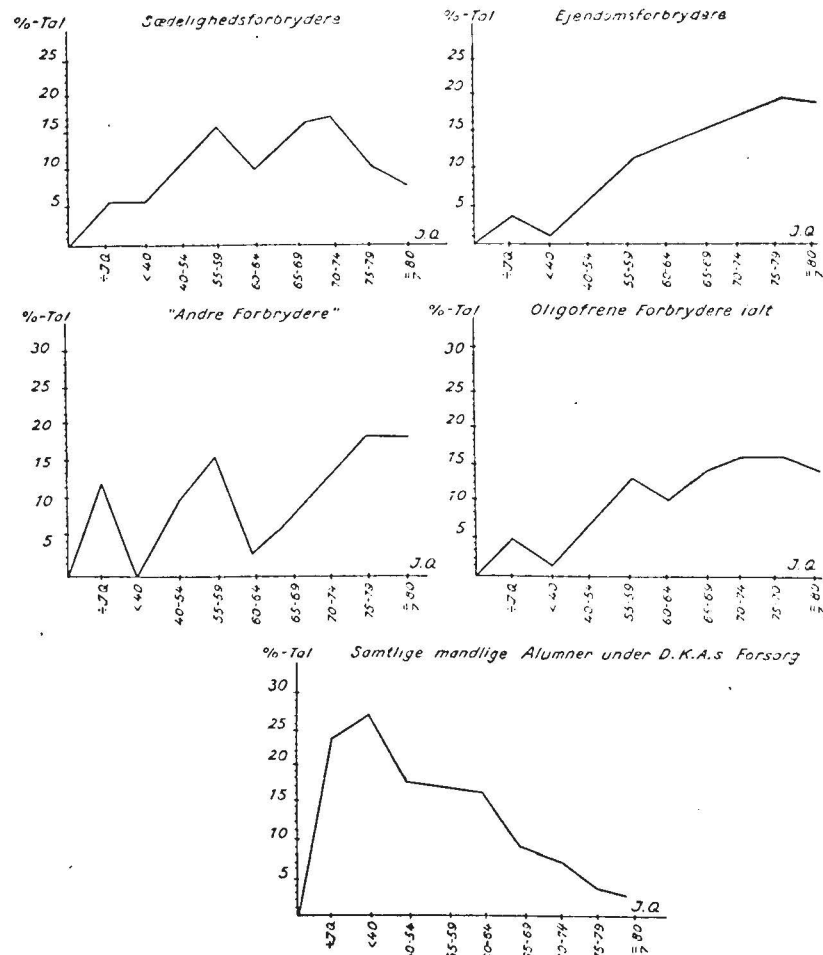
Den noterede Forbrydelse er her igen første Forbrydelse. Der er 13 af Alumnerne, der ikke har faaet foretaget Intelligensundersøgelse. Det drejer sig om Individuer, der er inddraget under Aandssvageforsorg for mange Aar siden, som er anbragt

Skema X.

	÷ I. Q.	I. Q. ≤ 40	40—54	55—59	60—64	65—69	70—74	75—79	80—89	I. Q. ≥ 90	Ialt
Sædelighedsforbr.	4 5,7 %	4 5,7 %	8 11,5 %	11 16,0 %	7 10,1 %	11 16,0 %	12 17,3 %	7 10,2 %	4 5,7 %	1 1,8 %	69 100 %
Ejendomsforbr.	5 3,3 %	1 0,7 %	8 5,3 %	16 10,6 %	18 11,9 %	22 14,6 %	25 16,6 %	29 19,1 %	26 17,2 %	1 0,7 %	151 100 %
Voldsforbr.	—	—	—	1 20,0 %	—	2 40,0 %	1 20,0 %	1 20,0 %	—	—	5 100 %
Andre Forbr.	4 12,9 %	—	3 9,7 %	5 16,2 %	1 3,2 %	2 6,5 %	4 12,9 %	6 19,3 %	6 19,3 %	—	31 100 %
Deraf Brandst.	4 15,4 %	—	3 11,5 %	3 11,5 %	1 3,9 %	2 7,7 %	3 11,5 %	5 19,3 %	5 19,2 %	—	26 100 %
Ialt	13 5,1 %	5 1,9 %	19 7,4 %	33 12,9 %	26 10,2 %	37 14,4 %	42 16,4 %	43 16,8 %	36 14,1 %	2 0,8 %	256 100 %
Samtlige Alumner under D. K. A.	23,2 %	26,5 %	17,1 %	15,4 %		7,5 %	6,3 %	2,9 %	1,1 %		100 %

i kontrolleret Familiepleje og nu opholder sig saa langt fra Anstalten, at det med de nuværende Kommunikationsmidler har været umuligt at faa dem undersøgt. Et Par af dem er døde og et Par er udskrevet fra Aandssvageforsorg, fordi de gennem en længere Aarrække har klaret sig selv fuldstændigt. Der er kun 1,9 %, der har en I.Q. under 40. Der hører jo en vis Intelligens til at begaa en Forbrydelse. Med stigende Intelligenskvotient stiger Antallet af Forbrydere, til vi naar op paa en I.Q. over 79, idet disse Individer som Sinker jo heller ikke hører hjemme paa en Aandssvageanstalt. Ser vi paa de enkelte Grupper, forholder de sig saaledes: Af Sædelighedsforbrydere er der 5,7 % med I.Q. under 40. Derefter stiger Tallene til I.Q. 74 (Tallet for I.Q. mellem 65—69 dog lidt lavere end for I.Q. mellem 55—59), hvorefter de igen falder, saaledes at der kun er 17,7 %, der har I.Q. over 75. For Ejendomsforbrydernes Vedkommende stiger Tallet ogsaa jævnt fra 40, Maximum naas ved I.Q. ml. 75—79, hvorefter Tallene igen falder. I denne Gruppe er der 37,0 %, der har I.Q. over 75. Af Voldsforbrydere er der kun 5, hvorfor nærmere Overvejelser over I.Q. maa opgives. I den sidste Gruppe, der omfatter „Andre Forbrydere“, er Tallene noget mere springende, men ogsaa i denne Gruppe har vi paafaldende mange med I.Q. over 75, nemlig 38,6 %.

Ovenstaaende Kurver viser i lettere overskuelig Form, hvorledes I.Q. forholder sig i de forskellige Grupper. Til Sammenligning er optegnet en Kurve over Intelligenskvotienter hos samtlige mandlige Alumner, der er under herværende Anstalts Forsorg. Det drejer sig om 1959 Alumner. Som det ses, er der temmelig mange af disse Alumner, der ikke har faaet foretaget Intelligensundersøgelse. Det er igen hovedsagelig Individer, der fra gammel Tid er anbragt i kontrolleret Familiepleje uden forudgaaende Intelligensundersøgelse. Toppunktet ligger ved I.Q. under 40, idet Flertallet af Alumnerne paa Anstalten og dens Filialer er lavtstaaende aandssvage. Alumner, der er saa lavtstaaende, at Intelligensundersøgelse ikke har kunnet gennemføres, er henregnede under Gruppen I.Q. under 40. Derefter falder Kurven nogenlunde jævnt, saaledes at der kun er

I.Q. over 75. Dette er i og for sig naturligt nok, da det ikke er Anstaltens Opgave i al Almindelighed at tage sig af Sinkerne. Drejer det sig om Forbrydere, der er Sinker, stiller Sagen sig noget anderledes, idet disse er anbragt paa Anstalten efter Retskendelse.

Konklusion: Som flere Gange fremhævet ser det ud, som om de aandssvage begynder deres Lovovertrædelser i en tidligere Alder end de normale Forbrydere. Ser man paa Kurverne I til IV, undres man over, at Formen for I, II og IV er saa forbavsende kongruente. Stigning og Fald varierer paa samme Alderstrin. Forskellen mellem de oligofrene og normale Kurver beror alene paa, at de oligofrene er talrigere repræsenterede i Starten og faatalligere i Slutningen. Om dette kan udlægges som et Resultat af Pubertetsuligevægt, synes efter ovenstaaende Drøftelse af nogen tvivlsom Berettigelse. Utvivlsomt gør en Række specielle Faktorer sig gældende for de oligofrenes Vedkommende, her skal nævnes følgende Faktorer, der kan formenes at spille en Rolle:

Den oligofrenes Arbejdsevne er som tidligere nævnt nedsat. For at opnaa samme materielle Goder som den normale, fristes han til Ejendomsforbrydelser. Af Retssagerne ses det, at den unge oligofrene ofte tilskyndes af ældre normale Fæller til Ejendomsforbrydelser. Han gennemfører sine Lovovertrædelser mere naivt og aabent, der samles lettere Bevismateriale imod ham, medens den normale gaar frem med større Forsigtighed og Overvejelser. Den oligofrene paagribes derfor lettere og overbevises lettere om sine Forbrydelser, medens den normale oftere slipper udenom. I Følge Kriminalstatistiken opklares kun ca. Halvdelen af de anmeldte Forbrydelser.

Den normale omgaas i Pubertetsalderen jævnaldrende normale af modsat Køn, og deres seksuelle Handlinger betragtes ikke som Lovovertrædelser. Den oligofrene har vanskeligt ved at komme i Kontakt med voksne unge Kvinder, han giver sig i Stedet af med Børn og halvvoksne Piger, og naar han falder for Fristelsen og forgriber sig seksuelt paa dem — Sædeligheds-

forbrydelse mod Børn er den hyppigste Sædelighedsforbrydelse — indledes der Tiltale mod ham. Begge Grupper kan være lige sexuelte aktive, men den normale Gruppe klarer Frisag, medens den aandssvage straffes.

De oligofrene stammer hovedsagelig fra de laveste sociale Lag, og ofte er Forældrene selv oligofrene. Om der er nogen væsentlig Forskel paa Milieuet i den oligofrene og den normale Gruppe, er det dog vanskeligt at udtale sig om. Ifølge *Karl O. Christiansen* findes defekte sociale Forhold enten i Form af ugunstige Forhold i Barndommen, erhvervsmæssige Vanskeligheder, uheldigt Ægteskab eller mange Milieuforandringer hos alle kriminelle uden Undtagelse saavel akut som kronisk kriminelle. Han angiver følgende Tal: Defekte Familieforhold eller uheldig Opdragelse hos 68,3 %, defekt Barndom og ægteskabelige Vanskeligheder hos 23,8 %, aktuelle Vanskeligheder saavel m. H. t. de erhvervsmæssige som m. H. t. de ægteskabelige Forhold har præget 39,7 % af de undersøgte Fangers Tilværelse, Defekter baade i Barndommen og i de erhvervsmæssige Forhold og i Ægteskabet forekommer hos 26,2 % af hele Materialet, stadigvæk uden væsentlig Forskel paa akut og kronisk kriminelle. En lignende Opstilling over de oligofrenes Milieu lader sig ikke gøre, da Oplysningerne herom i Anstaltens Journaler navnlig fra tidligere Tid er meget sparsomme, og man ikke har Glæde af at udspørge Alumnerne selv om deres Forhold i Barndommen eller under Opvæksten. Man kan imidlertid gaa ud fra, at saa godt som alle har haft defekte sociale Forhold under een eller anden Form; *Wildenskov* har paavist, at 76 % af de oligofrenes Forældre tilhører den ufaglærte Klasse og at 65 % af Forældrene selv er oligofrene. Man kan gaa ud fra, at Skolegangen har været utilfredsstillende for saa godt som 100 %'s Vedkommende. Det er kun ganske faa af Alumnerne, der har været gift, saa man kan næsten se bort fra Ægtefællens Indflydelse i den oligofrene Gruppe. At der har været erhvervsmæssige Vanskeligheder hos de allerfleste for ikke at sige alle er næsten en Selvfølge. At dette meget ringe Milieu maa indeholde en betydelig forøget Risiko for en asocial eller antisocial Paavirkning, siger sig selv.

De ovenfor nævnte Forhold maa formodes at medføre, at et større Antal oligofrene begaar Lovovertrædelser i de unge Aar, uden at dette forøgede Antal kan henføres til Pubertetsuligevægt.

For Kurve III's Vedkommende over „andre Forbrydelser“ synes der derimod at være en saa afgjort Overvægt for de unge oligofrene, at man maa regne med en vis Sammenhæng med Overgangsalderen. Motiverne er langt overvejende Hjemvæ, Hævnfølelse og Mindreværdsfølelse, naar den oligofrene skal tilpasse sig til selvstændigt Samfundsliv. Han er for saarbar og reagerer med Ildspasættelse, der forekommer ham den eneste og nemmeste Løsning paa Konflikten.

LITTERATUR.

- J. Nørvig: Social-Medicinsk Tidsskrift 1939.
 H. Helweg: Den retslige Psykiatri i kort Omrids.
 Jens Chr. Smith: Psykiatriske Forelæsninger.
 Reidar Sveen: Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1945.
 Karl O. Christiansen: Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1942.
 Wildenskov: Investigation into the causes of mental deficiency.

Den svenska fångvårdens arbetsdrift inför straffverkställighetsreformen.

Inledningsföredrag vid Svenska Fångvårdssällskapets sammanträde
den 29 maj 1946.

Av byråsekreteraren i Kungl. Fångvårdsstyrelsen
CARL-HENRIK ERICSSON.

Alltsedan vedergällningsprincipen övergavs inom straffverkställigheten och lämnade plats för förbättringstanken, har man varit ense om att man i arbetet har ett mycket viktigt, för att icke säga det viktigaste medlet att främja den intagnes återförande till samhället. Men för att arbetet skall kunna fylla sin fostrande uppgift, krävs det, att det skall vara icke blott förnuftigt organiserat utan även rätt avvägt med hänsyn till fångens personliga förutsättningar. Enär klientelet är mycket heterogent både betr. ålder, anlag och utbildning, kan man naturligtvis icke tänka sig en så långt driven individualisering av arbetsmöjligheterna, att var och en skulle kunna sysselsättas med just det arbete, som kan antas bäst lämpa sig för honom. Det måste av praktiska skäl bli en viss generalisering, men denna får icke drivas för långt. Man bör nog sträva efter att få så många yrken representerade inom arbetsdriften, som det kan vara möjligt att organisera, detta för att ge yrkesarbetarna tillfälle att vidmakthålla och utvidga sina färdigheter och för att öka möjligheten för de icke yrkesutbildade att komma in i produktionen. Alldeles fränsett arbetets art måste man ställa vissa allmänna fordringar på fångarbetet. De betydelsefullaste torde vara, att den intagne — som strafflagbe-

redningen särskilt har understrukt — får lära sig att arbeta intensivt, att respektera bestämda arbetstider och att vänja sig vid ett uppdrivet arbetstempo, m. a. o. att anpassa sig efter den moderna tidens krav. Arbetsintensiteten inom fångvårdsanstalterna kan och måste höjas. Men icke nog därmed. Det gäller framförallt att söka skapa om de intagnas mentalitet i den riktningen, att de får en mer positiv inställning till arbetet. De måste lära sig inse, att arbetet har någonting väsentligt att ge dem utöver de rent materiella fördelarna, lära sig inse, att medvetandet om ett väl utfört arbete, av vad slag det vara må, skänker tillfredsställelse, och att arbetet kan bli det instrument, varmed de lättast kan återknyta kontakten med samhället och medmänniskorna. Lyckas man ge dem arbetsvana, är redan mycket vunnet. Kan de dessutom få yrkesutbildning, är det ännu bättre, men en sådan utbildning kräver tid och kan därför med hänsyn till strafftiderna icke komma ifråga i alltför stor utsträckning. Det innebär icke, att man helt kan bortse från yrkesarbete, när det gäller korttidsfångar. Några månaders arbete inom en väl organiserad yrkesdrift kan få den intagne att intressera sig för yrket och i många fall bli ett incitament till fortsatt utbildning efter frigivningen och därigenom göra en indirekt nytta.

Om man till en början ser på det klientel, där yrkesutbildning kan komma ifråga, d. v. s. långtidsfångar, blir det första problemet, vilka yrken man bör anse såsom lämpliga och frekvensen av de olika yrkena. Det kunde då ligga nära till hands att basera planeringen på de yrken, de intagna har ägnat sig åt före anstaltstiden. Men den metoden har sin begränsning, enär en stor del av klientelet saknar egentlig yrkesutbildning, och det f. ö. kanske just är ett felaktigt yrkesval, som är orsaken till misslyckandet. Metoden kan naturligtvis vara av ett visst värde, när det gäller att avgränsa större grupper av yrken. Om man t. ex. vill försöka få fram den lämpligaste proportionen mellan industri och jordbruk, bör man kunna få ledning av uppgifterna över föregående yrken. Av de nykomna straffångarna år 1944 hade sålunda ungefär 14 % före intag-

ningen arbetat inom jordbruk och skogsbruk och ungefär 72 % inom industriellt betonade yrken. Men man vågar nog icke med ledning av dessa siffror utan vidare påstå, att 14 % av klientelet bör sysselsättas med jordbruk och dylikt. Siffrorna över kyrkobokföringsorten antyder, att procenttalet är för lågt. Ungefär 26 % av de nykomna straffångarna var nämligen kyrkobokförda på landsbygden och kan följaktligen tänkas ha viss anknytning till jordbruk och skogsbruk. Det lämpliga värdet torde ligga någonstans mellan 14 och 26 %, och man kanske kan vara berättigad att uppställa som arbetshypotes, att ungefär $\frac{1}{5}$ av klientelet bör sysselsättas med lantarbeten och $\frac{4}{5}$ med industriellt arbete.

Inom lantarbetsgruppen kompletterar de två huvudgrenarna jordbruk och skogsbruk varandra, och avvägningen mellan dem löser sig i viss mån av sig själv, men detta är icke fallet inom industrigruppen. Där är det icke på förhand givet, vilka yrken man bör välja och framför allt icke omfattningen av de olika yrkena. Huvudprincipen är dock klar. Yrkena skall ge möjlighet till utbildning — jag talar fortfarande om långtidsklientelet — och öka utsikterna för den intagne att efter frigivningen komma in i produktionen. Kravet på arbetsdriften måste alltså bli anpassning efter den öppna marknaden och detta icke blott, när det gäller själva arbetsmetoderna utan också betr. organisationen i stora drag. Arbetsdriften skall vara en spegelbild i förminskad skala av näringslivet. Allt detta är lättare att säga än att genomföra i praktiken. Naturligtvis blir man tvungen till åtskilliga kompromisser. En specialisering, motsvarande industriens, är otänkbar, och man får betrakta det som ett tillfredsställande resultat, om flertalet av de industriella huvudgrupperna kan bli representerade inom fångvården.

Strafflagberedningen lät på sin tid undersöka, i vilken utsträckning vissa frigivna hade fått anställning inom det yrke, vari de arbetat under anstaltstiden och fann att resultatet var gynnsamt betr. drygt en fjärdedel av de observerade fallen. Av tabellen — tabell 36 i strafflagberedningens betänkande an-

gående verkställighet av frihetsstraff m. m. — framgår att byggnadsarbete låg bäst till med ungefär 72 %. Därefter kom tryckeri med 60 %, mekaniskt arbete med 53 % och jordbruk och trädgård med ungefär 48 %. Mindre gynnsamt var det inom bokbinderi med 17 %, snickeri 16 %, sadelmakeri 13 %, skrädderi 12 %, skomakeri 11 % och sömnad 7 %. Man får nog icke fästa alltför stort avseende vid siffrorna, vilket strafflagberedningen också har påpekat, därtill är undersökningsmaterialet för litet och i viss mån osäkert. Det framgår t. ex. icke, om vederbörande har tidigare yrkesutbildning. En fackarbetare har givetvis betydligt större utsikter att få anställning än en, som bara har utbildningen inom fängelset att lita till, och vidare avser undersökningen placeringen vid själva frigivningen. Den tager således icke hänsyn till om den frigivne har kunnat hålla sig kvar inom yrket, eller om han har lämnat det efter en kort tid. Icke heller framgår det, om en vid frigivningen oplacerad senare har kunnat få anställning. Men undersökningen är i och för sig synnerligen intressant och ger i varje fall en antydning om de olika yrkenas möjligheter. Det vore värdefullt, om man kunde få fram fortlöpande statistik i detta avseende rörande alla frigivna. Den skulle fungera som en mätare på arbetsdriftens effektivitet, när det gäller anpassningen efter fria marknaden, och göra det möjligt att följa utvecklingen på arbetsmarknaden på ett bättre sätt, ge möjlighet att inskränka eller lägga ned sådana yrken, som visar sig ineffektiva betr. arbetsberedning och i stället utvidga andra. För närvarande pågår en sådan undersökning betr. villkorligt frigivna inom första och andra skyddskonsulentdistrikten, och jag föreslår, att den utsträcker till att omfatta hela landet, så snart man har fått tillräcklig erfarenhet ang. uppläggnings.

Kommerskollegium lät år 1931 verkställa en företagsräkning*), som avsåg företag inom trädgårdsodling, skogsarbete

*) Kommerskollegium: 1931 års företagsräkning, Statistiska meddelanden, Ser. A, Band IV: 10.

och industri och denna kan vara av ett visst intresse därigenom, att den ger en föreställning om yrkenas relativa storlek och sammansättning. Visserligen är den inaktuell, men det är den senaste större specialundersökning, som har gjorts i detta avseende, och även om de absoluta talen har förändrats, torde relativtalen dock fortfarande vara tämligen representativa. Om man begränsar sig till kategorien "arbetare i produktionen, 18 år och däröver", finner man, för att ta några exempel, att den utan jämförelse största manliga yrkesgruppen var mekaniskt arbete, som sysselsatte mer än 20 % av hela antalet. Därefter kom byggnadsarbete med 8 %, skogsbruk med 7½ %, snickeri med 5 %, tryckeri och målning med vardera 2½ %, skomakeri med 2 %, trädgård 1½ %, skrädderi med 1 % och sömnad med ½ % (avrundade tal). Bland kvinnoyrkena dominerade sömnad med ungefär 28 % ännu mer eftertryckligt än mekaniskt arbete bland de manliga. Även om man icke får lägga in alltför mycket i dessa siffror, bör de nog kunna tjäna till ledning vid driftsorganisationen. Skall arbetsdriften anpassas efter fria marknaden, torde den nödvändigaste åtgärden vara att bringa yrkenas omfattning om icke i överensstämmelse med så åtminstone i samklang med deras frekvens inom näringslivet. F. n. är detta icke fallet. Genomsnittliga antalet sysselsatta inom arbetsdriften var under april månad 1946 ungefär 1.230, därav inom skrädderi, sömnad och mössmakeri 185, skomakeri 40, snickeri 130, mekaniskt arbete 40, sadelmakeri och postpåstillverkning 80, tryckeri, bokbinderi och kuvertarbeten 80, maskinstickning 30, tvätt 35, trädgårdsarbeten 60, jordbruksarbeten 245 och diverse arbeten 305, allt i avrundade tal.

Skrädderi och sömnad är således det största yrket inom verkstadsdriften, och detta beror på flera omständigheter. Arbetstillgången har alltid varit god och lärotiden är kort, i varje fall vid sömnad. Det är ekonomiskt lönande både för fångvården och för den intagne, men den viktigaste orsaken till att det har fått en sådan omfattning, får man nog söka längre tillbaka i tiden — på cellstraffets tid. Då fanns det icke så många

yrken att välja på, när man skulle sysselsätta den intagne. Man hade skrädderi, skoreparationer, säcksömnad, drevredning och liknande, och det är nog ingen tvekan om att skrädderi och sömnad var ett av de lämpligaste cellarbetena, men numera har det spelat ut sin roll. Konfektion och linnesömnad är ett utpräglat kvinnligt arbete. Vid företagsräkningen 1931 fanns det cirka 22.000 kvinnliga men icke mer än cirka 3.000 manliga arbetare inom konfektionsindustrien, och möjligheterna att placera manliga frigivna är följaktligen mycket begränsade. Ifråga om beställningsskrädderi ligger det något annorlunda till. Där utgjorde de manliga över 60 % och kvalificerat skrädderi försvarar därför bättre sin plats. Men konfektion och linnesömnad måste anses vara en otidsenlig sysselsättning för manliga fångar, och jag föreslår därför en radikal nedskärning och omorganisation av skrädderidriften. Den bör betr. manliga straffångar begränsas till att omfatta en, högst två mindre verkstäder för 10 à 15 man, och arbetet bör huvudsakligen inriktas på kvalificerat beställningsskrädderi.

Skomakeri är nu för tiden ett av de mindre yrkena inom verkstadsdriften. Maskinskomakeriet vid centralfängelset å Långholmen har modern maskinell utrustning och tål i det avseendet jämförelse med skofabrikerna i fria marknaden. Verkstaden ger möjlighet till praktisk allroundutbildning, och det borde icke bereda några större svårigheter att placera en yrkesutbildad man inom skoindustrien. Visserligen arbetar denna i stor utsträckning med kvinnlig personal, men det manliga inslaget överväger och torde utgöra ungefär 60 %. Reparationsskomakeri däremot kan icke anses ha något större existensberättigande som sysselsättning för fångar, och jag föreslår, att det nedlägges helt och hållet.

Snickeri måste av flera skäl betraktas som ett av de lämpligare fångvårdsyrkena. För det första bör utkomstmöjligheterna efter frigivningen med hänsyn till snickeriindustriens relativt stora omfattning vara goda. Visserligen tyder resultatet av strafflagberedningens förut omnämnda undersökning på motsatsen — av de 93 observerade fallen hade endast 15 kunnat

placeras inom yrket — men det kan ha varit en tillfällighet och kan möjligen bero på att snickeriindustrien i stort sett är koncentrerad till en enda landsända — Småland — och att det därigenom kan ha varit svårt för de eftervårdande myndigheterna i andra delar av landet att få den rätta kontakten med industrien. Våra större verkstäder erbjuder goda utbildningsmöjligheter. Deras maskinpark är fullt modern och kan mäta sig med många av industriens större anläggningar. Fångarna har tillfälle att lära sig sköta flertalet av de maskiner, som förekommer ute. Den maskinella driften gör arbetet fartfyllt och rörligt. Någon arbetsbrist behöver knappast befaras, bl. a. därför att fångvården tack vare den höga mekaniseringsgraden har stora utsikter att hävda sig i konkurrensen med industrien. Det finns några få storföretag med långt driven automatisering, men flertalet av de privata snickerifabrikerna är av ungefär samma storleksordning som fångvårdens verkstäder.

Detta utan konkurrens största och viktigaste gruppen inom svenska industrien är mekaniskt arbete. Det sysselsätter, som jag har nämnt tidigare, mer än 20 % av samtliga manliga industriarbetare och bör alltså rent teoretiskt vara det yrke, där man lättast kan bereda plats åt de frigivna. Enligt strafflagberedningens undersökning visade det sig ju också, att det låg mycket väl till. Det är vidare ett utpräglat stadsyrke, i huvudsak lokaliserat till städer och större samhällen, och följaktligen redan av den anledningen lämpligt för fångvården, enär majoriteten av fångarna kommer från städerna och återvänder till städerna. Ser man på de intagnas föregående yrken, finner man, att icke mindre än cirka 14 % kommer från metall- och maskinindustrien, d. v. s. ungefär lika många som från jordbruk och skogsbruk tillsammans, och det bestyrker ytterligare uppfattningen, att mekaniskt arbete bör ha stort utrymme. Men det finns också andra omständigheter, som talar för mekaniskt arbete. Det är ofta omvittnat, att yrket ligger väl till för vårt kynne, att svenskarna i allmänhet har goda förutsättningar att snabbt lära sig det, och detta torde vara en bidragande orsak till den mekaniska industriens stora utbredning i Sverige. Vidare

verkar yrket fostrande, därigenom att det kräver noggrannhet, omsorg och precision. Det är i allmänhet rörligt, omväxlande och skapande. Allt detta gör det till ett eftersökt arbete inom fängelserna, det visar bl. a. erfarenheterna från ungdomsanstalten å Skenäs.

Man kan göra den invändningen, att den mekaniska industrien är så rationaliserad och specialiserad, att arbetet ofta i mycket hög grad blir tempobetonat. Det är sant, att det kanske blir nödvändigt med tempodrift, men det är naturligtvis meningen, att de intagna skall cirkulera mellan arbetsdetaljerna och lära sig sköta olika maskiner och verktyg och därigenom få den utbildning, som krävs. Och för övrigt kan man svara, att fångarna sannolikt har varit tempoarbetare och förmodligen kommer att bli det. Det gäller icke bara om mekaniskt arbete. Industrien överhuvudtaget tenderar ju mot en allt intensivare rationalisering och mekanisering, vilket måste framtvinga tempodrift.

Det är uppenbart, att mekaniskt arbete har alldeles för litet utrymme inom fångvården. Det sysselsätter för närvarande icke mer än 40 man, alltså ungefär en fjärdedel av antalet inom snickeri eller skrädderi, medan inom det fria näringslivet mekaniskt arbete har mer än 4 gånger så många arbetare som snickeri och ungefär 20 gånger så många som skrädderi. Mekaniskt arbete bör successivt byggas ut, så att det så småningom blir huvudyrket inom verkstadsdriften. För närvarande har vi två egentliga mekaniska verkstäder. Jag föreslår fem nya — till en början.

De övriga industriyrken, där långtidsfångar sysselsätts i någon större utsträckning, är tryckeri, bokbinderi, sadelmakeri och tvätt. Av dessa har tryckeriet utan tvekan en uppgift att fylla. Det är ett yrke, som visserligen kräver lång utbildning, men en utbildad yrkesman bör alltid kunna räkna med anställning. De grafiska facken är omfattande och uppvisar en alltså jämt stegrad expansion. Vi lever ju i "pappersåldern", och det är säkert ingen risk att utvidga tryckeriet. Betr. bokbinderi däremot måste man ställa sig mycket tveksam. Utkomstmöjlighete-

terna för manliga är i allmänhet dåliga inom bokbinderiindustrin. Dels är den av ganska obetydlig omfattning, och dels drivs den till cirka 60 % med kvinnlig arbetskraft. Icke heller kan man räkna med att bokbindare annat än i undantagsfall skall kunna skaffa sig utkomst som egen företagare. Det kan därför ligga en viss fara i att utbilda alltför många bokbindare. Naturligtvis kan man invända, att bokbinderi har visat sig vara en lämplig sysselsättning för vissa yrkeskategorier, särskilt kontorister och intellektuella, och att man alltid kan ha glädje av att vara hemmastadd i yrket, även om man icke får direkt ekonomisk fördel av kunskaperna efter frigivningen, men om man icke anlägger utbildningssynpunkten på sysselsättningen, kan man nog finna annat lika lämpligt arbete. Åtskilliga av denna yrkeskategori har hittills sysselsatts som skrivare på anstalternas expeditioner. Om den institutionen avvecklas, måste man finna ett annat arbete för dem. Visserligen kan de alltid placeras i verkstäderna, men flertalet saknar nog både håg och förutsättningar för industriarbete och kommer sannolikt att återvända till sitt gamla arbetsområde efter frigivningen. För denna kategori föreslår jag maskinskrivning såsom ny arbetsgren. Det torde icke bli någon svårighet att anskaffa arbeten till en statlig skrivbyrå. Inom de olika ämbetsverken i Stockholm finnes alltid en hel del rutinarbete, som nu får lämnas till privata skrivbyråer, men som skulle kunna tillhandahållas fångvården.

Sadelmakeriet inom fängelserna har ren hantverkskaraktär. Några utbildningssynpunkter bör man nog icke anlägga, därtill är yrket för litet och anställningsutsikterna begränsade. Det lämpar sig följaktligen icke så bra för långtidsfångar, men det kan drivas som hantverk för sysselsättning av korttidsfångar och av yrkesmän, som ev. kan finnas bland de intagna.

Vad slutligen tvätten beträffar, har den numera fått ett ganska stort utrymme inom verkstadsdriften. Anläggningarna är i allmänhet moderna och uppfyller tämligen höga krav på effektivitet. Men tvättindustrin arbetar nästan uteslutande med kvinnlig personal och anställningsutsikterna för manliga ar-

betare är därför mycket små. Tvätten bör i första hand reserveras för intagna med kortare strafftider, där utbildning i något yrke icke behöver komma ifråga. De befintliga tvättavdelningarna är samtliga avsedda för vattentvätt men bör lämpligen kompletteras med en anläggning för kemisk tvätt.

En stor yrkesgrupp inom det fria näringslivet bildar byggnadsarbetarna. Enligt företagsräkningen 1931 utgjorde de ungefär 8 % av samtliga industriarbetare, och även bland de intagna är yrket talrikt representerat. Av de nykomna straffångarna 1944 tillhörde något över 12 % byggnadsindustrien. Majoriteten saknar naturligtvis egentlig utbildning. Hittills har man tagit vara på fackmännen för underhållsarbeten och liknande, men de övriga har i allmänhet placerats i andra yrken. De kommande årens nybyggnadsprogram öppnar möjligheter icke blott till ett effektivt utnyttjande av fackfolket utan även till en planmässig yrkesutbildning. Denna skulle omfatta såväl vanlig byggnadsverksamhet med murnings- och cementseringsarbeten som byggnadssnickeri.

För intagna med längre strafftider, där utbildningsprincipen bör vara ledmotivet, bör sysselsättningen göras så yrkesbetonad som möjligt och omfatta — för att göra en sammanfattning — mekaniska arbeten, snickeri, byggnadsarbeten, maskinskomakeri, beställningsskrädderi, tryckeri, maskinskrivning, jordbruk och skogsbruk. När det gäller korttidsfångar däremot, behöver man icke fästa så stort avseende vid utbildningen. Detta innebär dock icke, att man kan eller bör bortse från yrkesarbete och i huvudsak gå in för att enbart hålla fångarna sysselsatta. De yrkesutbildade fångar, som kan finnas, bör om möjligt få arbeta i sitt yrke för att åtminstone vidmakthålla sina färdigheter. Men enär man måste räkna med att majoriteten saknar utbildning, kan man givetvis icke organisera verkstäderna enbart för yrkesarbetarna utan blir tvungen att lägga upp arbetet så, att alla kan sysselsättas. Kvalificerat arbete kan därför icke komma ifråga. Det måste bli arbeten av enklare slag — hantverksdrift eller kanske ännu hellre serietillverkningar. Utom

okvalificerat snickeri- och mekaniskt arbete har man att välja på sadelmakeri, maskinstickning, postpåstillverkning, kuverttillverkning och tvätt.

Huvudparten av korttidsfångarna bör dock, som strafflagberedningen har framhållit, beredas utarbeten — trädgårdsarbete, skogsarbete, vedhuggning, nyodlingsarbete o. d. I synnerhet trädgårdsarbete måste anses ha många fördelar. Det är omväxlande och levande, det kräver ganska begränsad areal och kan drivas intensivt. En viktig förutsättning för att arbetet skall ge resultat är dock, att anläggningarna får en fullt modern utrustning med drivbänkar och växthus av olika slag, så att driften kan differentieras. Trädgårdsodling sysselsätter övervägande manlig personal — bortåt 85 %. Enligt företagsräkningen 1931 utgjorde arbetarantalet ungefär 8.000 eller 1½ % av samtliga arbetare inom produktionen, men yrket har utvecklats ganska kraftigt sedan dess och torde ha framtiden för sig. Det bör därför finnas ganska stora utsikter att placera trädgårdsarbetare inom yrket efter frigivningen.

Ett par yrkesgrupper, som alltid har varit svåra att placera i lämpliga arbeten, är livsmedelsarbetare och restaurangpersonal. Det är två ganska stora grupper bland klientelet. Av de 4.600 nykomna straff- och fängelsefångarna 1944 tillhörde 180 personer denna kategori. I allmänhet har de väl använts som kökshandräckning, men om denna försvinner och ersättes med fast anställd personal, blir följderna, att de måste sättas in i yrken, som de i flertalet fall sannolikt icke kommer att ha någon påtaglig nytta av. För att bereda dem sysselsättning, som skulle kunna vara av värde för dem efter frigivningen och som i varje fall skulle komplettera deras utbildning, föreslår jag inrättande av en konservfabrik. Denna skulle i första hand arbeta med trädgårdsalster och frukt men även med produkter från jordbruksanstalterna. Den borde lämpligen förläggas till anstalt med trädgårdsbruk, enär anstalten då själv skulle kunna delvis leverera råvaror till konservfabrikationen. En sådan fabrik komme säkerligen att visa sig ekonomiskt lönande. Man får råvarorna billigt och kan utnyttja ex.vis fruktskörden bättre.

Avsättningen torde icke heller behöva bereda några bekymmer. I första hand skulle fångvårdens eget behov täckas, och återstoden bör kunna levereras till andra statliga anstalter.

Förvarade och internerade har hittills sysselsatts med skrädderi, tvätt, jordbruk och skogsbruk och i mindre skala med kuverttillverkning och inredningssnickeri. Kuverttillverkning får nog anses vara mindre lämpligt arbete för detta klientel med relativt långa anstaltstider och bör därför nedläggas, men de övriga yrkena torde kunna bibehållas. Strafflagberedningen har framhållit, att nya arbetsgrenar borde inrättas, och jag skulle då vilja föreslå maskinskomakeri, snickeri och eventuellt mekaniska arbeten. I detta sammanhang skulle jag vilja ifrågasätta, om det icke, för att begränsa handräkningsdagsverkena, vore lämpligt att slopa lappskrädderi och avgångsskrädderi på anstalterna och koncentrera allt detta till en enda anstalt. Det vore säkerligen mycket att vinna på det. För det första skulle de fångar — ofta kvalificerade yrkesmän —, som nu sysselsättas därmed, frigöras och kunna sättas in i mer produktivt arbete, där deras yrkesskicklighet skulle komma bättre till sin rätt. För det andra skulle anordningen utan tvivel visa sig ekonomiskt fördelaktig. På en sådan central reparationsverkstad med modern maskinell utrustning skulle arbetet kunna bedrivas avsevärt rationellare än vad nu är fallet. Försvaret har sedan någon tid sådana verkstäder, och det har slagit mycket väl ut. Jag vill alltså föreslå, att en central skrädderireparationsverkstad inrättas och förlägges till ex.vis centralfängelset i Norrköping i anslutning till skrädderiet därstädes.

Sysselsättningen av psykopaterna inom sinnessjukavdelningarna har alltid berett svårigheter. Detta klientel torde dock i betydligt större utsträckning än man hittills har tänkt sig, kunna användas i egentlig yrkesdrift. Inom sinnessjukvården har på föranstaltande av statens sjukhusutredning sedan något halvår försök pågått med organiserad verkstadsdrift, i första hand uniformsskrädderi, bokbinderi och kuverttillverkning, och försöken har hittills givit över förväntan goda resultat. Vårdfallen

på fångvårdens anstalter är ju relativt få, men eftersom huvudparten är koncentrerad till en anstalt, bör förutsättningarna vara goda för inrättande — åtminstone på försök — av verkstadsdrift, förslagsvis beställningsskrädderi.

För undersökningsfallen, där intagnings tiden är kort, får man gå in för enklare arbeten — i första hand vävning men även kartongtillverkning och blockningsarbeten i anslutning till bokbinderi, enklare sömnadsarbeten i anslutning till skrädderi, mössmakeri och kuverttillverkning.

Vad ungdomsfängelseklientelet beträffar, kan sysselsättningsfrågan sannolikt i stort sett anses vara löst med den nuvarande organisationen. Möjligen skulle man kunna tänka sig, att arbetsgrenarna utökades med tryckeri.

Sysselsättningen av det kvinnliga klientelet innebär icke något större problem. I överensstämmelse med första lagutskottets intentioner bör man lägga stor vikt vid utbildning i husligt arbete, eftersom detta i regel torde ligga bra till för kvinnor och anställningsutsikterna åtminstone f. n. är synnerligen goda.

Av verkstadsgrenarna är sömnad den viktigaste. Även här kan man räkna med goda förvärvsmöjligheter. Enligt företagsräkningen 1931 tillhörde cirka 28 % av samtliga kvinnliga arbetare konfektions- och linnesömnadsindustrien. Då flertalet redan vid intagningen sannolikt har en viss vana eller i varje fall förutsättningar för sömnad, brukar utbildningen gå snabbt och lämna goda resultat. En fördel med sömnad är också, att det i allmänhet kan tillgripas för alla kategorier av intagna. Även om vederbörande icke får anställning i yrket efter frigivningen, torde utbildningen icke få betraktas som meningslös och bortkastad, eftersom den alltid kan ha värde för den intagnas eget behov. Förutom sömnad bör de intagna beredas sysselsättning med vävning (även konstvävnad), maskinstickning, maskinskrivning och trädgårdsarbeten. Inom den sistnämnda arbetsgrenen bör förslagsvis kurser anordnas i blomsterbinderi och dekoration för utbildning av biträden i blomsteraffärer.

I 44 § av den nya lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m. stadgas, att straffånge efter tre månader må överföras till öppen anstalt, att han om särskilda skäl finnas, må överföras även före tremånadersperiodens utgång, och vidare att straffånge, som vid verkställighetens början icke fyllt 25 år, må överföras så snart ske kan, såvida icke hänsyn till hans yrkesutbildning eller andra särskilda skäl lägger hinder i vägen. Denna paragraf kommer nog i praktiken att ges en ganska vidsträckt tillämpning, och förmodligen kommer en stor del av långtidsfångarna att överföras till öppen anstalt redan efter tre månader. Om man utgår från att fånge med längre strafftid i princip skall beredas tillfälle till yrkesutbildning, i den mån han kan bedömas ha förutsättningar att tillgodogöra sig sådan, följer som en konsekvens, att tyngdpunkten i yrkesutbildningen för flertalet av långtidsfångarna måste komma att förläggas till de öppna anstalterna. De slutna anstalterna kommer ur yrkessynpunkt närmast att få karaktären av ett slags lärlingsskolor, där utbildningen planeras och påbörjas för att fortsättas och avslutas på de öppna anstalterna, och dessa måste följaktligen i betydande utsträckning organiseras för industridrift, om den i slutet anstalt påbörjade yrkesutbildningen icke skall spolieras och bli utan resultat.

Vad driftorganisationen på de öppna långtidsanstalterna beträffar, kommer det naturligtvis att bli vanskligt att fastställa den inbördes omfattningen av industri- och lantarbeten, men sannolikt kommer det gynnsammaste förhållandet mellan de två huvudgrupperna, som jag har berört tidigare, att ligga omkring 4:1, m. a. o. cirka 80 % av långtidsklientelet skulle sysselsättas med industriella arbeten och cirka 20 % med lantarbeten.

Eftersom de öppna anstalterna kommer att ha ett mycket begränsat antal platser, torde det vara välbetänkt att i allmänhet icke organisera mer än en arbetsgren vid varje anstalt. För att arbetet skall kunna drivas rationellt och yrkesutbildningen göras så allsidig som möjligt, fordras nämligen, att verkstaden eller jordbruket icke är av alltför obetydlig omfattning. Vidare undviker man en annars sannolikt ofrånkomlig

konkurrens om arbetskraften mellan de olika yrkena — en konkurrens som icke kan vara till fördel vare sig för yrkesutbildningen eller för arbetsresultatet.

Med undantag för ungdomsanstalterna har yrkesutbildningen hittills varit av huvudsakligen praktisk art. Teoretisk undervisning i större omfattning kräver för att bli av något värde ett någorlunda enhetligt elevmaterial. Intagnings tiden bör också vara så lång, att undervisningen kan bedrivas terminsvis och utan alltför snabb elevomsättning. Vad ungdomsfängelseklientelet beträffar, är sådan undervisning i princip beslutad och pågick också åren närmast omkring krigsutbrottet men har sedan dess på grund av praktiska svårigheter i stort sett legat nere. Om den hade kunnat fullföljas, skulle den säkerligen ha givit, vad man hade väntat av den. Erfarenheterna från de år den bedrevs, var nämligen goda, och det är att hoppas, att den kan tagas upp på nytt så snart som möjligt och utvecklas ytterligare. Ett oeftergivligt villkor för att den skall ge resultat, är dock att anslag beviljas i sådan omfattning, att kompetenta lärarkrafter kan anlitas.

Det vore givetvis önskvärt med teoretisk yrkesundervisning även för straffångarna, men det torde stöta på ganska stora praktiska svårigheter att organisera verkstadsskolor för dessa. På grund av sin något högre genomsnittsålder torde straffångarna i regel få anses vara mindre receptiva än ungdomsfängelseklientelet, och genom att skoltiden ligger längre tillbaka i allmänhet ha sämre träning och därmed också sämre förutsättningar att tillgodogöra sig teori. Det kunde dock vara skäl att försöksvis anordna verkstadsskola vid någon av de öppna anstalterna för långtidsfångar, förslagsvis vid den anstalt, som är avsedd att taga emot fångar under 25 år. För övriga fångar måste yrkesundervisningen sannolikt liksom hittills få frivillig karaktär och kan då lämpligen bedrivas som korrespondensundervisning. Den teoretiska yrkesundervisningen bör uppmuntras på alla sätt. Den ger icke endast eller icke ens i första hand bättre tekniska färdigheter, utan framför allt

bidrar den till en ökad förståelse för och inlevelse i arbetet och stegrar därmed intresset.

En av de viktigaste förutsättningarna för att utbildningsprogrammet skall leda till goda resultat, är att arbetsledarkåren förstärkes och löneställningen förbättras, så att fångvården tillföres högt kvalificerade yrkesmän. Strafflagberedningens förslag i detta avseende liksom betr. inrättande av arbetsföreståndaretjänster på de större anstalterna måste hälsas med tillfredsställelse. Sådana tjänster skulle innebära betydligt ökade möjligheter till effektivisering av utbildningen. Arbetsföreståndarna skulle icke blott leda och övervaka arbetena utan även organisera både den praktiska och den teoretiska undervisningen samt tillhandagå med råd och anvisningar om den frivilliga yrkesutbildningen och lämpliga fritidssysselsättningar.

Som ett led i yrkesutbildningen har man på senare år gått in för yrkesanlagsprövning genom psykologiska prov, och vissa av de metoder, som har utarbetats, har visat sig vara synnerligen tillförlitliga. Värdet av sådana vetenskapligt utarbetade undersökningar förnekas väl numera knappast. Och det är givet, att om anlagsprövning har stor betydelse redan för psykiskt normala och socialt anpassade människor, bör den vara minst lika värdefull, när det gäller socialt missanpassade individer, där den bristande anpassningen i många fall kan antagas bero just på ett olyckligt yrkesval. Det finns i huvudsak två vägar, nämligen selektiv anlagsprövning — en utgallringsmetod, där man blott konstaterar, vilka individer, som har den bästa anlagsutrustningen för ett visst bestämt arbete, samt positiv anlagsprövning — yrkesrådgivning —, där man undersöker, inom vilket yrke individen har de största förutsättningarna att finna sig tillrätta. Den senare metoden kommer förmodligen att prövas betr. ungdomsfängelseklientelet under budgetåret 1946/47. Om försöket, som man får hoppas och som man kan förvänta, slår väl ut, är det önskvärt, att undersökningarna får permanent karaktär, och att de så småningom kan utsträckas

till att avse alla intagna med längre intagningsstider. Yrkesvalet är nämligen av central betydelse för individen. Det gäller icke blott att välja ett yrke, där man har goda förvärvsutsikter, ett yrke, som kan ge en säker inkomst, utan i ännu mycket högre grad måste man ställa det kravet på arbetet, att det skall fånga intresset, skänka tillfredsställelse, arbetsglädje och trivsel och därmed ge ökat självförtroende.

Dessa två faktorer — att bereda goda förvärvsutsikter och att öka den intagnes självförtroende — bör vara riktpunkterna vid arbetsdriftens planläggning. Lyckas man i detta avseende, har man därigenom skapat den kanske viktigaste förutsättningen för att fångvården skall kunna fylla sin bestämmelse — att återantvarda brottslingen till samhället som en arbetsduglig och ansvarsmedveten medborgare.

Idrottslivet på Skenäs.

Av direktör GUNNAR THURÉN.

Skenäs är den svenska fångvårdens huvudanstalt för unga brottslingar. Den är förlagd till en gammal lantegendom, belägen vid en vik av Östersjön, cirka tre mil öster om Norrköping. Ungdomsanstaltens verksamhet begynte den 1 januari 1938. Meningen var att man genom arbete, yrkesutbildning och sunda fritidsförströelser skulle omskola kriminella ynglingar till acceptabla medborgare. Anstaltens elever befinna sig i åldern 18 till 21 år, och tiden för anstaltsvistelsen är regelmässigt ett år.

Redan från begynnelsen fann man, att fritiden bjöd de vanskligaste sidorna i den nya, öppna och fria anstaltsstillvaro, det här gällde att gestalta. Det var icke nog med att anordna föredrag och andra underhållningar med ideell syftning. Det räckte inte till att utfylla fritiden, och det blev för mycket tid över för eleverna att samlas gruppvis på rummen för att prata om brott, inbrottsteknik, flickor och försumpande förlustelser. De välmenta försöken till intellektuella förströelser av föredragstypen hade också det stora felet att de till sin karaktär voro passiva. Den stora uppgiften var i stället att aktivera dessa ofta loja och håglösa gossar, som voro vana att hänga i gat hörn, på kaféer, danssalonger och biografer. Idrotten gav lösningen. Det är förunderligt vad en fotboll är för en välsignad tingest, när det gäller att få fart på försoffade odågor! Detta insåg man snart, och efter några månader var en enkel idrottsplan iordningställd och spelet i full gång. I april månad spelade man matcher mellan de olika elevgrupperna, paviljongvis, i början av maj blev det träffningar mellan ett utvalt elevlag och en tjänstemanna- och i slutet av maj kunde ett kombinerat tjänstemanna- och elevlag spela sin första match mot en främ-

mande fotbollsklubb. Snart var man redo att låta elevlag gästa andra idrottsklubbar. Detta sportutbyte krävde en myckenhet träning och vittgående förberedelser, som drog tankarna från slippriga intressen och dådlös dålighet. Man kan ha delade meningar om fotbollspelets värde och rang som sportsgren, men det är otvivelaktigt att just det spelet är en ovärderlig tillgång vid en anstalt för ungdom. Dels fascinerar en fotboll och fångar intresset som intet annat idrottsredskap, dels tvingar den till samspel, till gemensamma ansträngningar för uppnåendet av gemensamma mål. Ett rätt bedrivet fotbollspel är en högst social förrättning, som framtvingar samarbete och inbördes hänsynstagande och därtill eggjar framåtandan. Spelets moraliska och pedagogiska möjligheter kan understrykas av den domare och publik, som förstår att få den skicklige och sportsmässige spelaren applåderad och den busaktige åthutad. Inte minst värdefull är en fotbollsplan ur den synpunkten, att den bjuder en mångfald tillfällen till psykologiska iakttagelser, som mera sällan gives från katederns och tjänstestolens snäva synvinkel. Inte minst i affektens stunder ha vi envar på fotbollsplanen tillfälle att spela ut hela vår karaktär med allt den kan uppvisa av angenäma överraskningar eller ledsamma avslöjanden.

Men det var inte bara fotboll. Snart bildade eleverna en egen idrottsförening och därmed vidgades sportprogrammet till att omfatta allt flera grenar. Den allmänna idrotten kom i förgrunden. Vandringspris uppställdes och intresset steg. En för allmän idrott entusiastisk tjänsteman bland anstaltens befattningshavare offrade större delen av sin fritid för att idrottsinstruera eleverna. Mot allt vedertaget anstaltsförnuft började han påyrka att de unga fångarna skulle få företa träningspromenader och orienteringslöpningar milsvitt i den bergiga och skogiga Kolmårdsterrängen på andra sidan av Östersjöviken. Pessimisterna framhöllo det vanvettiga i att låta fångar löpa lösa i skogarna och spådde ett fullständigt fiasko, men den av uppgiften besjälade unge tjänstemannen tog ansvaret för sina idrottsintresserade gossar och drog åstad med tjugu interner en söndagsmorgon på höstsidan. Flocken följdes ej av några

vakter men väl av undran och ängslan. Man undrade hur många som skulle återvända, och man ängslades för följderna. Ingen enda elev svek förtroendet under detta första experiment, och ingen har heller sedan gjort det under liknande fria förhållanden. Dessa vidsträckta höstpromenader utsträcktes sedermera och omkring 70 % av klientelet deltog i skogsutflykterna. Mellan de ansträngande promenaderna och löpningarna samlades eleverna och instruktören för att rasta och förtära sin torrskaffning vid en stockvedsbrasa.

Med de år 1943 instiftade högsommarspelen når sommarsportsäsongen på Skenäs sin kulmen. Tävlingarna omfatta företrädesvis löpningar, hopp och kast och stå öppna för alla från juniorer till old boys. För eleverna vid anstalten utgöra spelen en sporre till intensiv träning under hela våren. Idrottsmän från trakterna runtom Norrköping ge talrik anslutning åt tävlingarna, som bruka gå av stapeln kort före midsommarhelgen. Tillströmningen av utsocknes idrottsmän har oavbrutet ökat, så att det ursprungliga deltagareantalet under den gångna tiden mer än fördubblats och tävlingarna nu kommit att höra till distriktets största. Ortsbefolkningen visar stort intresse för spelen och fylkas som trogen publik kring anstaltens primitiva idrottsplan vid Bråviksstranden för att se sina bästa idrottsmän tävla mot Skenäseleverna. Stor stimulans ha de vackra och värdefulla priser bjudit, vilka hittills ställts till tävlingsledningens förfogande av intresserade privatpersoner och firmor i Norrköping.

Under höstens skogslöpning förskaffar sig ynglingarna en ypperlig kondition för den stundande vinterns skidåkning. Många av eleverna ha egna skidor och därtill tillhandahåller anstalten omkring 30 par. Vintersäsongens stora händelse är sedan flera år det s. k. Skenäsloppet, som arrangeras i mitten av februari månad. Då samlas traktens alla idrottsklubbar till skidtävling på Skenäs, och anstalten får för en enda dag tycke av modern vinterkuranstalt, där ett hundratal tävlande ställa upp och än flera se på. Det är ett muntert och brokigt liv, som bjärt sticker av mot anstaltslivets vanliga monotoni. Tävlingsdagen avslutas med högtidlig prisutdelning, då envar tävlande

brukar få erfara att konditionen måste vara mycket god om man vill konkurrera med eleverna i toppen på prislistan. Till vinterns idrottsliga förlustelser hör också bandyspelet, vilket drivs med en energi, som endast överträffas av sommarens fotbollspel.

Det torde inom modern fångvård numera bli allt uppenbarare att anstaltstillvaron — för att ej motverka sitt syfte — måste berikas med impulser från yttervärlden. Härvid bjuder idrotten utmärkta möjligheter. Förutom det här förut antydda tävlingsutbytet har man på Skenäs den senaste tiden prövat utvägen att till anstalten förlägga träningsläger under en professionell instruktörs ledning. Vid några tillfällen ha ett tretiototal idrottsmän inbjudits att tälta på anstaltens ägor, nyttja dess marker för träningspromenader och terränglöpningar och dess idrottsplan för improviserade tävlingar. Därtill har man sista året sedan en mindre idrottspaviljong med badstuga uppförts på anstaltsområdet kunnat bjuda gästerna på äkta finsk badstu. Eleverna ha därunder på eftermiddagar och söndagar fått delta i träningen. Något av det väsentligaste vid dessa och andra liknande övningar eller tävlingar med främlingar har nog varit den goda anda som präglat sportevenemangen. Man har inte känt sig som å ena sidan utomstående och å andra sidan fångar utan samvaron har kännetecknats av gott kamratskap. Den har varit ägnad att mildra elevernas mindrevärdeskänslor och väcka deras bästa ambitioner.

De idrottsgrenar som hittills regelbundet övats på Skenäs äro fotboll, allmän idrott, terränglöpning, skidlöpning, bandy, gångsport, simning, brottning, varpa och bordtennis. Det bör slutligen nämnas, att man under innevarande år utvalt en särskild flyggrupp bland Skenäseleverna, vilka såsom uppmuntran för utomordentligt välförhållande med jämna mellanrum få besöka segelflygklubben i Norrköping och därvid delta i övningar med klubbens segelflygplan. Eleverna på Skenäs gå nu och hoppas, att de på fritid skall få tillstånd att försöka bygga ett eget segelflygplan. Anstaltsledningen har också satt sig i förbindelse med Svenska Aeroklubben till förverkligande av detta syfte.

Litteratur.

Karl Schlyter: *Straffbalk eller skyddsbalk? Tretton års strafflagsreformer.* Stockholm (Nordiska Bokhandeln) 1946. 16 S. Pris 1 Kr.

Den, der ønsker et kort og klart Overblik over de straffereftlige Reforme i Sverige siden Aarhundredeskiftet, vil finde dette i Hovrättspresident Schlyters lille Skrift. Hovedvægten er dog — som Undertitlen viser — lagt paa Tiden fra 1934, da Forf. som Justitsminister i Statsraadet forelagde et Program for partielle Reforme paa Straffesystemets, Straffuldbyrdelsens og Fængselsvæsenets Omraade, som burde iværksættes samtidig med, at Arbejdet paa en almindelig Straffereftlovsreform skulde fortsættes. I de siden da forløbne 13 Aar er disse Reforme i meget stort Omfang blevet fuldført, saaledes som der gøres nærmere Rede for, senest vel ved den nye Lov om straffereftverkställighet af 1945, og om disse Nydannelser giver Skriftet nærmere Oplysninger. Et enkelt Punkt fortjener særlig at fremhæves her paa Grund af den store og øjeblikkelige Effektivitet af Lovændringen: Efter den nye Lov om Iværksættelsen af Bødestraf, der traadte i Kraft i 1939, bliver ubetalte Bøder ikke mere automatisk omsat til Fængselsstraf, idet saadant kræver en ny Domsforhandling og en ny Kendelse, hvorunder Grunden til Undladelsen af at erlægge Bøden nøje oplyses, og Omsætning sker kun, hvor alle Omstændigheder gør dette tilraadeligt og forsvarligt. Virkningen af denne Lov var, at Antallet af Bødeforsonere, der i 1938 var 4.728, i det følgende Aar med et Slag gik ned til 815, og i 1944 var Tallet nede paa 313. Tusinder af Mennesker fritages saaledes hvert Aar for at stifte et for dem maaske skæbnesvangert Bekendtskab med Fængslet i Anledning af en Forseelse, som Loven og Retten selv kun havde vurderet til en Pengestraf.

Som Indledning til Skriftet omtales de forskellige Opfattelser af Straffens Formaal, der nu, da den gamle Gengældelseslære og deraf flydende Strafudmaalning overalt er forladt, kun kan

være at sikre Samfundet, og de specialpræventive og de generalpræventive Synspunkter holdes op mod hinanden, set fra Juristens, Lægens, Teologens og Sociologens forskellige Udgangspunkter. Skriftets Titel „Straffbalk eller skyddsbalk“ finder sin Begrundelse paa sidste Side af Forf.s Udviklinger, hvor han hævder, at naar Systemet til Forbrydelsers Bekæmpelse alene tilsigter en Beskyttelse af Samfundet, er det mest rationelt at kalde den nye svenske Kodifikation, hvorpaa der arbejdes, skyddsbalk i Stedet for straffbalk og i det hele lovteknisk at undvære Begrebet Straf. Heroverfor bør det dog siges, at selv om Gengældelsesteoriene er forladt, er dermed ikke udryddet eller kan eller bør udryddes den almindelige Følelse hos Samfundets Medlemmer af en stærk Modvilje mod Forbrydelser og mod den, som med Forsæt begaar en saadan til Skade for andre, og denne Modvilje er efter min Tro et ikke uvigtigt Moment til at afholde Mennesker fra kriminelle Handlinger. Derfor vil det sikkert rumme en Fare at lade Ordet Straf udgaa af Lovsproget, saa vist som man ikke kan betragte Menneskers forbryderske Handlinger som en blot objektiv Fare saaledes som Over svømmelser, Skade ved Lynnedslag og andre Naturkatastrofer, som Samfundet maa søge at beskytte sig imod.

O. Haack.

Oluf J. Skjerbæk: *Institutioner til Værn for Børn og Unge i Danmark*. (G. E. C. Gad) 1946.

For alle, der er interesseret i Børnesagen, er Overinspektør Skjerbæks Bog særdeles nyttig. Den giver Oplysning om alle herhen hørende Institutioner, lige fra Opdragelseshjem til Børnehaver, med Angivelse af Adresser, Ledere og Pladsantal. Der meddeles, hvilke Institutioner der er meddelt Anerkendelse til Modtagelse af Børn efter Reglerne i Forsorgsloven, hvilke der har Godkendelse til Statsstøtte, og hvilke der drives helt for privat Regning, men saaledes, at ogsaa disse er undergivet et vist Tilsyn af Overinspektionen. Indholdsfortegnelsen omfatter Opdragelseshjem, Ungdomshjem, Optagelseshjem (Iagttagelseshjem), Lærlinge- og Lærlingeplejehjem m. m., samt Fredehjem. Dertil kommer Virksomheder for svagt begavede, for vanføre, blinde, døvstumme, talelidende, aandssvage Børn, Welanderhjem og Institutioner for tuberkuløse og kirtelsvage Børn. Endvidere som henhørende under forebyggende Børneværn: Fritidshjem o. l. for Børn i Skolealderen, Børnehaver, Asyl, Daghjem og Vuggestuer for Smaabørn, alt baade i og udenfor Kø-

benhavn, fremdeles Mødrehjælpsinstitutioner, Sundhedsplejersker og Børneplejestationer. Endelig gives der Oplysning om Foreninger, der arbejder for Børneforsorg. Bogens Værdi forøges ved, at den ikke blot, som nævnt, giver Oplysninger om de enkelte Hjems specielle Forhold, men for hver Kategori af Institutioner som Indledning meddeler Hovedpunkter af de Love og andre Bestemmelser, der er gældende for denne. En Navnefortegnelse over alle disse Institutioner afslutter Bogen.

O. Haack.

Bøger indsendte til Redaktionen.

- Karl Schlyter: Straffbalk eller skyddsbalk? Tretton års strafflagsreformer. Stockholm (Nordiska Bokhandeln) 1946.
 Oluf J. Skjerbæk: Institutioner til Værn for Børn og Unge i Danmark. København (G. E. C. Gad) 1946.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift, 1946, Nr. 4—7.
 Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund, Årg. XII, Hft. 2.
 Svensk Juristtidning, Årg. 31, Hft. 6—7 og Register 1936—45.
 Defensor legis, 1946, Nr. 5—6.
 Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1946, Hft. 1.